

ΖΩΡΖ ΦΑΛΚΟΝΕ

ΝΑΝΤΙΝ ΛΕΦΩΣΕΡ

Ο ΑΝΤΡΑΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ

Ο ΝΙΟΣ ΑΡΑΝΔΗΣ
ΠΑΡΑΙΤΗ ΚΟΙΤΗ ΛΕΑΝΟΣ
ΤΟ 1889

• εκδόσεις βεργος

ΖΩΡΖ ΦΑΛΚΟΝΝΕ - NANTIN ΛΕΦΩΣΕΡ

Ο ΑΝΤΡΑΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΕΤΑΙ

Μετάφραση Χαράς Ντάλη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΕΡΓΟΣ

<i>Τίτλος πρωτοτύπου</i>	La fabrication des mâles
<i>Μετάφραση</i>	Χαρά Ντάλη
<i>Στοιχειοθεσία</i>	Κώστας Γ. Σιμόπουλος, Γερανίου 7, τηλ. 52 48 056
<i>Έπιμέλεια έξωφύλλου</i>	Νίκη Έλευθεριάδη
<i>Όλοκλήρωση τυπογραφικής έργασίας</i>	Όκτώδρης 1976
©	Editions du Seuil 1975

Copyright για την ελληνική έκδοση
 Έκδόσεις Π. Βέργος, Σόλωνος 128, Αθήνα, τηλ. 3606.207
 Κεντρική διάθεση
 Αθανάσιος Καστανιώτης, Ζ. Πηγής 3, τηλ. 3603.234

**Ἐκ τὸν καθημερινὸν σεξισμό
στὶς παγίδες τῆς
σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης**

Οι ερμηνευτικές υποσημειώσεις της μεταφράστρας συμβολίζονται με άστερίσκο. Οι σημειώσεις των συγγραφέων συμβολίζονται με αριθμούς.

1

Ἡ κρίση πού, ἐδῶ καί λίγα χρόνια, συνταράζει τίς δυτικές κοινωνίες δὲν ἔχει θίξει μόνο τίς ἀξίες καί τοὺς θεσμοὺς πού σχετίζονται μὲ τὴν ἐργασία καί τὴν παραγωγή· ἔχει θίξει ἐπίσης τίς ἀξίες καί τοὺς θεσμοὺς πού διέπουν ὅλες τίς πλευρὲς τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτό, μετὰ τὸ Μάη τοῦ '68 παρουσιάστηκαν καί ἰσχυροποιήθηκαν στὴν πολιτικὴ καί κοινωνικὴ σκηνή τῆς Γαλλίας καινούργιοι ἄξονες πάλης, πού προκάλεσαν ζημιώσεις οἱ ὁποῖες σήμερα ἔχουν ξεπεράσει κατὰ πολὺ τοὺς περιθωριακοὺς κύκλους ἀπ' ὅπου πρωτοξεκίνησαν. Γιὰ παράδειγμα, ὁ ἀγῶνας πού διεξάγουν τὰ διάφορα κινήματα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν ἐκτρώσεων ὁδήγησε μέσα σὲ δύο ἢ τρία χρόνια χιλιάδες γυναῖκες καί ἄλλους ἀγωνιστὲς στὴν ἀνοιχτὴ παράβαση τοῦ νόμου καί ἐξανάγκασε τὴν κυβέρνησιν νὰ ἀναθεωρήσει μιὰ νομοθεσία πού εἶχε θεσπιστεῖ ἐδῶ καί μισὸν αἰῶνα.

Σ' ὅλους τοὺς ἀγῶνες πού ἐναντιώνονται στὴ σεξουαλικὴ ἀθλιότητα καί καταπίεση καί ἀμφισβητοῦν τίς σχέσεις τοῦ ζευγαριοῦ, τὴν παραδοσιακὴ οἰκογένεια καί τὴν καταπιεστικὴ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, τὸ κεντρικὸ πρόβλημα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν γυναικῶν. Ὅμως ἡ ἰδέα αὐτῆς τῆς ἀπελευθέρωσης πού τρομάζει τοὺς «παραδοσιακοὺς» ἄντρες, φέρνει συχνὰ σὲ δύσκολη θέση ἀκόμα κι ἐκείνους πού ἐμφανίζονται ὡς ὑποστηρικτὲς τῆς. Ἡ δυσκολία τοῦ νὰ πᾶσουν νὰ σκέφτονται μὲ ὁρους ἐξουσίας κάνει τοὺς ἄντρες νὰ φοβοῦνται ὅχι μόνον ὅτι θὰ χάσουν τὰ πλεονεκτήματα καί τὰ προνόμιά τους, ἀλλὰ καί ὅτι κάποια μέρα θὰ ὀρεθοῦν ὑποταγμένοι σὲ μιὰ καταπίεση ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ ἄλλου φύλου.

Ὁ αὐξανόμενος ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν πού μὲ τὴν ἐργασία τους γίνονται λιγότερο ἐξαρτημένες οἰκονομικὰ ἀπὸ τοὺς ἄντρες, ἡ δυ-

νατότητα που έχουν πιά να ελέγχουν τη γονιμότητά τους, ή αναθεώρηση των νόμων σχετικά με την κηδεμονία, αποτελούν γεγονότα που υποσκάπτουν τις βάσεις της παραδοσιακής αντρικής εξουσίας. Κι επιπλέον, οι συχνά δηκτικές κριτικές που κάνουν κινήματα όπως το MLF* δεν άφησαν απείραχτο ούτε έναν από τους τομείς που άλλοτε προστατεύονταν από το μυστικό της ιδιωτικής ζωής: οικιακή εργασία, αισθηματικές και σεξουαλικές σχέσεις κτλ. Οι άντρες, που γίνονται στόχος επίθεσης στο επίπεδο της συμπεριφοράς τους την οποία θεωρούσαν ανέκαθεν σαν «φυσιολογικά» άρσενική, παρουσιάζουν κυρίως δύο τύπους αντιδράσεων: είτε σκληραίνουν και όχυνώνονται στο άτομό τους, κυριαρχικό και αυταρχικό, είτε παραδέχονται σε διάφορους βαθμούς ότι οι γυναικείες διεκδικήσεις έχουν σωστή βάση — κι αυτό τους κάνει να νιώθουν ένοχοι που είναι άντρες και μ' αυτή τους την ιδιότητα κουβαλάνε όλα τα «αμαρτήματα» του άρσενικού γένους. Τόσο στη μία όσο και στην άλλη περίπτωση, το κακό έχει προχωρήσει βαθειά. Όταν οι άντρες εγκαταλείπουν τη σχηματική συμπεριφορά του «άρρενωπου», του άντρα που δείχνει περήφανος γι' αυτό που είναι, μιλάζονται καταδικασμένοι στη σύγχυση ή στην άνειλικρίνεια.

Τί σόι άρσενικός θα είναι λοιπόν στο περιβάλλον της δουλειάς του; Άπέναντι στους φίλους του; Στους άλλους άρσενικούς; Στις γυναίκες που βρίσκονται «υπό άπελευθέρωση»; Στις «παραδοσιακές» γυναίκες; Όσες μάσκες και κοστούμια αναγκάζεται να υιοθετήσει, άλλες τόσες αβεβαιότητες.

Όποιος και να 'ναι ο βαθμός προσήλωσής τους στον «καθημερινό σεξισμό»,** λίγοι άντρες τολμάνε να δικαιολογήσουν ανοιχτά τον άρσενικό δεσποτισμό. Στο κάτω κάτω, λένε, «η γυναίκα είναι ένα ανθρώπινο πλάσμα» και δεν πρέπει ο άντρας της να είναι κανένας δῆμιος ή κτήνος:

* Mouvement de Libération des Femmes, Κίνημα Άπελευθέρωσης των Γυναικών.

** Ο όρος σεξισμός, μετάφραση της γαλλικής λέξης *sexisme*, προέρχεται από τη λέξη *sexe* (φύλο) και υποδηλώνει την οποιαδήποτε διάκριση ανάμεσα στα δύο φύλα, όπως αντίστοιχα ο όρος ρατσισμός, από τη λέξη *race* (φυλή), υποδηλώνει την οποιαδήποτε φυλετική διάκριση.

Χρησιμοποιούμε επίσης τη λέξη σεξιστής (αντίστοιχο του ρατσιστής).

Δεν πρέπει να επιβάλλεται χιτωνίας τη γροθιά πάνω στο τραπέζι ή λέγοντας συνέχεια: Εγώ είμαι άντρας εδώ μέσα, εγώ διατάζω.(1) (Φίλιπ).

Όχι, ο άντρας πρέπει να αφήνει τη γυναίκα του να εκφράζεται· πέρασαν οι παλιοί καιροί, τώρα τα πράγματα έχουν εξελιχθεί και η γυναίκα έχει δικαίωμα στο λόγο. Αλλά βέβαια ο άντρας είναι αυτός που καθαρίζει, «ο άντρας πρέπει να είναι ο αφέντης...

Έγώ ποτέ δεν είπα στη γυναίκα μου να ψηφίσει άριστερά αν αυτή ήθελε να ψηφίσει δεξιά. Ποτέ δεν εμπόδισα τη γυναίκα μου να εκφράζεται όπως θέλει αυτή. Μά τελοσπάντων, τί ακριβώς ζητάνε; Και τί είναι αυτό που λένε απελευθέρωση της γυναίκας;

Ξερίζεται ο Λουί, οικοδόμος. Μπορούν να ψηφίζουν σύμφωνα με τις αντιλήψεις τους, έχουν την τύχη να μένουν στο σπίτι και να ασχολούνται ήσυχα ήσυχα με το νοικοκυριό τους και τα παιδιά τους αντί να βιδώνουν μπουλόνια σ' ένα εργοστάσιο. Κι ακόμα, ενώ δίνουν την εντύπωση στον άντρα ότι αυτός διατάζει, τίς πιο πολλές φορές αυτός κρατάνε τα ήνία· λοιπόν; τί παραπάνω θέλουν;

Ο άντρας μπορεί που και που να βοηθάει στις δουλειές του σπιτιού, ιδίως αν η γυναίκα δουλεύει έξω απ' το σπίτι ή αν υπάρχουν πολλά παιδιά, αλλά με την προϋπόθεση ότι δεν θα άμφισθητηθούν έχ βάθρων οι παραδοσιακοί ρόλοι.

Η δουλειά της γυναίκας έξω από το σπίτι εξακολουθεί να μην αντιμετωπίζεται με καλό μάτι, ακόμα και στις οικογένειες όπου είναι απαραίτητη για να τα θγάλουν πέρα: το ιδεώδες είναι πάντα να μπορεί η γυναίκα να αφιερώνεται αποκλειστικά στο ρόλο της μητέρας και της νοικοκυράς. Ένα σημαντικό μέρος της συνδυαστικής επιχειρηματολογίας για τους μισθούς βασίζεται στην άποψη ότι ο μισθός του άντρα πρέπει να είναι αρκετός για να θρέψει ολόκληρη την οικογένεια. Αντίστροφα, η εργοδοσία δικαιολογεί το χαμηλό επίπεδο των γυναικείων μισθών προφασίζόμενη ότι πρό-

1. Σε παράρτημα θα βρείτε αλφαθητικό κατάλογο των αντρών που ρωτήσαμε.

καιται για υποδοθητικους μισθους. 'Η διεκδικηση «ιση αμοιβή για ιση εργασία» μόνο στα λόγια γίνεται αποδεκτή από την πλειονότητα των αντρών. "Αλλωστε, θα μπορούσε εν ανάγκη να ικανοποιηθεί χωρίς ν' αλλάξουν και πολλά πράγματα, αφού στο γυναικείο εργατικό δυναμικό ανατίθενται οι πιο ανεπιθύμητες δουλειές εξαιτίας των λεγόμενων ανισων ικανοτήτων των δύο φύλων. Τό ότι οι άντρες αμείβονται γενικά καλύτερα, αποτελεί την ισχυρότερη δικαίωση της εξουσίας τους. Γι' αυτό τις περισσότερες φορές αισθάνονται άσχημα όταν ή γυναίκα τους παίρνει μεγαλύτερο μισθό από τον δικό τους.

Οι υπόλοιπες διεκδικήσεις των γυναικών έχουν ακόμα μικρότερη απήχηση από την προηγούμενη. Σχετικά με την έννοια της απελευθέρωσης των γυναικών, όρισμένοι δεν κατορθώνουν καν να μαντέψουν τί μπορεί να σημαίνει, άλλοι πάλι αμφιβάλλουν ότι μπορεί να αντιστοιχεί σ' ένα πραγματικό πρόβλημα:

"Αν οι γυναίκες αισθάνονται καταπιεσμένες οε τέτοιο βαθμό... για τ' όνομα του Θεού, ας το δείξουν! 'Αλλά δεν είμαι και πολύ πεισμένος ότι το πρόβλημα βρίσκεται στο ότι ή γυναίκα είναι πιο καταπιεσμένη από τον άντρα. Αντίθετα, πολλές φορές μου δίνουν την εντύπωση ότι είναι μέγαιρες... Στο κάτω κάτω έχει κανείς το σύζυγο που του αξίζει, όπως έχει και την κυβέρνηση που του αξίζει. (Ντιντιέ).

'Ισοότητα με τους άντρες... ισοότητα με τους άντρες! Ούτε κι οι ίδιοι οι άντρες δεν έχουν όλοι τις ίδιες δυνατότητες. 'Επομένως μου φαίνεται φρενικό να υπάρχουν διαφορές ανάμεσα οε άντρες και οε γυναίκες· εξαριτάται από την ολοκλήρωση του καθενός. 'Ο καθένας φτιάχνεται όπως θέλει. "Έχω δεϊ γυναίκες αρχιτέκτονες". Ξέρω βέβαια πως υπάρχει μιὰ μικρή διαφορά, αλλά από αυτές προέρχεται κυρίως ή διαφορά... Αυτές είναι που την παθαίνουν κι ύστερα σιτρέφονται αυτόματα οε χαζοδουλειές, οε ξρενες για ύλικά, οε διακοσμήσεις... Λές: οι άντρες και οι

* Στη Γαλλία αυτό είναι αρκετά σπάνιο.

γυναίκες... ὅς μιλάμε καλύτερα γιὰ χειρώνατες καὶ δια-
νοούμενους, ποὺ δὲν κάνουν κἀν ἔρωτα μετὰξὺ τους! Ἀλ-
λὰ μιλάς γιὰ γυναίκες... Οἱ γυναίκες μποροῦν νὰ κάνουν
οπὸρ, ὑπάρχουν γυναίκες ποὺ κάνουν οπὸρ. Εἶναι ἴσως
δύσκολο νὰ ἀποδόσουν μὲ τὴν ἴδια ἔνταση ὅσο ἐμεῖς, ἀλλὰ
μποροῦν νὰ δείξουν ἰδιαίτερες ἱκανότητες οὐδ' οπὸρ ὅπως
τὸ τένις ἢ τὸ κολύμπι, ὅπου πετυχαίνουν παρόμοιες ἐπι-
δόσεις. Ἀλλὰ ἐγὼ λοχυρίζομαι διὲς οἱ γυναίκες ἔχουν με-
ρικὰ ἀσυναγώνιστα αὐτοῦ ποὺ δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν, γιὰτὶ
θέλουν νὰ δημιουργηθοῦν σύμφωνα μὲ ἀντρικὰ κριτήρια...
μὰ αὐτὸ δὲν ἔχει καμία σχέση! Καὶ σὺ κάτω κάτω, διὰν
οἱ ἄντρες θέλουν νὰ φτιαχτοῦν σύμφωνα μὲ γυναικεῖα κρι-
τήρια δὲν τὰ καταφέρνουν καθόλου! Γιὰτὶ ἐγὼ ἀποτυχαίνω
συνέχεια σὺν δικῷ τους τομέα, δὲν ἔχω τὴν εὐαισθησία,
δὲν ἔχω... Κι διὰν ξέρεις κάτι καλύτερα ἀπ' αὐτές, ἔ ἴσως
οὐδ' αἰσθάνῃς ὁ διάβολος! Γιὰτὶ κατὰ θάθος θέλουν νὰ μᾶς
πολεμᾶνε, ἀλλὰ ὅχι καὶ νὰ μπαίνει στὰ χωράφια τους...
'Ἐκεῖ, ἀπαγορεύεται ν' ἀγγίξεις!.. Λοιπόν; (Ἀνρί).

Πολλοὶ δὲν ἔχουν ὁρεξὴ γι' ἀστεία· φοβοῦνται μήπως χάσουν
τὴν ἀνωτερότητά τους, μήπως ἀντιστραφοῦν οἱ ρόλοι, μήπως κα-
ταπιεστοῦν μὲ τὴ σειρά τους ἀπὸ τίς γυναίκες.

Οἱ «φεμινιστές» ἄντρες, αὐτοὶ ποὺ βλέπουν κάτι ἐνδιαφέρον καὶ
θετικὸ στὰ κινήματα ἀπελευθέρωσης τῶν γυναικῶν, δὲ δείχνουν νὰ
πανικοβάλλονται· καμιά φορὰ ὅμως ἐπιφυλάσσουν ἐκπληκτικὰ δει-
γμάτων ἀντίστασης:

Μοῦ φαίνεται ἀστεῖο, ἀλλὰ νομίζω διὲς εἶναι πολὺ ἐνδιαφέ-
ρον πιστεῦω στὴ δράση τῶν μειονοτήτων ποὺ ἀναπτύσσεται
μέσα οὐ μὴ κοινωνικὴ πραγματικότητα πρὸς συγκεκριμένη
καὶ πρὸς γενική. Ἔτσι, ὁρίστω διὲς τὸ MLF ἔχει ἐνδιαφέ-
ροντα πράγματα, μὲ ὅλο του τὸ περίεργο φολκλόρ ποὺ εἶναι
γιὰ γέλια... Ἀλλὰ κατὰ θάθος σκέφτομαι διὲς μπορεῖ νὰ
εἶναι σημαντικὸ αὐτὸ τὸ φολκλόρ, μὲ τίς ἀπαράδεκτες ὑπερ-
βολές του... Εἶμαι βέβαιος διὲς ἔνα σωρὸν πράγματα ἔχουν
προχωρήσει στὴ Γαλλία ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια, κι αὐτὸ

δφείλεται λίγο σ' αὐτό... Ἴσως δὲν συμφωνῶ τόσο πάνω
οἱς σεξουαλικὲς πλευρὲς: ἡ γυναίκα - ἀντακείμενο, ἡ γυ-
ναίκα γιὰ τὴν εὐχαρίστηση τοῦ ἀντρα ἢ αὐτὴ ἡ ἀδρεση τοῦ
ἀρσενικοῦ... Δὲ μὲ σοκάρει, ἀλλὰ δὲ μπορῶ νὰ πῶ καὶ δι-
συμφωνῶ... (Ζάκι)

Ἐξ ἄλλου προσάπτεται Ἐλλειψη θηλυκότητος στὰ κορίτσια τοῦ
MLF:

Δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῶν κοριτσιῶν ποὺ θὰ ἤθε-
λες νὰ πᾶς μαζί τους, μὲ τὴν πρώτη ματιά... Ἡ γυναίκα,
δπως τὴ φαντάζεσαι φνσιολογικά, εἶναι τὸ πλάσμα ποὺ
εἶναι πιὸ ἀδύνατο σωματικά, ποὺ ἔχει γιὰ δπλα τῆς τὴ
γλυκύτητα, λίγη ὑποκρισία, τὸ κατὰλληλο φέρομο καὶ θέ-
βαια, μιὰ κάποια κοκταρία στὴν ἐμφάνιση, οἱδ ντύσιμο.
Τὶς ἀγωνίστριες τοῦ MLF ἐγὼ δὲν ἰς λέω γυναῖκες...
Τὸ γεγονὸς δι ἔχουμε σχέσεις ἰοότητος δὲ σημαίνει καὶ
δι πρέπει νὰ ἰοπεδωθεῖ τὸ ἀρσενικὸ μὲ τὸ θηλυκὸ αὐτὸ
εἶναι τελείως ἄλλο πράγμα... (Λύκ)

Αὐτὸ σημαίνει δι, ἂν καὶ εἶναι ἀρκετὰ εὐκολο νὰ ἀποδεχτεῖ
κανεὶς μιὰ τυπικὴ ἀμφισβήτηση προκειμένου περὶ κοινωνικῶν με-
ταρρυθμίσεων, εἶναι πολὺ πιὸ δύσκολο νὰ ἀναθεωρήσει δλόκληρη
τὴ σεξουαλικὴ συμπεριφορὰ του, δλα τὰ στερεότυπα περὶ θηλυ-
κότητος ποὺ ἔχουν περάσει μέσα του ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία.
Μπορεῖ νὰ εἶναι παραδεκτὴ ἡ ἀποψη τῆς ἰοότητος στὴν ἐργασία,
ἀπαίτεται ὅμως μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ ἀνα-
κατανομή τῶν καθηκόντων καὶ τῶν ρόλων στὴν συμβίωση. Κι δταν
ἔχουν ἀποκηρυχτεῖ τὰ προνόμια τῆς ἀντρικῆς ἐξουσίας σ' αὐτὸ τὸ
ἐπίπεδο, μένει ἀκόμα ν' ἀποκηρυχθοῦν τὰ προνόμια στὴ σφαῖρα
τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων: πολλοὶ ἄντρες τὸ
ἀρνοῦνται: καὶ παρόλο ποὺ παραδέχονται τὴν κοινωνικὴ ἀμφισβήτη-
ση ποὺ κάνουν τὰ κινήματα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν γυναικῶν,
ἀπορρίπτουν τὶς «σεξουαλικὲς πλευρὲς» ποὺ τὶς βρίσκουν μὴ σοδα-
ρές, φολκλορικὲς, γελοῖες, ἀνεστραμμένο σεξισμὸ... δταν δὲν τὶς
δλέπουν σὰν προδοσία τῆς πάλης τῶν τάξεων.

Οι περισσότεροι «άριστεροι» άντρες, πού δηλώνουν «άρκετά ευμεινείς» πρὸς τὴν ἀπελευθέρωση τῶν γυναικῶν, δὲ δέχονται νὰ ἀμφισβητεῖται ὁ ἀνδρισμὸς τους καὶ ἡ ντὲ φάκτο ὑπεροχὴ τους. Ἔτσι τοὺς ἔρχεται γάντι ἡ ἐπὶ κλήση τῆς πάλης τῶν τάξεων ἐνάντια στὴν πάλη ἀπελευθέρωσης τῶν γυναικῶν — τῇ στιγμῇ ἀκριβῶς πού ἡ τελευταία θὰ μπορούσε νὰ τοὺς βλάψει προσωπικά. Ἀρνοῦνται ν' ἀναγνωρίσουν στὸν ἑαυτὸ τους ἕνα ρόλο «καταπιεστικὸ» ἀπέναντι στὶς γυναῖκες: «Ὡτὸ κάτω κάτω, δὲν τὴν ἔκαναν οἱ άντρες ἔτσι σκατὰ τὴν ἱστορία!» φωνάζει ἕνας ἀπ' αὐτοὺς, πού ὥστόσο δίνει τὴν ἐξῆς ἐξηγήρηση στὴν καταγωγή τῆς φαλλοκρατίας: «Ἐπειδὴ ὁ άντρας δὲν εἶναι: δημιουργὸς ζωῆς, ἀντισταθμίζει παίρνοντας τὴν ἐξουσία». (Κλώντ)

Οἱ διάφορες σωστὲς συχνὰ δηλώσεις, ὅπως: «Τὸ σύστημα, κι ὄχι τὰ ἀρσενικά ἄτομα, εἶναι κατὰ κύριο λόγο ὑπεύθυνο γιὰ τὴν καταπίεση πού ὑφίστανται οἱ γυναῖκες. Πρέπει νὰ ἀπελευθερώσουμε ὁλόκληρη τὴν κοινωνία κι ὄχι μόνο τίς γυναῖκες», πάρα πολὺ συχνὰ ἀποτελοῦν δικαιολογία γιὰ τοὺς άντρες πού ἀρνοῦνται νὰ ἀλλάξουν ἀπὸ τώρα τὴ συμπεριφορὰ τους ἀπέναντι στὶς γυναῖκες.

Οἱ ἀγωνιστὲς καὶ οἱ συμπαθῶντες τῶν κινήματων τῆς ἀκρας ἀριστερᾶς, γενικὰ δηλώνουν ὅπαδοι τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν γυναικῶν, ἀλλὰ πολὺ συχνὰ ἀποσιωποῦν καὶ αὐτοὶ ὀρισμένα πράγματα: κί εἶναι δύσκολο νὰ διακρίνει κανεὶς μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποσιώπηση τὴν πολιτικὴ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ πλευρά. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς πιστεύει: ὅτι: «οἱ λύσεις πού προτείνει τὸ MLF» δὲν εἶναι πάντα πολὺ καλὲς καὶ ἀποδεύχουν μιὰ ἑλλειψη πολιτικῆς συνέδεσης, ὅτι: προβάλλει συχνὰ μιὰ ἀπερίσκεπτη καὶ ἄγερνη τρομοκρατία, ὅτι ἡ γυναικεία ὁμοφυλοφιλία δὲν εἶναι λύση, κτλ. (Κριστόφ)

Γιὰ κάποιον ἄλλον, ὑπάρχει «μιὰ κάπως εἰδικὴ δουλειὰ πού πρέπει νὰ γίνει», ἀλλὰ πού εἶναι: σήμερα κακοσχεδιασμένη, κακοπροετοιμασμένη, γιατί ἡ «κεντρικὴ διοίκηση τοῦ MLF» (ἐπὶ λέξει...) εἶναι ὑπερβολικά ξεκομμένη ἀπὸ τὴν ταξικὴ πραγματικότητα: ἡ μόνη καλὴ δουλειὰ εἶναι ἡ δουλειὰ πού κάνουν ὀρισμένες ὁμάδες σὲ γειτονιές, πιδ πολιτικοποιημένες: στὸ προσωπικὸ ἐπίπεδο τέλος, «σ' αὐτὸ τὸ θέμα εἶναι: κατὰ κάποιον τρόπο ὁ καθένας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του κί ὁ Θεὸς γιὰ ὅλους» εἶναι στὸ χέρι τοῦ καθενὸς νὰ κάνει ἕνα δῆμα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν γυναικῶν». Εἶναι, λένε, ἕνα

πρόβλημα άλυτο μέσα στη σημερινή κοινωνία. Αύτοί οί άντρες καταλαβαίνουν, συμπαθούν, άρχίζουν μάλιστα —τις περισσότερες φορές κάτω από την πίεση των γυναικών με τις όποιες ζούν— νά άμφισπητούν τόν έαυτό τους, αλλά οί περισσότεροι δέν είναι έτοιμοι ακόμα νά προχωρήσουν πολύ μακριά σ' ένα δρόμο πού πιστεύουν ότι οί γυναίκες τó παρατραβάνε.

Οί «φεμινιστές» άντρες έχουν επίσης την τάση νά πιστεύουν ότι ή άνδροκρατία και ή φαλλοκρατία είναι πρόβλημα των άλλων και ότι οί ίδιοι έχουν άπαλλαγει άπ' αυτό. Άναγνωρίζουν τόν έπιθετικό σεξισμό του φασίστα, τόν λεπτεπίλεπτο σεξισμό του πλαιημπόυ, τόν «καθημερινό σεξισμό» του μέσου Γάλλου, τόν σεξισμό-ξέσπασμα του εργάτη πού ρίχνει πάνω στη γυναίκα και τά παιδιά του τά βάσανα πού τραβάει στο εργοστάσιο, τόν σεξισμό του ξένου εργάτη πού είναι θύμα της σεξουαλικής στέρησης και της πατριαρχικής νοστορίας πού κληρονόμησε από τις καταβολές του. Άλλά στους πολιτικοποιημένους ή περιθωριακούς κύκλους γίνεται νά μήν είναι κανείς «συνειδητός» ή «άπελευθερωμένος»;

Τί τó κοινό έχουμε με τούς κάθε είδους σεξιστές; λένε. Δέν κοιτάμε τηλεόραση όταν οί γυναίκες μας μαγειρεύουν ή κάνουν μπουγάδα, δέν στρωνόμαστε στο τραπέζι την ώρα πού μάς σερβίρουν ή, ακόμα κι άν μ'ε συμπερνάει αυτό, γίνεται μόνο γιατί μάς άφησε κακές συνήθειες ή αντιδραστική άνατροφή μας, ή γιατί είμαστε άδέξιοι στις δουλειές του νοικοκυριού· και άσφαλώς, σέ καμιά περίπτωση δέν τó θεωρούμε αυτό σαν δικαίωμα του άντρικού φύλου. Έχουμε σχέσεις έλευθερίας και έμπιστοσύνης με τις γυναίκες και τά παιδιά μας, δέν κάνουμε τόν οικογενειάρχη, δέν χρειάζεται ν' άγκιστρωθούμε στην άσκηση της εξουσίας γιά νά νιώσουμε ότι ύπάρχουμε. Δέν σφυρίζουμε τις γυναίκες στο δρόμο, δέν τις θιάζουμε. Είμαστε όπαδοί της έλευθερίας των εκτρώσεων και συχνά ακόμα και της σεξουαλικής έλευθερίας. Βρίσκουμε άφύσικη τή μεταχείριση πού έπιφυλάσσει στις γυναίκες αυτή ή κοινωνία. Έπομένως δέν έχουμε κανένα κοινό χαρακτηριστικό με τó πορτραίτο του φαλλοκράτη. Γι' αυτό δέν καταλαβαίνουμε γιατί μερικές γυναίκες μ'ε λένε φαλλοκράτες. Ή μόνη πιθανή εξήγηση είναι ότι κάθε κίνημα άπελευθέρωσης οδηγεί σέ ύπερβολές και ότι οί γυναίκες αυτές καταλήγουν σ' έναν «άντι - αντρικό ρατσισμό». Όφείλουμε

νά προσπαθήσουμε νά τίς πείσουμε ότι ὁ στόχος τους εἶναι λαθεμένος: δὲν πρέπει νά πολεμᾶνε ἐμῶς, ἀλλά τὸν καπιταλισμό.

Ὡστόσο, ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὸν κοινὸ σεξιστὴ καὶ τὸν «ἀπελευθερωμένον» ἄντρα δὲν εἶναι τόσο μεγάλη ὅσο πιστεύει ὁ τελευταῖος. Ὅταν ἓνας «φεμινιστής» ἄντρας συναντιέται μ' ἓνα φίλο του ποὺ δὲν εἶναι «φεμινιστής», στὴ συζήτηση χρησιμοποιοῦν πάντα τὸ ἴδιο πανάρχαιο ὑπόβαθρο ἀπὸ ἀρσενικὲς κοινοτυπίες, παραδοσιακὲς κρίσεις γιὰ τίς γυναῖκες καὶ χοντρά σεξιστικὰ ἀστεῖα. Ὑπάρχει κανένας ἀγωνιστὴς ποὺ θύμωσε πραγματικά μ' ἓνα φίλο του, ἓνα γείτονα ἢ ἓνα συναγωνιστὴ τοῦ ἐξαιτίας ἐνὸς περιφρονητικοῦ ἀστείου ἢ ἐξαιτίας τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀπέναντι στίς γυναῖκες; Ἀκόμα κι ἐκεῖνοι ποὺ συχνὰ ἀντιδρῶν βίαια ἀπέναντι σὲ μιὰ ρατσιστικὴ συμπεριφορά, ὑποχωροῦν μπροστὰ στὸν κίνδυνο νά τσακωθοῦν μ' ἓνα φίλο τους, ἢ καὶ μ' ἓναν ἀπλὸ γνωστό, γιὰ μερικὲς κουβέντες ἢ γιὰ μιὰ φαλλοκρατικὴ συμπεριφορά: μπορεῖ νά μὴ τίς ἐπαναλάβουν γιὰ δικό τους λογαριασμό, ἀλλὰ τίς ἀφήνουν νά περνᾶνε. Εἶναι ἡ καθημερινὴ ζωὴ, οἱ συνηθισμένες σχέσεις μεταξὺ ἀντρῶν. Πιστεύουν ότι: μποροῦν διὰ αὐτὰ νά συζητηθοῦν μὲ φιλικὸ καὶ ἡρεμὸ τρόπο, ότι: πολλὲς φορές ὀρισμένες ὁδυνηρὲς ἐμπειρίες μὲ τίς γυναῖκες δικαιολογοῦν μιὰ καθυστέρηση τῆς συνειδητοποίησης. Ἄλλωστε, ἀν ἀρχίζαμε νά δίνουμε σημασία σὲ κάθε σεξιστικὴ κουβέντα ἢ συμπεριφορά, δὲν θὰ τελειώναμε ποτέ! Καὶ θὰ κινδυνεύαμε νά βρεθοῦμε ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὴν ἀρσενικὴ κοινότητα, ἀναγκαῖα τόσο γιὰ τὴ δουλειά μας ὅσο καὶ γιὰ τὴν ξεκούραση ἢ γιὰ τὴν ἀναζήτησι γυναικείας συντροφιάς καὶ τὴν ἀρσενικὴ κοινότητα διακατέχεται: τελικὰ ἀπὸ τὸν κοινὸ σεξισμό. Θὰ μπορούσαμε ἐπίσης νά ὑπενθυμίσουμε τὸν μεγάλον ἀριθμὸν συναντήσεων, πολιτικῶν ἢ ἄλλων, στίς ὁποῖες οἱ ἄντρες κρατοῦν τὸ μονοπώλιο τῆς φλυαρίας, χάρη στὴν εὐχέρεια λόγου, ἢ χάρη στὴν ἐπιθετικότητά τους. Οἱ γυναῖκες ποὺ παρευρίσκονται, ἀκόμα καὶ οἱ «ἀπελευθερωμένες» ἢ οἱ «ὑπὸ ἀπελευθέρωση», περιφίλονται σ' ἓνα βουβὸ ρόλο τοῦ «καλὰ τὰ λές», τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἄντρες τους συζητᾶνε γύρω ἀπὸ τίς μεγάλες ἀλήθειες.

Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν νά ἔχει κανεὶς ἓναν περιθωριακὸ τρόπο ζωῆς, νὰ συμμετέχει στίς δουλειές τοῦ σπιτιοῦ, οὔτε καὶ ν' ἀγωνίζεται

πλάι στις γυναίκες σ' ένα κίνημα όπως το MLAC*, για να γίνει αξιος ενός φανταστικού τίτλου του μη σεξιστή. Έτσι οι ελλεικρινείς φεμινιστές αναρρωτιώνται τί είδους μανδύα πρέπει να φορέσουν για να ξεφύγουν από την ένοχη. Μερικοί αποθαρρύνονται, αναρρωτιώνται μήπως σε τελευταία ανάλυση το να είσαι άντρας αποτελεί ένα είδος προπατορικού αμαρτήματος, μήπως ή φαλλοκρατία ένυπάρχει μέσα στα χρωμοσώματα, όπως γίνεται με την επιθετικότητα ή την διάθεση κυριαρχίας, σύμφωνα με μια δλόκληρη «έπιστημονική» φιλολογία. Ή μήπως, αφού ο σεξισμός είναι δεμένος με τη φύση της καπιταλιστικής κοινωνίας μας, δέν μπορούν να κάνουν τίποτα πριν ή κοινωνία αυτή παραχωρήσει τη θέση της σε μίαν άλλη, όποτε μπορούν να υποστηρίξουν ότι είναι άθώοι...

Οι ιδέες για την απελευθέρωση των γυναικών, που προκαλούν τόση έκπληξη, είρωνία, φόβο ή δυσaréσκεια στους άντρες, συμβαδίζουν μ' ένα δλόκληρο πνευματικό ρεύμα που έχει για επίκεντρο την αναγκαιότητα άν όχι μιας πραγματικής σεξουαλικής επανάστασης, τουλάχιστον μιας απελευθέρωσης. Αυτό το ιδεολογικό ρεύμα αναζωογονήθηκε με την επανέκδοση των έργων του Ράιχ, με τις θέσεις συγγραφέων όπως ο Μαρκούζε, με το κίνημα της κοινοδιακής ζωής. Ταυτόχρονα, ή χρήση σύγχρονων αντισυλληπτικών μεθόδων έμοιαζε ν' ανοίγει το δρόμο σε μία σεξουαλικότητα απελευθερωμένη από τον ασφυκτικό κλοιό της αναπαραγωγής.

Έπωφελούμενη από τον αντίκτυπο που έχουν στο κοινό τα θέματα που περιστρέφονται γύρω από μια πιό «ελεύθερη» σεξουαλικότητα και από την σχεδόν πλήρη αδυναμία των άριστερων πολιτικών οργανώσεων πάνω σ' αυτά τα ζητήματα, άρχισε ν' άκμάζει μια νέα σεξουαλική ιδεολογία «φιλελεύθερου» τύπου. Διάφορα ειδικευμένα περιοδικά, μια μερίδα του κλασικού γυναικείου Τύπου, διάφορες ραδιοφωνικές εκπομπές άρχίζουν ν' άπαλλάσσουν από την ένοχη τους άναγνώστες ή άκροατές τους. Άρχίζει να παρουσιάζεται, κάπως συνεσταλμένα δέδαια, (παρ' όλες τις διαβαθμίσεις και έναν άθικτο σεβασμό προς το γάμο) ο αυνανισμός, οι έξωσυγυικές σχέ-

* Mouvement pour la libération de l' avortement et de la contraception, Κίνηση για την ελεύθερη έκτρωση και άντισύλληψη.

σεις, οι φαντασιώσεις, οι διαστροφές και η άμφιφυλοφιλία σαν απολύτως νόμιμα πράγματα.

Αυτός ο ρεφορμισμός ως προς τη σεξουαλικότητα έρχεται σε αντίθεση με την παλιά συντηρητική σεξουαλική ήθική. Άντιστοιχεί στις νέες ανάγκες που υπαγορεύονται από τη ζωή μέσα σε μια «προχωρημένη» άστική δημοκρατία. Άλλά περιορίζεται στη βελτίωση των πιο κραυγαλέων πλευρών της παλιάς αντι-σεξουαλικής τάξης. Θίγει τις μορφές αλλά αφήνει άθιχτο το περιεχόμενο. "Αν οι αντισυλληπτικές μέθοδοι (άκόμα τόσο λίγο διαδεδομένες...) διαλύουν τους φόβους των κοριτσιών μήπως μείνουν έγκυες, δεν είναι όμως άρκετές για να τις έμποδίσουν να ζουν τις σεξουαλικές σχέσεις τους μέσα στην ένοχή, ούτε τις βοηθούν να ξεφύγουν από τον εύνοχισμό που τους επέβληθηκε από τα παιδικά τους χρόνια. Οι γονείς εξακολουθούν να άπαγορεύουν στα παιδιά τους το δικαίωμα σε μια πλήρη σεξουαλική ζωή κάτω από μια όρισμένη ηλικία, και ο ρεφορμισμός τείνει άπλως να χαμηλώσει το όριο ηλικίας: μιλάει για την ηλικία πέρα άπ' την οποία είναι «θεμιτό» να έχει κανείς σεξουαλικές σχέσεις και όχι για τη νομιμότητα της επιθυμίας άνεξάρτητα από ηλικία.

Ώστόσο η ρεφορμιστική ή φιλελεύθερη ιδεολογία δεν προτείνει πια ένα σύστημα άπαγορεύσεων και βίαιου καταναγκασμού. Τείνει να το αντικαταστήσει με τη χειραγώγηση και την πειθώ, ύποσχόμενη στους ανθρώπους περισσότερα με τον όρο ότι θα φανούν λογικοί και δεν θα ζητούν πολλά, ότι θα εξακολουθήσουν να σέβονται τους θεσμούς και τους καλούς τρόπους. Δέν λένε «δεν θα κάνεις έρωτα», αλλά «κάνε αν μπορείς, και σύμφωνα με τους νέους κανόνες».

Παράλληλα όμως δεν κάνουν τίποτα για ν' αλλάξουν τις καταστρεπτικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζουν οι έφηβοι τη σεξουαλικότητά τους: έλλειψη κατάλληλων χώρων και πραγματικής πληροφόρησης πάνω στην ήδονή, διατήρηση των αξιών του ζευγαριού, της πίστης και της οίκογένειας. Η σεξουαλική στέρηση παραμένει κανόνας, ενώ οι έρωτικές και πορνογραφικές εικόνες τους βομβαρδίζουν όλο και περισσότερο. Ο αυνανισμός, άκόμα κι αν έχει άποκατασταθεί, παραμένει πολύ συχνά η μοναδική άναπλήρωση. Είναι πάντα το ίδιο δύσκολο να βρεθεί ένας κατάλληλος σύντροφος στο σέξ. Οι χώροι και οι εύκαιριες συνάντησης γίνονται όλοένα και

πιό σπάνιοι με την εξαφάνιση της γειτονιάς και τη γενίκευση των πολυτελών πύργων ή των οικιστικών συγκροτημάτων. Οι άνθρωποι, όλο και περισσότερο μοναχικοί και ανίκανοι να θυγούν από τη μοναξιά τους, δεν κατορθώνουν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους για επικοινωνία και ανταλλαγή.

Αυτή η «σεξουαλική απελευθέρωση» σύμφωνα με τη νέα ρεφορμιστική ήθικη δεν αλλάζει: ούσιαστικά τους ρόλους και τις σχέσεις ανάμεσα στα δυο φύλα. Άλλα κι αυτοί που προσπάθησαν να ζήσουν μια πραγματικά επαναστατική σεξουαλική απελευθέρωση βρέθηκαν συχνά πιασμένοι σε παγίδες. Πάνω σ' αυτό το θέμα έχει ανοίξει συζήτηση από τις στήλες του Τύπου της αμφισβήτησης, όπως είναι η *Libération*, *Marge*, εφημερίδες διαφόρων ομάδων του *MLF*, κτλ.¹ Όρισμένες αγωνίστριες κάνουν την έξης ανάλυση: Έκαναν λάθος στην απελευθέρωση, πίστεψαν σε μια σεξουαλική ψευτοαπελευθέρωση από την οποία τελικά έπωφελούνται κυρίως οι άντρες. Στα κοινόβια, αισθάνονται ότι έγιναν ιδιοκτησία όλων των αντρών αντί να είναι ενός μοναχά. Παρέμειναν ως μια ιδιοκτησία, ένα αντικείμενο. Στα ζευγάρια, οι μέν άντρες είναι περισσότερο σε θέση να έπωφεληθούν από τις περιπέτειες, αυτές όμως παραμένουν αιχμάλωτες της ανάγκης τους για συναισθηματική σταθερότητα κι άρα περισσότερο δεμένες με μια προνομιακή σχέση (χωρίς να λογαριάσουμε τη φροντίδα των παιδιών και του σπιτιού, που εξακολουθεί να τους ανήκει κατά προτεραιότητα και να τις κάνει λιγότερο διαθέσιμες, λιγότερο ελεύθερες από τους συζύγους τους). Προσπάθησαν να καταπνίξουν τη ζήλεια τους, να την άρνηθούν (εξακολουθώντας όμως να υποφέρουν) από φόβο μήπως φερθούν σαν «παγιδευμένες» μικροαστές. Έπρεπε να είναι έτοιμες να πάνε με όλους τους «απελευθερωμένους» άντρες, και ή τρυφερότητα δεν έχει πιά νόημα. Τη θεωρούν αλλοτρίωση αυτή τη σεξουαλική ελευθερία. Δεν κατορθώνουν να τη ζήσουν, αλλά υποκρίνονται ότι τη ζούν' ή πάλι συνηθίζουν να δέχονται μια τρέλλα του έπισημου έραστη, με τον όρο ότι θα παραμείνει «καθαρά συμματική». Δηλαδή, για μια προνομιακή σχέση, οι άλλες γυναίκες παραμέ-

1. «Μια λάθος ιστορία αγάπης... αλλά και λάθος απελευθέρωση!» Rouen - *Libération*, Δεκέμβρης 1974.

νουν «τρύπες για δούλωμα» χωρίς σημασία, απλές δικλίδες ασφαλείας που επιτρέπουν να ικανοποιηθεί με μικρό κόστος ή διάθεση σεξουαλικής αλλαγής του συντρόφου. Και θεωρούν τελικά ότι αυτή ή περιφρόνηση των αντρών για τις γυναίκες, που και οι ίδιες ξμμεσα δικαιολογούν, αυτή ή περιφρόνηση που αισθάνονται και οι ίδιες για τις «αντιζηλές» τους, είναι απαράδεκτη, γιατί μιά τέτοια θέση είναι αντίθετη με την απελευθέρωση της γυναίκας.

Έπειδή οι γυναίκες είναι λιγότερο ελεύθερες, λιγότερο προετοιμασμένες για μιά διαφορετική σεξουαλική ζωή, ή σεξουαλική απελευθέρωση ωφελεί κυρίως τους άντρες. Υπάρχουν μάλιστα άντρες που «άναγνωρίζουν» τις αδικίες της γυναικείας θέσης για να γοητέψουν καλύτερα τις γυναίκες... Ένας άντρας που δηλώνει φεμινιστής και απελευθερωμένος κάνει καλύτερη εντύπωση και θά έχει εύκολες κατακτήσεις. Στην ανάγκη θά ξαναγεννηθεί ή παλιά αντιζηλία μεταξύ γυναικών για να κατακτηθεί αυτό το σπάνιο ζώο...

Όταν οι γυναίκες, που δεν είναι αποκλειστικά ομοφυλόφιλες, αποφασίζουν να πλαγιάσουν με άλλους άντρες, συχνά διώχονται βία από τον επίσημο έραστή, που δείχνει πολύ λιγότερη κατανόηση στην πράξη απ' ό,τι στη θεωρία. Έτσι αναρρωτιώνται, για μιά ακόμα φορά, μήπως είναι τα κορίδια της υπόθεσης. Η παγίδα βρίσκεται, μεταξύ άλλων, στο ότι τους ζητάνε ν' αποκτήσουν αντρική νοοτροπία, να συμπεριφέρονται σεξουαλικά με την ίδια απόσταση που συμπεριφέρονται οι άντρες, λέγοντάς τους: «Αν δεν πλαγιάσεις μαζί μου, τη στιγμή που ισχυρίζεσαι ότι είσαι απελευθερωμένη και παίρνεις χάπια, σημαίνει ότι δεν είσαι παρά μιά χαζή κομπλεξική».

Αλλά παρόλο που είναι πραγματικές τέτοιου είδους παγίδες, αυτή ή συζήτηση δεν έθεξε το πραγματικό πρόβλημα. Αυτό που βρίσκεται πίσω απ' όλα αυτά τα ζητήματα αλλά αποσιωπάται και δεν εκφράζεται, είναι το ότι εξακολουθεί ή προσήλωση στη σχέση του ζευγαριού, περισσότερο ή λιγότερο κατά τα πρότυπα του παντρεμένου ζευγαριού. Χωρίς ανάλυση του τί σημαίνει ή προσήλωση σ' ένα τόσο ιδιαίτερο έρωτικό ιδεώδες, ή συζήτηση δεν μπορεί παρά να καταλήγει σε φαύλο κύκλο. Πώς επιβλήθηκε σε κάθε άτομο αυτό το πρότυπο; Πώς συνδέεται με το σύνολο των ιδεολο-

γικῶν συμβιβάσιμῶν πού χαρακτηρίζουν κάθε φύλο; Ποιά κοινωνική λειτουργία εκπληρώνει τελικά; Ὅταν δὲν μποροῦν ν' ἀπαντήσουν σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, οἱ γυναῖκες φτάνουν μερικές φορές στὸ σημεῖο νὰ ξαναγυρίσουν πίσω, νὰ ποῦνε: γιὰ νὰ μπορέσουμε ν' ἀγωνιστοῦμε, χρειάζεται νὰ νιώθουμε καλὰ μὲ τὸν ἑαυτό μας, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξακολουθήσουμε νὰ ἔχουμε μὲ τοὺς ἄντρες σχέσεις βασισμένες στὴ συναισθηματικὴ ἀσφάλεια — πράγμα πού σημαίνει, τελικά, βασισμένες στὴ διαιώνιση τοῦ μονογαμικοῦ ζευγαριοῦ. Οἱ φεμινιστὲς ἄντρες ἀπὸ τὴ μεριά τους, ἀπὸ φόβο μήπως φανοῦν φαλλοκράτες, συχνὰ δὲν τολμάνε πιά νὰ κάνουν τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ νὰ ἔρθουν σ' ἐπαφὴ μὲ μιὰ «ἀπελευθερωμένη» γυναίκα. Πέφτουν λοιπὸν πάνω στὶς ἄλλες, ὅχι χωρὶς νὰ νιώθουν ἀνικανοποίητοι διαπιστώνοντας τὴν προσήλωσή τους στὰ παλιὰ γυναικεῖα φερσίματα καὶ νιώθοντας ἔνοχοι βλέποντάς τες νὰ ὑφίστανται παθητικὰ τὴν «ὑποταγή» τους.

Εἶναι δυνατό νὰ ξεπεραστοῦν αὐτὲς οἱ ἀντιθέσεις; Μιὰ ἀνάλυση τῆς ἀλλοτριωτικῆς ιδεολογίας πού διέπει τὴ σεξουαλικὴ συμπεριφορὰ εἶναι: ἀπαραίτητη γιὰ ὅποιον θέλει ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' αὐτὴν καὶ νὰ ἐπινοήσῃ νέες ἀθρώπινες σχέσεις.

Μιὰ πρώτη ἔρευνα εἶχε δεῖξῃ: τὴ σημασία τοῦ ἐρωτικοῦ μύθου γιὰ τὴν ιδεολογικὴ διαμόρφωση τῶν γυναικῶν¹. Ἔμενε νὰ δοῦμε τί συμβαίνει: μὲ τοὺς ἄντρες: τί σημαίνει γι' αὐτοὺς νὰ εἶναι ἄντρες, σήμερα, στὴν κοινωνία μας; Τί εἰκόνα ἔχουν γιὰ τὴ φύση τους, γιὰ τὸν ρόλο τους, γιὰ τὸν προορισμό τους; Πῶς ἀπόκτησαν τίς «προσωπικὲς» ἀπόψεις τους γιὰ τίς γυναῖκες, τὸ σέξ, τὸ γάμο, τὴν οἰκογένεια, «τὴ ζωή»; Πῶς ἔχουν ἀφομοιώσει αὐτὲς τίς ἀπόψεις; Πῶς θὰ τίς μεταφέρουν στὰ παιδιὰ τους; Καὶ ἂν δια αὐτὰ σχηματίζουν ἓνα δολοκληρωμένο ιδεολογικὸ σύνολο, ποιά εἶναι ἡ ἀποτελεσματικότητά καὶ ἡ κοινωνικὴ σημασία του;

Γιὰ νὰ δολοκληρώσουμε αὐτὴ τὴ μελέτη ἀποφασίσαμε νὰ ἐξετάσουμε τί συμβαίνει στὴν πραγματικότητα καὶ κάναμε μιὰ ἔρευ-

1. G. Fakonnet, Ὁ γοητευτικὸς πρίγκιπας ἢ ἡ μυθοποιημένη Γυναίκα, Mercure de France, 1973.

να μαγνητοφωνώντας τις συνεντεύξεις, όσο γινόταν μη κατευθυνόμενες, 32 αντρών με τελείως διαφορετική κοινωνική και γεωγραφική προέλευση, ηλικία και οικογενειακή κατάσταση.

Τό πλήθος τών δειγματοληπτικών έρευνών και τών σφυγμομετρήσεων τής κοινής γνώμης έπιβεβαίωσε τήν άποψη ότι μόνο ή στατιστική, ή ποσοτική κοινωνιολογία έχει κάποια άξία: δέν μπορούμε νά αναλύσουμε σωστά ένα κοινωνικό φαινόμενο παρά μόνο άν καταλήξουμε σέ ποσοστά και σέ κλίμακες συμπεριφοράς πάνω σ' ένα πολύ μεγάλο δείγμα πληθυσμού. Άλλά αυτό τό είδος έρευνας προϋποθέτει ότι θά ξέρουμε από πριν τόν τύπο τών έρωτήσεων πού θά ύποβληθούν και ότι θά έχει φτιαχτεί προηγουμένως μιά τυπολογία τών πιθανών άπαντήσεων. Δηλαδή ό άναγκαστικά συγκεκριμένος προσανατολισμός τών έρωτήσεων, περιορίζει τό πεδίο τών άπαντήσεων και δέν έπιτρέπει νά δούμε άν τά προβλήματα τίθενται πραγματικά μέ τούς όρους πού έχει επιλέξει ό μελετητής. Θά ήταν βέβαια πολύ ενδιαφέρον άν μπορούσε νά γίνει μιά ποσοτική έρευνα πάνω στις παραλλαγές τών γνώμών και τής συμπεριφοράς τών αντρών. Άλλά αυτό θά προϋπέθετε ότι θά είχαμε ήδη προσδιορίσει τό περιεχόμενο τής άντρικής ιδεολογίας, πράγμα πού άποτελεί τόν στόχο τής ποιοτικής έρευνας πού παρουσιάζουμε έδω. Τό δείγμα μας δέν έπιτρέπει κανέναν στατιστικό ύπολογισμό: άντίθετα, τό φτιάξαμε κατά τρόπο ώστε νά μπορέσουν νά έμφανιστούν οι πιο διαφορετικές ιδεολογικές θέσεις (χάρη και στη διάρκεια και έλευθερία τών συζητήσεων). Άσφαλώς υπάρχουν σεξιστές πολύ πιο άπόλυτοι άπό εκείνους πού εμφανίζονται έδω, αλλά αυτοί άρνοούνται νά συζητήσουν πάνω σέ τέτοιες έρωτήσεις... Άπό αυτήν τήν άποψη τό δείγμα μας μάλλον «άριστερίζει»: αλλά τό ίδιο σεξιστικό ιδεολογικό πρότυπο έχει πρυτανεύσει στην άνατροφή τών αντρών πού είναι σήμερα οι πιο φεμινιστές και στην άνατροφή τών άλλων. Ή παρουσία μέσα στο δείγμα πολλών αντρών πού τούς άφορούν άμεσα αυτές οι έρωτήσεις, έπιτρέπει έπίσης νά δούμε ποιά προβλήματα μπαίνουν σ' εκείνους πού προσπαθούν ν' άπελευθερωθούν από τό άγχάλλισμα τοῦ σεξιστικού πρότυπου. Πρόθεσή μας, σ' αυτό τό δοκίμιο, δέν είναι νά δώσουμε μιά τυπική παρουσίαση μιᾶς έρευνας, πού θά ενδιαφέρει μονάχα τούς ειδικούς, αλλά νά φωτίσουμε τά πιο σημαντικά

συμπεράσματα μιας μεταφέροντάς τα στη ζωντανή πραγματικότητα συγκεκριμένων αντρών.

Μέσα στη διαφήμιση βρίσκουμε ίσως την κοινωνική αναπαράσταση της άρσενικης ιδεολογίας που έντυπωσε άζει περισσότερο με την συνέχεια και την πληρότητά της. Γι' αυτό θεωρήσαμε ενδιαφέρον να κάνουμε, παράλληλα με τις συνεντεύξεις, μιὰ κριτική ανάλυση ενός σημαντικού ύλικου από διαφημιστικά μηνύματα προορισμένα για άντρες (400 διαφημίσεις, δημοσιευμένες κυρίως στο περιοδικό *le Nouvel Observateur* ανάμεσα στο 1964 και στο 1974 και στο περιοδικό *Lui* μεταξύ 1972 και 1974). Χρησιμοποίησαμε επίσης άρκετά εικονογραφημένα περιοδικά για παιδιά, σχολικά βιβλία, μαθητικά τετράδια, καταλόγους παιχνιδιών, λόγια τραγουδιών της μόδας κτλ.

Ή διάγνωσή μας μπορεί καμιά φορά να φαίνεται σκοτεινή: ίσως μάλιστα το ίδιο το θέμα μᾶς κάνει να τονίζουμε τις πιο άρνητικές πλευρές. Διευκρινίζουμε όμως ότι, αν και παίρνουμε θέση σ' αυτή την υπόθεση (ή ούδετερότητα δεν είναι ούτε εύκολα ούτε δυνατή), ή μελέτη δεν περιγράφει τίποτε άλλο από την πραγματικότητα και πιθανόν μάλιστα όχι την πιο θλιβερή.

Στόχος μας, έκτος από μιὰ άπλη και ξεκάθαρη καταδίκη της φαλλοκρατίας, ήταν να βοηθήσουμε τους άντρες που θέλουν να εγκαταλείψουν την κλασική άρρενωπή παρωδία. Περισσότερο συνειδητοί για ότι τους άλλους τρώνει, ίσως μπορέσουν να προσπαθήσουν να βάλουν τις βάσεις νέων σχέσεων —άναμεταξύ τους, με τις γυναίκες, με τα παιδιά— χωρίς να νιώθουν διχασμένοι ανάμεσα σε άντιφατικές άπαιτήσεις ούτε να άρκοϋνται στην άναμονή της Μεγάλης Ήμέρας που θα λύσει όλα τα προβλήματα.

Δύναμη, εξουσία, κατάκτηση

“Αν είσαι ἄνδρας: ἀνδρισμὸς καὶ δύναμη

Ἡ διαφήμιση τονίζει, ἐπαναλαμβάνει, σφυροκοπάει: αὐτὸ εἶναι ἀντρικό, αὐτὸ εἶναι ἀρρενωπὸ. Ἕνας ἄντρας ἀρρενωπός. Χρησιμοποιεῖστε αὐτὸ τὸ προϊόν γιατί εἶναι ἕνα προϊόν γιὰ ἄντρες, ἕνα ἀνδροπρεπὲς προϊόν, ἕνα ἀρρενωπὸ προϊόν.

Ὁ ἀνδρισμὸς μοιάζει ὀλοκάθαρη ἔννοια. Εἶναι κάτι αὐτονόητο ποὺ ἐπιβάλλεται σὲ ὅλους. Ὅταν ἡ διαφήμιση τὸν ἐπικαλεῖται μὲ τόσο ρητὸ τρόπο, ἀποφεύγει νὰ τὸν προσδιορίσει — ἄλλωστε θὰ δυσκολευόταν πολλές φορές νὰ τὸ κάνει: τί εἶναι μιὰ ἀρρενωπὴ μυρωδιά, μιὰ ἀρρενωπὴ κομψότητα, ἕνα ἀπόλυτα, ἀδιαμφισβήτητα, βαθιὰ ἀρρενωπὸ προϊόν;

«Ἄντρα, ντύσου σὰν ἄντρας», συνιστᾷ ὁ μόδιστρος Ἄντρι Μπαλζάκ — ποὺ λανσάρει τὸ στυλ «παράξενο ἀρρενικό».

«Ἄν εἶσαι ἄντρας, κάπνισε ἕνα ἀντρικὸ τσιγάρο!» προστάζει ἡ Ducados.

«Τί εἶδους ἄντρας πρέπει νὰ εἶσαστε γιὰ νὰ οἶσ ἀρέσει τὸ *Balafre*; ρωτᾷ ἡ *Lancôme*. «Ἀπλούσιατα, ἄντρας. Ἕνας ἄντρας μὲ ἀντρικὴ κομψότητα. Ἕνας ἄντρας ποὺ θέλει γιὰ τὴν τουαλέτα του ἀντρικά προϊόντα. Ἄν οἶσ ἀρέσει τὸ *Balafre*, σημαίνει πὼς οἶσ ἀρέσει νὰ εἶστε ἄντρας.» Ἀλλωστε, διὰ τὸν σὺναντιόν «οἱ γυναῖκες μαγεύουν ἀμέσως διὸ διάλεξε τὴν ἀσυμβίβαστη ἀρρενωπότητα» — γιατί ὑπάρχει «γύρω του κάτι τὸ γήινο, τὸ πιπεράτιο, τὸ ἀναπόφευκτο... Αὐτὸ τὸ κάτι: *Balafre*». Ἀπλούσιατα!...

Καί, «ἂν δὲ φοβᾷσθε νὰ εἶστε ἄντρας», ἡ *Fabergé* δημιουργοῦ γιοῦ γιὰ οἶσ τὴ σειρὰ προϊόντων τουαλέτας *Go West*.

Ὅλες οἱ διαφημίσεις προϊόντων τουαλέτας γιὰ ἄντρες δηλώνουν ρητά: πρέπει νὰ εἴστε ἄντρας σὲ ὅλα, νὰ περιβάλλεσθε ἀπὸ μιὰ μυρωδιὰ ἀρρενωπὴ ὅσο καὶ παρὰ ξενη, ἀρρενωπὴ καὶ ραφινάτη, ἀπόλυτα ἀρρενωπὴ, νὰ χρησιμοποιεῖτε προϊόντα ἀδιαμφισβήτητα, ἀπόλυτα ἀντρικά, τὰ πιὸ ἀντρικά ἀπὸ τὰ ἀντρικά προϊόντα, σὲ ἀντρικὲς δόσεις... παραμένοντας ὥστόσο διακριτικός:

«Ὅταν κάποιος εἶναι ἄντρας, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ φωνάζει δυνατά.»

Αὐτὴ ἡ τρομοκρατία δὲν εἶναι μιὰ ἀπλὴ διαφημιστικὴ μέθοδος· ἀσχεῖται: ἀκατάπαυστα πάνω στοὺς ἄντρες:

— Βγὲς ἔξω ἂν εἶσαι ἄντρας!

— Δεῖξου ἄντρας!

— Αὐτὸς εἶναι ἄντρας!

— Ἄντρες ποὺ εἶναι σωστοὶ ἄντρες. Ποὺ «ἔχουν».

— Ἐνα ἀγόρι δὲν κλαίει: ποτὲ — κι ἂν κλαίει: κορίτσι εἶσαι;

Γιατὶ δὲν ὑπάρχει μέσος ὁρος: ἂν δὲν εἶσαι ἄντρας, εἶσαι κορίτσι, εἶσαι κλαψούρα, εἶσαι θηλυπρεπής. Ἐνα τίποτα.

«Τὸ νὰ εἶσαι ἄντρας» σημαίνει πάνω ἀπ' ὅλα νὰ μὴν συμπεριφέρεσαι: σὰ γυναῖκα, νὰ μὴν εἶσαι κορίτσι, κυράτσα, γυναικούλα — κάποιος ποὺ «δὲν ἔχει ἀρχίδα». Σημαίνει νὰ ἔχεις ἀντίθετες ιδιότητες μ' αὐτὲς τῶν γυναικῶν, σημαίνει νὰ εἶσαι αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνες δὲν εἶναι καὶ νὰ μὴν εἶσαι αὐτὸ ποὺ ἐκεῖνες εἶναι. Γιὰ νὰ εἶσαι ἄντρας, σωστὸς ἄντρας, πρέπει: νὰ φροντίζεις ἀσταμάτητα νὰ μὴ σὲ πάρουν γιὰ γυναῖκα, μὴ σὲ ταυτίσουν μὲ τίς γυναῖκες.

Ἔτσι, ὁ κόσμος τῶν ιδιοτήτων, τῶν χρωμάτων, τῶν σχημάτων καὶ τῶν ἀρωμάτων ἔχει χωριστεῖ σὲ δύο ἀντίθετους, ξεχωρισμένους κόσμους· πρέπει νὰ προσέχει κανεὶς νὰ μένει ἀπὸ τὴ σωστὴ μεριὰ τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς, νὰ μὴν βρεθεῖ σὲ λάθος κόσμος... οὐτε σὲ λάθος σαποῦνι, γιατί ἡ χρῆση ἑνὸς ἀντικειμένου, ἑνὸς χρώματος, μιᾶς μυρωδιᾶς μπορεῖ νὰ εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ σᾶς περάσει ἀπὸ τὴν ἄλλην μεριά:

«Τὸ νὰ ἐκφυλίζονται οἱ ἄντρες χρησιμοποιώντας γυναικεῖα προϊόντα μᾶς φαίνεται ἐνοχλητικό. Κι ὅμως οἱ περισσότεροι ἄντρες εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ χρησιμοποιοῦν κάθε μέρα σαποῦνια ποὺ εἶναι ξεκάθαρα γτιαγμένα γιὰ γυναῖκες: ἀπαλὰ χρώματα, ἀφρὸς σὰ χὰδι καὶ ἄρωμα λουλουδιοῦ! Ὡς ἐδῶ ὅμως... Νὰ γιατί μερικοὶ ἄντρες ἀπογάζισαν νὰ δημιουργήσουν τὸ *Tabac*, τὸ πρῶτο σαποῦνι τουαλέτας ποὺ εἶναι ἀδιαμφισβήτητα ἀνδρικό.»

Ποιές εἶναι λοιπὸν αὐτὲς οἱ μυρωδιές, αὐτὰ τὰ χρώματα, αὐτὲς οἱ ιδιότητες, αὐτὰ τὰ ἀδισταμφισθήτητα ἀνδρὶκά χαρακτηριστικά; Πράγματι, δλ' αὐτὰ μοιάζουν «ἀδισταμφισθήτητα»: τὸ τριαντάφυλλο καὶ τὸ ρὺζ χρώμα εἶναι γυναικεῖα, ὁ καπνὸς καὶ τὸ πιπέρι εἶναι ἀνδρικά, εἶναι αὐτονόητο... Τὰ ἀπαλὰ καὶ φωτεινὰ χρώματα, οἱ καμπύλες, τὰ μαλακά, χνουδωτά, μεταξωτὰ πράγματα εἶναι γιὰ τίς γυναῖκες. Στους ἄντρες ταιριάζουν νὰ ζωηρὰ ἢ τὰ σκούρα χρώματα, κάτι τὸ μεταλλικό, λιτό, ψυχρὸ, βίαιο, τετράγωνο, ἐπιθετικό, πιπεράτο. Τὸ ἀπαλὸ καὶ τρυφερὸ ἀπὸ τὴ μιά, τὸ δυνατὸ καὶ σκληρὸ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ὅσο ὅταν προχωρᾶμε σὲς λεπτομέρειες, τίποτα δὲν εἶναι τόσο ἀπλό. Ἔτσι, τί πρέπει νὰ πιστεύουμε γιὰ τὴ λεβάντα καὶ τὸ λεμόνι; Τὴ διαφήμιση ποὺ προστάζει:

«Φανεῖτε ἄντρας σὲ δλη σας τὴ γραμμή... Ἄντρας τοῦ δεντρολίθανου, τῆς λεβάντας καὶ τοῦ λεμονιοῦ, ἄντρας τοῦ πιπεριοῦ καὶ τοῦ καπνοῦ...»

ἢ τὴ διαφήμιση ποὺ συνιστᾷ:

«Ἀφεῖστε γιὰ τοὺς ἄλλους τὰ ἄρώματα λεβάντας ἢ λεμονιοῦ... Ἄν δὲν φοβᾶσθε νὰ εἶστε ἄντρας.»

Κι ὕστερα τὸ μαλλί, γιὰ παράδειγμα, δὲν εἶναι χνουδάτο, ζεστό, ἄρα κατ' ἀρχὴν γυναικεῖο; Καὶ μιὰ πικρία δὲν εἶναι συχνὰ μεταξωτὴ, ἀπαλή; Ἀλλὰ αὐτὸ δὲ μετράει: ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται εἶναι νὰ διατηρεῖται ἡ διαφορά, ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ ἄρσε-

νικό και τὸ θηλυκό. Γιὰ νὰ πουλήσουν μάλλινα στοὺς ἄντρες θὰ ἐπιμείνουν λοιπόν πάνω στὴ σκληρὴ, ἄγρια δόχη τοῦ μαλλινοῦ. Καὶ θὰ τονίσουν τὴν τετράγωνη, ἀρρενωπὴ γραμμὴ τῆς πιζάμας, τὴ λιτὴ, ἀντρικὴ τῆς κομπόση. Ὅ,τι καὶ νὰ λέγε, αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία δὲν εἶναι ἡ φύση τῶν πραγμάτων, εἶναι ἡ ἐνταξὴ τους μέσα σ' ἓναν κόσμον, ἀντρικὸ ἢ γυναικεῖο: ἀκόμα καὶ τὸ τριαντάφυλλο μπορεῖ νὰ γίνῃ: ἀντρικὸ σύμβολο ἂν ἐπισημανθεῖ τὸ κλειστὸ σχῆμα του, τὸ θαρραλέο χρῶμα του... ἢ τ' ἀγκάθια του — ἐνῶ ἓνα ἀνοιχτὸ τριαντάφυλλο μὲ ἀπαλὰ χρώματα θὰ παραμελεῖ «γυναικεῖο».

Αὐτὸ ποὺ μετράει, λοιπόν, εἶναι οἱ περίφημες ἀντρικὲς ἰδιότητες. Καὶ ἡ διαφήμιση ποὺ ἀπευθύνεται στοὺς ἄντρες κάνει μεγάλη χρῆση τῶν ἐπιθέτων ποὺ τίς ἐκφράζουν: ἐνεργητικοί, ἀτρόμητοι, δυναμικοί, ἀποτελεσματικοί, τολμηροί, ἀποφασισμένοι, ἀποφασιστικοί, ρωμαλέοι, εὐθεῖς, τετράγωνοι, λογικοί, κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ τους, σίγουροι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ γιὰ τὴ δύναμή τους, μὲ χαρακτῆρα καὶ ἐπιθετικότητα, καὶ προσπάντων δυνατοί: αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄντρες καὶ τὰ προϊόντα ποὺ προσορῶνται γι' αὐτούς.

Ὁ παρακάτω πίνακας εἶναι παρμένος ἀπὸ τὸ «Ἀντιλεξικὸν ἢ Ὀνομαστικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης τοῦ Θεολ. Βοστατζόγλου, Β' ἐκδοσῇ, Ἀθήναι:

ΑΝΗΡ

ΓΥΝΗ

1. ἀνὴρ, ἄνδρας, ἄντρας. [σωματώδης] < ἄντρακλας.

1. γυνή, θήλυ, ἀπόγονος —, θυγάτηρ — ἑδας, γυναίκα. [συμπαθ.] γυναικούλα. [περιφρ.] γύναιον, γυναικάριον, κ. θηλυκό, < παλιό-γυναίκα, | ὄργανον —, σκεῦος — ἡδονῆς. [μικρόσωμος γυνή] γυναικάκι. [μεγαλόσωμος] γυναικάρα. [μεγαλόσωμος καὶ ἑ-

χαρις] φάλαινα, φορβάς, ἀ-
λόγα, ἀρκούδα, δουδάλα,
νταρντάνα, φοράδα, φάκια,
χοντροδαρέλα, χοντροκοπά-
να. [λεπτή και δυσειδής]
τσιμούχα. [ύψηλή και εἰσω-
μος] ψηλονταρντάνα. [ἀρρε-
νοπρεπής] Ἄμαζών, ἀντρο-
γυναίκα.

2. [ἄρρεν τέκνον] ἀρσενικόν, ἀ-
γόρι, ἀρσενικό παιδί, υἱός.
[ὑποκ.] ἀγοράκι, <νεανίας.
[οἱ ἄνδρες] ἀνδρικόν—, ἀρ-
σενικόν—, ἀσχημον—, ἱ-
σχυρόν — φύλον, γένος ἀν-
δρῶν.

3. ἀρρενωπή φύσις | ἀρσενι-
κόν γένος. ἀνδρικόν—, ἀρ-
ρενωπόν — ὕψος. [ἀρρενω-
πή ἐμφάνισις] ἀρρενωπό-
της, τὸ ἀρρενωπόν. [ἀρρε-
νωπή παράστασις] λεβεντιά,
ἀσικλίχι. [ἀνδρική συμπερι-
φορὰ] ἀνδρισμός [ἀντίθε-
τον] <ἀνανδρία | ἀνδρικόν
ἦθος, ἀνδρ—, ἀρρεν—σπρέ-
πεια.

2. [θηλυ τέκνον] κόρη, κορί-
τσι, <θυγάτηρ, <παρθένος,
[ὑποκ.] κοράσιον, κορασίς,
κοράσι, κοριτσάκι, <νεάνις,
[περιφρον.] τσούλα, παλιο-
κόριτσο. [μὲ ἦθη και τρό-
πους ἀγοριοῦ] ἀγόρα, ἀγο-
ρίνα, ἀγοροκόριτσο.

3. [θήλεια φύσις] θηλύτης |
θηλυ—, θηλυκόν — γένος.
γυναικεῖον—, θηλυ—, ἀ-
βρόν—, ἀσθενές—, ὠραῖον
— φύλον | γένος γυναικῶν,
θηλυ γένος, ἀβρ—, γυ-
ναικ—, ὠραι—όκοσμος, πο-
δόγυρος, γυναῖκες, θηλυκά
κλπ.

Ἄν στοὺς ἄντρες ἀναγνωρίζονται τὰ ἡθικά χαρακτηριστικά,
οἱ γυναῖκες ἀναγνωρίζονται πρὶν ἀπ' ὅλα μὲ βάση τὰ σωματικά
τοὺς χαρακτηριστικά πού εἶναι σωματικά «μὲ ὅλη τὴν ἐγνοια τοῦ
δρου»... ἐνῶ οἱ φυσικολογικὲς σεξουαλικὲς ὁρέξεις παραμέ-
νουν βέβαια ἀρσενικές!

Ὁ μύθος τῆς ἀντρικῆς ἀνωτερότητας περνάει καὶ ριζώνει μέσα

στο λεξιλόγιο — γιατί άφ' ενός πρέπει να μπορούμε να διακρίνουμε τὸ άρσενικό άπ' τὸ θηλυκό, ἀλλ' άφ' ἑτέρου, καὶ προπάντων, πρέπει τὸ άρσενικό νά... ὑπερσκελίζει τὸ θηλυκό.

Αὐτὴ ἡ εἰκόνα τῶν ἀντρικῶν ἰδιότητων καὶ τοῦ ἀνδρισμοῦ ποὺ ἀντικαθρεφτίζουσι καὶ προτείνουν τὰ λεξικά καὶ οἱ διαφημίσεις, ἐμφανίζεται καὶ στὰ λόγια τῶν ἀντρῶν άπ' τοὺς ὁποίους πῆραμε συνεντεύξεις. Ἀλλὰ παρόλο ποὺ τὰ χαρακτηριστικά τοῦ άρσενικοῦ, ὅπως καὶ τοῦ θηλυκοῦ, τοὺς φαίνονται γενικά προφανή, ἀδιамφι-σθήτητα, συνάντησαν μεγάλη δυσκολία στὸ νὰ τὰ καθορίσουν μὲ ἀκρίβεια. Κι αὐτὸ γιατί οἱ περισσότεροι ζοῦνε μὲ κοινὲς παραδοχὲς χωρὶς νὰ τίς ἔχουν ἐξετάσει· ἔτσι, ἡ ἐμπειρία τῆς ζωῆς διαψεύδει ἐν μέρει τίς κοινὲς παραδοχὲς καὶ ἀπὸ ἐκείνη τῇ στιγμῇ δὲ μποροῦν νὰ τίς ἐπαναλαμβάνουν γιὰ λογαριασμό τους μὲ τὴν ἴδια θε-βαιότητα.

Οἱ ἄντρες εἶναι πιὸ θαρραλέοι... Ἔτσι λένε, τουλάχιστον, γιατί ἡ ἐμπειρία ἀποδείχνει ὅτι αὐτὸ εἶναι ψέμα... (Ζάκ)

Ἔτσι, ὅταν πιεζόνται νὰ προσδιορίσουν κάτι ποὺ τοὺς φαίνεται προφανές, οἱ ἄντρες διστάζουν: ὁ ἀρρενωπὸς ἄντρας εἶναι «τὸ σῶμα μὲ τὰ δυνατὰ μπράτσα» ἢ «αὐτὸς ποὺ ἔχει πῆος καὶ ξέρει νὰ τὸ χρησιμοποιεῖ»; Εἶναι αὐτὸς ποὺ μπορεῖ «νὰ ρίξει πολλούς...» ἢ νὰ ἱκανοποιήσῃ πολλές γυναῖκες — ἢ εἶναι προπαντὸς ὁ θαρραλέος ἄντρας, ὁ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, ποὺ δὲν εἶναι «σὰ θρεμμένη γάτα», ποὺ ξέρει νὰ ἀμύνεται;

Μυϊκή, ἡθικὴ, σεξουαλικὴ δύναμη — τὸ κοκταίηλ ποικίλλει ἀνά-λογα μὲ τὸν καθένα ποὺ ἀπαντᾷ: ὁ φιλόδοξος μηχανικὸς θεωρεῖ ἀνώτερη τὴν ἡθικὴ δύναμη, τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης, τίς ἀρχηγικὲς ἱκανότητες:

Εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, ἡ ἀντίσταση, ἡ δύναμη, ἡ ἀντοχή, ἡ γεύση τοῦ κινδύνου... Ἀλλὰ κυρίως... εἶναι τὸ ἡθικό: ἓνας εὐθύς τύπος. Ὁ ἀρρενωπὸς ἄντρας εἶναι πρῶτα πρῶτα ὁ ἀρχηγός. Ἀναμφίβολα, σιὴν ἀρχὴ ἦταν

ὁ πατέρας, ὅσοιρα ἦταν ὁ ἀρχηγός, ὁ ἀρχηγός μου οἱ τοὺς
προσκόπους... (Ζάκ)

Ὁ νεαρός ἀγρότης πάλι, βλέπει στὸν ἀνδρισμὸ τῆ σωματικῆ καὶ
σεξουαλικῆ δύναμει κυρίως:

Ἀρρενωπὸς ἄντρας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲ μπαφιάζει ποτέ...
εἴτε νὰ πλαγιάζει μὲ μιὰ γυναῖκα εἴτε νὰ γκρεμίζει ἕνα
σπίτι... (Λουντοβίκ)

Ἕνας καθολικὸς μαθητὴς οἰκοτροφείου, γιὰς ἀστυνομικοῦ διευ-
θυντῆ, κατεχόμενος ἀπὸ ἄγχος μπροστὰ στὸ μέλλον τοῦ οἰκογε-
νειάρχου ποὺ τοῦ παρουσιάζεται σὰν μοναδικὴ δυνατότητα, μιλάει
ὑποτιμητικὰ γιὰ τὴν ἐπίδειξη τοῦ σωματικοῦ καὶ σεξουαλικοῦ ἀν-
δρισμοῦ, ἀμφισβητεῖ τὶς πιὸ βίαιες, τὶς πιὸ κραυγαλέες πλευρὲς τοῦ
καὶ ἐκθειάζει ἀντίθετα ἕναν «ἠθικὸ» καὶ «ἀμυντικὸ» ἀνδρισμὸ:

Ἐξαργῆται τί θεωρεῖ κανεὶς ἀνδρισμὸ... Ὑπάρχουν ἄν-
θρωποι γιὰ τοὺς ὁποίους ἀρρενωπὸς ἄντρας εἶναι αὐτὸς
ποὺ ἔχει πορνίκια, ποὺ εἶναι μάγκας καὶ σκληρός, ὁ πλαί-
ημπόν, αὐτὸς ποὺ τρέχει μὲ μηχανάκια οἱ τοὺς δρόμους. Ἐγὼ
δὲν τὸ λέω αὐτὸ ἀνδρισμὸ. Ἐγὼ, αὐτοὺς τοὺς ἀρρενωπούς,
τοὺς Δὸν Ζουάν, τοὺς βλέπω τελείως ἡλίθιους· δὲν ἔχουν
κανένα συναίσθημα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶσαι κιτῆνος γιὰ
νὰ δείχνεις ἀρρενωπὸς! Ὁχι, ἀνδρισμὸς εἶναι νὰ φαίνε-
σαι σιὴν κατάλληλη σιγὴ, νὰ δείχνεις ὅτι εἶσαι ἄντρας,
ὅτι εἶσαι ἱκανὸς νὰ σοῦ σπάσουν τὰ μοῦτρα προκειμένου
νὰ ὑπερασπίσεις κάτι ποὺ ἀγαπᾷς. Ἐγὼ πιστεύω ὅτι εἶσαι
ἄντρας διὰν σοῦ λένε νὰ τὸ βουλῶσεις καὶ δὲν τὸ βουλῶ-
νεις: ὅχι ἀπὸ πεῖσμα, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἀφήνεις νὰ οὐ δου-
λεύουν καὶ ξέρεις νὰ ἀμύνεσαι διὰν πέφτουν ἐπάνω σου.
(Φιλίπ)

Γιὰ τοὺς περισσότερους ἄντρες, ἀνδρισμὸς σημαίνει νὰ εἶσαι ταυ-
τόχρονα «ἰσχυρὸς, σκληρὸς καὶ δυνατός». Πάντως, δὲν καταφέρ-
νουν νὰ ποῦν μιὰ ξεκάθαρη γνώμη σχετικὰ μὲ τὴ σωματικὴ δύνα-

μη: είναι αναγκαίο να είναι κανείς σωματικά δυνατός για να έχει ανδρισμό; Δεν είναι τυχαία ή αναποφασιστικότητα αυτή. Συχνά η αντρική υπεροχή δικαιολογείται με το γεγονός ότι οι άντρες είναι γενικά πιο δυνατόι από τις γυναίκες. Υπάρχουν, ασφαλώς, άντρες, «μισή μερίδα» και γυναίκες ευρωστες και μυώδεις («νταρντάνες», όπως λένε...) αλλά η ανωτερότητα της «μισής μερίδας» έγκειται στο γεγονός ότι ανήκει στο λεγόμενο «ίσχυρο» φύλο και η κατωτερότητα της γυναίκας προέρχεται από το γεγονός ότι αποτελεί το «ασθενές» φύλο. Είναι ωραίο να είσαι από τη μεριά του ισχυρότερου, αλλά είναι ακόμα ωραιότερο κάτι τέτοιο να δείχνει και δίκαιο. Αυτή η δικαίωση πετυχαίνεται χάρη στην ήθικη δύναμη και τις ανδροπρεπείς ιδιότητες που αποδίδονται στο «ίσχυρο φύλο»: η «μισή μερίδα», αν είναι —ή δηλώνει: πώς είναι— τολμηρός, δραστήριος και θαρραλέος, έχει κάθε λόγο να κυριαρχεί πάνω στην ευρωστη και μυώδη, αλλά παθητική και μικρόφυχη γυναίκα — καθόσον γυναίκα.

Φαίνεται λοιπόν ότι υπάρχουν φυσικές αντρικές ιδιότητες: οι άντρες πιστεύουν σε μια αρσενική φύση, στο αιώνιο αρσενικό, όπως πιστεύουν και σε μια γυναικεία φύση, στο αιώνιο θηλυκό. Αυτή η πίστη τροφοδοτείται από μια δόκλιχη «έπιστημονική» φιλολογία που διακηρύσσει ότι τα πάντα είναι ζήτημα ορμονών και βιολογίας και ότι επομένως η ανισότητα αντρών και γυναικών βασίζεται — εύτυχως (για τους επιθετικούς σεξιστές) ή δυστυχώς (για τους υποκριτές σεξιστές) — στη φύση των αντίστοιχων ιδιοτήτων τους. Έτσι, τα φορτώνουμε όλα στη φύση... Αυτές οι λεγόμενες φυσικές ιδιότητες του αρσενικού δεν είναι παρά οι ιδιότητες εκείνες που είναι αναγκασμένος να καλλιεργήσει προκειμένου να πετύχει μέσα σ' ένα οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που βασίζεται στον ανταγωνισμό και το συναγωνισμό: είναι οι ιδιότητες του «δυναμικού νέου».

Ένας μαθητής γυμνασίου, γιός εργάτη, αναρωτιέται:

Ανδρισμός; Ξέρω και γώ;... Αν κρίνω απ' ότι βλέπω στο σημερινό κόσμο, αρκεί να είσαι θάσιος: διαν είσαι θάσιος έχεις ανδρισμό. Δείτε τις διαφημίσεις, είναι άπιαστο το τι λένε... «Ultrabrite, ή οδοντόκρεμα με την άγρια

γεύση... — Δείξτε τὰ δόντια σας... — Προσοχή, είναι ένας δυναμικός νέος, καπνίζει Narval...» Είναι κοροϊδία! Είναι βλακώδες πράγμα ο ανδρισμός... Δεν ξέρω ποιος βρίσκεται πίσω απ' αυτά τὰ πράγματα, ούτε γιατί οί διαφημίσεις επιδρουν πάνω στους άντρες... Δεν ξέρω, μπορεί νὰ κολακεύουν τις φιλοδοξίες τους, μπορεί νὰ καλλιεργούν τὸν ἐγωισμό τους, μπορεί καὶ νὰ τοὺς δημιουργοῦν αὐτοπεποίθηση... (Κριοτιάν)

Ἀκόμα κι ἂν δυσπιστοῦν ἀπέναντι στὴν ἔννοια ανδρισμός, ἀκόμα κι ἂν τὴν ἀπορρίπτουν, ἀκόμα κι ἂν τὴν θεωροῦν

μιὰ ἀντίληψη μέ ἐξαιρετικὰ ὑποπιες πολιτιστικὲς προεκτάσεις, πὺν συμβαδίζει θαυμάσια μέ μιὰ δεξιὰ, στρατιωτικο-συντηρητικὴ, σχεδὸν φρασιτικὴ ἰδεολογία (Ντινιέ),

δύσκολα ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν τρομοκρατία πὺν ἀσκει, ἀπὸ τὴ μόνιμη ὑποχρέωση νὰ δείχνονται *α ν τ ρ ε ς*.

Σὲ μιὰ γυναίκα λένε: *μ ε ι ν ε* θηλυκὴ, κράτα τὴ θηλυκότητά σου. Σ' ἕναν ἄντρα δὲν λένε: μένε ἀρσενικός, ἀλλά: *δ ε ι ξ ο υ* ἄντρας. Γίνε. Ἀπόδειξέ το. Ἡ θηλυκότητα εἶναι μιὰ φυσικὴ κατάσταση πὺν πρέπει νὰ διατηρηθεῖ. Ὁ ανδρισμός, ἀντίθετα, δὲν καταχτιέται, δὲν ἐξασφαλίζεται ποτέ. Πρέπει νὰ δείχνεται ἀκατάπαυστα.

Ἀνδρισμός σημαίνει ΔΥΝΑΜΗ.

Ἀνδρισμός σημαίνει νὰ φουσκώνεις — οἷτιδήποτε: τὸ πῆος σου, τοὺς μῦς σου ἢ ἀπὸ ἐνεργητικότητα.

Ἀνδρισμός σημαίνει νὰ φουσκώνεις. Φουσκώνω ἄρα ὑπάρχω (ὡς ἄντρας) ... Ἀλλὰ δταν ξεφουσκώνω;

Γιὰ τοὺς περισσότερους ἄντρες, ὁ ανδρισμός, ἀπὸ σεξουαλικὴ ἀποψη, σημαίνει πᾶνω ἀπ' ὅλα νὰ μπορεῖς νὰ «ικανοποιεῖς» (ἢ νὰ τὸ νομίζεις...). Σημαίνει νὰ μπορεῖς νὰ ἀποδείξεις, νὰ φανερώσεις, νὰ δηλώσεις τὰ ἀρσενικά σου χαρίσματα, τὴ δύναμή σου. Σημαίνει ἐπίσης νὰ φτάνεις στὸν ὄργανισμό· ἀλλὰ δταν φτάνεις στὸν ὄργανισμό ἀφήνεσαι ἐλεύθερος, χάνεις τὸν ἑλεγχο, δὲν εἶσαι πιά κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου. Σοὺ πέφτει. Κι δταν ἀφήνεσαι ἐλεύθερος, δταν χάνεις

τόν έλεγχο, όταν σου πέφτει... πάει ό άνδρισμός σου. Άγωνία. Νά μάς σηκωθεί ξανά γρήγορα. Νά αποδείξουμε.

Γιατί ή Δύναμη είναι κάτι πού μετριέται, αλλά χωρίς νά έχει απόλυτη αξία. Μετριέται μόνο συγκριτικά· έχει μόνο σχετική αξία. Είναι: για νά μετράνε, για νά συγκρίνουν τ' αγοράκια τó πούλακι: τους. Καί οί άντρες νά απαριθμούν καί νά συγκρίνουν τίς κατακτήσεις τους, νά μετράνε καί νά συγκρίνουν τά ποντίκια τους, τίς επιδόσεις τους, τά κέρδη τους, τήν επιτυχία τους, τήν έξουσία τους...

Καί μπορεί πάντα ένα αγοράκι νά έχει μεγαλύτερο πούλακι, ένας φίλος νά έχει «ρίξει» περισσότερες καί ωραιότερες γκόμενες, ένας δυνατότερος νά σέ ρίξει χάμω, ένας αντίπαλος νά σέ ξεπεράσει... Άνδρισμός, τó δραμα πού ό άντρας κυνηγάει άσταμάτητα καί άσταμάτητα τού ξεφεύγει. Τότε «κορδώνεται», χοροΐδεύει: τίς γυναίκες ή μιλάει για τήν ποιότητα... Προσπαθεί νά επιβάλλει καί νά επιβληθεί. Συχνά κάνει πώς δέν ενδιαφέρεται. Άλλά τó δραμα βρίσκεται πάντα μπροστά του καί τόν χλευάζει: αν είσαι άντρας...

Τότε πιά συμβιδάζεται: θέλω μονάχα ένα κομμάτι απ' αυτόν τόν άνδρισμό, θέλω τó κομμάτι πού μπορώ ν' άρπάξω, αυτό πού φτάει τó χέρι μου. Ή ακόμα, προσποιείται πώς δέν τó βλέπει: καί προσπαθεί νά τó αποκτήσει, μέ αίφνιδιασμό, χωρίς νά τó δείχνει. Άν αποτύχει θά μπορεί νά πει «δέν τó ήθελα». Άλλά συνέχεια τού ξεφεύγει καί συνέχεια τόν χλευάζει...

Αυτό γίνεται ακόμα κι αν θεωρεί τόν έαυτό του μακριά απ' όλα αυτά, «άπελευθερωμένο». Γιατί πρέπει νά δυσπιστεί κανείς άπέναντι στα δολώματα τού άνδρισμού: ό άνδρισμός δέν συναντιέται μονάχα στους στρατιωτικούς, τούς μπασκίνες καί τούς φασίστες. Τόν συναντάμε, έλάχιστα μεταμφιεσμένο, στις οργανώσεις καί τά κινηματα τής άκρας άριστεράς, στους «περιθωριακούς», στα κοινόδια... Κάτω από τίς άνθισμένες πούκαμισες ή τó ξεπλυμένο στρατιωτικό άμπέχωνο οί άντρες παίζουν τόν ήρωα, τόν μικρό στρατιώτη, τόν σκληρό, τόν μεγάλο άρχηγό. Βάζουν τόν άνδρισμό τους όπου μπορούν: στην πολιτική, στη μουσική πόπ, στο δρόμο για τίς Ίνδιες ή στη δημιουργία χαρεμιών πού τά βαφτίζουν «κοινότητες» — αλλά αποφεύγουν συστηματικά νά τόν αφήσουν στο βεστιάριο... «Έχουν», είναι τολμηροί, δραστήριοι, αποφασισμένοι, αποτελεσματικοί, κύ-

ριοι τοῦ ἑαυτοῦ τους, σίγουροι γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Θέλουν νὰ πάρουν τὴν ἐξουσία, ἀλλὰ τὸ κάνουν γιὰ νὰ θριαμβεύσει ἡ Ὑπόθεση τοῦ λαοῦ. Ἄν εἶναι ἀντίθετοι, ἂν διασπῶνται, ἂν χωρίζουν, τὸ κάνουν ἀπὸ καθαρὴ ἰδεολογικὴ αὐστηρότητα — καὶ ποτέ, βέβαια, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει «θέση γιὰ δυὸ κοκκόρους σ' ἓνα κοτέτσι»... Κι ὅταν προτιμᾶνε νὰ χτυπᾶνε τοὺς μπασκίνες ἀπὸ τὸ νὰ χτυπᾶνε στὴ μεμβράνῃ τοῦ πολὺγرافου, μόνο ἓνα ἐξαιρετικὰ κακόπιστο μυαλὸ θὰ μπορούσε νὰ δεῖ σ' αὐτὸ ὑποψία ἀρρενωπῆς, ἀντιδραστικῆς ἰδεολογίας (ἐκτὸς πᾶ ἀν ἡ ἰδεολογία τοῦ ἀνδρισμοῦ παύει μυστηριωδῶς νὰ εἶναι ἀντιδραστικὴ ὅταν ἀφορᾷ τὰ μέλη ὀργανώσεων).

Μιά αληθινά άντρική ζωή: τὸ κυνήγι τῆς ἐξουσίας

Μιά αληθινά άντρική ζωή: ὁ ἐξουσιασμός τοῦ κόσμου

«Μιά αληθινά άντρική ζωή!

Ναί, εἶναι κάτι ὑπέροχο ἡ άντρική ζωή!»

διαλαλεῖ μιὰ διαφήμιση γιὰ ἄφτερ - σαίηθ, μὲ φόντο μιὰ σκηνή ἀπὸ ὑποδρύχιο ψάρεμα ἢ ἀπὸ ἰστιοπλοία, μὲ φόντο θάλασσα καὶ γαλιστεροὺς μῦς.

Μιά άντρική ζωή: φατ, ὕπνος, δουλειά;

Ὁχι δά!

Μιά αληθινά άντρική ζωή: περιπέτεια, πόλεμος, κυνήγι, θύελλα, καταιγίδα, φωτιά, ἄγρια ζωά, ἄλογα («ἡ εὐγενέστερη κατάκτηση τοῦ άντρα»), δυνατὲς συγκινήσεις, ἀπέραντες ἐκτάσεις, ἔρημοι, ὠκεανοί, δάση, βουνά...

Μιά αληθινά άντρική ζωή: μάχεσαι, κατακτᾷς, δαμάζεις. Κυριαρχεῖς, τιθασεύεις, γυμνάζεις. Ἀναμετρεῖσαι, ἀντιμετωπίζεις. Ἐξουσιάζεις, ὀδηγεῖς, ὑποτάσσεις. Δράς, ἐπιχειρεῖς. Νικάς.

Καὶ γιὰ νὰ πουληθοῦν καλύτερα τὰ διάφορα ξυραφάκια, ἀναπτύξεις, μηχανές, σλίπ, κάλτσες, πουκάμισα, παντελόνια, κρέμες ξυρίσματος, ἄφτερ - σαίηθ, κολόνιες, ἀρώματα, ἀποσμητικά, ἐπικαλοῦνται ὑπέροχες χαίτες ἀλόγων καὶ μανιασμένες θύελλες, ἐπιστρατεύεται τὸ Φᾶρ Οὐέστ, τὸ παρθένο δάσος, οἱ Βίκινγκς, οἱ πειρατὲς, οἱ λύκοι, οἱ καρχαρίες καὶ ὁ Ταρζάν.

Στὴ διαφήμιση, ὅπως καὶ στὰ μυθιστορήματα, αληθινά άντρική ζωή σημαίνει: πρῶτα πρῶτα περιπέτεια. Τὸ νὰ κάνεις άντρική ζωή σημαίνει διὰ ὑπερνικής τὰ σύνορα τοῦ πεπατημένου, ἀντιμετωπίζεις δλοὺς τοὺς κινδύνους καὶ πρῶτα πρῶτα τοὺς φυσικοὺς κινδύνους.

Οι δραστηριότητες «πού έμπεριέχουν κίνδυνο, καινοτομία, στίς οποίες αποδίδεται μιὰ ανθρώπινη άξία», και πού τίς ονομάζουν Περιπέτειες¹, είναι οί ίδιες εκείνες δραστηριότητες πού επέτρεψαν τήν εξάπλωση του δυτικού καπιταλιστικού πολιτισμού, του ιμπεριαλισμού: έξερευνήσεις, άνακαλύψεις, κατακτήσεις, κίνδυνοι χάριν πλουτισμού. Μιά άληθινά άντρική ζωή είναι μιὰ ζωή έξερευνητή, κατακτητή, διοικητή βιομηχανίας. Ή έλξη τής περιπέτειας, ή έλξη του κινδύνου είναι αυτή πού επιτρέπει νά επεκτείνεις τά όρια τής κυριαρχίας σου (όταν κυριαρχείς) και νά μεγαλώσεις τήν παρουσία σου.

*«Αποκιήσιτε τή γεύση τής περιπέτειας. Στό πεισί σας...
“Αν δέ φοβάσσιτε νά είσιτε άνιρας» προτείνει ή διασημίαση
τής σειράς προϊόντων ιουαλείας Go West. «Αποκιήσιτε
τή γεύση τής περιπέτειας. Τό άρωμα πού ταιριάζει στίς
χαίτες και σιόν ιρελλό καλπασμό. Αυτό πού κάνει τή ζωή
των άνδρων νά γίνεται μιὰ άντριμία ζωή.»*

“Αραγε διαλέχθηκε κατά τύχη γι’ αυτό τό άρωμα ένα όνομα πού θυμίζει τήν κατάκτηση τής Δύσης, μέ τήν όποία κυριάρχησαν οί Λευκοί πάνω στους Ίνδιάνους και έγκαθιδρύθηκε ή άμερικάνικη κυριαρχία;

Ή υπερνίκηση του ώκεανού, μετά τόν 15ο αιώνα άνοιξε τό δρόμο στά μεγάλα έξερευνητικά ταξίδια, στό έμπόριο μέ τίς μακρινές χώρες, στόν άποικισμό τής Άμερικής και των άλλων ήπειρων άργότερα. Όλα αυτά έχουν επηρεάσει βαθιά τή δυτική κουλτούρα. Έτσι, δέν είναι καθόλου παράξενο πού, ή διαφήμιση έκμεταλλεύεται τά θέματα τής περιπέτειας και των στοιχείων τής φύσης πού καθυποτάσσονται, ούτε είναι περίεργο πού ανάμεσα σ’ όλα αυτά τά στοιχεία δίνεται προεξέχουσα θέση στόν έξουσιασμό του ώκεανού και στή μάχη του ανθρώπου μέ τίς θύελλες.

*«Σκίσιτε τά κύματα,
Καβαλήσιτε τόν άφρό. Ιαμάσιτε τον.
Evinrude σημαίνει πάνω άπ’ όλα ταμπεραμέντο*

1. Σύμφωνα μέ τό λεξικό Petit Robert.

*Όρμητικό, ἀγαλίνωτο. Ρινοκίνδυνο.
 Για νὰ ζήσετε ἔντονα.
 Αὐτὴ εἶναι ἡ Περιπέτεια. Evintrude. Ἡ δύναμη.
 Ζῆστε τὴν περιπέτεια Evintrude. Χαράζουμε τὸ μέλλον.»*

(Σ' αὐτὴ τὴ διαφήμιση γιὰ ἐξωλέμβιο μηχανή, ἡ περιπέτεια προεκτείνεται μέχρι τὴν ἐξερεύνηση τοῦ μέλλοντος κόσμου, μέχρι τὴν κατάκτησή του μὲ ὥρα ἀρχίτερα...)

Πολλὲς διαφημίσεις ἐπικαλοῦνται τὴν εἰκόνα τοῦ πειρατῆ, τοῦ ἐπιδρομέα, τοῦ «τυχοδιώκτη τῶν θαλασσῶν» ποῦ πῆρε μέρος στὴν ἀποικιακὴ ἐξάπλωση τῆς δύσης καὶ ἀποτελεῖ πρότυπο γιὰ τὸν καπιταλιστὴ ἄντρα: σκληρός, ἀλύπητος, ἀνεγδολαστος, πλουτίζει σὲ θάρος τοῦ ἄλλου. Ἡ περιπέτεια καὶ ὁ κίνδυνος τοὺς περιβάλλουν μ' ἕνα φωτωστέφανο κύρους— καὶ σ' αὐτὸ τὸ κύρος ποντάρει ἡ διαφήμιση:

«Drakkar, γιὰ τοὺς ἄντρες ποὺ ἀγαποῦν τὴ θύελλα. Drakkar. Γεννήθηκε ἀπὸ τὸ κύμα, μὴ νέα σειρὰ γιὰ τὸν ἄντρα μὲ γεύση ἀπὸ καταιγίδα καὶ περιπέτεια.»

«... Ἀρωμα ἀπὸ περιπέτεια καὶ ἐπιδρομὴ: ἡ Tabac θὰ κάνει αἰσθητὴ γύρω σας τὴν ἀντρικὴ σας παρουσία.»

«Ἡ Matra τοῦ Πειρατῆ... εἶναι φτιαγμένη γιὰ τὶς κρύες νύχτες, τοὺς καψοὺς αὐτοκινήτοδρομους, τὰ βουνὰ καὶ τὶς θύελλες.»

«Ἡ Gallion, ἡ ἐπιτυχία γιὰ ἕναν ἄντρα.»

Στὸ διαφημιστικὸ «ρεπορτάζ» μὲ τίτλο «Μιὰ ἡμέρα μὲ τὴ νέα Κολώνια Monsieur Rochas», ποῦ «οἱ νότες τῆς ἀπὸ σπάνια ἀρωματικὰ χόρτα καὶ ξύλο φέρνουν στὸ νοῦ δράση καὶ μακρινὴ περιπέτεια», διαβάζουμε τὸ ἐξῆς ἀριστοῦργημα:

«Ὅχιὼ καὶ δέκα. Ἐκατὰ ἕνα νιούς. Ξεβιδῶνω τὸ καπάκι, ἀδειάζω μιὰ μικρὴ ποσότητα σιτὸ δεξί μου χέρι. Κάνω μιὰ δυνατὴ ἐντριβὴ σιτὸ πρόσωπο, σιτὸ σιῆθος, σ' ὁλόκληρο τὸ σῶμα. Μιὰ τεράστια, πανίσχυρη ἐντίπωση. Σὰς ἀποκαλύ-

πιω, έτσι όπως τὸ ένιωσα, τὸ δοφρητικό μου δράμα: ξυλο-
κόποι έκοφαν κάτι τεράστια έξωτικά δέντρα καὶ οἱ οκισμέ-
νοι καὶ πληγωμένοι φλοιοὶ τοὺς ἀνακάτεψαν τὸ οπάνιο ἄ-
ρωμά τοὺς μετὰ τὸ δξυγόνο τοῦ ἄέρα.»

Μέσα στὸ μπάνιο του, ὁ κύριος Ντυπόν —ἡ ὁ Monsieur Rochas
— εἶναι κύριος τοῦ κόσμου: στὰ μακρινὰ τροπικὰ δάση ποὺ οἱ ἐ-
ξερευνητὲς καὶ οἱ ἀποικιστὲς κατάρκτησαν εἰδικὰ γι' αὐτόν, τὰ τε-
ράστια έξωτικά δέντρα ὑποφέρουν γιὰ νὰ μπορεῖ αὐτὸς νὰ νιώθει
τὴν τεράστια, τὴν πανίσχυρη ἐντύπωση, αὐτὸ τὸ «δοφρητικό δ-
ραμα»...

Ἡ φύση δὲν εἶναι πιά ἀχρηστη, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ τῆς ἐπιβλή-
θηκε ἡ καπιταλιστικὴ τάξη. Τίποτα πιά δὲν πάει χαμένο, ὅλα συ-
νεισφέρουν στὸν πλοῦτο ἢ στὴν εὐχαρίστηση τοῦ δυτικοῦ ἄντρα: ὅχι
μόνο οἱ πρῶτες ὕλες τροφοδοτοῦν τὴ βιομηχανία του, ὅχι μόνο τὰ
ποτάμια κυλᾶνε γιὰ νὰ τοῦ προμηθεύουν ἐνέργεια, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ
μέσα στὸ παρθένο δάσος τὰ λουλούδια ζοῦν καὶ τὰ δέντρα πεθαίνουν
μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴ δικὴ του ἀπόλαυση...

Ἐκτὸς ἀπὸ κύριος τῆς φύσης καὶ τῶν στοιχείων τῆς, ὁ ἄντρας
εἶναι καὶ κύριος τῶν ζώων. Παρὰ τὴν ὁρμὴ τους, τὴ δύναμή τους,
τὴν ἀγριὰδα τους, τὰ ἀγρίμια, τὰ καθαράαιμα, τιθασειμένα, δαμα-
σμένα ἀπὸ ἐκείνον ξαπλώνουν στὰ πόδια του, ὑπακούουν στὸ παρα-
μικρὸ νεῦμα ἢ στὴ ματιὰ του. Πολλὲς διαφημίσεις γιὰ αὐτοκίνητα
ἢ γιὰ μοτοσυκλέτες ἀναφέρονται στὴν ἀπόλυτη κυριαρχία πάνω
στὰ ζῶα:

«ΛΥΣΤΕ ΤΑ ΑΛΟΓΑ. Εἶναι 85 καὶ καλπάζουν κάτω
ἀπὸ τὶς προσιταγές σας. 85 καὶ περιμένουν μιὰ κίνησή σας
γιὰ νὰ ἀφηνιάσουν: τὴν κίνηση τοῦ χειριοῦ σας πάνω στὸ
μικρὸ λεβιὲ ταχυτήτων τοῦ κουπὲ Simca 1200 S.

Ἀνάψτε τὴ μηχανή. Παιῆστε γκάζι. Τὸ 1200 S ἐφορμᾷ
πάνω σὲ τέσσερεις ζάντες του καὶ τὰ ἄλογα ὑπακούουν
μετὰ τὸ παραμικρὸ νεῦμα σας σὲ τὸν συγχροιστὴ Πόρσε. Ἐνας
ὑπέροχος καλπασμός: καλπάζετε μετὰ 178 χλμ. τὴν ὥρα καὶ
μέσα σὲ 33 δευτερόλεπτα κάνετε 1000 μέτρα ἐκκίνηση - στα-
μάτημα. Στὴν ἀρχὴ τῆς στροφῆς σφίξτε καλὰ τὸ χαλινάρι

καὶ μόλις μπήτε σὲ εὐθεία ἀφήστε ἐλεύθερα τὰ ἄλογα. Εἶναι καθαρῶναιμα, τιθασευμένα ἀπὸ τὴ Σίμα.»

Μιά ἄλλη διαφήμιση γιὰ τὸ ἴδιο αὐτοκίνητο προειδοποιεῖ:

«ΠΡΟΣΟΧΗ, ΑΓΡΙΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ. Εἶναι ἀλήθεια, τὸ 1200 S γνωρίζει μόνο τὸν κύριό του. Ἀλλὰ μαζί του εἶναι πειθήνιο, υπάκουο. Ὑπακούει σὶδ παραμικρὸ κάλεσμα τοῦ ποδιοῦ μὲ δλὴ τὴ δύναμη τῶν τεσσάρων κυλίνδρων του... καὶ τινάζεται σὰν αἰλουρος.»

Τὰ «75 ἀτίθασα ἄλογα» τοῦ Σπιτφάιρ Τράιομφ «περιμένουν ἕνα νεῦμα σας γιὰ νὰ ἐφορμήσουν» καὶ

«κάτω ἀπὸ τὸ καπὼ τῆς νέας Ἀλφα 2000, 150 ἄλογα περιμένουν νὰ δώσετε τὴν ἐκκίνηση. 150 ἄλογα μεγάλης ράτσας, πολυτελέστατα σελλωμένα, τέλεια ἐξοπλισμένα... Ἐνα σωστὸ τάγμα ἱππικοῦ... ποὺ θὰ σὰς κάνει νὰ ἀναθεωρήσετε τὶς ἰδέες σας γιὰ τὴν σιρσιηγικὴ τῶν κινήσεων... Στὶς διαταγές σας!»

Ἡ Φόρντ Κάπρι, πάλι, εἶναι

«ΕΝΑ ΩΡΑΙΟ ΖΩΟ. Στὸ σταιάτημα, ἔχει κάτι ἀπὸ ἕνα ζῶο ράτσας. Στὸ τρέξιμο ἔχει ὀρμὴ... Ἐνα καπὼ σὰ μουσούδα καρχαρία... καμπυλωτὸ σὰ ρύγχος ἄγριου ζώου, τόσο ὑπέροχα ἄγριου ποὺ φλέγεται κανεὶς ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ τὸ ἐξημερώσει.»

Οἱ μοτοσυκλῆτες Καθασάκι εἶναι καθαρῶναιμα, ἀσύγκριτα ζῶα, εὐκόλο νὰ τὰ δαμάσετε παρὰ τοὺς ἀπίθανους παροξυσμούς τους: «ἀπαλοὶ κολοσσοὶ μὲ γιγαντιαίους μῦς...».

Τὸ ἡμέρωμα τῶν ζώων εἶναι: ἕνα θέμα ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ γίνουν ἐπιθυμητὰ —καὶ νὰ ἀγοραστοῦν— ἕνα σωρὸ προϊόντα. Πίνοντας ἕνα «ἄγριο ποτό», ὁ ἄντρας δὲ θὰ πίνει ἀπλῶς μιὰ μπύρα, θὰ ὀνειρευτεῖ τὸν ἑαυτὸ του θηριοδαμαστή, Ταρζάν («Ὅταν εἶσα-

στε ολομόναχος μέσα στο μπάνιο σας, παίρνετε τὸν ἑαυτό σας γιὰ Ταρζάν;» ρωτᾷει μιὰ «ἀντι-διαφήμιση» γιὰ εἶδη τουαλέτας), θὰ νομίσαι πὼς εἶναι ὁ δυναμικὸς νέος, ὁ θηριώδης, ὁ ἀκατανίκητος, ὁ ἀνώτερος, ὁ «ἀδιαφιλονίκητος ἀφέντης». Θὰ γίνει ὁ ἥρωικὸς κυνηγὸς ποὺ φωτογραφίζεται μέσα στὸ παρθένο δάσος, ἔχοντας ἀκουμπισμένο τὸ πόδι μὲ μετρισιπάθεια πάνω στὴ λεῖα τοῦ λιονταριοῦ ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο σκότωσε μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του...

Αὐτὰ ὅλα πίνοντας μπίρα, βάζοντας «ἄγρια κολώνια», χρησιμοποιώντας κρέμα ξυρίσματος ποὺ «ἐξημερώνει τὰ πιὸ ἄγρια γένια», φορώντας σλιπ φτιαγμένα ἀπὸ «ὑπέροχη Ἴνα, ἓνα εἶδος διασταύρωσης τίγρη καὶ θαμδακιού», ἢ ἂν ἔχετε τὰ μέσα, χαρίζοντας στὸν ἑαυτό σας «ἄγρια» σκί:

«Προσοχή, αὐτὸ τὸ σκί εἶναι ἓνα ἀγρίμι. Πρὶν τὸ φορέσετε σιγουρευτεῖτε ὅτι μπορεῖτε νὰ τὸ δαμάσετε.»

Μαζί μὲ τὸ προϊόν, ὁ καταναλωτὴς ἀγοράζει καὶ τὴν ψευδαίσθησιν τῆς δύναμης, τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων.

Ἀλλὰ τὸ νὰ κάνεις μιὰ ἀληθινὴ ἀντρικὴ ζωὴ δὲ σημαίνει μόνον νὰ δαμάξεις τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης καὶ τὰ ζῶα· σημαίνει καὶ νὰ ἀντιμετωπίζεις τὸν θμιό σου, τὸ ἄλλο ἀρσενικόν, τὰ ἄλλα ἀρσενικά: ὁ κόσμος τῶν ἀντρῶν εἶναι ὁ κόσμος τῶν ὅπλων, τοῦ πολέμου, τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς πάλης γιὰ τὴν ἐξουσία.

Οἱ διαφημίσεις γιὰ τὰ ξυραφάκια, τοὺς ἀναπτῆρες —καὶ καμιά φορὰ γιὰ τὰ εἶδη τουαλέτας— ἐπικαλοῦνται τὶς ἐννοιες τῆς ἐπιθετικότητας, τῆς ἐφόδου, τῆς νίκης καθὼς καὶ τὸν συμβολισμό τῶν ὅπλων.

Ἔτσι, κάθε πρωί, πάνω στὸ νιπτήρα ἢ στὸ νεροχύτη, ἀνάμεσα στὸν ἄντρα καὶ τὰ γένια του ξετυλίγεται μιὰ μάχη ἀπίθανη, ὑπερμετρὴ, μιὰ ὑπέροχη μονομαχία, μιὰ ἄγρια πάλη, μιὰ μονομαχία γιγάντων:

«Κάθε πρωὶ ἡ ἴδια μονομαχία. Τὸν ξέρετε καλὰ τὸν ἀντίπαλο! Γιὰ νὰ τὸν νικήσετε ὀπλιστεῖτε μὲ τὸ καλύτερο ξυραφάκι. Ἐνα ξυραφάκι φτιαγμένο ἀπὸ τὴν ἴδια σιόφφα μὲ

τὰ περίφημα οπαθιά Γουίλκινσον. Ἐπιβάλλουν τὸ νόμο ἐπὶ δύο αἰῶνες... Κοφιερὸ σὰν καλοακονισμένο ξίφος, τὸ ξυραγάκι Γουίλκινσον ξυρῶζει μὲ μία κίνηση, μὲ μία μόνο, τὰ πιδ πολεμοχαρὴ οιδερένια γένια... Ἡ λάμα εἶναι ἀκλόνητα σιερωμένη στὴν ἰδανικὴ γωνία ἀνάμεσα σὲ δύο ἀοπίδες ἀσφαλείας.»

Μερικὰ τετραγωνικὰ ἑκατοστὰ ἀξύριστου δέρματος γίνονται ἓνα πεδίο μάχης, «ἓνα ἀνώμαλο καὶ δύσκολο ἔδαφος» δὲν εἶναι πιὰ μερικὰ χιλιοστὰ τρίχας ποὺ ξυρῶζονται μ' ἓνα μικρὸ μηχανήμα ποὺ κρατᾷς μὲ τὸ χέρι· εἶναι κάτι γιγαντιαία τροπικὰ δέντρα ποὺ ξεριζώνονται, ρίχνονται χάμω ἀπὸ κάτι μυθικά δυνατὲς μηχανὲς ποὺ προχωροῦν μέσα στὸ τροπικὸ δάσος... Ἔτσι προχωράει ἡ νέα Μπράουν — «τὸ χᾶδι ἐνὸς ἀγριμοῦ»:

«Μὲ τὴν πρώτη ἐπαγὴ παύει νὰ εἶναι μιὰ ξυριστικὴ μηχανή. Εἶναι δυνατὴ, ἀπαλὴ, σχεδὸν ἔμφυχη... Γ'ιὰ νὰ σᾶς ξυρίσει καλύτερα, ἡ Μπράουν δημιούργησε ἓνα πλέγμα μοναδικό, ἀλάθητο, ἐξαιρετικὰ εὐέλικτο. Καὶ εἶναι κάτι ποὺ ἔχει σημασία, γιὰτὶ τὸ πρόσωπό σας εἶναι ἓνα ἀνώμαλο καὶ δύσκολο ἔδαφος... Λοιπὸν ἡ Μπράουν ἔχει ἓνα πλέγμα μὲ σχισμὲς γιὰ τὶς μακριὲς τρίχες καὶ φαινώματα γιὰ τὶς κοντὲς. 2100 συνολικά. Διαταγμένες σὲ σχῆμα ἀστεριοῦ. Καὶ στὸ ἐσωτερικὸ κάθε τρύπας ὑπάρχουν 18 κοφιερὲς μικρολάμες. 38000 ἐπίπεδα κοπῆς. Μ' ἓνα τόσο τελειοποιημένο σύστημα ΚΑΜΙΑ ΤΡΙΧΑ ΔΕΝ ΤΗΣ ΞΕΦΕΥΓΕΙ.

«Κάτω ἀπὸ τὸ πλέγμα θρίσκονται 36 λάμες ἀπὸ σουηδικὸ ἀτσάλι. 72000 τομὲς τὸ δευτερόλετο. Καὶ γιὰ νὰ λειτουργοῦν ὅλα αὐτὰ τέλεια, στὴν καρδιὰ τῆς Braun Synchron, ἓνα δυνατὸ μοιτέρ. Ρωμαλέο. Δὲν κινδυνεύετε ἀπὸ δλάδες. Τὸ μόνο ποὺ κινδυνεύετε εἶναι νὰ ἐκπλαγεῖτε. Γιὰτὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ μοιτέρ Μπράουν πολλαπλασιάζεται ἀνάλογα μὲ τὴν ἀντίσταση ποὺ προβάλλουν τὰ γένια σας. Ὅσο πιὸ σκληρὰ εἶναι, τόσο μεγαλύτερη δύναμη ἀναπτύσσει γιὰ νὰ τὰ κόψει. ΤΟ ΧΑΔΙ ΕΝΟΣ ΑΓΡΙΜΙΟΥ. ΚΑΜΙΑ ΤΡΙΧΑ ΔΕΝ ΤΗΣ ΞΕΦΕΥΓΕΙ.»

Ξαναδρίσκουμε ἔδῳ, συνδυασμένο μὲ τὸ θέμα τῶν δπλων, τὸ θέμα τῶν ἀγριῶν ζώων, καθὼς καὶ τὴν ἔννοια τῆς δύναμης, τὴν τεχνικὴ ἀκρίβεια ποὺ μὲ ἔμφαση εἶδαμε ν' ἀναπτύσσονται στὶς διαφημίσεις γιὰ αὐτοκίνητα ἢ γιὰ μοτοσυκλέτες.

Αὐτὴ ἡ τεχνικὴ ἀκρίβεια δείχνει τὴ δύναμη καὶ τὸ ἀκατανίκητο τοῦ ἀντικειμένου. Ἐπίσης παραπέμπει στὴν πεποίθηση πὼς οὐδέποτε εἶναι τεχνικό, μηχανικό, προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀντρικό κόσμο: οἱ διαφημίσεις ποὺ ἀπευθύνονται στοὺς ἄντρες ἐπιμένουν στὰ τεχνικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν προϊόντων καὶ στὰ ἐπιτεύγματά τους, ἐνῶ οἱ διαφημίσεις ποὺ ἀπευθύνονται στὶς γυναῖκες τονίζουν τὴν πρακτικὴ χρῆση τῶν ἰδίων ἀκριβῶς προϊόντων, τίς εὐκολίες ποὺ παρέχουν στὴ ζωὴ, τὴ βολικὴ καὶ αἰσθητικὴ πλευρά τους. Τὸ πλῆθυσμο τῶν πιάτων γίνεται «ἀντρικὴ ὑπόθεση» μόνον διὰν ἐμφανίζεται τὸ πλυντήριο πιάτων. Εἶναι πασίγνωστο πὼς οἱ γυναῖκες δὲν καταλαβαίνουν τίποτα ἀπὸ μηχανές:

«Θυμηθεῖτε, τὸ εἶχατε ἀγοράσει γιὰ τὴ γυναῖκα σας. Εἶχατε δηλώσει: «Χρυσή μου, εἶναι τὸ αὐτοκίνητό ποῦ σοῦ πρέπει. Εἶναι ἰδανικὸ αὐτοκίνητο γιὰ μιὰ γυναῖκα. Τὸ λιγότερο ποῦ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς εἶναι διὸ δὲν εἶσαι μεγαλοφυΐα στὴ μηχανικὴ»... Καὶ τελικά, μιὰ μέρα οἱς δύο, προσφασίζομενος τοὺς πιδ ἀπίθανους λόγους, ἐσεῖς ξεκινᾶτε σὺ δολὴν τοῦ Φολκοβάγκεν. Σὰν νὰ μὴν ξέρατε ἐσεῖς, ἓνας ἄντρας, νὰ παρκάρετε. Ἡ σὺν νὰ μὴν εἶχατε ἰδέα ἐσεῖς, ἓνας ἄντρας, ἀπὸ μηχανικὴ.» (Οἱ γυναῖκες ξέρουν ἰσοοο λίγα πράγματα ἀπὸ μηχανές ὥστε «τὸν χειμῶνα οἱ προσεκτικὲς γυναῖκες ἀπλώνουν μιὰ κουβέρτα σὺ μπουρσινὸ μέρος τοῦ Φολκοβάγκεν, ἐνῶ ἡ μηχανὴ θρῖσκεται πίσω».)

Ἡ ἐπιθετικότηα ἐπιβάλλεται στοὺς ἄντρες σὰν θεμελιώδης ἀξία· ὀρισμένες διαφημίσεις τὸ δεβαιώνουν: ἡ ξυριστικὴ μηχανὴ Ρέμινγκτον εἶναι «ὁ προσωπικὸς ἐχθρὸς τῆς γενειάδας σας». Ἡ Σίχ Ἴντζέκτορ — ποὺ «προτιμᾷ τὰ ἔντονα χαρακτηριστικὰ» σὲ «ἀντρικὰ πρόσωπα» — «ὀπλίζεται ὅπως ἓνα ρεβόλβερ μ' ἓναν αὐτόματο γεμιστήρα». Ἡ ξυριστικὴ μηχανὴ Σανμπήμ λέγεται «ἡ γρο-

τιά»: ή λαβή της εφαρμόζει ακριβώς μέσα στη γροθιά σας...

Οί άναπτήρες είναι τὰ υποκατάστατα τών ρεβόλβερ: «λιτός, λει-
τουργικός, μαύρος σάν ένα όπλο» είναι ό άναπτήρας Μπράουν. 'Ο
άναπτήρας Ρόνσον είναι «αυτόματος» (και ή εικονογράφηση θυμί-
ζει: έπίσης ρεβόλβερ). «Πύρ! Δέν υπάρχει καλύτερος τρόπος για
ν' άνάψετε», φωνάζει ό Φέντορ. «Πύρ κατά βούλησιν».

Τά άφτερ - σέηβ και τὰ είδη τουαλέτας προτείνουν νά «άνταπαν-
τήσετε στις βολές τής ξυριστικής μηχανής και στις ύπουλες επιθέ-
σεις της»: «'Η ξυριστική μηχανή αίφνιδιάζει τό δέριμα σας. 'Υπε-
ρασπίστε το. Σας προσφέρεται ένα άμυντικό όπλο». Έπωφεληθείτε.
'Η κολώνια είναι ένα «σιωπηλό όπλο» και τὰ είδη τουαλέτας ένα
«έκρηκτικό κοκταίηλ». Τά σκι είναι ένα «άπόλυτο όπλο», τὰ αυτο-
κίνητα είναι: «επιθετικά» ή «μαχητικά», είναι τὰ «τάγματα Ιππικού»
πού θά «κερδίσουν τή μάχη τών δρόμων». Και ούτω καθεξής...

Βέβαια, και οί διαφημίσεις πού άπευθύνονται στις γυναίκες έπι-
καλούνται καμιά φορά τό συμβολισμό τών όπλων, αλλά έδώ τὰ
όπλα δέν συνδέονται με τήν έννοια τής επιθετικότητας όσο με τήν
έννοια τής γοητείας: μέσα στά πλαίσια τοῦ «πολέμου τών φύλων»,
είναι για νά γοητέψουν, νά μαγέψουν τόν άντρα και νά τόν δέσουν
κοντά τους. Τά γυναικεία όπλα είναι τὰ στολίδια τοῦ σώματος, ένώ
τά άντρικά όπλα είναι οί προεκτάσεις του. Τά πρώτα είναι προορι-
σμένα νά τραβάνε τό έλέμμα, τὰ δεύτερα για νά δείχνουν και νά
έξασφαλίζουν τή δύναμη άπέναντι στόν κόσμο και στούς άλλους.

'Η ραδιοφωνική διαφήμιση τής Guerlain προσφέρει ένα άξιοση-
μείωτο συμπυκνωμένο δείγμα τών θεμάτων πού έκμεταλλεύονται
κατά κανόνα για νά επικαλεστούν τήν άληθινά άντρική ζωή και
τις ιδιότητες πού άποδίδονται στούς άντρες:

«ή ΔΥΝΑΜΗ τοῦ ιεροπικού δέντρον

ή ΕΝΤΑΣΗ μιᾶς θαλασσοσαραχής

ή ΝΕΥΡΩΔΗΣ ΔΥΝΑΜΗ ένδς σιιλέτου

ένα ΑΝΤΡΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ, ΑΤΡΟΜΗΤΟ και ΕΥ-
ΓΕΝΙΚΟ

ή ΤΑΧΥΤΗΤΑ τοῦ βέλους πού σκίζει τό διάσθημα

ένα οῶμα πού ξέρει ΝΑ ΝΙΚΙΕΤΑΙ

ένας νέος σφριγηλός χυμός».

Σ' αὐτὴ τῇ διαφήμιση βρίσκουμε:

—τὴν «τρομοκρατία» τοῦ ἀνδρισμοῦ: «ἓνα ΑΝΤΡΙΚΙΟ πρό-σωπο»

—τὶς θεμελιώδεις «ἀντρίκες» ιδιότητες: ΔΥΝΑΜΗ, ΕΝΤΑΣΗ, ΝΕΥΡΙΚΟΤΗΤΑ, ΑΦΟΒΙΑ, ΑΥΤΟΚΥΡΙΑΡΧΙΑ, ΕΥΓΕΝΕΙΑ·

—στοιχεῖα κυριαρχίας: θαλασσοταραχὴ, διάστημα, τροπικὸ δέν-τρο·

—τὰ ὅπλα (τσιλέτο, βέλος) ποὺ θυμίζουν τὸν κόσμον τῆς ζούγ-κλας καὶ τῆς περιπέτειας, ὅπως κάνει: ὀλόκληρη αὐτὴ ἡ διαφήμιση.

Ἄλλὰ δὲ βρισκόμαστε πιά στὴν ἐποχὴ τῆς ἀποικιακῆς ἐξάπλω-σης καὶ οἱ ἀξίες ποὺ θεωροῦνται ἀδιαχώριστες ἀπὸ μιὰ ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωὴ (περιπέτεια, κατάκτηση, ἐπιθετικότητα, κυριαρχία) διοχετεύονται: σήμερα σὲ ἄλλους τομεῖς: στὸν κόσμον τῶν ἐπιχειρή-σεων καὶ στὸν κόσμον τῶν σπόρων.

Μιὰ ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωὴ: ἡ κοινωνικὴ ἐξουσία

«Ἦρθε ἡ στιγμή νὰ κλείσει αὐτὴ ἡ δουλειά, νὰ ὑπογραφεῖ αὐτὸ τὸ συμβόλαιον. Μοιάζει ἀπολαυσμένος. "Ετοιμος γιὰ ὅλα. Σίγουρος γιὰ τὴ νίκη. Καὶ τὸ τοιγάρω του ἔχει κι αὐτὸ μιὰ γεύση νίκης.»

Τὸ κοστούμει, Ἄντρε Μπαλζάκ, ποὺ φοράει: αὐτὸς ὁ ἐπιχειρημα-τίας ἀσφαλῶς δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ἡ διαφήμιση: εἶναι: ἓνα κοστούμει φτιαγμένο γιὰ τὸν «σημερινὸ ἄντρα».

Ὁ «σημερινὸς ἄντρας» φοράει ρούχα γιὰ δραστήριους ἄντρες γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζει: τὰ πολύωρα διοικητικὰ συμβούλια καὶ τὰ ἀερο-πορικὰ ταξίδια. Γιὰ τὴ ταξιδεύει συχνὰ μὲ ἀεροπλάνο. Καὶ τοῦ ἀρέ-σει νὰ μὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίποτα καὶ κανέναν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄνεμο καὶ τὸν ἥλιο, μόνος μέσα στὸ μικρὸ του ἀεροπλάνο. Πηγαίνει συχνὰ στὶς Ἡνωμένες Πολιτείες. Μάλιστα εἶχε πάρει τὴ συνήθεια ν' ἀγο-ράζει ἀπὸ ἐκεῖ τὰ εἶδη τουαλέτας του, κι ἂν δὲν πετάγεται μὲ τὸ ἀεροπλάνο γιὰ ν' ἀγοράσει ἓνα μπουκαλάκι ποὺ τοῦ τέλειωσε, δὲν τὸ κάνει: ὅχι: ἐπειδὴ τοῦ στοιχίζει ἀκριβὰ ἀλλὰ μόνο γιὰτὶ εἶναι πολὺ

άπασχολημένος. Γι' αυτό ο άρωματοπώλης του, για να τον απαλλάξει από τις μετακινήσεις παραγγέλλει: τακτικά τα είδη τουαλέτας του ώστε να τα βρίσκει στη Γαλλία. Είναι τελείως φυσικό να χρησιμοποιεί αυτά τα είδη τουαλέτας, γιατί είναι φτιαγμένα για τους άντρες που αγαπούν την επιτυχία, όπως αυτός, για τους άντρες που τους άρεσει να νικάνε¹.

Θά μπορούσε θαυμάσια επίσης να χρησιμοποιεί διάφορα άλλα είδη τουαλέτας: τα είδη έκείνα που αποτελούν σημάδι αναγνώρισης των ανδρών που είναι γεννημένοι για να νικούν, τα είδη που συνοδεύουν την επιτυχία του άντρα που ξέρει να κερδίζει τον άγώνα της ζωής, τα είδη που υπογράφουν την τουαλέτα του άντρα άξιώσεων ή, τέλος, τα είδη που φτιάχνουν ένα καινούργιο τρόπο για να πετυχαίνεις την ήμερα σου — για τους άντρες που δεν αφήνουν τίποτα στην τύχη, που ξέρουν να προετοιμάζονται και να φέρουν όλες τις πιθανότητες με το μέρος τους. Δέν είναι ένας συνηθισμένος άντρας, γι' αυτό αφήνει για τους άλλους τα άρώματα λεβάντας ή λεμονιού κι αυτός χρησιμοποιεί μόνο δύο σειρές ειδών τουαλέτας, που κι οι δυο χαρακτηρίζονται από τις άποστάσεις που πρέπει να κρατάει από τα συνηθισμένα γούστα².

"Όπως έχει δυνατότητα επιλογής των άρωμάτων του, έτσι έχει και δυνατότητα επιλογής των αυτοκινήτων του' και με την επιλογή του ξέρει να δείχνει: ότι είναι ένας άντρας που διευθύνει, που ξέρει να επιβάλλεται: και να κάνει: τους άλλους να τον ύπηρετούν. "Όταν δέν κινείται με άεροπλάνο οδηγεί μιá Σίμκα 1200, που είναι πιστή και ύπάκουη, που ανταποκρίνεται στην παραμικρή του επιθυμία ή, ακόμα καλύτερα, μιá Ματρά, άλαζονική λόγω άνωτερότητας, που δέν κάνει: για τον όποιονδήποτε: μόνο για όποιον άγαπάει την πολυτέλεια και την άνεση, όπως αυτός.

"Αν προτιμάει την εύχαρίστηση της διακριτικής άνωτερότητας, θά διαλέξει: μιá Πρίμουλα Άουτομπιάνκι, κομψή και ραφινάτη. "Αν δέν θέλει να περάσει άπαρατήρητος, θά κυκλοφορήσει με Φόρντ Κάπρι, γιατί είναι από εκείνους που αγαπούν τη ζωή. "Αν θέλει το αυτοκίνητό του να ύπακούει στις θελήσεις του όπως το ίδιο του

1. Αυτό το «πορτραίτο» είναι φτιαγμένο από διάφορα κομμάτια διαφημιστικών μηνυμάτων.

2. Το ίδιο.

τὸ σῶμα, θὰ προτιμήσει τὴ BMW. Τέλος ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προτιμοῦν τὴ ζωὴ μὲ αὐτὸ τὸ διεγερτικὸ καὶ ἡδονικὸ κάτι ποὺ ἀλλάζει τὰ πάντα, ἡ Ἄλφα Ρομέο ποὺ εἶναι στὶς διαταγές του, θὰ τοῦ χαρίσει τὴν ἡδονὴ γιὰ τὴν ὁποία εἶναι γεννημένος. Ἐκτὸς ἀν εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κρατᾶνε στὰ χέρια τους τὸν κόσμον, ὁπότε τὸν διασχίζουν μὲ Λάντσια.

Ἄν διψάει θὰ πιεῖ μιὰ Σουέπς Ἴντιαν Τόνικ ποὺ ὀνομάζεται «Σαχίμπ» (ποὺ σημαίνει Ἀφέντης: δὲν εἶναι ἀλλωστε ὁ ἀδιαμφισβήτητος κύριος;) ἢ ἀκόμα μιὰ μπύρα Champignelles, ἐφόσον ἀνῆκει στοὺς ἄντρες ποὺ ζοῦνε «ἐπὶ ἔντονα».

Ἔχει ἓνα τρανζίστορ Superprestige, γιὰτὶ ἀκόμα κι ὅταν εἶναι σὲ σαφάρι ἢ στὶς ρίζες τοῦ ὄρους Κιλιμάντζαρο, μόνο τὸ τέτ-α-τέτ μ' ὀλόκληρη τὴ γῆ δέχεται. Γιὰτὶ μπορεῖ νὰ τὰ ἔχει ὅλα.

Αὐτὸς ὁ ἄντρας ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ ἔχει ὅλα εἶναι ἓνας ἄντρας ποὺ ἀποφασίζει, ποὺ ἀπαιτεῖ, ποὺ ξέρει νὰ διαλέγει. Καὶ τοῦ ἀρέσει νὰ διαλέγει, γιὰτὶ ξέρει ν' ἀποφασίζει. Ξέρει τί θέλει καὶ πῶς τὸ θέλει. Γι' αὐτὸ καὶ διαλέγει ρούχα κατὰ παραγγελία στὸν «Σιγκράν», ρούχα κατὰ παραγγελία γιὰ τὸν κομψὸ ἄντρα. Τὰ διαλέγει γιὰτὶ διαλέγει τὴν ἴδια του τὴν κομψότητα γιὰ τὴν ἴδια του τὴν προσωπικότητα, ὅπως διαλέγει τίς ἰδέες του, τοὺς δίσκους του, τὴν ταινία ποὺ θὰ δεῖ, τὸν καπνὸ του, τὴν κολώνια του ἢ... τὴ γυναῖκα του. Ὁ «Μπρομμελ» τοῦ ἐπιτρέπει νὰ εἶναι κλασικὸς χωρὶς νὰ εἶναι σὰν τοὺς ἄλλους. Φοράει ἐπίσης «Καπιτάλ», ἓνα παντελόνι κλάσεως. Κομψός, γνωρίζει ὅλες τίς ἀποχρώσεις τῆς κομψότητας: διαλέγει κάλτσες ποὺ δείχνουν τὴν κομψότητά του ἢ τὴν προσωπικότητά του, ἢ ποὺ ἡ κομψότητά τους γοητεύει τίς γυναῖκες. Ὅπως καὶ ὁ μοναχικὸς Ἄδων Ζουάν ποὺ βλέπουμε σ' ὅλα τὰ ἀεροδρόμια, αὐτὸ ποὺ ἐκτιμᾷ: στὰ παπούτσια ποὺ φοράει εἶναι ἡ ἀπλὴ καὶ καλόγουστη κομψότητα τῆς φόρμας τους, ἡ ποιότητα τοῦ δέρματός τους.

Δὲν εἶναι μόνο $\kappa \omicron \mu \psi \acute{o} \varsigma$, εἶναι καὶ $\rho \alpha \phi \iota \nu \acute{\alpha} \tau \omicron \varsigma$. Τὸ δείχνει ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀρωμάτων καὶ τῶν αὐτοκινήτων του, ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀναπτήρων του. Χρησιμοποιεῖ ἓναν ἀναπτῆρα μὲ κομψὴ καὶ ἐκλεκτὴ γραμμὴ, μὲ ραφιναρισμένο περιβλημᾶ — ἓναν ἀναπτῆρα κλάσεως —, ἓναν ἀναπτῆρα ποὺ ὑπακούει στὴν παραμικρὴ κίνηση. Ἡ ἀκόμα ἓναν ἀναπτῆρα ποὺ ἔχει τὴν αὐστηρότητα τῶν σημερινῶν ἀνδρῶν, αὐτῶν ποὺ ἀποφασίζουν καὶ ἀποκοτοῦν. Αὐτὸς ὁ

αναπτήρας δὲν ἀρέσει στὸν ὁποιοδῆποτε, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ ὁποιοδῆποτε. Εἶναι ἀπὸ ἐκείνους πού ξέρουν, ἀπὸ ἐκείνους πού ζοῦν, ἀπὸ ἐκείνους πού ἀγαποῦν τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐπιτυχία, ἀπὸ ἐκείνους πού γεννήθηκαν γιὰ κάτι, ἀπὸ ἐκείνους πού δὲ μποροῦν νὰ ικανοποιοῦνται μὲ τιδῆποτε.

Τέλος, καπνίζει ἕνα ποῦρο μακρὺ, λεπτό, κλάσεως. Καὶ ἔχει ἕνα κάτι πού τὸν κάνει νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ὁ τρόπος πού κρατᾷ τὸ ποῦρο του, ἡ κίνηση πού κάνει ὅταν προσφέρει. Ἡ εὐχαρίστηση νὰ τὸ ἀνάβει. Ἡ ικανοποίηση νὰ τὸ ἀπολαμβάνει. «Μὲ δυὸ λόγια, εἶναι ὕψηλης κλάσεως!».

Δὲν γινόταν νὰ τὸ πεῖ καλύτερα...

Ὁ ἄντρας στὸν ὁποῖο κυρίως ἀπευθύνεται ἡ διαφήμιση, προτείνοντας τὴν εἰκόνα του σὰν πρότυπο ἀληθινοῦ, γνήσιου ἄντρα, τοῦ ἄντρα πού πρέπει νὰ εἶσαι: στὴν σημερινὴ κοινωνία γιὰ νὰ κάνεις μιὰ ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωὴ, εἶναι ἕνας ἐκλεκτὸς ἄντρας, ἕνας ἐπιχειρηματίας, ἕνας ἄντρας πού διατάζει, πού δείχνει ὅτι εἶναι ἀνώτερος καὶ πετυχημένος μὲ τὸ γνῶσμά του, τὸ αὐτοκίνητό του, τὸ ἔρωμά του¹ προπάντων, εἶναι ἕνας ἄντρας «περιωπῆς».

Ὡστόσο, κι ὅταν ἀκόμα δὲν εἶσαι ἕνας ἄντρας περιωπῆς, δηλαδὴ ἕνας ἄντρας τῆς κυρίαρχης τάξης, ἡ προτεινόμενη ἰδεολογία δὲν εἶναι οὐσιαστικὰ διαφορετικὴ: ὑπάρχουν διάφορες παραλλαγὲς ἀνάλογα μὲ τίς φιλοδοξίες καὶ τὴν ἀπαιτούμενη καρτερία. Ἔτσι, ἡ μέθοδος Borg βοηθᾷ ν' ἀνακτήσουν τὴν αὐτοπεποίθησή τους ὅλοι ἐκεῖνοι πού θαρρέθηκαν νὰ βλέπουν τοὺς ἄλλους νὰ πετυχαίνουν. Νὰ γίνουν εὐτυχησιμένοι ἄντρες, ὅπως ὁ πρῶν - δειλὸς Ζᾶν Πιερ Χ, «τμηματάρχης πού τώρα προάγεται σὲ προσωπάρχης». Ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ ἐλπίζει κανεὶς ὅτι θὰ εἶναι ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς πού «κυβερνᾷ τὸν κόσμον», μπορεῖ τουλάχιστον νὰ ἐλπίζει ὅτι θὰ γίνῃ ἕνας μικρὸς «...άρχης»...

Σ' ὅλους τοὺς ἄντρες ἐπισεῖται τὸ δράμα τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς

1. Οἱ μάρκες πού χρησιμοποιήσαμε ἀλλὰ δὲν ἀναφέραμε, στὸ κείμενο εἶναι οἱ ἑξῆς: κάλτσες Elbéo, Interwoven, καπούτσια Μπαλλί, ἀναπτήρες Φεντόρ, Μπράουν, μοτοσυκλέτες Χόντα, αὐτοκίνητα Τράουμπ, Φόρντ Κάπρι, Ἄλφα Ρομέο, εἶδη τουαλέτας Braggi, That Man, πούρα Burn's.

ἐξουσίας. Ἄν εἶναι «ἄντρες», ἀληθινοί, ὀφείλουν νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ συντηρήσουν τὴν οἰκογένειά τους, ὀφείλουν νὰ πετύχουν μιὰ θέση, ὅσο τὸ δυνατόν ἀνώτερη. Ὅφείλουν νὰ εἶναι κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ τους καί, ἀκόμα καλύτερα, νὰ προστάζουν κι ἄλλους ἄντρες. Ὅφείλουν νὰ πετύχουν καὶ νὰ κυριαρχήσουν.

Ἡ ἀστική τάξη, θεωρώντας τὴ φύση σὰν ἓνα πεδίο αἰώνιας πάλης μεταξύ τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ στοῦ ἐσωτερικοῦ κάθε εἶδους, σὰν ἓνα κόσμον ποὺ διέπεται ἀπὸ τὴν ἐπιθετικότητα, τὸ νόμο τοῦ ἰσχυρότερου καὶ τὴ φυσικὴ ἐπιλογή, προβάλλει τὴν ἴδια τῆς τὴ φύση πᾶνω στὴ «Φύση» καὶ δικαιώνει τὸ κοινωνικὸ τῆς σύστημα παρουσιάζοντάς το ὡς «φυσικό»: εἶναι δέδαια λυπηρό, ὁπωσδήποτε εἶναι κρίμα, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι, εἶναι ὁ νόμος τῆς φύσης καὶ δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε τίποτα. Γίνετε λοιπὸν ὁ ἰσχυρότερος, ὁ μεγαλύτερος, ὁ ὠραιότερος, ἀποκτήστε περισσότερα χρήματα, περισσότερες γυναῖκες, περισσότερη ἐξουσία ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Γίνετε ὁ ἰσχυρότερος γιὰ νὰ μὴ χάσετε. Συντρίψτε τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ μὴ σᾶς συντρίψουν. Τρώτε γιὰ νὰ μὴ σᾶς φᾶνε. Ξεσκίστε τοὺς γιὰ νὰ μὴ σᾶς ξεσκίσουν. Πάρτε γιὰ νὰ μὴ σᾶς πάρουν. Χτυπήστε γιὰ νὰ μὴ σᾶς χτυπήσουν. Πατήστε ἐπὶ πτωμάτων γιὰ νὰ μὴν πατήσουν πᾶνω στοῦ δικό σας πτώμα. Κυριαρχήστε γιὰ νὰ μὴν κυριαρχηθεῖτε. Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς φύσης. Αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῶν ἀρσενικῶν. Κι ἀλλοίμονο στοὺς νικημένους.

Ἄλλὰ δὲν μποροῦν ὅλοι νὰ πετύχουν κι ὅλα χρειάζονται σ' αὐτὸν τὸν κόσμον· καμιὰ δουλειὰ δὲν εἶναι κακὴ, ὁ καθένας τὴ δουλειὰ του κι ἔχουν γνῶσιν οἱ φύλακες... Ἄν δὲν ἔχετε ἡγετικά χαρίσματα μείνετε φρόνιμα στὴ θέση σας, κάντε συνειδητὰ τὴ δουλειὰ σας καὶ σεβαστεῖτε τὴ «φυσικὴ» κοινωνικὴ ἱεραρχία. Ἄλλωστε σᾶς τὸ λένε καὶ οἱ ἐφημερίδες καὶ τὰ τραγούδια, τὸ χρῆμα δὲν φέρνει τὴν εὐτυχία καὶ οἱ πτωχοὶ ζοῦνε ξένοιαστα στοῦ καλύδι τους μὲ ψωμί, ἐλιά κι ἀγάπη· εἶναι πιὸ εὐτυχισμένοι ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοῦ τοῦ κόσμου ποὺ ζοῦνε σὲ παλάτια...

Καί, γιὰ τοὺς νικημένους, ἡ ἰδεολογία τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς κυριαρχίας ποὺ δικαιώνει τὴν κοινωνικὴ ἀνισότητα καὶ τὸν ἀνταγωνισμό ἔχει καὶ τὴν ἄλλη ὀψη τῆς: τὸ ἀθλητικὸ πνεῦμα. Γιατὶ ἡ καπιταλιστικὴ κοινωνία δὲ θέλει μόνο νὰ φαίνεται φυσικὴ, θέλει καὶ νὰ φαίνεται πολιτισμένη, ἐξευγενισμένη — γιατί προο-

ρισμός του πολιτισμού είναι: να διορθώνει, τι σκληρό, άγριο, άδικο, άπάνθρωπο έχει: η φύση. Για να διαγωνιστεί ή κοινωνική ευρυθμία, για να διατηρηθεί ή κοινωνική ιεραρχία, οι χαμένοι του παιχνιδιού του κοινωνικού συναγωνισμού οφείλουν να αποδεχτούν τη θέση που τους δίνεται: χωρίς άμφισβήτηση, χωρίς διάθεση έκδικησης. Έτσι, ή κοινωνία συγκαλύπτει το «ούαι τοίς ήττημένοις» μ' ένα δήθεν «τιμή στους ήττημένους»: πολεμάμε, βέβαια, αλλά νόμιμα και όχι άγρια, σεβόμαστε τους κανόνες του παιχνιδιού, τιμάμε το νικημένο που μετά την ήττα του σφίγγει χωρίς μνησικακία το χέρι του νικητή. Η άθλητική ιδεολογία βοηθάει στη διακαίωση της κοινωνικής τάξης πραγμάτων και των θεμελίων της (ιεραρχία, συναγωνισμός, κυνική της απόδοσης και των επιτευξών, λατρεία της προσπάθειας, πίστη στην πρόοδο) και την «Εννομη» αποδοχή αυτής της τάξης από εκείνους στους όποιους επιβάλλεται.

Ό άθλητισμός και ή άληθινά άντρική ζωή

Όταν διαφημίζεται κάποιος άθλητικό είδος, ό άθλητισμός παρουσιάζεται σαν ένα υποκατάστατο της άληθινά άντρικής ζωής. Έμφανίζεται σαν ένα υποκατάστατο περιπέτειας για το σημερινό άντρα, μιá συμβολική δραστηριότητα που άνασταίνει, με μορφή παιχνιδιού, την ήμπεριαλιστική περιπέτεια. Ένα υποκατάστατο άπαραίτητο για την άναπαραγωγή της ιδεολογίας: τα σπόρ χρησιμεύουν για να ελταχθούν οι έννοιες του άνδρισμού, του συναγωνισμού, του άθλητικού πνεύματος, άξίες άναγκαίες για τη διαίωvιση της κοινωνικής τάξης πραγμάτων.

Άλλά πé όρισμένες διαφημίσεις που προβάλλουν μπýρες, λoσιόν άφτερ - σαιήδ, σλίπ ή τοιγάρα, τα σπόρ έμφανίζονται σαν ένα αυθεντικό στοιχείο της άληθινά άντρικής ζωής, και όχι σαν υποκατάστατο. Παρουσιάζονται συχνά με τη μορφή φωτογραφιών που οι λεζάντες τους επικαλούντα: την εικόνα του άληθινού άντρα και της άληθινά άντρικής ζωής:

— φωτογραφία ίστιοφόρου και ύποδρυχίου ψαρέματος για την άφτερ - σαιήδ Όλγτ Σπάις, με τη λεζάντα: «Μιá άληθινά άντρική

ζωή!»

— φωτογραφίες μοτοσυκλετιστών, ανδρών που κάνουν σέρφ, κτλ. για τη Champignelles: «Μιά μπύρα πιό μπύρα για τους άντρες που ζουν πιό έντονα».

— Η Vega 2000 δηλώνει: «Κάθε μέρα, ζείτε τουλάχιστον μία εξαιρετική στιγμή. Vega 2000, μιιά μπύρα πολυτελείας για νά συνοδεύει τις στιγμές αυτές.» Κι οι στιγμές αυτές εικονογραφούνται με τέσσερεις φωτογραφίες που δείχνουν: «μια ώραλα κοπέλλα, τρέξιμο με 150 χλμ., ένα συναρπαστικό (άστυναμικό) μυθιστόρημα και μιιά παρτίδα τέννις».

Έχει ενδιαφέρον νά εξετάσουμε καλύτερα τή διαφήμιση για τή σειρά προϊόντων τουαλέτας Gibbs Sport, πού, με τὸ ἴδιο τὸ θνομά της έχει διαλέξει τὰ σπόρ σάν βασικό ἐπιχείρημα. Για νά λανσάρουν προϊόντα πού θεωροῦνται μέχρι τώρα γυναικεία (ἀποσμητικό, λάκ για τὰ μαλλιά), δὲν λένε: τί σημασία ἔχει ἂν εἰστε ἄντρας ἢ γυναίκα, δὲν ἔχει νόημα αὐτὴ ἡ διάκριση, ἀφοῦ ἔχετε ὅλοι τις ἴδιες ἀνάγκες χρησιμοποιεῖτε ὅλοι τὴ λάκ ἢ τὸ ἀποσμητικό. Ἀντίθετα, ὑπερτονίζουν τις διαφορές, δξύνουν τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα σὲ δ,τι θεωρεῖται ἀντρικό καὶ σ' αὐτὸ πού θεωρεῖται γυναικεῖο. Για νά πωλήσουν ἓνα «γυναικεῖο» προϊόν στοὺς ἄντρες, χρησιμοποιοῦν ἓνα σοῦπερ - ἀντρικό ἐπιχείρημα: τὰ σπόρ¹. Ἐπικαλοῦνται ἓναν ἀθλητὴ καὶ δηλώνουν:

«Ἄν νομίζετε διι ὁ Πουλιντόρ χρησιμοποιεῖ τὴ λάκ τῆς γυναίκας του... γιὰ ρωτήστε τον! "Ὅταν κάποιος λέγεται ἄντρας δὲν μετὰχειρίζεται μιὰ γυναικεῖα λάκ.»

Αὐτὸ εἶναι τὸ κέρδος για τοὺς ἐπιχειρηματίες τῆς Gibbs: μέσα στὸ οἰκογενειακὸ ντουλάπι τῆς τουαλέτας θὰ ὑπάρχουν δύο μπουκάλια με λάκ ἀντὶ για ἓνα — πού θὰ διαφέρουν μόνο στὸ περιτύλιγμα... Αὐτὸ ἐπίσης εἶναι τὸ κέρδος τῆς ἐπιθεδαίωσης τοῦ ἀνδρι-

1. Καμιὰ φορὰ μάλιστα χρησιμοποιοῦν καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἀνδρισμὸ αὐτοῦσο: ἔτσι μιὰ διαφήμιση τῶν ἀρωμάτων Σανέλ λέει: «Ὅι ἄντρες πού φορᾶνε ἀρωμα — γοητεία καὶ ἀνδρισμός, δυὸ ἔννοιες πού ἀλλάζουν τελείως» καὶ ἓνα ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε στὸ No 2 τῆς «Ἐπιθεώρησης τοῦ ἄντρα» ἔχει τίτλο «Τὸ μακιγιάζ, ὁ νέος ἀνδρισμός τοῦ ἄντρα».

ομοῦ, τοῦ σεβασμοῦ τῶν διαφορῶν πού ἐπιβάλλονται στά δύο φύλα καί τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας: ὁ καθένας τά δικά του πράγματα, ἀποκλείεται νά δανειστεῖτε τά πράγματα τῶν ἄλλων, ἡ λάκ δὲν εἶναι κάτι πού περιλαμβάνεται: στήν συζυγική κοινοκτημοσύνη... Καί ἡ διαφήμιση γιά τὸ ἀποσμητικό ἐνισχύει ἀκόμα περισσότερο αὐτὴ τὴν ὥθηση πρὸς τὸ αἶσθημα ἰδιοκτησίας:

«Εἶναι κρίμα γιὰ τὶς γυναῖκες. Τὸ ἀποσμητικό Gibbs Sport δὲν μοιράζεται.»

Αὐτὴ ἡ διαφήμιση προωθεῖ ἀκόμα περισσότερο τὴν ἰδεολογικὴ διαστρέβλωση: προτείνει στοὺς ἄντρες ἓνα «γυναικεῖο» προϊόν, χρησιμοποιοῦντας τὴ γυναικεία διεκδίκηση καί στρέφοντάς τὴν ἐναντίον τῶν γυναικῶν. Δείχνει μιὰ φωτογραφία ἐνὸς ἀεροπόρου τῇ στιγμῇ πού φορᾷ τὴν κάσκα του καί συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἐξῆς δήλωση: «ἐπιτέλους ἄρχισε ἡ χειραφέτηση τῶν ἀνδρῶν», ἀφοῦ «τὸ ἀποσμητικό Gibbs Sport ἀπαγορεύεται στὶς γυναῖκες». Μιὰ ὑποτιθέμενη ἀντρικὴ διεκδίκηση («οἱ ἄντρες βαρέθηκαν νά χρησιμοποιοῦν τὸ ἀποσμητικό τῆς γυναικας τους») τοποθετεῖται στὴν ἴδια μοῖρα μὲ τὶς διεκδικήσεις τῶν γυναικῶν πού βαρέθηκαν νά κάνουν δυὸ ὁκτάωρα δουλειᾶς τὴν ἡμέρα, πού βαρέθηκαν νά εἶναι περιφρονημένες καί κακοπληρωμένες. Ἡ χρησιμοποίηση αὐτῆς τῆς ὑποτιθέμενης διεκδίκησης ἀρνεῖται τὶς διεκδικήσεις τῶν γυναικῶν, ἀνάγοντάς τες σὲ μιὰ εὐτελὴ ὑπόθεση εἰδῶν τουαλέτας, σὲ ἓνα φαιδρὸ παιδικὸ καπρίτσιο.

Αὐτὸ ἀγγίζει μιὰ εὐαίσθητη χορδὴ πολλῶν ἀνδρῶν, πού ἔχουν πειραχτεῖ, σὲ μικρότερο ἢ μεγαλύτερο βαθμὸ, ἀπὸ τὰ κινήματα ἀπελευθέρωσης τῶν γυναικῶν καί, ἀντὶ νά ἀμφισβητήσουν τὸν ἑαυτὸ τους, καταφεύγουν στὸ ρόλο τοῦ θύματος: κατὰ βάθος, λένε, οἱ ἄντρες εἶναι αὐτοὶ πού καταπιέζονται καί δοκιμάζονται ἀπὸ τὶς γυναῖκες. Αὐτὴ ἡ διαφήμιση ἐντάσσεται στὰ πλαίσια τῆς λογικῆς ἐκείνης πού προσπαθεῖ νά μεταθέσει τὸ πρόβλημα στὸ ἐπίπεδο τοῦ αἰώνιου «πόλεμου τῶν φύλων» ὑπεκφεύγοντας τὸ ἀληθινὸ πρόβλημα, δηλαδὴ τὴν ἀδικία μιᾶς κοινωνίας βασισμένης πάνω στὴν κυριαρχία καί τὸν συναγωνισμό.

Σ' αὐτὴ τὴ διαφήμιση τῆς Gibbs Sport βλέπουμε ἐξ ἄλλου ὁλο-

κάθαρα τή σπουδαιότητα τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τὴν ὁμοιότητα ἀνὰ-
μεσα στὸν κοινωνικὸ καὶ στὸν ἀθλητικὸ συναγωνισμό: δυὸ ἄντρες
σπκῶνουν τὰ πανιὰ κάτω ἀπὸ τὸ (θαυμαστικὸ) βλέμμα μιᾶς νέας
γυναίκας, μὲ τὸ ἐξῆς σχόλιο:

«Στὴ θάλασσα, ὅπως καὶ ὁποῦδήποτε ἄλλοῦ, ὁ καλύτερος
τρόπος γιὰ νὰ κερδίσετε εἶναι νὰ μὴν ἀγῆνετε τίποτα στὴν
τύχη. Gibbs Sport, ἓνας καινούργιος τρόπος γιὰ νὰ πετῇ
ἡ ἡμέρα σας...»

Γιὰ ἓναν ἄντρα, στὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία, ἡ ἐπιτυχία τῆς
ἡμέρας του δὲν εἶναι: λοιπὸν μόνον ἡ ἀπόλαυση τοῦ ἀνέμου, τοῦ ἡλίου
καὶ τῆς θάλασσας ἢ ἡ χαρὰ νὰ εἶναι μαζί σας¹ εἶναι (προπάντων)
τὸ νὰ κερδίζει, νὰ δείχνει τὴν ἀνωτερότητά του. Μιὰ ἀληθινὰ ἀν-
τρικὴ ζωὴ εἶναι: μιὰ ζωὴ ἀγώνα καὶ κυνηγιοῦ τῆς νίκης, τῆς Ἑ-
ξουσίας.

Τὰ σύνεργα τῆς ἀληθινὰ ἀντρικῆς ζωῆς: ἀλκοὸλ καὶ καπνός

Μιὰ ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωὴ ἔχει τὶς ἱεροτελεστίες τῆς (μιὰ δια-
φήμιση μιλάει: γιὰ τὴν «ἀντρικὴ ἱεροτελεστία» τοῦ ξυρίσματος),
τοὺς χώρους λατρείας τῆς (μπάρ, λέσχες, γήπεδα...) καὶ τὰ σύ-
νεργά της: παντελόνια, ὀρσιές, βρωμιόλογα καὶ χοντρά ἀστεῖα, αὐ-
τοκίνητα, ὥρατες γυναῖκες, καπνὸ καὶ ἀλκοὸλ.

Μέχρι: πρὶν λίγα χρόνια, ὁ καπνὸς καὶ τὸ ἀλκοὸλ ἀποτελοῦσαν,
μαζί μὲ τὰ παντελόνια, τὸ ἐξωτερικὸ γινώρισμα τοῦ ἀνδρισμοῦ¹.
Τὸ πρῶτο μεθύσι, ὅπως καὶ τὸ πρῶτο τσιγάρο, δίδνεται συχνὰ σὰ
μιὰ ἱεροτελεστία μύησης στὸν ἀνδρισμό: πολλοὶ ἄντρες πού ρωτή-
θηκαν ἀναγνωρίζουν ὅτι ἔκαναν τὸ πρῶτο τους μεθύσι ὅχι τόσο ἀπὸ
εὐχαρίστηση ὅσο γιὰ νὰ «φερθοῦν σὰν ἄντρες».

Ἡ διαφήμιση καπνοῦ καὶ ἀλκοὸλ χρησιμοποιεῖ θέβαια αὐτὸ τὸ

1. Πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ, τὸ νὰ καπνίζει καὶ νὰ φορᾷ παντελόνια μιὰ
δασκάλια ἀποτελοῦσε ἀκόμα λόγὸ ἀπόλυσής της (στὴ Γαλλία...).

ἐπιχείρημα: δὲ νοεῖται πραγματικὰ ἀντρίκια ζωὴ χωρὶς αὐτά, καὶ ἡ διαφήμιση γιὰ τὶς πίπες «Σαίν - Κλώντ» μιλάει γιὰ τὴν «ἀντρικὴ ἀπόλαυση» τοῦ καπνοῦ. Τώρα βέβαια, πίνουν καὶ καπνίζουν καὶ οἱ γυναῖκες καὶ δὲ μπορεῖ νὰ ἀγνοηθεῖ μιὰ τέτοια πελατεία, ἀντίθετα, προσπαθοῦν νὰ τὴν αὐξήσουν· ἀλλὰ, ὅπως καὶ στὴν περίπτωση τῶν εἰδῶν τουαλέτας, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ «στόχου» γίνεται καλύτερα ἢ νομισθοῦν οἱ διαφορὲς παρὰ ἢ ἀπαλυνθοῦν. Ὡστόσο, ἐνῶ οἱ διαφημίσεις εἰδῶν τουαλέτας τονίζουν ὅλες τὴ διαφορὰ τῶν φύλων, ὑπάρχουν πολλὲς ἀόριστες ἢ ἀντιφατικὲς διαφημίσεις καπνοῦ καὶ ἀλκοόλ: αὐτὸ ἀσφαλῶς ὀφείλεται: στὸ ὅτι εἶναι πολὺ μεγαλύτερα τὰ ψυχολογικὰ ἐμπόδια ποὺ πρέπει νὰ ὑπερπηδηθοῦν προκειμένου γιὰ τὰ εἶδη τουαλέτας. (Ἐπειδὴ ὁ καθένας ἔχει στὸ μυαλό του μιὰ ὀρισμένη εἰκόνα τῆς φύσης τῶν φύλων, ἕνας ἄντρας θὰ νιώσει πῶς ταπεινώνεται, πῶς ὑποτιμᾶται, πῶς γελοιοποιεῖται ἢ χρησιμοποιοῦνται «γυναικεῖα» προϊόντα — ἐνῶ μιὰ γυναίκα θὰ νομίσει πῶς χειραφετεῖται, πῶς ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὰ ταμπού, πῶς ἀποκτάει μεγαλύτερη ἀξία ἢ χρησιμοποιοῦνται «ἀντρικὰ» προϊόντα, ἢ πίνει καὶ καπνίζει («σὰν ἄντρας»).

Πολλὲς μάρκες τσιγάρων βασίζουν τὴ διαφήμισή τους πᾶν σὲ θέματα καὶ σὲ εἰκόνας τῆς ἀληθινῆς ἀντρικῆς ζωῆς. Διακηρύσσουν ὅτι «οἱ σωστοὶ ἄντρες, ὅπως ὁ ἀτρόμητος καουμπόυ, ζοῦν μὲ τὸ Μάλμπορο» καὶ ὅτι «αὐτὰ ποὺ χαρίζουν τὴν ἀξία τῆς ζωῆς σ' ἕνα καουμπόυ εἶναι μερικὰ ἀπλὰ πράγματα: οἱ ἀπέραντες ἐκτάσεις, ὁ ἐλεύθερος ἀέρας, ἡ ὁμορφιὰ ἐνὸς ἀλόγου...». Τὸ Μακντόναλτ Ἔξπορτ Α, τὸ τσιγάρο «ποὺ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸν Καναδὰ» δηλώνει ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμα στὴ Γαλλία μερικοὶ ἄντρες σὰν ἐκείνους ποὺ ἔχτισαν τὸν Καναδὰ, καὶ εἰκονογραφεῖ αὐτὴ τὴ δήλωση μὲ τὴ φωτογραφία ἐνὸς «θαλασσόλυκου» στὸ τιμόνι τοῦ καραβιοῦ του. Ξαναβρίσκουμε κι ἐδῶ τὰ ὑπερρεαλιστικὰ θέματα: καουμπόυ καὶ ἀποικοὶ ποὺ «ἔφτιαξαν» τὴ Βόρεια Ἀμερικὴ. Μιὰ ἄλλη μάρκα (ἡ Φλίντ) χρησιμοποιοῖ ἐπιτήδεια τὸν ἀντίποδα αὐτῆς τῆς διαφήμισης δηλώνοντας ὅτι εἶναι: «ἡ πρώτη μάρκα τσιγάρων ποὺ δὲν φτιάχτηκε γιὰ ὠραίους καουμπόυς», ἐνῶ συνοδεύεται ἀπὸ φωτογραφίες «φυσιολογικῶν» ἀνδρῶν, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε ὠραῖοι, οὔτε πλούσιοι, οὔτε σοῦπεριαν, καὶ ἀπὸ μερικὲς φωτογραφίες γυναικῶν ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ δὲν εἶναι οὔτε δάμπ, οὔτε στάρ, οὔτε νυμφίδια.

Οι περισσότερες μάρκες αλκοόλ τονίζουν κυρίως την κατανάλωση και των δύο φύλων... και τις επιπτώσεις της· αλλά το Izarra επισημαίνει τον «άνδρισμό» του αλκοόλ — άντρικό καθότι δυνατό:

«Τό Izarra είναι πραγματικά ένα λικέρ, δυνατό και ταυτόχρονα τρυφερό. Δυνατό (51⁰), γιατί οι Βάσκοι που επινόησαν το Izarra δέν είναι ίπποια σχολιαρούδια. Και για τους τραχείς άντρες χρειάζεται ένα άντρικό ποτό.»

Μιά αληθινά άντρική ζωή: κυριαρχία

Ής συνοψίσουμε την εικόνα της αληθινά άντρικής ζωής που μās δίνει ή διαφήμιση: είναι μιὰ ζωή όπου εξερευνās και κυριεύεις τον κόσμο, που καθυποτάσσεις τὰ στοιχεία της φύσης, που εξημερώνεις τὰ ζώα, που χειρίζεσαι τὰ όπλα, είσαι γνώστης της τεχνικής, ξέρεις νά νικās τὸ κορμί σου, κερδίζεις, αποφασίζεις, ελέγχεις, προστάξεις καί, επιπλέον, πίνεις καί καπνίζεις (έπίσης κορτάρεις, όπως θά δοῦμε παρακάτω).

Σ' αὐτήν την εικόνα συναντᾶμε τὰ ἡμπεριαλιστικά θέματα της φύσης που κατακυριεύεται, τῶν ζῶων που καθυποτάσσονται¹, τοῦ κόσμου που κατακτιέται. Συναντᾶμε επίσης τὸ θέαμα της φύσης που ὑπόκειται στὸ νόμο της ζούγκλας, στὸ νόμο τοῦ ἰσχυρότερου. Ἀποκλείονται οἱ φιλικές ἢ ἀνετες σχέσεις μὲ τὰ στοιχεία της φύσης ἢ τὰ ζώα, ὑπάρχουν μόνο σχέσεις ἐπιθετικότητας καί κυριαρχίας. Τὰ κύματα ὑποτάσσονται, τὰ δέντρα κόβονται, τὰ ἐξημερωμένα ἄλογα καλπάζουν κάτω ἀπὸ τις διαταγές σας — κι όταν τ' ἀγγρίμια σᾶς χαϊδεύουν, τὸ κάνουν ἀπὸ δουλικότητα. Ὁλόκληρη ἡ θεματολογία της ζούγκλας καί της φύσης που προτείνει ἡ διαφήμιση παραπέμπει στή μυθολογία τοῦ νόμου της ζούγκλας, δικαιώνοντας ἔτσι τὴν ἀγριότητα της καπιταλιστικής κοινωνίας καί τὴ φιλοδοξία τῶν «δυναμικῶν νέων».

Συναντᾶμε ἐπίσης τις καπιταλιστικές «ἀξίες»: μιὰ αληθινά ἀν-

1. Καί θά βλέπαμε καί ἰθαγενεῖς, ἂν μπορούσε ἀκόμα αὐτὸ τὸ θέμα νά γίνει ἀντικείμενο ἀνοιχτῆς ἐκμετάλλευσης στὸ νέο-ἡμπεριαλιστικό μας κόσμο.

τρική ζωή στη φαντασία (και στην πραγματικότητα) της καπιταλιστικής κοινωνίας σημαίνει συναγωνισμό και κυριαρχία: **ΑΝΤΡΑΣ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΑΡΧΗΓΟΣ.**

Οι άντρες που ρωτήσαμε έχουν πλήρη συνείδηση ότι ο άντρας οφείλει να είναι αρχηγός, ότι η αληθινά αντρική ζωή σημαίνει συναγωνισμό για την εξουσία, για την κυριαρχία:

Οι άντρες είναι μια ράτσα αρχηγών. Ο σκοπός του κάθε άντρα που σέβεται τον εαυτό του είναι να γίνει αρχηγός κάποιου πράγματος ή ανθρώπου. Πρέπει να μάθεις να είσαι αρχηγός στο είδος σου, ανάλογα με τις ικανότητές σου. Ο άντρας είναι φτιαγμένος για να βρίσκεται από πάνω, στη ζωή και στον έρωτα είναι ο αρχηγός της οικογένειας, ο άξονας που γύρω του όλα περιστρέφονται, ενώ οι άλλοι εξαρτώνται από αυτόν. Οφείλει να είναι ο κύριος των πραγμάτων, του εαυτού του ή του άλλου.

Αυτή τη διδαχή που πήρε ο Φρανσίσ από τον πατέρα του την έχουν πάρει και πολλοί άλλοι άντρες, εν μέρει τουλάχιστον. Και οι περισσότεροι από τους άντρες που ρωτήσαμε ταυτίζουν τον αληθινό άντρα, αυτόν που παίζει καλά το ρόλο του, με τον αρχηγό:

‘Αρρενωπός άντρας σημαίνει αρχηγός... (Ζάκ)

Για να είναι κανείς αρχηγός πρέπει να είναι άντρας. Δεν πιστεύω σίδη σκέτο διανοούμενο που καθοδηγεί τις μάζες· πιστεύω ότι ένας τύπος πρέπει να είναι διανοούμενος, αλλά πρέπει να έχει και κάτι άλλο, κάτι που σέ κάνει να θέλεις να είσαι αρχηγός... Και νομίζω ότι αυτό το κάτι, αυτή η θέληση, είναι μια μορφή ανδρισμού. (Λύκ)

Ο ανδρισμός είναι μια θέληση δύναμης και το μεσαίο στέλεχος που έκανε την προηγούμενη δήλωση (αθλητικός, γιος εργάτη, πρώην έθελοντής στον πόλεμο της ‘Ινδοκίνας) δεν μπορεί να εξηγήσει πώς ο Χίτλερ —που τον θεωρεί σεξουαλικά ανίκανο— κατάφερε να παρασύρει τις μάζες: για να το πετύχει έπρεπε να έχει αντρική συμπεριφορά, διώς

Ένας άντρας μπορεί να έχει ανδρισμό στη συμπεριφορά του οποιαδήποτε στιγμή, μόνο εφόσον έχει γενικά ανδρισμό, δηλαδή εφόσον είναι άρσενικός, σεξουαλικά και οωματικά ανδροπρεπής.

Πιστεύει πώς ο ανδρισμός είναι τόσο πολύ δεμένος με την αρχηγία, ώστε έχει τη γνώμη πως ακόμα και στα φεμινιστικά κινήματα αρχηγοί είναι: εκείνες οι γυναίκες που έχουν τη λιγότερη θηλυκότητα, οι πιο ανδροπρεπείς. Η ιδεολογία της «φύσης που διέπεται από το νόμο της ζούγκλας» βρίσκεται στη βάση της (πολύ διαδεδομένης) αντίληψής του για τον ανδρισμό, γιὰ τον αρχηγό, για τις σχέσεις ανάμεσα στους άντρες και ανάμεσα στα φύλα: στην προϊστορία, πιστεύει, οι άνθρωποι ζούσαν σαν απομονωμένα ζευγάρια όπου το άρσενικό έπρεπε να πολεμάει με όλα τα άλλα άρσενικά και με τη φύση για να προστατεύει το θηλυκό που είναι επιφορτισμένο με τη διαίτιση του είδους.

‘Ο άρσενικός μ’ ένα μεγάλο ρόπαλο υπεράσπιζε την είσοδο της σπηλιάς και όποιο ζώο ή όποιο άρσενικό πλησίαζε, πάφ! τοὺς καθάριζε — ή τὸν καθάριζαν. Ήταν τύποι που στην ανάγκη θινοιάζονταν για να περισώσουν, δι τι μπορούσαν.

Με την εξέλιξη, βέβαια, ή σωματική δύναμη αντικαταστάθηκε από την έξυπνάδα και το άρσενικό εκθρονίστηκε:

Τώρα δὲν είναι ανάγκη να είσαι γεροδεμένος για να είσαι άρχηγός οικογένειας. Άλλωστε, αυτή ή έννοια τοῦ άρχηγού της οικογένειας εξαφανίζεται σιγά σιγά: σὲ μιὰ μοντέρνα οικογένεια δὲ σημαίνει τίποτα πιά. Δὲν ξέρω πού βρίσκεται τώρα ή έννοια τοῦ άρχηγού...

Αὐτό τοῦ φαίνεται: καλό, αν και άνησυχεί κάπως: αν κάποτε το ανθρώπινο είδος υποχρεωθεί πάλι να ζήσει σὲ φυσική κατάσταση, ὅστερα από κάποια καταστροφή, θά είναι «άντικανο να ζήσει, να τὰ βγάλει: πέρα», γιατί έχει χάσει το στοιχείο τοῦ ανδρισμοῦ. Για

νά ξεφύγει κανείς από μιὰ δύσκολη κατάσταση, από μιὰ κρίση, πρέπει: νά μπορεί νά ἐμπιστευτεῖ τίς τύχες του σ' ἕναν ἀληθινὸ ἀρχηγό, δηλαδή σὲ κάποιον πού νά εἶναι ἱκανὸς νά ἐπιβάλλει τίς ἰδέες του, νά ὁδηγεῖ τή μάζα καί νά κάνει ἀποφασιστικές ἐπιλογές γιά τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου. Ὁ ἀνδρισμὸς μπορεί νά εἶναι μιὰ ἀξία ὅχι: ἀπαραίτητη σὲ μιὰ ἐξελιγμένη καί ἀνετη κοινωνία, ὅταν ὅλα πᾶνε καλὰ, ἀλλὰ εἶναι: ἀναγκαία γιά τὴν ἐπιβίωση τοῦ ἔθνους ἢ τοῦ εἴδους σὲ περίπτωση κρίσης.

Ἄν οἱ ἄντρες εἶναι ἀρχηγοί, ὁ καθένας στὸ εἶδος του καὶ ἀνάλογα μὲ τίς ἱκανότητές του, οἱ γυναῖκες θεωροῦνται ἀνίκανες νά παίξουν αὐτὸ τὸ ρόλο:

Ὁ ἄντρας εἶναι πιὸ ὠμὸς ἀπὸ μιὰ γυναῖκα καὶ γι' αὐτὸ μπορεί νά παίρνει μεγάλες ἀποφάσεις, λέει ἕνας μαθητὴς γυμνασίου. Δὲν μπορῶ νά φαντασθῶ καθόλου μιὰ γυναῖκα νά παίρνει μιὰ μεγάλη ἀπόφαση! Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πιστεύω δι' ἑμιὰ γυναῖκα δὲν μπορεί ποτὲ νά γίνῃ προέδρος τῆς Δημοκρατίας· ὑπουργὸς ναί, μπορεί νά γίνῃ, γιατί ὁ ὑπουργὸς ἐκτελεῖ, ἀλλὰ ὁ πρόεδρος ἀποφασίζει... (Φίλιπ)

Ὅρισμένοι οἰκότροφοι μαθητὲς γυμνασίου πού ρωτήθηκαν ἐκφράζουν ἔντονα τὴν ἀγωνία πού νιώθουν στὴν ἰδέα δι' αὐτὴν πρέπει νά μποῦν στὸν κόσμον τῶν ἀνδρῶν, στὸν κόσμον τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς κυριαρχίας.

Ἐμένα, λέει κάποιος, δὲν θὰ μοῦ ἄρεσε καθόλου νά κανγαδιῶ ὅλη μέρα, γιατί μ' ἄρέσει νά εἶμαι κύριος τοῦ ἐαυτοῦ μου. Ἀλλὰ δυστυχῶς, ἔτσι θὰ εἶναι ὅλη ἡ ζωὴ μου... Αὐτὸ πού μοῦ ἡέρνει ἀηδία εἶναι οἱ τρικλοποδιές πού δάζει ὁ ἕνας σὺν ἄλλο. Ἀλλὰ —καταλήγει καρτερικά—, ἔτσι εἶσαι ὑποχρεωμένος νά φέρεσαι ἂν θέλεις νά πετύχεις· αὐτὸ εἶναι βέβαιο. (Φίλιπ)

Ἡ ζωὴ εἶναι ἕνας ἀγώνας, λέει ἕνας φίλος του. Πρέπει νά πατιῇσαι ἐπὶ πιωμάτιων ἂν θέλεις ν' ἀνέβεις, κι αὐτὸ εἶναι γοθερά ἐνοχλητικό. Ἐγὼ θὰ ἤθελα νά μπορῶ ν' ἀπο-

λαύσω τὴ ζωή, γιατί μιὰ ζωὴ τὴν ἔχουμε!... Πῶς νὰ τὸ πῶ, θέλω νὰ ζήσω πραγματικά, νὰ μὴ θρίοκομαι πάντα ἀπὸ πίσω, νὰ μὴν εἶμαι ὑποχρεωμένος συνέχεια νὰ τρέχω πίσω ἀπὸ κάτι... Φαντάζομαι διὸ θὰ εἶναι πολὺ ὠραιότερο νὰ εἶσαι ἀφέντης τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατὶ ὅταν εἶσαι συνέχεια πίσω ἀπὸ ἕνα γραφεῖο μ' ἕνα ἀνεντικὸ πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι σου νὰ σὲ θρίζει, δὲ μοῦ φαίνεται πὼς λέγεται ζωὴ αὐτὸ τὸ πράγμα: ὅλη μέρα σὲ θρίζουν στὸ ἐργοστάσιο, ὕστερα γυρνᾷς οπίσθι σου ὅπου θρίζεσαι μὲ τὴ γυναίκα σου, θρίζεις τὰ παιδιά σου, τρώς, κοιμᾷσαι, καὶ ὁδοῦ πάλι ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴν ἄλλη μέρα... Τὸ Σαββατοκύριακο ἐκδρομὴ, οἱ αὐτοκινητόδρομοι κι ὅλα τ' ἄλλα...

Στὴν ἐρώτηση: «Καὶ τί εἶναι γιὰ σένα “μιὰ ζωὴ”;», ἀπαντᾷ:

Νὰ εἶσαι ἥσυχος, νὰ μὴν κάνεις τὴ ζωὴ τοῦ μέσου Γάλλου ποὺ δουλεύει, τρώει, κοιμᾶται, συνέχεια τὸ ἴδιο πράγμα, καὶ ἀπὸ πάνω ἔχει τὸ ὅσο διὸ θὰ τὸν πειάξουν ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο. (Τιερόυ)

Ἄλλὰ καὶ στοὺς δυὸ ἀρέσει ἡ μοτοσυκλέτα γιατί «εἶναι ὠραία νὰ αἰσθάνεσαι διὸ ἐξουσιάζεις κάποιο πράγμα, νιώθεις ἕνα πραγματικὰ ὑπέροχο αἶσθημα». Ἀνατράφηκαν σὰν ἀγόρια, δηλαδὴ διδάχτηκαν νὰ εἶναι οἱ πιὸ δυνατοί, νὰ θέλουν νὰ ἐξουσιάζουν· ἡ δυσφορία καὶ ἡ ἀγωνία ποὺ νιώθουν ἀπέναντι στὴν ἀναγκαιότητα ἀλληλοεξόντωσης προκειμένου νὰ «ἀνέβουν», εἶναι γιατί φοβοῦνται μήπως δὲν τὰ καταφέρουν στὸν κοινωνικὸ ἀνταγωνισμὸ (ὁ ἕνας εἶναι γιὰς ἐργάτη καὶ ὁ ἄλλος παίρνει κακοὺς βαθμούς στὸ σχολεῖο), εἶναι γιατί θὰ ἤθελαν νὰ πετύχουν πιὸ εὐκολα καὶ πιὸ σίγουρα. Τοὺς ἀρέσει νὰ κερδίζουν καὶ νὰ κυριαρχοῦν καὶ δὲν ἀμφισβητοῦν τὴν κοινωνικὴ ἱεραρχία ὅταν αὐτὴ τοὺς συμφέρει: ὁρίζουν φυσικὸ νὰ κυριαρχεῖ ὁ ἄντρας πάνω στὴ γυναίκα καὶ ἐλπίζουν πὼς ὁ ἄντρας θὰ εἶναι πάντα τὸ λιγότερο «ἐλαφρῶς» ἀνώτερος ἀπ' αὐτήν. Μόνο ὅταν οἱ σχέσεις κυριαρχίας εἶναι δυσμενεῖς γι' αὐτοὺς προσπαθοῦν νὰ τίς ἀπορίψουν.

Ἕνας ἄλλος φίλος τοὺς ἔχει μιὰ μοτοσυκλέτα καὶ παίρνει μέ-

ρος σὲ ἀγῶνες:

Κυρίως γὰρ νὰ κερδίζω. "Όταν κερδίζεις δείχνεσαι πὺδ δυνατὸς· εἶναι ὥραϊα νὰ ἐξουσιάζεις τὴ μηχανή σου, νὰ κάνεις ἕνα σωρὸ κόλπα ποὺ δὲν κάνουν οἱ ἄλλοι. Εἶναι ὥραϊα νὰ εἶσαι ὁ πὺδ δυνατὸς, νὰ μὴν ἔχεις πρόβλημα: διὰν εἶσαι μικρὸς, κακομοίρης, ὅλοι σὲ δουλεύουν. Πρέπει νὰ εἶσαι ὁ ἀφέντης τοῦ ἑαυτοῦ σου, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων... (Λουντοβίχ)

"Όταν εἶναι κανεὶς δεκαπέντε χρονῶν λέει τέτοια πράγματα μὲ ἀφέλεια, χωρὶς νὰ τὰ φτιασιδώνει. Ἐκστασιάζεται ἀπὸ τὸ αἶσθημα μιᾶς δυνάμης ποὺ ἔχει ἀνακαλύψει πρόσφατα καὶ δὲν τοῦ περνάει ἀπὸ τὸ μυαλὸ ἀκόμα νὰ ντραπεῖ ποὺ ὁμολογεῖ τὰ κόμπλεξ του. Ἀργότερα θὰ ἀρχίσει νὰ κρύβει τὴν ἐπιθυμία του γιὰ κυριαρχία, τὴν εὐχαρίστηση ποὺ νιώθει ὅταν δείχνει τὴ δυνάμη του — ἢ τὸ κόμπλεξ ποὺ αἰσθάνεται ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐξασκήσει καὶ ὑφίσταται τὴ δύναμη τῶν ἄλλων — μὲ κάθε εἶδους ἐπιχειρήματα καὶ συλλογισμούς. Ἀκόμα κι ἐκεῖνοι ποὺ δηλώνουν ὅτι δὲν ἀνατράφηκαν μὲ τέτοιο πνεῦμα ἢ ὅτι: τὸ ἔχουν ἀπαρνηθεῖ τελείως, προδίδουν μὲ μιὰ φράση τους ἢ μὲ τὴ συμπεριφορὰ τους ὅτι δὲν ἔχουν ξεφύγει ὅσο νομίζουν ἀπὸ τὴν ἐπιρροή αὐτοῦ τοῦ μοντέλου.

Αἰσθάνοντα: εὐχαρίστηση ὅταν εἶναι αὐταρχικοὶ μὲ τὰ παιδιὰ τους, ἀναπληρώνοντας ἔτσι τὴ συναισθηματικὴ στέρηση τῶν δικῶν τους παιδικῶν χρόνων ἢ τὴ στέρηση ποὺ νιώθουν στὶς σχέσεις τῆς ἐργασίας τους, ἀλλὰ ἀρνοῦνται νὰ τὸ ὁμολογήσουν καὶ λένε ὅτι τὸ κάνουν γιὰ τὸ καλὸ τῶν παιδιῶν — γιὰ νὰ πάρουν καλὴ ἀνατροφή καὶ νὰ πετύχουν στὴ ζωὴ τους—, ὅτι χρειάζεται τάξη καὶ πειθαρχία σ' αὐτὴν τὴν κοινωνία.

Ἀρνοῦνται ἐπίσης ν' ἀναγνωρίσουν ὅτι πολλὰς διαταγὰς ἢ συμβουλὰς ποὺ δίνονται στοὺς κατωτέρους ἔχουν σκοπὸ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἀνάγκη κυριαρχίας ἐκείνου ποὺ τὶς δίνει. Ἐπικαλοῦνται τὴ φροντίδα γιὰ ἀποτελεσματικότητα, ἀποδοτικότητα, καλὴ λειτουργία τῆς ἐπιχειρήσεως.

Πολλοὶ ἐργοδότες ἢ διευθυντὲς νιώθουν ὅτι ἀπειλεῖται ἡ ἰδία τους ἡ ἰδιότητα τοῦ ἐργοδότη ἢ τοῦ διευθυντῆ ὅταν βλέπουν τοὺς

ύφισταμένους ἢ τοὺς ὑπαλλήλους τοὺς νὰ κάθονται: δὲν ἔχουν μόνο τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ ἀχρησιμοποίητος χρόνος εἶναι χρήσιμα πρὸς τοὺς κλέβουν, ἀλλὰ καὶ ὅτι: ὅλ' τοὺς φύγει ἀπ' τὰ χέρια ἡ ἐξουσία τους ἂν δὲν τὴν ἐπιδεικνύουν ἀδιάκοπα καὶ μὲ συγκεκριμένο τρόπο.

Δάσκαλοι, φύλακες διαφόρων ἀσύλων, τηρηματάρχες, μικροὶ (ἢ μεγάλοι) διευθυντὲς κάθε εἴδους, δοκιμάζουν συχνὰ κάτι σὰν πανικὸ στὴν ἰδέα ὅτι ὀρίσκονται ἀπέναντι σὲ ἀνθρώπους πρὸς κάθονται. Ὅταν τελειώσει ἡ δουλειά, ὅταν ἐκτελεστεῖ ἡ διαταγή, μόνο τότε μπορεῖ κανεὶς νὰ «σηκώσει κεφάλι». Βέβαια, τὸ κεφάλι σηκώνεται περιμένοντας μιὰν ἄλλην διαταγή, μιὰν ἐπόμενη δουλειά. Ἀλλὰ δὲν ξέρεи κανεὶς: ἂν ἀρχίσουν νὰ διεισδύουν ζιζάνια μέσα ἀπὸ αὐτὸ τὸ χάσμα, ἂν ὁ ὑφιστάμενος σηκώσει τὸ κεφάλι καὶ στυλώσει τὰ μάτια του πάνω σου ὄχι νὰ σοῦ δώσει τὴν εὐκαιρία νὰ ξαναδείξεις τὴν ἐξουσία σου ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἀρνηθεῖ, γιὰ νὰ ἐξεγερθεῖ; Ἔτσι, γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴν ἀγωνία αὐτῆς τῆς ἀπειλῆς, σπεύδει νὰ δώσει ἓνα νέο πρόβλημα, μιὰ νέα ἀσχολία, μιὰ νέα τάξη — ἀκόμα κι ἂν εἶναι ἀχρηστα. Τὰ παιδιὰ πρὸς ἔχουν καλὴ ἀνατροφή μαθαίνουν ὅτι δὲν πρέπει νὰ αὐθαδιάζουν, ὅτι πρέπει νὰ χαμηλώνουν τὸ ὀλέμια καὶ τὸ κεφάλι μπροστὰ στοὺς ἀνωτέρους.

Μὲ τὸ νὰ μὴν ἀφήνει τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς δουλειά, μὲ τὸ νὰ τοὺς δίνει συνεχῶς διαταγές, ὁ ἀρχηγὸς ἐξασφαλίζει τὴν κυριαρχία του ἐπιδεικνύοντάς τὴν καὶ ἐξασκώντας τὴν συγκεκριμένα. Κι ἐπιπλέον, ὅπως ξέρουν καὶ ἐφαρμόζουν ὅλοι οἱ δεσμοφύλακες τοῦ κόσμου, κατορθώνει ἔτσι νὰ συντρίβει τὴν προσωπικότητα κι ἄρα τὴν ἀντίσταση τοῦ κυριαρχούμενου, νὰ τὸν σφραγίζει καὶ νὰ τὸν κάνει ν' ἀναγνωρίζῃ τὴν κυριαρχία πρὸς ὑφίσταται: — τόσο περισσότερο, ὅσο πιὸ ἀχρηστες καὶ βλακώδεις εἶναι οἱ δουλεῖς πρὸς τὸν βάζουν ἀδιάκοπα νὰ κάνει. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὶς μαρτυρίες σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαίδευση τῶν ἐπίλεκτων σωμάτων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ μὲ τὶς μεθόδους πρὸς χρησιμοποιοῦνται συχνὰ γιὰ νὰ «στρώσουν» τοὺς νεοσύλλεκτους: τὸ νὰ μετρήσει κανεὶς τὴν αὐλὴ τοῦ στρατοπέδου μ' ἓνα σπέρτο δὲν φαίνεται: νὰ ἀποτελεῖ ἔργο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ εἴδους ἢ γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ εἶναι ἓνας τρόπος γιὰ νὰ ἀναγνωριστῇ ἡ ἐξουσία καὶ οἱ σχέσεις κυριαρχίας. Ὅλα τὰ συγκεκριμένα συστή-

γιατα μεταχειρίζονται τέτοιες μεθόδους.

Βέβαια έξω από τὸ στρατό, στήν καθημερινή ζωή, δὲν φτάνουν μέχρι τέτοιο σημείο. Αἰσθάνονται ὑποχρεωμένοι ἠθικὰ νὰ δικαιο-
λογοῦν τὶς διαταγές ποὺ δίνουν, μὲ περισσότερο ἢ λιγότερο πειστι-
κὸ τρόπο. Ἀλλὰ τὸ στρατιωτικὸ σύστημα καὶ ὅλα τὰ συγκεντρω-
τικὰ συστήματα σπρώχνουν μέχρι τὰ ἄκρα αὐτὸ ποὺ διέπει τὶς τρέ-
χουσες κοινωνικὲς σχέσεις καὶ ἀποκαλύπτουν τὴ «μαγικὴ» εἰκόνα,
τὴν εἰκόνα μιᾶς κοινωνίας θεμελιωμένης πάνω σὲ σχέσεις κυριαρ-
χίας.

Αὐτὲς οἱ σχέσεις κυριαρχίας ἀφοροῦν βέβαια καὶ τὰ δύο φύλα,
ἀλλὰ οἱ ἄντρες προετοιμάζονται ἰδιαίτερα γιὰ νὰ τὶς ἐξασκοῦν καὶ
οἱ γυναῖκες γιὰ νὰ ὑποτάσσονται. Μία γυναῖκα πρέπει νὰ εἶναι
γλυκερά, ὑπάκουη, δουλική, ἐνῶ ὁ ἄντρας, γιὰ νὰ φέρει ἐπαξίως
αὐτὸ τὸ ὄνομα, πρέπει νὰ εἶναι κ ὁ ρ ι ο ς, τοῦ ἑαυτοῦ του ἢ
τῶν αἰσθημάτων του. Ἐν δὲν ἀσκεῖ πολιτικὴ, οἰκονομικὴ ἢ κοι-
νωνικὴ ἐξουσία, πρέπει τουλάχιστον νὰ εἶναι κύριος τοῦ σπιτιοῦ
του ἢ τοῦ αὐτοκινήτου του...

Ἡ κατάκτηση: ἡ ἐξουσία πάνω στὶς γυναῖκες

Ἡ Δύναμη καὶ ἡ Ἐξουσία ἐπιτρέπουν τὴν κατοχή: πραγμάτων, κοινωνικῶν ἀπολαυτῶν, ὑπηρετῶν, ὑπαλλήλων καὶ τέλος (καὶ κυρίως;) γυναικῶν.

Ἔτσι, ὅταν ἕνας ἄντρας δηλώνει ὅτι δὲν πίνει καὶ δὲν καπνίζει, τὸν ρωτᾶνε κοροϊδευτικά: «Καὶ ἀπὸ γυναῖκες;» Γι' αὐτούς, ὅπως καὶ γιὰ πολλοὺς ἄντρες, ἡ γυναίκα εἶναι πρὶν ἀπ' ὅλα ἕνα ἀντρικό καταναλωτικό ἀγαθό.

Ἡ γυναίκα, ἀντρικό ἐξάρτημα

Ἡ διαφήμιση ποὺ ἀπευθύνεται στοὺς ἄντρες ἐκμεταλλεύεται σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ θέμα τῆς γυναίκας ποὺ θεωρεῖται: σὰν ἕνα ἀντρικό ἐξάρτημα.

«Ὅταν ἕνας ἄντρας διαλέγει τὸ ντύσιμό του εἶναι σὰ νὰ διαλέγει τὴν ἴδια του τὴν κομψότητα, τὴν ἴδια του τὴν προσωπικότητα, ὅπως διαλέγει τὸν καπνὸ του, τὴν κολώνια του ἢ... τὴ γυναίκα του.» (Αἰμὼν Τιερέ).

Καὶ πῶς νὰ μὴ σκεφτεῖ κανεὶς μιὰ γυναίκα ἀντὶ γιὰ μιὰ μπύρα, μιὰ μηχανή ἢ μιὰ μοτοσυκλέτα, ὅταν διαβάξει:

«Ἐρχονται ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, ἀκαταμάχητες, ντυμένες σὺν δέσμα... Ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ νομίζουν ὅτι ὅλες ὁσες ἔρχονται ἀπὸ τὴν Ἰαπωνία εἶναι ἴδιες... Αὐτὴ ὅμως εἶναι ἡ πρώτη, εἶναι αὐτὴ ποὺ θὰ σὰς κάνει νὰ ἀνακαλύψετε τὴν ἡδονή. Γι' αὐτὴν θὰ κρατήσετε γιὰ πάντα

τὴν τρυφερότητα τῆς πρώτης φορᾶς... Κάντε δική σας αὐτὴν τὴν ἐπέροχη ξανθιά...¹»

Πολλὲς διαφημίσεις παίζουν συχνὰ μὲ ἀμφιλεγόμενα νοήματα:

«Εἴσαστε γνώστης ἀλλὰ καθόλου ἐγωιστής. Ἀφήστε τὴν λοιπὸν νὰ θρέξει τὰ χεῖλη της πάνω στὴν Πόρτερ 39 σας. Οἱ ἀληθινὲς ξανθιὲς λαιρεύουν τὴν ἀληθινὴ ξανθιά.» (Μπύρα Πόρτερ 39).

Οἱ εἰκόνες ἐνισχύουν αὐτὴν τὴν ἐξομολόγηση τῆς γυναίκας μὲ τὰ ἀντικείμενα ποὺ προσρρίζονται νὰ ὑπηρετήσουν τὸν Κύριο, τὸν Ἄντρα — χαϊδεύοντάς τον, ἀγαπώντας τον, δίνοντάς του χαρά. Αὐτὸ φτάνει: μέχρι τὴν παρομοίωση ποὺ ξαφνιάζει μὲ τὴν πρώτη ματιά: ἓνα γυναικεῖο πρόσωπο μὲ πλατινένια μαλλιά, καὶ ἡ λάμα ξυρίσματος Σιλβερ Πλατίν, ἡ «μεγάλῃ ἐρωμένη τοῦ δέρματός σας», ψιθυρίζει:

«Σταματήστε πιά τὸ ξύρισμα. Ἀφήστε με νὰ οἶς χαϊδεύω κάθε μέρα. Νὰ ἐπιτέλους ἡ πιστὴ λάμα ποὺ μὲ κάθε της ξύρισμα οἶς χαρίζει μιὰ ἀτέλειωτη γλύκα.»

Οἱ διαφημίσεις φέρουν τὴ γυναίκα στὴν κατάσταση τοῦ ἐρωτικοῦ σκεύους καὶ τὰ ἀντικείμενα μὲ τὴ σειρά τους γίνονται ἐρωτικὰ παρομοιαζόμενα μὲ τὶς γυναῖκες· τοὺς ἀποδίδονται οἱ δύο ἰδιότητες ποὺ κυρίως ἀπαιτοῦνται: ἀπὸ τὶς γυναῖκες, ἡ ἀπαλότητα καὶ ἡ πίστη:

«Ἀπαλὸ οἷδὸ δέρμα της, ἀπαλὸ οἷδὸ μάγουλό σας... Ἐνα πρότυπο πιστότητας... Ἐνα ζέροεϋ τυφλὰ πιστὸ σ' αὐτὸ ποὺ ἦταν διὰ τὸ διαλέξατε... Πιστεύουμε διὰ ἡ ἐγχρωμῆ εἰκόνα εἶναι οἶον τὴ γυναίκα, τὴν προτιμᾶμε πιστῇ²...»

1. Ἀπὸ διαφημίσεις γιὰ μοτοσυκλέτες, τοιγάρα, μπύρες.

2. Διαφημίσεις γιὰ ζέροεϋ, τηλεόραση ITT, κτλ.

Μικρά αινίγματα: «Θά πάει παντού ή... πού του άρέσει. Στην άκρη του κόσμου όπως και στην άκρη του κήπου του¹». 'Η γυναίκα; 'Όχι, ή μπύρα σέ κονσέρβα... Και ή εξομολόγηση «σ' αγαπώ γιατί δέν μέ άπατάς ποτέ» σέ ποιόν άπευθύνεται; Σέ μιá γυναίκα; 'Όχι, στην Ρενώ 12...

Δέν ξέρουμε πιά αν ή γυναίκα είναι αντικείμενο ή τó αντικείμενο είναι γυναίκα:

«Υπάρχουν γυναίκες πού είναι ώραιες, γυναίκες ευχάριστες, γυναίκες οίγουρες. Και υπάρχουν γυναίκες πού κατορθώνουν τó θαύμα νά είναι ταυτόχρονα ώραιες, ευχάριστες και οίγουρες» είναι αυτές πού παντρεύεται κανείς. 'Η Βόλβο 144 είναι σάν αυτές τίς γυναίκες...»

'Ετσι «δέν αγοράζει κανείς μιá Βόλβο... την παντρεύεται», γιατί «ή Βόλβο εξαρτάται από σάς, δέν θά ζητήσει ποτέ διαζύγιο για βάνausη συμπεριφορά». Άλλωστε, έκτός από πιστή σύζυγος είναι πάντα μιá γυναίκα - αντικείμενο, και μάλιστα οικιακή πόρνη: είναι «μιá Σουηδέζα πού μπορείτε νά προσαρμόσετε τίς καμπύλες της» στά μέτρα του σώματός σας...

Τò πρότυπο του Κατακτητή

'Όμως δέν μπορεί κανείς ν' αποκτήσει αυτές τίς γυναίκες - αντικείμενα τόσο εύκολα όπως αποκτάει έναν άναπητρα ή ένα αυτοκίνητο. Χρειάζεται πρώτα νά τους άρέσει, νά τίς σαγηνέψει, νά τίς κατακτήσει. Για τίς λέξεις έ π ι τ υ χ ί ε ς ή κ α τ α κ τ ή - σ ε ι ς δέν ξέρει κανείς ποτέ πολύ καλά αν προέρχονται από τή γλώσσα του έρωτα, των υποθέσεων ή και των δπλων... Νά αναζητάει κανείς περιπέτειες, νά έχει περιπέτειες σημαίνει πώς είναι άντρας, πώς ζει μιá αληθινά άντρική ζωή σημαίνει επίσης πώς είναι κατακτητής, περιτριγυρισμένος από ώραιες γυναίκες πού ξελιγώνονται μπροστά στους μύς και τά κατορθώματά του.

1. Διαφήμιση για την μπύρα Kronenbourg.

Αὐτὸ τὸ πρότυπο τοῦ Κατακτητῆ πού ἔχει «περισσότερες ἀπὸ μία γυναῖκες στὴ ζωὴ του» εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ κυρίαρχα θέματα τῶν διαφημίσεων πού ἀπευθύνονται στοὺς ἄντρες. Γιὰ νὰ «λιώσουν οἱ γυναῖκες καρδιές σὰν τὸ χιόνι στὸν ἥλιο» πρέπει νὰ φορᾶτε «τὸ ἀντρικὸ πουκάμισο πού ἀρέσει σὲς γυναῖκες», τὸ ἄρωμα «γιὰ τὸ ὁποῖο τρελλαίνονται οἱ γυναῖκες», τὶς κάλτσες πού ἡ κομψότητά τους «τίς γοητεύει» κι ἔτσι μὲ χαρὰ τίς μαντάρουν κάθε πρωί. «Τοὺς ἀρέσει, τὸ λατρεύουν», «δὲς, τίς χτυπάει ἐδῶ», ἀνάμεσα στὰ νεφρά. Ἔτσι θὰ ἔχετε κάθε πιθανότητα ν' ἀρέσετε καὶ οἱ γυναῖκες θὰ ἔχουν μάτια μόνο γιὰ σᾶς... Θὰ γίνετε Δὸν Ζουάν, δνεῖρο πού ἡ διαφήμιση κολακεύει καὶ ἀποκαλύπτει: θὰ γίνετε σὰν τὸν ἐργένη τῶν παπουτσιῶν Μπαλλὺ πού

«τοῦ ἀρέσουν» δὲς οἱ γυναῖκες, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ὡραῖες, “δπως τοῦ ἀρέσει” ἢ νέα *Jap 1950*, οἱ ταινίες τοῦ Λελούς, τὸ ἀληθινὸ ἱρλανδέζικο αὐτοκ. Ἀγνοεῖ τὴν περίμετρο τοῦ ὀτήθους τῆς Κατί, ἀλλὰ ἀπολαμβάνει τὴν ὁμορφιά του. Κι ὅποτε-ρα τὰ παπούτσια: εἶναι ἢ δεύτερη τρέλλα του. Ἡ κομψότητα τῆς γραμμῆς, ἢ φινέτσα τοῦ δέρματος. Μετὰ τὴν Κατί, φυσικά, ἢ τὴν Καρόλ, ἢ τὴν Μπριζίτ. “Ένας σωστός Δὸν Ζουάν. Μόνο σὶὰ Μπαλλὺ εἶναι πιστός.»

Νὰ γοητεύεις μόνο μὲ τὸ πού ἐμφανίζεσαι, νὰ τὸ δνεῖρο. Ὅπως τὸ *Indian Tonic* τῆς Σουέπς:

«Δὸν Ζουάν, ἀσφαλῶς... καὶ μεγαλύτερος ἀπ' ὅλους. Ὅλες οἱ γυναῖκες τὸ λατρεύουν... κι ἐντούτοις οἱ ἄντρες ἐπιδιώκουν τὴ συντροφιά του. Πάντα οπινθηροδόλο, πάντα τὸ ἴδιο. Ἐμφανίζεται... καὶ γοητεύει.»

Ἀλλὰ οἱ γυναῖκες παραμένουν μὴ δύσκολη κατάκτηση· τίς σα-γηνεύει κανεὶς μόνο παρὰ τὴ θέλησή τους, ἐνάντια στὴ σεμνότητα, τὴ συστολή ἢ τὴ φρονιμάδα τους — καὶ παίρνοντάς τες ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄντρες. Πρέπει γι' αὐτὸ νὰ καταφύγει κανεὶς σὲ ὅπλα, σὲ ἐξαρτήματα μὲ σχεδὸν μαγικὴ θελκτικὴ ἐξουσία: ἀρώματα, μουσική, ξυρσιτικὲς μηχανές (μάλιστα!...):

«Δὲν ἄρκεῖ νὰ ξυρίζετε μὲ Σίκ 'Ιντζέκτορ γιὰ νὰ ἔχετε ἐπιτυχία, ἀλλὰ εἶναι κάτι πὺν βοηθάει! Θὰ ἦταν ὑπερβολικὸ ἂν δηλώναμε διὲν ἓνας καλοξυρισμένος ἄντρας, ὅσο καλοξυρισμένος κι ἂν εἶναι, μεταμορφώνεται αὐτόματα σὲ ἀκαταμάχητο Δὸν Ζουὰν (ἂν ἦταν εἰσι, τὸ Σίκ 'Ιντζέκτορ θὰ ἦταν τὸ πιδ θανμάσιο θελκτικὸ ἐργαλεῖο πὺν ὑπάρχει)... Καὶ τῶρα, κοιπαχεῖτε στὸν καθρέφτη... Ἀκαταμάχητος; Ποιὸς ἔξρει; Ὅπωςοδήποτε δμῶς, πολὺ πιδ εὐχάριστο νὰ οἶς χαϊδεύουν!»

Μὲ τὸ ἄρωμα Musk Oil, πὺν εἶναι

«τὸ πιδ παλιὸ καὶ τὸ πιδ καινούργιο ἀφροδισιακὸ ἄρωμα..., προσπαντὸς μὴν ξεχάσετε ν' ἀγοράσετε ἓνα καινούργιο καρπὲν γιὰ τὰ ραντεβού σας!»

Μὲ τὰ ἐλαστικά Ντάνγλοπ SP Σπὸρ θὰ ἔχετε «μιά ζωὴ πιδ γεμάτη»: ἓνα κορίτσι τὴν ἡμέρα... Καὶ μὲ τὸ Hi-Fi στέρεο Τελεφοῦγκεν

«Ἡ αἰμόσφαιρα γίνεται ἀμέσως πιδ ζεστή. Οἱ γυναῖκες εἶναι εὐαίσθητες στὴ μουσικὴ μ' ἓνα κατάλληλο ἡχητικὸ φόνιο, ἄκρῳ καὶ οἱ πιδ ἀτίθασες τὸ μόνον πὺν θὰ θέλουν εἶναι ν' ἀφρευθοῦν στὴ γοητεία σας. Γι' αὐτὸ, ἡ ὑψηλὴ πιστότητα εἶναι γιὰ τοὺς Δὸν Ζουὰν ἓνα πολῦτιμο αὐτοῦ (ἐπὶ λέξει). Εἶναι κάτι πὺν μετράει διὰν ἔχει κανεὶς παραπάνω ἀπὸ μιὰ γυναῖκα στὴ ζωὴ του.»

Ἡ Φολκσβάγκεν, πὺν χρησιμοποιεῖ μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση διὰφορα ἀντι-ἐπιχειρήματα προκειμένου νὰ πλασάρει τὸ παλιὸ κατσαριδάκι τῆς, ἐκτοξεύει τὸ ἐξῆς φαρμακερὸ δέλος:

«Θὰ εἶσατε βέβαιος διὲν οἶς ἀγαποῦν γι' αὐτὸ πὺν εἶσατε... Ἔτσι, θὰ χρωσάτε τὶς ἐπιτυχίες σας στὸν ἑαυτὸ σας, στὴ γοητεία σας, στὴν ἐξυπνάδα σας, στὸ παρουσιαστικὸ σας.»

Παρηγορηθείτε λοιπόν αν δεν μπορείτε ν' αγοράσετε ένα αυτοκίνητο σπόρ! Γιατί ή ύψιστη γοητεία είναι να μπορείτε να «ρίχνετε» χωρίς εξαρτήματα.

"Αν παρόλ' αυτά δεν είσατε πολύ σίγουρος για τη γοητεία σας, για την έξυπνάδα σας ή για το παρουσιαστικό σας και θέλετε να μάθετε «πώς να γίνετε Γόης», οι «εκδόσεις των Βιβλιοφίλων» σας προτείνουν τους δώδεκα τόμους των έργων του Καζανόβα, που ήταν

«ψηλός, πολύ ωραίος, άπίστευτα γοητευτικός, ιερός από επιθυμίες και ήδονές, και μ' έναν εξαιρετικό ανδρισμό... Έρωτευμένος με τον έρωτα, δεν μπορεί ν' αντισταθεί σε καμιά γυναίκα. Και καμιά δεν του αντιστέκεται».

Γιατί, σε τελευταία ανάλυση, ο Κατακτητής θέλει να γοητέψει όλες τις γυναίκες: «Κυρίες ή δεσποινίδες, άστές ή χωρικές, το ίδιο το κανέι», λέει η Σγκαναρέλ στον Δόν Ζουάν του Μολιέρου. Και σ' ένα τραγούδι του Μισέλ Ντελπές («ό μικρός κοκκινομάλης»), ο ήρωας όνειρεύεται: να εκδικηθεί κάποια μέρα όλους αυτούς που τον κοροϊδεύουν: «Θά γίνω ήθοποιός, θά έχω όλα τα κορίτσια» — έννοείται όλα τα κορίτσια που είναι όμορφα, που δίνουν χαρά αλλά και κύρος, τα κορίτσια που θέλουν να σας πάρουν οι άλλοι άντρες.

Ό Κατακτητής οφείλει την εξαίσια δύναμή του πάνω στις γυναίκες στα προσωπικά του χαρίσματα, σωματικά ή πνευματικά, και στη συμπεριφορά του. Όλες οι γυναίκες, παρά την αντίσταση που προβάλλουν, υποκύπτουν τελικά στη γοητεία του. Αυτό το πρότυπο πλανιέται υπεράνω κοινωνικών τάξεων: ή γοητεία του δεν οφείλεται ούτε στην κοινωνική του θέση ούτε στην περιουσία του, και θύματά του είναι γυναίκες κάθε ποιότητας και κάθε προέλευσης. Βέβαια, στα πιο γνωστά παραδείγματα της λογοτεχνίας ή του κινηματογράφου οι γόητες είναι άνθρωποι με ψηλή κοινωνική θέση, αλλά υπάρχουν και τα παιδιά του λαού.

Δεν υπάρχει ούτε ένας έφηβος που να μην όνειρεύτηκε αυτό το πρότυπο, που να μην επιθύμησε να γνωρίσει πολλές γυναίκες, σαν τον Δόν Ζουάν, ενώ τα κορίτσια, χάρη στο μύθο του Μεγάλου Έρωτα, όνειρεύονται ένα μόνο άντρα: τον γοητευτικό Πρίγκηπα,

τόν μοναδικό, τόν ταγμένο ἀπό τή μοίρα, αὐτόν πού θά βρῖσκεται κοντά τους σ' ὅλη τους τή ζωή. Τό ἀγόρι ταυτίζεται μ' ἕνα πολυγαμικό πρότυπο, τό κορίτσι μ' ἕνα μονογαμικό. Αὐτό δέν εἶναι τυχαῖο, οὔτε εἶναι μιᾶ «φυσική» διαφορά, ἀλλά εἶναι τό προῖόν ἑνὸς διαφορετικοῦ ἰδεολογικοῦ διαποτισμοῦ πού προετοιμάζει τήν διαφορετική συμπεριφορά καί τοὺς διαφορετικούς κοινωνικούς ρόλους τῶν δύο φύλων.

Ἄλλά πῶς εἶναι δυνατό ἡ κοινωνία μας, πού ὑπερασπίζεται τή μονογαμική οἰκογένεια καί τήν κοινωνική σταθερότητα, νά σπρώχνει τοὺς ἄντρες σέ τόσο σκανδαλιστικά πολυγαμικά ὄνειρα, ἐνῶ τοὺς προσερίζει νά γίνουν καλοὶ οἰκογενειάρχες καί καλοὶ ἐργαζόμενοι; Ὁ «γυναικᾶς» εἶναι ἕνα πρόσωπο συχνά περιφρονημένο: ὀκνηρός, χωρίς τή σοβαρότητα πού ἀπαιτεῖ ἡ ὑπευθυνότητα. Τό «ἀπερίσκεπτο» κυνῇ: τῶν γυναικῶν ἐμπνέει τήν περιφρόνηση τῶν «σοβαρῶν» ἀστῶν, τῶν ἐπιχειρηματικῶν καί βιομηχανικῶν κύκλων: ὑπάρχει κίνδυνος νά σᾶς κάνει νά παραμελήσετε τίς δουλειές σας ἢ νά σᾶς ὀδηγήσει στήν καταστροφή, καί ὅπωςδῆποτε θά σᾶς ἐμποδίσει νά ἀφιερωθείτε στή δουλειά σας μέ τήν δέουσα ἀποτελεσματικότητα. Πῶς ἐξηγεῖται λοιπὸν αὐτή ἡ ἀντίφαση τῆς ἀστικής ἰδεολογίας πού προτείνει στόν ἄντρα νά εἶναι πολυγαμικός γόης καί ταυτόχρονα μονογαμικός οἰκογενειάρχης, ἐπιπόλαιος ἄντρας καί ταυτόχρονα σοβαρὸς ἐργαζόμενος; Ποιόν κοινωνικό ρόλο ἐκπληρώνει τό πρότυπο τοῦ Κατακτητῆ;

Πρέπει πρῶτα νά ἐπισημάνουμε ὅτι τό πρότυπο τοῦ Κατακτητῆ δέν τό δημιούργησε ἡ ἀστική τάξη, ἀλλά τό δανείστηκε ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατία. Στό βαθμὶ πού ἀποδυναμώνεται τό φεουδαρχικὸ σύστημα πρὸς ὄφελος μιᾶς ἔντονα συγκεντρωτικῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας, οἱ πόλεμοι μεταξὺ εὐγενῶν γίνονται πῶς ὁπάνιοι. Ἡ ἀριστοκρατία, στερημένη ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση τῶν μικρῶν πολέμων καί ἀπὸ τὴν ἐπέκταση τῆς ἰδιοκτησίας καί τῆς ἐξουσίας πού ἐξασφαλίζουν αὐτοὶ οἱ πόλεμοι, ἀρχίζει ὅλο καί περισσότερο νά κατοικεῖ στίς πόλεις καί στήν ἀλλή τοῦ μονάρχη ἔτσι, γίνεται πῶς σημαντικὸ νά ξέρεи κανεὶς νά κυνηγᾷ, νά χορεύει, νά λέει ἕνα ἔξυπνο κομπλιμέντο παρὰ νά χειρίζεται τὰ ὅπλα — δουλειά πού ὅλο καί περισσότερο ἀναλαμβάνουν οἱ εἰδικοί. Οἱ νίκες πάνω στήν καρδιά τῶν γυναικῶν ἀντικαθιστοῦν τίς νίκες στὰ πεδία τῆς μάχης, κι

αυτό δημιουργεί μερικές φορές όρισμένα προβλήματα: ή Έκκλησία πάντως κλείνει τὰ μάτια μπροστά στην έλευθερία τών ήθών τών Ισχυρών, μέ τόν όρο ότι: θά σέβονται τόν κανόνα τοῦ παιχνιδιοῦ και δέν θά τίγουν τούς Ισχύοντες θεσμούς. 'Ο Κατακτητής — ό Δόν Ζουάν, όπως τόν περιγράφει ό Μολιέρος— δέν είναι μόνο ό μεγάλος άφέντης, αλλά είναι κι ένας κακός άντρας: περιπαίζει τόν έρωτα πού τοῦ προσφέρουν οί γυναίκες, χαίρεται νά χλευάζει τó γάμο και τή θρησκεία και άρνείται τήν ύπαρξη τοῦ Θεοῦ· είναι ό δηλωμένος έχθρός τής οίκογένειας.

Αυτό τó άριστοκρατικό πρότυπο, τó επικίνδυνο γιά τήν κοινωνική εύρυθμία, ή άστική τάξη θά τó ιδιοποιηθεί, θά τó εκδημοκρατίσει θά τó εκχυδαΐσει και θά τοῦ δώσει μιá συντηρητική κοινωνική λειτουργία. 'Ός μύθος, θά χρησιμοποιηθεί γιά τή συγκάλυψη τών ταξικών σχέσεων. 'Η έξουσία πού άσκει πάνω στις γυναίκες θά αποδοθεί σέ «φυσικά» χάρισματα και όχι στην κοινωνική θέση πού κατέχει. 'Ο κάθε άντρας θά μπορεί νά έλπίζει πώς είναι κατακτητής, μέ τήν προϋπόθεση ότι είναι ώραίος ή έξυπνος.

Στήν πραγματικότητα όμως, τó κύριο συστατικό τής «φυσικής» μαγικής σαγήνης τών κατακτητῶν δέν είναι άλλο άπό τήν γεινιάση τους πρós τήν έξουσία, τόν πλούτο τους, τó κοινωνικό κύρος πού διαθέτουν· στην άστική κοινωνία ή δύναμη τής γοητείας συμβαδίζει τίς πιδ πολλές φορές μέ τήν κοινωνική δύναμη, είναι ένα έξωτερικό δείγμα και μιá καταξίωση τής κοινωνικής έπιτυχίας. Οί γυναίκες είναι ή ανταμοιβή τοῦ νικητῆ και όχι τó αντικείμενο τής μάχης. Οί προλετάριοι δέν έχουν ούτε τά μέσα ούτε τόν χρόνο νά ζήσουν ένα τέτοιο πρότυπο. Είναι φανερό πώς ένας ξένος εργάτης πού δουλεύει όλη τή μέρα στά δημόσια έργα ή σκουπίζει τούς διαδρόμους τοῦ μετρό, δέν έχει τήν ίδια δυνατότητα γιά άξιοπρεπείς «κατακτήσεις» όσο ένας διευθυντής έπιχειρήσεων ή ένας κινηματογραφικός παραγωγός, ακόμα κι αν είναι γέροι ή κοιλαράδες. Δέν γεννιέται κανείς πλαιημπόυ, γεννιέται μέσα σ' έναν κοινωνικό περίγυρο πού τοῦ δίνει τίς δυνατότητες νά γίνει πλαιημπόυ μέ σπόρ αυτοκίνητο ή μ' ένα γιότ, μ' ένα ήλιοκαμένο δέρμα όταν οί άλλοι δέν τó έχουν, μ' ένα ντύσιμο στην τελευταία λέξη τής μόδας ή συγχάζοντας σέ «έκλεκτά» μέρη κτλ.

Αυτό τó πρότυπο είναι ένα άστικό πρότυπο, άπρόσιτο στους πε-

ρισσότερους άντρες. Είναι σαν ένα καρότο κρεμασμένο πάνω απ' τη μύτη τους ώστε να δουλεύουν με μανία και να συναγωνίζονται μεταξύ τους για να αποκτήσουν μια έξουσία και μια κοινωνική επιτυχία, κατά κανόνα απρόσιτες, που όπως πιστεύουν, θα τους επιτρέψουν «να έχουν γυναίκες».

“Άλλωστε, ένας άντρας που πιστεύει ότι είναι — ή μάλλον που θέλει να είναι— άκαταμάχητος, άπιθανα γοητευτικός, με έναν υπέροχο ανδρισμό, θα πειστεί και για την «φυσική» του ανωτερότητα απέναντι στις γυναίκες που ζαλλίζονται όταν τον βλέπουν, άνικανες να αντισταθούν στη γοητεία του, έτοιμες για όλα για το χατίρι του. Χρησιμοποιώντας για λογαριασμό τους το άριστοκρατικό πρότυπο, ή αστική τάξη και ο σεξισμός βολεύονται μια χαρά...

‘Η έπιστροφή στον άρχηγό οικογένειας

‘Η εργένικη ζωή και ή πολυγαμία που όνειρεύονται οι άντρες, τις περισσότερες φορές δίνουν τη θέση τους στη μονογαμία, στο γάμο, στη δημιουργία οικογένειας. ‘Ο Κατακτητής «τερματίζει», περνάει «τη θηλειά στο λαιμό», πείθεται να ξαναμπει στο μαντρί ύστερα από μια εργένικη ζωή, περισσότερο ή λιγότερο γεμάτη, που την ξεχνάει από δω και μπρός.

Αυτό γιατί, ακόμα κι αν είναι ευνοημένος από τη φύση, τη γέννησή του ή την τύχη του, δεν μπορεί ποτέ να είναι σίγουρος ότι θα διατηρήσει τη δύναμη της γοητείας του. ‘Η δύναμη της γοητείας, όπως και ο ανδρισμός, δεν είναι ποτέ εξασφαλισμένη· πρέπει να την δείχνει, να την επιβεβαιώνει αδιάκοπα. ‘Ακόμα κι αν είναι ένας άντρας με επιτυχίες, ένας «γκόμενος», υπάρχουν πάντα τα γηραιά, ή εμφάνιση του «γεροντόπαχου», το πείσιμο των μαλλιών, ή αίσθηση ότι κάποτε θα τον θέλουν για το πορτοφόλι του κι όχι για τα ώραία του τα μάτια, ή μοναξιά του γεροντοπαλλήκαρου ή ή γελοιότητα του ξεμωραμένου γέρου. Για να παραμείνει γοητευτικός όταν αρχίζει ν’ αποκτάει γκρίζους κροτάφους, πρέπει να κατέχει μια ύψηλή κοινωνική θέση —μόνο σ’ αυτήν την περίπτωση ο χρόνος χαράζει γοητευτικά τα χαρακτηριστικά του, κάνει τις ρυτίδες του «έκφραστικές» και την κοιλιά του θελκτική. Λίγοι αν-

τρεις κατορθώνουν να ταυτιστούν με το πρότυπο: βρίσκουν ότι δεν είναι αρκετά ωραίοι, πολύ χοντροί ή πολύ χοντροί, ενώ πολλοί υποφέρουν γιατί είναι λεπτοκαμωμένοι ή παχύσαρκοι, φαλακροί ή σφυριάρηδες, ντροπαλοί, αδέξιοι, μπλοκαρισμένοι. Και σύμφωνα με έναν από αυτούς που ρωτήσαμε, που όπως δήλωσε είχε «υποφέρει επειδή ήταν πολύ ωραίος», οι περισσότεροι άντρες υποφέρουν γιατί δεν μπορούν να σταθούν στο ύψος του πρότυπου...

Όρισμένοι παραιτούνται με τις πρώτες δοκιμές, από την εφηβεία τους. "Αν η σεξουαλική καταπίεση που έχει υποστεί το αγόρι ήταν ιδιαίτερα έντονη και η επαφή του με τα κορίτσια ήταν πολύ δύσκολη υλικά και ψυχολογικά, εξαιτίας μιας έντονα καθολικής ή πολύ αυστηρής ανατροφής, καταλαβαίνει ότι δεν μπορεί να τα θυγάλει πέρα με τα κορίτσια, ότι δεν ξέρει να συμπεριφέρεται σαν γόης. Υποφέρει γι' αυτό, αισθάνεται: κατώτερος από τα αγόρια που έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και περισσότερες επιτυχίες, και προσπαθεί πολλές φορές να «αποζημιωθεί» υποτιμώντας το πρότυπο του Κατακτητή. Κάποιος που άνηκε σ' αυτήν την περίπτωση, θυμάται:

Είχα μια βίαιη αντίδραση απέναντι στους πλαιημπόν: άσφαλώς γιατί στην πραγματικότητα θα ήθελα να είμαι πλαιημπόν... (Πιέρ)

Ο αποτυχημένος Κατακτητής της εφηβείας θα τραπεί προς το πρότυπο του Οικογενειάρχη. Βρίσκει τον εαυτό του εξασφαλίζοντας την εξουσία του πάνω σε μια γυναίκα που τον αγαπάει και τον δεθαίλωνε για τη δύναμη της γοητείας του. Ο γάμος και τα παιδιά του δίνουν μια απόδειξη του ανδρισμού του, τόσο στον ίδιο όσο και στους άλλους, που δεν μπορεί εύκολα να αμφισβητηθεί. Η μυστική κατοχή όλων των γυναικών μετασχηματίζεται: στην πραγματική, κοινωνική κατοχή μόνο: δεν μπορεί κανείς να έχει όλες τις γυναίκες, το όνειρο εγκαταλείπεται: αλλά τουλάχιστον θα έχει τα πάντα από μια γυναίκα — μια γυναίκα δική του για όλη του τη ζωή, μια γυναίκα για την οποία αυτός θα είναι το πᾶν. Θα προσπαθήσει βέβαια να βρει μία που εκτός από στοργική να

είναι και θμορφη: γιά τή δική του εϋχαρίστηση πρώτα, αλλά επίσης και γιά νά είναι πιό εκδηλη στά μάτια τών άλλων ανδρών ή δύναμη τής γοητείας του.

Οί άλλοι, αν ή σεξουαλική τους καταπίεση ήταν λιγότερο έντονη ή αν κατάφεραν νά ξεφύγουν απ' αυτήν, αν έχουν ώραία μάτια ή ένα πλεονεκτικό παρουσιαστικό, μπορούν νά πλησιάσουν τό πρότυπο τού Κατακτητή και νά δοκιμάσουν την τύχη τους με περισσότερη ή λιγότερη επιτυχία: διασκεδάζοντας, «έχοντας κορίτσια», ανεβαίνοντας έτσι στά μάτια τών φίλων τους, «γλεντώντας τά νιάτα» τους χωρίς νά δημιουργούν πιεστικούς δεσμούς, ζώντας δια αυτά πού κάθε άρσενικός θέλει κατ' άρχήν νά ζήσει.

Άλλά ό άνθρωπος γεννάει, φοβάται: τό μέλλον, έχει ανάγκη από μιá γυναίκα στο σπίτι: γιά νά βάλει λίγη τάξη και άνεση στο έργενικο νοικοκυριό ύστερα από μιá μακρόχρονη και στερημένη σεξουαλικά στρατιωτική θητεία. Σ' όλες τίς περιπτώσεις ό γάμος (ή ή σταθερή συμβίωση) αντιπροσωπεύει την ασφάλεια: κάλλιο πέντε και στο χέρι και, στο κάτω κάτω, έχει μεγαλύτερη κοινωνική εκτίμηση αν είναι οίκογενειάρχης. Τίποτα δέν έμποδίζει άλλωστε, αφού θά έχει εξασφαλιστεί αυτό τó μίνιμουμ, νά έχει «περιπέτειες» και μάλιστα νά κάνει συλλογή από αυτές, με την προϋπόθεση ότι θά παίρνει μερικές προφυλάξεις. Οί εξωσυγγινικές κατακτήσεις βεβαιώνουν τόν Οίκογενειάρχη γιά την άνεπαφη πάντα ιδιότητά του ως Δόν Ζουάν. Οί άντρες γίνονται τότε Καζανόβες με μιá μικρή γκαρσονιέρα μετά τó γραφείο, πριν πάρουν τó τραίνο γιά τó προάστειο πού μένουν ή όταν πηγαίνουν ταξίδια γιά δουλειές, κρυφά πάντοτε από τή νόμιμη σύζυγο. Μόλις επιστρέψουν στο σπίτι: ξαναφορνε τή μάσκα τού υπεύθυνου σύζυγου, τού καλού αλλά αυστηρού πατέρα, πού επαγρυπνεί γιά την πίστη τής γυναίκας του και την άγνότητα τών παιδιών του — ιδιαίτερα τών κοριτσιών.

Ξέρουμε ότι μερικοί άντρες ξεφεύγουν από αυτή τή ζωή, μένουν πιστοί στη γυναίκα τους ή δέν παντρεύονται. Άλλά είναι χαρακτηριστικό στοιχείο τής άντρικής ζωής ή ταλάντευση ανάμεσα στο πρότυπο τού Κατακτητή, στον όποιο δλοι θέλησαν κάποτε νά μοιάσουν, και στο πρότυπο τού Άρχηγού οίκογενείας όπου δλοι σχεδόν καταλήγουν. Ή συνύπαρξη αυτών τών δύο προτύπων, πού

μέ πρώτη ματιά δείχνουν αντιφατικά, είναι σιωπηρά αποδεκτά από όλους τους άντρες. Δημιουργεί μιὰ αλληλεγγύη μεταξύ τους, μιὰ συνενοχή σέ αναφορά μ' ένα κοινό τρόπο λειτουργίας και μέ μιὰ τυπικά άρσενική ιδεολογία: οί γυναίκες είναι φτιαγμένες για νά σαγηνεύονται. Σέ μιὰ άπ' αὐτές επιφυλάσσεται ή άξια μοίρα τής συζύγου και μητέρας: χρειάζεται όμως πάντα νά τις κοροϊδεύεις, νά τους κρύβεις τό ένα από τά δύο σου πρόσωπα και νά τους παίζεις θέατρο: ή έρωμένη δέν θέλει ν' άκούει για τόν οίκογενειάρχη, ή σύζυγος πρέπει ν' άγνοεί τά έξωσυζυγικά καμώματα τοῦ Κατακτητή. Όσο και οί δύο ξέρουν καλά ποιός είναι κατά δάθος και οί δυο ξέρουν καλά διτι πρέπει νά τά ξεχάσουν όλα, νά συγχωρήσουν τήν άπιστία και τό διπλό παιχνίδι πού είναι «φυσικά» για τόν άντρα, και μόνο γι' αὐτόν.

Ή διαφήμιση ποντάρει πάνω σ' αὐτόν τόν άντρικό τρόπο λειτουργίας πού επιτρέπει ν' αγαπάει κανείς τή γυναίκα του ενώ ταυτόχρονα τήν άπατάει (έκείνη αποκλείεται νά κάνει τό ίδιο) και νά είναι: έργένης και κατακτητής στην ψυχή του όντας ταυτόχρονα παντρεμένος και οίκογενειάρχης:

«Αγαπάω περισσότερο τήν τηλεόρασή μου από τότε πού τήν άπατάω.» (Ραδιοτηλεόραση)

Νά και μιὰ μεγάλη διαφήμιση ενός άρώματος, όπου βλέπουμε τόν παντρεμένο Δόν Ζουάν πού δέν παύει νά είναι Δόν Ζουάν κι έργένης:

«Είναι δύσκολο νά παντρευτείτε τόν Δόν Ζουάν.

Είναι ακόμα πιό δύσκολο νά τόν κρατήσετε.

Μέσα σιόν κάθε Δόν Ζουάν κρύβεται ένας έργένης. Άνήκει σιούς άντρες εκείνους πού είναι πιό έργένηδες από τούς άλλους. Τό νά είναι κανείς πιό έργένης από τούς άλλους δέν σημαίνει άναγκαστικά διτι άπατάει τή γυναίκα του.

Άλλά όπωσδήποτε σημαίνει διτι παρατηρεί άν μιὰ γυναίκα πού περνάει δίπλα του είναι ωραία.

Και πρέπει νά όμολογήσουμε διτι οί γυναίκες προτιμούν τούς

άντρες που ενδιαφέρονται περισσότερο γι' αυτές παρά για τη φρολογική τους δήλωση.

Νά γιατί οί ἐργένηδες (παντρεμένοι ή όχι) ἀρέσουν δλο και περισσότερο στίς γυναίκες. Καί στή γυναίκα τους ἐπίσης. Γιατί ό Δόν Ζουάν ξέρει πάντα νά ξεγεύγει από τίς επικίνδυνες καταστάσεις χάρη σιό πνεύμα του: «Στό κάτω κάτω, ἀγάπη μου, αν δέν κοίταζα τίς ωραίες γυναίκες δέν θά οέ είχα παντρευτεί.» Πώς νά κακίοει κανείς τόν Δόν Ζουάν... ἐπειδή είναι Δόν Ζουάν; Πώς νά τόν κακίοει που αγαπάει τίς ωραίες γυναίκες και που ἀρέσει στίς ωραίες γυναίκες αφοῦ, σιό κάτω κάτω, έχει όλα τὰ προσόντα για ν' ἀρέσει; Έχει πνεύμα. Τρυφερότητα. Γούστο. Μέχρι και σιό άρωμά του. Ό Δόν Ζουάν ξέρει διι ένα καλοδιαλεγμένο άρωμα ενισχύει περισσότερο αυτόν τόν άνδρισμό που τόσο πολύ ἀρέσει στίς γυναίκες. Χρησιμοποιεί Brut For Men, τοῦ Φαμπερζέ. Ένα αληθινά άντρικό άρωμα. Που ἀρέσει στίς γυναίκες όσο και αυτός που τό φροάει.

(...) Χρησιμοποιεί μόνο Brut For Men τοῦ Φαμπερζέ. Κάι πρέπει νά ξέρει. Διαφωνείτε;»

Τό νά είναι κανείς «ἐργένης» δέν είναι πιά μιὰ ληξιαρχική κατηγορία, είναι μιὰ ἐπιπλέον άντρική ιδιότητα, ή ιδιότητα τών άντρών που έχουν κοινωνική και σεξουαλική ἐξουσία πάνω στίς γυναίκες, τόσο στή «δική» τους όσο και στίς άλλες: στίς γυναίκες τών άλλων (τουλάχιστον σ' εκείνες που «άξιζουν», που είναι διαφορες...).

Μιά κοινωνική κατηγορία κατακτητῶν: οί καλλιτέχνες

Υπάρχει μιὰ στενή σχέση ανάμεσα στήν ἐπιλογή και άσκηση ενός καλλιτεχνικού επαγγέλματος και στήν ἐπιθυμία γοητείας' πολλοί απ' όσους ρωτήσαμε, που άσχοῦσαν τέτοιου είδους επαγγέλματα, είχαν τή συνείδηση διι διαλέγοντας τό επάγγελμα τοῦ γλύπτη

ἡ τοῦ ἡθοποιοῦ διάλεξαν καὶ ἓνα μέσον γιὰ νὰ γοητεύουν καὶ νὰ ἔχουν γυναῖκες.

Ἡ διακριτικὴ γοητεία τῆς μποέμικης ζωῆς (πού ἐπιτρέπει κάθε ὄνειρο πολυτέλειας καὶ διασημότητας), πού κινεῖται ἔξω ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κανόνες τῆς τακτοποιημένης καὶ κοινότυπης ζωῆς, ἀσχετὴ μεγάλη ἔλξη πᾶν ὡς πρὸς τὶς γυναῖκες. Δὲν εἶναι τυχαίον πὺν ὁ «μικρὸς Κοκκινόμαλλης» τοῦ τραγουδιοῦ λέει: «Θὰ γίνω ἡθοποιός, θὰ ἔχω ὅλα τὰ κορίτσια», ἀφοῦ οἱ διάσημοι ἡθοποιοὶ δείχνουν ὅτι μποροῦν νὰ ἔχουν ὅλες τὶς γυναῖκες, ἀφοῦ ὅλοι οἱ καλλιτέχνες δείχνουν ὅτι μποροῦν νὰ εἶναι Κατακτητὲς ἂν τὸ θελήσουν. Φαίνεται μάλιστα ὅτι δὲν χρειάζεται οὔτε τὸ δακτυλάκι τοὺς νὰ κουνήσουν τὰ κορίτσια τρέχουν ὥρπισον τοὺς καὶ περισσότερο κοπιᾶζουν γιὰ νὰ τὶς ξεφορτωθοῦν παρὰ γιὰ νὰ τὶς ἀποκτήσουν.

Αὐτὸ τὸ πρότυπο γεμίζει μ' ὄνειρα τ' ἀγόρια. Στὴ στήλῃ «οἱ ἀναγνώστες μιλάνε στοὺς ἀναγνώστες» τοῦ περιοδικοῦ Actuel, Ἰούνης 1972, ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἀφήνει ἐλεύθερες τὶς φαντασιώσεις του:

Τὴν εἶχε κάνει κι αὐτὴν δική του. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὺν τὸν τριγύριζε, πὺν τὸ πρόσωπό της ἄγρια ξαναμένο ἀπὸ τὸν πόθο τὸν ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τὴ μιὰ αἶθουσα κοντινέριον στὴν ἄλλη, ἦταν ἐπόμενον νὰ τοῦ συμβεῖ κάτι τέτοιο, ὅπως καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἢ σχεδὸν σ' ὅλους.

... Φλὰς μπάκ. Ξαναθυμήθηκε τὴ σκηνή. Ἐκεῖνη εἶχε καταφέρει νὰ τρυπώσει στὸ καμαρίνι του. Μὲ ποῖο φανταστικὸ ποσὸ ἐξαγόρασε τὸν θυρωρὸ γιὰ νὰ πραγματοποιήσει τὸ ὄνειρό της, γιὰ ν' ἀγγίξει τὸ εἶδωλό της; Στάθηκε, διστακτικὴ, μὲ τὸ ἓνα χέρι στὸ πόμολο τῆς πόρτας καὶ τὸ ἄλλο στὸ στόμα της, μὴ μπορώντας ἀκόμα νὰ συνέλθει ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴν τόλμη. Ἐκεῖνος στράφηκε ἐλαφρά. Χιενιζόταν, λύνοντας τὰ μακριὰ του μαλλιά πὺν κολοῦσαν σὲ χορτὸς μποῦκλες πᾶν ὡς πρὸς ἀδύνατους ὤμους του. Τὴν κοίταξε μ' ἓνα ὄψος θλιμένο, θαρσεινημένο, ἀποκαμωμένο. Αὐτὴ ἔμοιαζε ἀπολιθωμένη, πετρωμένη μέσα σὲ μιὰ δουδὴ λατρεία. (...) Ξαφνικά, μὴ ἀντέχοντας ἄλλο, ἔτρεξε καταπάνω του. Κύλησαν καταγῆς. Αὐτὸς ἀντιστάθηκε. Χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἦταν μιὰ πραγματικὴ θύελλα μὲ τὰ παλλόμενα

χείλη της πού ἀναζητοῦσαν τὸ σιόμα του, μὲ τὰ νοτισμένα χέρια της πού ἔψαχναν τὸ κορμί του, μὲ τὰ τρελλὰ μάτια της πού τὸν καταβρόχθιζαν. Ἐγκαταλείφθηκε καὶ τῆς ἔκανε ἔρωτα γιὰ πολλὴ ὥρα. Ἡ μικρὴ ἔθαψε ῥόγχους, ἡδονιζόταν κάτω ἀπὸ τὰ χιτυήματα καὶ τὰ χάρδια του...

Νὰ ἔχεις τόσα κορίτσια πού νὰ εἶσαι βαριεστημένος, κορεσμένος, νὰ εἶσαι τόσο γοητευτικός πού τὰ κορίτσια νὰ σέ διάζουν! Τί ὄνειρο, τί τύχη!...

Ὁ καλλιτέχνης θρίσκει σὲ μιὰ ἐξωγήινη κατάσταση σὲ σχέση μὲ τὴ συζυγικὴ ἠθικὴ: ὑποτίθεται ὅτι δὲν παντρεύεται ἢ ὅτι παντρεύεται πολλὰς φορές, ἐν πάσῃ περιπτώσει ἔχει πολλὰς γυναῖκες· αὐτὸ ἀποτελεῖ μάλιστα ἓνα ἀπὸ τὰ συστατικὰ τῆς «καλλιτεχνικῆς ζωῆς».

Ὁ Φρανσουά (57 χρονῶν, γιὸς ἐργάτη) πιστεύει ἀπόλυτα στὶς ἀρετὲς τοῦ γάμου καὶ στὴ σταθερότητα τοῦ ζευγαριοῦ· καθὼς ἔχει ὅμως διάφορους φίλους καλλιτέχνες, διαπιστώνει ὅτι συχνὰ ζοῦνε διαφορετικὰ καὶ τὸ παραδέχεται: σὰν κάτι φυσικὸ:

Εἶναι βέβαιον, γιὰ παράδειγμα, ὅτι γιὰ δύο ἀγρότες, τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ζευγάρι ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὁδηγεῖ σὲ πολὺ καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἡθοποιούς παραδείγματος χάρι, γιὰ τέτοιου εἶδους ἀνθρώπους, εἶναι τελείως διαφορετικὸ: ὁ ἄντρας ἐρεθίζεται ἀπὸ ἄλλάζει συχνὰ παρτεναίρ...

Ὁ καλλιτέχνης λοιπὸν δημιουργεῖ καὶ ζεῖ μέσα στὴ φιλοδοξία νὰ μὴν ἱκανοποιεῖται ἀπὸ τὴν ἰσχύουσα πραγματικότητα, ὅποτε μπορεῖ νὰ περηφανεύεται: γιατί δὲν χωράει μέσα στὰ ἥθη καὶ στὶς κοινωνικὰς νόρμες. Ἐπιπλέον, οἱ κατακτήσεις του εἶναι καὶ οἱ μούσες του, ἡ πηγὴ τῆς ἔμπνευστός του· τίς γοητεύει ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ διάσημος, ὅποτε καὶ αὐτὲς κάποτε μπορεῖ νὰ περάσουν στὴν ἱστορία (ἢ στὶς ἐφημερίδες...). Ἀναγνωρισμένη ἢ παραγνωρισμένη μεγαλοφυΐα, εἶναι τὸ ὄνειρεμένο ὑπόβαθρον γιὰ τὸ μυθικὸ οἰκοδόμημα τῆς κάθε μοδιστρούλας καὶ τῆς κάθε κοπελίτσας. Εἶναι ὁ τελευταῖος ἀληθινὸς γόνος τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Τὰ περιοδικὰ,

ὁ κινηματογράφος, ἡ τηλεόραση ἀναμεταδίδουν τὴν εἰκόνα τοῦ σὲ ἑκατομμύρια ἀντίτυπα. Ὅπως καὶ ὁ πρωταθλητὴς τοῦ σκί ἢ ὁ ποδοσφαιριστής, κρύβει τὴν ὑπαρξὴ κοινωνικῶν τάξεων προσωποποιώντας τὴν ἰδεολογία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τῆς ἐλίτ, τῶν φυσικῶν χαρισμάτων.

Ὁ ἀθλητισμὸς εἶναι ἐπίσης ἓνα μέσο γρήγορης κοινωνικῆς ἐπιτυχίας, ἀλλὰ ὁ ἀθλητὴς εἶναι μόνον δυνάμει κατακτητής· γιατί, όταν ἔρχονται τὰ ὥραια κορίτσια νὰ τοῦ χαρίσουν λουλούδια καὶ ἐπινίκια φιλιὰ, αὐτὸς δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ ἐπωφεληθεῖ. Ὅπως γράφει ὁ Γκρεγκόριο Μαρανιόν¹: «Οἱ ἀθλητές, οἱ μοναδικοὶ ἥρωες τῆς ἐποχῆς μας, ἔξιν ἀποτελοῦν ἓνα ὕλικο κατάλληλο γιὰ νὰ πλαστεῖ ἓνας Δὼν Ζουάν· γιατί γιὰ νὰ συνεχίσουν τὰ κατορθώματα τῆς ἐπιδεξιότητος καὶ ἀντοχῆς τους, ὀφείλουν νὰ ἐλέγχουν καὶ νὰ περιορίζουν τὴν ἐρωτικὴ τους ἱκανότητα, πράγμα πού τοὺς ἀπαγορεύει κάθε περιπέτεια». Ἄν ὁ καλλιτέχνης βρίσκει ἐμπνευση στὸ σέξ, γιὰ τὸν ἀθλητὴ ἀντίθετα ἀποτελεῖ κίνδυνο γιὰ τὴν ἐπιτυχία του· ἄλλωστε ὁ ἀθλητισμὸς χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντιπερισπασμὸς γιὰ τὴ σεξουαλικότητα ἤδη ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Κι ἐνῶ τὰ κορίτσια κολλᾶνε φωτογραφίες τραγουδιστῶν ἢ ἡθοποιῶν πάνω ἀπ' τὸ κρεβάτι τους, στὰ δωμάτια τῶν ἀγοριῶν συναντᾶμε φωτογραφίες πρωταθλητῶν.

1. Gregorio Maranon, «Ὁ Δὼν Ζουάν καὶ ὁ Δονζουανισμὸς», Gallimard, 1958.

Ἐλπίζουμε ὅτι καταφέραμε νὰ δείξουμε πῶς, πέρα ἀπὸ τὶς ἐπιμέρους ἀλήθειες τῆς ἀρσενικῆς ὑπαρξῆς, ὑπάρχει ἕνας ἀρσενικὸς ἰδεολογικὸς κόσμος ἐντονότατα συγκροτημένος. Ὡστόσο αὐτὸς ὁ κόσμος παραμένει ὑπονοούμενος καὶ σπάνια διακρίνεται ὅλη του ἡ συνοχή. Ἐπειδὴ μάλιστα μοιάζει συχνὰ ἑτερογενὲς καὶ ἀντιφατικός, ποτὲ δὲν ἀντιμετωπίζεται στὴν ὁλότητά του· γι' αὐτὸ ἡ ἀμφισβήτησή του εἶναι σπάνια καὶ περιορισμένη.

Ἡ ἀρσενικὴ ἰδεολογία διαρθρώνεται γύρω ἀπὸ τρεῖς «ἄξεις» ποὺ τὴν ἀνυψώνουν στὰ μάτια τῶν ἀντρῶν: ΔΥΝΑΜΗ, ΕΞΟΥΣΙΑ, ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ. Ἡ δύναμη ἀποσκοπεῖ στὸ νὰ ἐπιτρέψει καὶ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἐξουσία, κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της στὸ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν κατάκτηση.

Ὁ ἀρσενικὸς κόσμος διέπεται ἀπὸ μιὰ κενὴ καὶ μυθικὴ ἐννοία: τὸν Ἀνδρισμό. Αὐτὸς ὁ μύθος χρησιμεύει κυρίως γιὰ νὰ διαχωρίζει τοὺς ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναῖκες, νὰ τὶς παραπετάει σ' ἕναν κατώτερο κοινωνικὸ ρόλο καὶ νὰ δικαιολογεῖ αὐτὸ τὸ παραπέταμα στὸ ὄνομα τῶν θῆθεν φυσικῶν ἀρσενικῶν ἰδιοτήτων, τῶν ὁποίων τὸ σύνολο ἀποτελεῖ ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν ἀνδρισμό. Κι αὐτὲς οἱ ἰδιότητες δὲν εἶναι ἄλλες ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἐπέτρεψαν τὴν ἐγκαθίδρυση ἐνὸς ἱμπεριαλιστικοῦ καὶ καπιταλιστικοῦ κόσμου ποὺ βασίζεται στὴν κατάκτηση, τὸν ἀνταγωνισμό καὶ τὸν συναγωνισμό.

Ὁ Ἀνδρισμὸς εἶναι ἕνας τρομοκρατικὸς μύθος. Μιὰ συνεχὲς κοινωνικὴ πίεση ὑποχρεώνει τοὺς ἄντρες νὰ ἀποδείχνουν ἀδιάκοπα ἕναν ἀνδρισμό γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν μποροῦν ποτὲ νὰ εἶναι δέδαιοι: κάθε ἀντρικὴ ζωὴ μπαίνει κάτω ἀπὸ τὸ σύνθημα τοῦ διαρκοῦς ὑπερθεματισμοῦ.

Μονάχα ή κατοχή αὐτῆς τῆς μυθικῆς ιδιότητος τοῦ ἀνδρισμοῦ πορεῖ νά ἐπιτρέψει στοὺς ἄνδρες νά ταυτιστοῦν μὲ τὰ πρότυπα πού τοὺς προτείνονται σὺν τὰ μόνα ἀντάξια μιᾶς «ἀληθινὰ ἀντρικῆς ζωῆς», τὰ μόνα πού τοὺς κάνουν «ἄντρες, ἀληθινούς»: τὸ π ρ ό - τ υ π ο τ ο ῦ ἀ ρ χ η γ ο ῦ, πού ἔχει ἐ ξ ο υ σ ί α π ά ν ω σ τ ό ν κ ό σ μ ο κ α ι σ τ ή ν κ ο ι ν ω ν ί α, κ α ι τ ό π ρ ό τ υ π ο τ ο ῦ Κ α τ α κ τ η τ ῆ πού κατέχει τίς γ υ ν α ῖ κ ε ς. Κανένας ἄντρας δὲν ἔχει ξεφύγει ἀπὸ τὸ ὄνειρο νά γίνεи κ α ι τ ό π ρ ώ τ ο κ α ι τ ό δ ε ῦ τ ε ρ ο, τ ό ἕ ν α μ έ σ ω τ ο ῦ ἄ λ λ ο υ. Ἄλλὰ αὐτὰ τὰ πρότυπα πού προτείνονται στοὺς ἄντρες παραμένουν ἀπρόσιτα γιὰ τοὺς περισσότερους. Τὸ μόνο πρότυπο πού μποροῦν πραγματικὰ νά φτάσουν οἱ ἄντρες τῶν ἐκμεταλλευόμενων κοινωνικῶν τάξεων εἶναι ἕνας συνδυασμὸς τῶν δύο, πού μεταφέρει στὴν ιδιωτικὴ σφαῖρα τίς κοινωνικὲς ιδιότητες τοῦ ἀρχηγοῦ: τὸ πρότυπο τοῦ Ο ἰ κ ο γ ε ν ε ῖ ἀ ρ χ η πού κρατάει τὴν κ ο ι ν ω ν ι κ ῆ κ α ι σ ε ξ ο υ α λ ι κ ῆ ἡ ἐ ξ ο υ σ ί α π ά ν ω σ τ ῆ γ υ ν α ῖ κ α τ ῆ ν ὁ π ο ῖ α κ α τ έ χ ε ι νόμιμα κ α ι τ ῆ ν κ ο ι ν ω ν ι κ ῆ ἐ ξ ο υ σ ί α π ά ν ω σ τὰ παιδιὰ τους.

Ἡ κοινωνικὴ ἐξουσία παραμένει ἀπιαστὴ γιὰ τοὺς περισσότερους ἄντρες, ὅλοι ὁμως προσπαθοῦν νά τὴ φτάσουν κ α ι σ υ ν α γ ω ν ῖ ζ ο ν τ α ι γι' αὐτό. Ἔτσι ἡ κοινωνία ἐξασφαλίζει ὅτι θὰ ἔχει τοὺς φύλακες κ α ι τὰ λ υ κ ό σ κ υ λ α πού χρειάζεται κ α ι ὅτι θὰ δέλεπει τὴν τάξη κ α ι τίς ἀξίες τῆς νά γίνονται σεβαστές.

Ἄλλὰ σ' αὐτὴν τὴν κοινωνία ὁ ἄντρας ἔχει μιὰ πολύπλοκη θέση σὲ σχέση μὲ τὴν Ἐξουσία: ἀπὸ τὴ μιᾶ, σὺν ἄτομο πού ἀνήκει σὲ μιὰ ὁρισμένη κοινωνικὴ τάξη, εἴτε κατέχει τὴν Ἐξουσία εἴτε ὑποτάσσεται σ' αὐτήν· ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὺν ἀρσενικὸς ὀφείλει νά τὴν ἀσκεῖ π ά ν ω σ' ὅλες τίς γυναῖκες.

Γιὰ νά πορεῖ νά παίζει τὸ ρόλο τοῦ ἀρχηγοῦ μέσα στὴν οἰκογένεια, ὁ ἄντρας πρέπει νά πορεῖ νά θεωρεῖ δικαίωμά του τὴν κυριαρχία πού ἀσκεῖ π ά ν ω σ τίς γυναῖκες. Ὁ Ἄνδρισμὸς εἶναι μὲν τὸ σύνολο τῶν ιδιοτήτων πού ἀποδίδονται στοὺς ἄντρες κ α ι δ ι κ α ι ο - λ ο γ ο ῦ ν τ ῆ ν κ ο ι ν ω ν ι κ ῆ ἐ ξ ο υ σ ί α ὅ λ ω ν τ ῶ ν ἀ ν τ ρ ῶ ν π ά ν ω σ' ὅλες τίς γυναῖκες, ἀλλὰ παρουσιάζεται κ α ι ὡς ιδιότητα ἐκείνων πού γοη-

τεύουν τις γυναίκες και ως εξήγηση της σεξουαλικής εξουσίας ορισμένων αντρών —των πιδ «άνδροπρεπών»— πάνω στις γυναίκες. Γιατί ο άντρας πρέπει να δοκιμάσει την άτομική του εξουσία πάνω στις γυναίκες· δεν αρκεί μόνο το γεγονός ότι ανήκει στο ισχυρό φύλο, πρέπει να μάθει να χρησιμοποιεί τις γοητευτικές του ιδιότητες, τον προσωπικό του ανδρισμό. Αυτό το μαθαίνει προσπαθώντας να ταυτιστεί με το πρότυπο του Κατακτητή· αλλά η επιτυχία ενός τέτοιου προτύπου θα συνεπαγόταν τη σεξουαλική ελευθερία, κι αυτό δε συμβιβάζεται με την αυταρχική και άστική κοινωνία ή οποία διοχετεύει τη σεξουαλικότητα προς το γάμο και την οικογένεια. Η σεξουαλική καταπίεση (που συχνά μεταμφιέζεται σε «σεξουαλική ελευθερία», δηλαδή ελευθερία κατανάλωσης του εμπορευματοποιημένου σεξ) εξακολουθεί να είναι κανόνας και συμβαδίζει με το πρότυπο του Κατακτητή.

Όλα αυτά αποσκοπούν στο να παράγουν άντρες αποδοτικούς, υπαταγμένους στην κοινωνική τάξη και στην οργάνωση της εργασίας της καπιταλιστικής κοινωνίας. Γιατί η ιδιωτική ζωή επιτρέπει τη διατήρηση της κοινωνικής τάξης· όλες αυτές οι ιδέες και οι τρόποι συμπεριφοράς που παρουσιάσαμε μέσα από τη διαφήμιση, λειτουργούν μόνο στο μέτρο που προεκτείνονται στην ιδιωτική ζωή, έρωτική ή οικογενειακή. Πίσω από αυτόν τον τοίχο της ιδιωτικής ζωής θα περάσουμε τώρα.

‘Η ιδιωτική ζωή

Οί γυναίκες

Ύπό τις μαρμαρίνες νύμφες τῶν κήπων καὶ τίς διαφημιστικὲς ἀφίσες μέχρι τὰ ἐξώφυλλα τῶν ἐρωτικῶν περιοδικῶν ποὺ κρέμονται στὰ περίπτερα, μιὰ ἔμμονη γυναικεία εἰκόνα ἀκολουθεῖ τὸν ἄντρα σὲ κάθε πόλη. Πρόκειται γιὰ γυναῖκες ποὺ προσφέρονται, μὲ δελεαστικά βλέμματα, μὲ πόζες ποὺ ὑπονοοῦν πολλά, μὲ ὑγρά καὶ μισάνοιχτα χεῖλη, γυναῖκες ποὺ περιμένουν τὸ ἀρσενικὸ, κατακτημένες ἢ ἑτοιμὲς νὰ κατακτηθοῦν. Ἡ γυναίκα - σεξουαλικὸ ἀντικείμενο εἶναι ἡ πιὸ συννηθισμένη ἀναπαράσταση τῆς γυναικείας, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ μόνη ποὺ βλέπουμε δημόσια. Πάνω στὸ στερεότυπο τῆς γυναικείας ποὺ φτιάχτηκε γιὰ τὴν εὐχαρίστηση τοῦ ἄντρα κατασκευάζονται οἱ εἰκόνες καὶ οἱ ἀναπαραστάσεις ποὺ ἔχουν οἱ ἄντρες γιὰ τίς γυναῖκες. Πολὺ χαρακτηριστικὲς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποψη ἦσαν οἱ διηγήσεις τῶν ἀντρῶν ποὺ ρωτήσαμε σχετικὰ μὲ τὴν ἰδιωτικὴ τους ζωὴ.

Ὅταν ἓνας ἄντρας συναντᾷ γιὰ πρώτη φορὰ μιὰ γυναίκα, ἡ πρώτη ἐντύπωση ποὺ προσπαθεῖ νὰ σχηματίσει περιέχει ὅπωςδήποτε μιὰ σεξουαλικὴ ἐρώτηση: μὲ ἔλκυει σεξουαλικά; εἶναι μιὰ πιθανὴ ἢ ὑποψήφια ἐρωτικὴ παρτεναίρ; πῶς εἶναι ὅταν κάνει ἔρωτα; κτλ.

Αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι εὐχάριστο:

— Ἄν αὐτὴ ἡ ἄμεση ἐρωτικοποίηση τῶν σχέσεων δὲν βασιζόταν σὲ μιὰ αὐθόρμητη ὑποτίμηση τῆς γυναικείας, ποὺ περιορίζεται σὲ μιὰ σεξουαλικὴ διάσταση ὅπου ὁ ρόλος ποὺ τῆς ἐπιφυλάσσεται ἀπὸ τὸν ἄντρα εἶναι ρόλος ἀντικειμένου·

— Ἄν μπορούσαν κι οἱ γυναῖκες νὰ σχηματίζουν ἀνεμπόδιστα αὐτὴ τὴν ἄμεση σεξουαλικὴ ἐντύπωση· ἄν, μ' ἄλλα λόγια, δὲν ἦσαν τόσο πολὺ καταπιεσμένες σεξουαλικά (κυρίως ἐξαιτίας τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀντρῶν).

Ἡ σεξουαλική καταπίεση πού ὑφίστανται τ' ἀγόρια εἶναι γενικά μικρότερη ἀπὸ αὐτὴν πού ἐπιβάλλεται στὶς ἀδερφές τους, πού ὑποχρεώνονται νὰ κρύβουν βαθιὰ τὶς ἐπιθυμίες τους καὶ νὰ συγκατατοῦν γιὰ πολλὰ χρόνια ὁποιαδήποτε συνειδητὴ γενετικὴ ἐκδήλωση. Τ' ἀγόρια ἔχουν ἀκόμα τὴ δυνατότητα, ὅταν συναντᾶνε μιὰ γυναίκα, νὰ νιώθουν μιὰ ἔλξη πού εἶναι κυρίως σεξουαλική καὶ νὰ βιώνουν αὐτὴν τὴν ἔλξη. Ὡστόσο εἶναι κι αὐτοὶ ἀρκετὰ καταπιεσμένοι ὥστε νὰ περιορίζουν τὴν ἐπιθυμία τους καὶ νὰ τὴ διοχετεύουν σὲ μιὰ κατακερματισμένη καὶ φετιχιστικὴ εἰκόνα μιᾶς παθητικῆς καὶ ὑποταγμένης γυναίκας. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ γιὰ τοὺς περισσότερους ἄντρες ἡ ἐπιθυμία περνάει μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν εἰκόνα, εἶναι τόσο ἐχθρικοὶ ἀπέναντι σ' ὁποιαδήποτε ἀλλαγὴ τοῦ στάτους κδ. Βλέπουν τὴν παραμικρὴ ἐξέλιξη τῶν σεξουαλικῶν ρόλων σὰν ἀπειλὴ γιὰ τὴν εὐτυχία τους.

Ἡ πίστη στὸ αἰώνιο ἀρσενικὸ καὶ στὸ αἰώνιο θηλυκὸ ἀπλῶς συγκαλύπτει τὸ φόβο ἐγκατάλειψης τῶν ρόλων στοὺς ὁποίους ἔχουν ὑποταγεῖ τὰ ἄτομα, πιστεύοντας πὼς ἔξω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ρόλους εἶναι ἀδύνατο νὰ ἱκανοποιηθοῦν. Ὁ καθένας νιώθει προσωπικὰ ὑποχρεωμένος νὰ γίνεῃ ἕνας «γνήσιος» ἄντρας ἢ μιὰ «γνήσια» γυναίκα στὰ μάτια ὅλου τοῦ κόσμου. Ἔτσι, αὐτὸς ὁ κανόνας γίνεται ἢ προϋπόθεση τῆς εὐτυχίας, ἀφοῦ προηγουμένως ἔχεσαστε ἡ σεξουαλικὴ καταπίεση πού εἶναι ἀναγκαία γιὰ τὴν ἐπιβολὴ του. Κι ὅσοι δὲν μπόρεσαν ἢ δὲν θέλησαν νὰ τὸν ἀποδεχτοῦν, οἱ ὁμοφυλόφιλοι, οἱ ἀμφιφυλόφιλοι, οἱ «ἀπροσδιόριστοι», θεωροῦνται ὅτι ἔχουν ἕκ φ ὕ σ ε ω ς ροπή πρὸς τὴ δυστυχία.

Ἔτσι κάθε φύλο μοιάζει νὰ διαθέτει τὴ φυσικὴ κι ἀπιαστὴ ἀλήθεια του· ὑπάρχουν ἀληθινοὶ ἄντρες καὶ ἀληθινὲς γυναῖκες. Τὰ ἐπιχειρήματα ἱστορικῶ ἢ ἀνθρωπολογικῶ χαρακτήρα πού δείχνουν τὴ σχετικότητα τῆς λεγόμενης φύσης τῶν φύλων εἶναι ἀχρηστα: ὁ πολιτισμὸς μας ἐξαίρεται σὰν «δ» πολιτισμὸς, κι ἐπομένως οἱ κανόνες μας διώνονται σὰν οἱ μόνοι φυσιολογικοί. Τὸ κοινωνικὸ ὑπόβαθρο τῆς ἰδεολογίας παραμένει προσεκτικὰ καλυμμένο· παρουσιάζεται σὰν «κοινὴ λογικὴ». Ἔτσι, μιὰ ὁλόκληρη ἀστικὴ κοινωνία μπόρεσε νὰ πιστέψει σὲ λόγια σὰν αὐτὰ τοῦ Ρεμὼ ντὲ Γκουρμόν:

Οι αντρικές δουλειές μειώνουν τη θηλυκότητα της γυναίκας, όπως και οι γυναικείες δουλειές θηλυκοποιούν το άρσενικό. Όμως το καθήκον κάθε ανθρώπου είναι να διαφυλάττει και να έπαυξάνει τα είδοποιά χαρακτηριστικά του.

η τοβ Σοπενάουερ:

Οι γυναίκες δέν είναι παρά κατώτερα και θελκικά όντα, πού έχουν ως αποστολή να υποδοηθούν το έργο της φύσης, πραγματοποιώντας, με την έλξη πού άσκούν στον άντρα, τη δαιώνιση του είδους.

Κάνεας άπ' όσους ρωτήσαμε δέν τόλμησε να διατυπώσει άπόψεις τόσο ξεδιάντροπα μισογυνικές. Όλοι τους όμως, παρόλες τις διαφορές ηλικίας, τάξης και μόρφωσης, είχαν μιά γενική άποψη για τις γυναίκες βασισμένη πάνω στο μωτίδο της ά λ η θ ι ν η ς γ υ ν α ί κ α ς. Έπληρχε πάντα ένα μοντέλο, παραδοσιακό ή προοδευτικό, στο όποιο όφειλαν να μοιάζουν οι πραγματικές γυναίκες. Θα μπορούσαμε να σχημαγρήσουμε ως έξης το πορτραίτο - ρομπότ της γνήσιας γυναίκας, με βάση την πλήρη σχεδόν όμοφωνία των άντρων: γλυκιά, φρόνιμη, θ η λ υ κ ι ά· θέλει να προστατεύεται από έναν άντρα· συναισθηματική, δέν ανταγωνίζεται την έξυπνάδα του. Το σέξ-άπλ της είναι άκαταμάχητο, αλλά διαθέτει επιπλέον τα προσόντα πού θα την κάνουν καλή μητέρα και σύζυγο: ύπηρξε και παραμένει: ά γ ν ή...

ΈΗ θηλυκότητα

ΈΗ πρώτη ιδιότητα ενός θηλυκού, λένε οι άντρες πού όπως φαίνεται δέν φοβούνται πολύ την ταυτολογία, είναι η θ η λ υ κ ό τ η τ α. Άλλά πού τοποθετείται τελοςπάντων αυτή η θ η λ υ κ ό τ η τ α, άφού συχνά λέγεται ότι μιá γυναίκα είναι π ε ρ ι σ σ ό τ ε ρ ο η λ ι γ ό τ ε ρ ο θηλυκή από μιάν άλλη;

Όταν ένας άντρας λέει: «αυτό πού μου άρέσει σέ μιá γυναίκα είναι το να είναι θηλυκιά, σέξυ, γλυκιά, φρόνιμη, καλοντυμένη...»,

αυτά τὰ ἐπίθετα ἔρχονται ἄραγε γιὰ νὰ ἐπεξηγήσουν τὴν ἔννοια τῆς θηλυκότητας, ἢ εἶναι ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτήν;

Στὴν πραγματικότητα ἡ θηλυκότητα περιλαμβάνει ὅλα ὅσα θὰ ἤθελαν οἱ ἄντρες νὰ βροῦν σὲ μιὰ γυναίκα, ἀλλὰ σὲ δόσεις πού ποικίλλουν ἐλαφρὰ ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο. Ἡ θηλυκότητα εἶναι ἀκριβῶς τὸ σύνολο ὧτων αὐτῶν τῶν ἐπιμέρους δόσεων ἀπὸ μιὰ σφαιρικότερη ἀποψη. Ὅταν ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς πού ρωτήσαμε ὀνομάζει: «θηλυκότητα» ἐκεῖνο πού θέλει νὰ βρεῖ σὲ μιὰ γυναίκα, αὐτὸ τοῦ δίνει τὸ αἶσθημα ὅτι μιλάει ἐκ μέρους τοῦ συνόλου τῶν ἀντρῶν· ὅστερα μπορεῖ νὰ ὑπεσέλθει σὲ λεπτομέρειες, νὰ ἐπισημάνει τὴν ἄλφα ἢ τὴ θήτα πλευρά: γιὰ τὸν ἕνα εἶναι τὸ παρουσιαστικό, γιὰ τὸν ἄλλο ἡ ἠθική, ἡ γλυκύτητα, ἡ ὑποταγή...

Γιὰ τὸν Λύχ, ἡ θηλυκότητα εἶναι αὐτὸ πού τραβάει τοὺς ἄντρες:

Μιὰ γυναίκα μὲ θηλυκότητα εἶναι μιὰ γυναίκα πού εἶναι γλυκιά, πού ἔχει γυναικεία συμπεριφορά, πού εἶναι ἐλκυστική, πού προσπαθεῖ νὰ προσελκύει τὸ ἀρσενικό, πού ἔχει θηλυκότητα σιὸ ντύσιμο, σιὴν ἐμφάνιση, σιὸ παρονομαστικὴς... Σὲ γενικὲς γραμμές, νομίζω ὅτι αὕτη εἶναι ἡ θηλυκὴ πλευρὰ τῆς γυναίκας.

Οἱ ἄντρες πού ἀρνοῦνται νὰ ὑποταγοῦν στὴν παραδοσιακὴ εἰκόνα τοῦ ἀρρενωποῦ ἀρσενικοῦ δὲν παύουν ὥστόσο νὰ ἀναζητοῦν «θηλυκὲς» γυναῖκες: τὸ νὰ ἔχει ἕνας ἄντρας μιὰ γυναίκα πού ἀνταποκρίνεται στοὺς κανόνες τῆς μόδας, πού εἶναι ὡραία, ἀξιοθαύμαστη, εἶναι ἕνα στοιχεῖο ἐξουσίας καθόλου ἀμελητέο· εἶναι κάτι πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἀπολαμβάνει μιὰ κάποια ἐκτίμηση ἀπὸ τὸν κοινωνικὸ του περίγυρο. Μιὰ «χαριτωμένη» γυναίκα εἶναι ἕνα στοιχεῖο ἀνάμεσα στὰ προσόντα μὲ βάση τὰ ὁποῖα κρίνεται καὶ ἀξιολογεῖται ἕνας ἄντρας.

Κάτι ἄλλο πού ἐκτιμᾶται ἰδιαίτερα εἶναι ἡ αἰσθησιακὴ πλευρά, ὑπόσχεση ὅτι δὲν «θὰ πλῆξει» στὸν ἔρωτα. Οἱ ἄντρες λένε πολὺ συχνὰ ὅτι τοὺς ἀρέσει ἕνας ἰδιαίτερος σωματικὸς τύπος πού ἀντιπροσωπεύει γιὰ τὸν καθένα τὸ μᾶξιμουμ τοῦ σέξ-ἀπῆλ. Οἱ ἡθοποιοὶ καὶ τὰ μανεκὲν ἀποτελοῦν σημεῖα ἀναφοράς τῆς ἱδανικῆς γυναικείας ὁμορφίαις. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση διαχωρίζεται τελείως

από την υπόλοιπη προσωπικότητα, με την οποία δεν ασχολείται καθόλου ο άρσενικός πόθος. Λίγοι άντρες κατορθώνουν να ποθήσουν σεξουαλικά μια γυναίκα που αποδείχεται πιο έξυπνη απ' αυτούς. Δεν καταφέρνουν να ξεπεράσουν το διχασμό ανάμεσα σε σώμα και πνεύμα· αυτός ο διχασμός παγιδεύει τον πόθο τους: στις έρωτικές σχέσεις το σώμα της γυναίκας μένει αποχωρισμένο από την ευφυΐα της και μόνο μ' αυτήν την προϋπόθεση οι άντρες μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν σε σεξουαλικό αντικείμενο. Η σεξουαλικότητα των αντρών είναι πάντα αίσχρη και ανάγει τη γυναίκα σε αντικείμενο· εν ανάγκη θα χρειαστεί να καταφρονήσουν ή να ταπεινώσουν την έρωτική τους σύντροφo για να μπορέσουν να νιώσουν ήδονή.

Έκείνο που άρέσει πρώτα πρώτα είναι λοιπόν ή έξωτερική εμφάνιση, αλλά επίσης έλκυστικές είναι μια σειρά από λεγόμενες ήθικες ιδιότητες όπως συναισθηματισμός, τρυφερότητα και γλυκύτητα.

Έχουμε την τάση ν' αναζητήμε έναν κάποιο συναισθηματισμό που λείπει από μās (Κριστιάν).

Στις ιδιότητες αυτές προστίθεται ή ευγένεια, ή διαίσθηση, το εύθραυστο, ή ευαισθησία, ή ανάγκη στοργικής εξάρτησης.

Συχνά, αυτά τα περίφημα και τόσο εκτιμητά ήθικα προσόντα δεν είναι παρά ή χυδαία συνισταμένη των οικιακών αναγκών, όπως δείχνει αυτή ή υπέροχη δήλωση του τραγουδιστή Μάικ Μπράντ:

— Ποιά είναι τα κυριότερα προτερήματα που θέλεις να έχει ένα κορίτσι;

— Είμαι εκ φύσεως πολύ απαιτητικός και ζητώ από ένα κορίτσι να έχει κυρίως ήθικα προσόντα (sic): πρέπει να είναι ώραία, να μαγειρεύει καλά, να ξέρει να φέρεται σαν καλή οικοδέσποινα και να ασχολείται με τα παιδιά, γιατί τα λατρεύω. "Ένα σπάνιο μαργαριτάρι δηλαδή! (Podium, Ιούλης 1973).

Αυτή ή απάντηση δείχνει άλλωστε ότι τα προσόντα που πρέπει να έχουν οι γυναίκες (και που συνοψίζονται στην έννοια θηλυκό-

τητα) είναι εκείνα που τους είναι απαραίτητα για να εκπληρώσουν τον κοινωνικό ρόλο για τον οποίο πρώτιστα είναι ταγμένες, το ρόλο της οικοδόσποινας. Έτσι εξηγείται γιατί η εικόνα που φτιάχνουν οι άντρες για την «άληθινή γυναίκα» περιλαμβάνει τόσο γλυκύτητα, ευθραυστότητα, ύποταγή, σ' αντίθεση με τη σωματική και ήθική δύναμη, την ανεξαρτησία, την επαγγελματική επιτυχία. Η γυναικεία «φύση» κολλάει θαυμάσια με το ρόλο που προορίζεται για τη γυναίκα. Επίσης απαιτούν από τις γυναίκες που έπιπλόν εργάζονται έξω από το σπίτι να παραμείνουν γυναικείς, δηλαδή να συμπεριφέρονται σαν πιστές ύποτακτικές τόσο στη δουλειά όσο και στο σπίτι, να μην εκδηλώνουν ούτε επιθετικότητα ούτε διάθεση εξουσίας αλλά πολλή αφοσίωση και ικανότητα για τις ταπεινές και ευτελείς δουλειές. Για να κρατήσουν την πολύτιμη θηλυκότητά τους, οι γυναίκες πρέπει να ξέρουν να μένουν στη θέση τους, σύμφωνα με τη φύση τους, και να μην είναι πολύ αυτόνομες, ούτε πολύ έξυπνες. Όλα πάνε καλά μέσα στον καλύτερο δυνατο άντροκρατούμενο κόσμο: ή υποαπασχόληση, ή έλλειψη ειδικευσης, ή άλλοτριωμένη οικιακή εργασία (που δεν αναγνωρίζεται σαν εργασία και δεν αμειβεται) είναι πράγματα δικαιωμένα από τη Φύση.

Μπορεί βέβαια μια πολύ έξυπνη γυναίκα να μην άρέσει γενικά, όμως σε μερικούς άντρες άρέσει να διατηρούν πνευματικές σχέσεις με τις γυναίκες. Λένε πώς εκτιμούν «μια γυναίκα που έχει κάτι να πει». Αυτό είναι βέβαια μια πρόοδος σε σχέση με το «έσο ώρα και σώπαινε!» Άλλά είναι αξιοσημείωτο ότι κανένας δε ζητάει από μια γυναίκα όχι απλώς να έχει κάτι να πει αλλά και κάτι να κάνει στο πνευματικό και κοινωνικό πεδίο. Οι πιο «προχωρημένοι» άντρες της έρευνάς μας δεν ήθελαν πραγματικά γυναίκες δραστήριες, αλλά γυναίκες ικανές να καταλάβουν τη δική τους δράση.

Αντίθετα, αυτό που απέχθονονται στις γυναίκες είναι οτιδήποτε δεν είναι «θηλυκό», ή ακόμα οτιδήποτε θεωρείται σαν άρνητική πλευρά της θηλυκότητας — τα παραδοσιακά «γυναικεία έλαττώματα».

Οί άντρες άπεχθάνονται συνήθως τὸ νὰ ἔχουν οἱ γυναῖκες ιδιό-
τητες ποὺ θεωροῦνται άντρικές: ἐπιθετικότητα, διεκδίκηση σωμα-
τικῆς ἢ διανοητικῆς άνωτερότητας, τάση πρὸς μιὰ κάποια αὐτο-
νομία:

*Τὸ άγοροκόριτο, τὸ κορίτσι ποὺ φοράει Λέβις καὶ φαριδιές
ζῶνες, ποὺ πηγαίνει οὐ χοροὺς, ποὺ καυγαδίζει σάν άγόρι
ἢ τὸ κορίτσι ποὺ ὁδηγáει μοιτοσυκλέτα... δὲν εἶναι κορίτσι
νὰ ποῦμε! (Τιερρύ).*

Γι' αὐτὸ οἱ άντρες δὲν άπεχθάνονται τόσο τὰ ἐλαττώματα ποὺ
προέρχονται ἀπὸ μιὰ ὑπερβολικὴ ἢ παρεξηγημένη θηλυκότητα, ὅσο
τὴ διεκδίκηση τοῦ άνδρισμοῦ. Μπορεῖ δέβαια νὰ τοὺς ἐνοχλεῖ μιὰ
ὑπερβολικὴ παθητικότητα ἢ δουλικότητα ἢ μιὰ ἀνεύθυνη στάση: ἡ
γυναίκα πρέπει δέβαια νὰ εἶναι ἐξαρτημένη, ἀλλὰ εἶναι πιὸ εὐχά-
ριστο νὰ ἀντιστέκεται λιγάκι πρὶν παραδοθεῖ, δίνοντας μεγαλύτερη
ἀξία στὴν κατάκτηση· καὶ γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὸ ρόλο τῆς μέσα
στὸ σπίτι, δὲν πρέπει νὰ φέρεται σάν παιδί σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα.
'Αλλὰ ὅπως καὶ νὰ 'ναι, ὅλα αὐτὰ ἐξακαλουθοῦν νὰ κρύβουν «τρο-
μερὴ θηλυκότητα»...

Νὰ εἶνα παράδειγμα ἀντιφατικῶν χαρακτηριστικῶν ποὺ ζητιοῦν-
ται ἀπὸ τίς γυναῖκες: ὁ Ζάκ άπεχθάνεται τίς γυναῖκες ποὺ εἶναι
ἀνίκανες νὰ παίξουν τὸν σπιτικό τους ρόλο καὶ ταυτόχρονα τίς γυ-
ναῖκες ποὺ τὰ ἐνδιαφέροντά τους εἶναι ἀποκλειστικὰ σπιτικά. Τοῦ
χρειάζεται λοιπὸν μιὰ γυναίκα ἄρκετὰ ἐξυπνη ὥστε νὰ ἐνδιαφέρε-
ται καὶ γιὰ ἄλλα πράγματα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ οἰκιακά τῆς καθήκοντα,
ἐνῶ ταυτόχρονα τὰ ἐκπληρώνει!

Στὸ ἴδιο σύστημα ἰδεῶν ἐντάσσεται ἡ πανάρχαια καὶ πολὺ ἐνδει-
κτικὴ κατηγορία ποὺ προσάπτεται στὶς γυναῖκες, ἡ «πονηριά». Ἡ
πονηριά, ἡ ἔλλειψη εἰλικρίνειας τῶν γυναικῶν εἶναι πράγματα ποὺ
καταδικάζονται ὁμόφωνα ἀπὸ τοὺς άντρες. Ἡ γυναικεία πονηριά
εἶναι ἡ δυνατότητα παραβίασης τοῦ μεγάλου άντρικοῦ μυστικοῦ,
ποὺ εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς κρυφῆς ἀδυναμίας καὶ τρυφερότητας,
εἶναι ἡ ἱκανότητα προδοσίας τοῦ άντρα μὲ τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἀ-
δύνατων σημείων ποὺ ἄφησε ἴσως νὰ γίνουν ἀντιληπτά σὲ πολὺ
ἰδιωτικὲς στιγμές. Γιατὶ στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ ἡ φαινομενικὴ στοιχό-

τητα, ή αντρική «διτρίνα» εξαφανίζεται: ό άντρας εκτίθεται, δείχνει την τρυφερή, τή «γυναίκα» πλευρά του έαυτού του. Καί του φαίνεται ανυπόφορο τό νά έπωφελείται ή γυναίκα από αυτή τή χαλάρωση, από τήν αδυναμία πού αυτός τής έδειξε σάν απόδειξη αγάπης και πού μόνο εκείνη πρέπει νά γνωρίζει· θεωρεί τόν έαυτό του προδομένο γιατί εκείνην δέν τήν άπασχολεί ό άντρικός κώδικας τιμής. Άλλά άπέναντι στην ψυχολογική σκληρύηση, στην απόκρυψη κάθε συναίσθηματισμού πού χαρακτηρίζει όλους τούς άντρες πού έχουν προσδεθεί στο άρσενικό ιδεώδες, δέν είναι περίεργο πού αυτή ή «πονηριά» άποτελεί πολύ συχνά τό προσφιλές όπλο τών γυναικών στον πόλεμο πού ξεσπάει ανάμεσα στα ζευγάρια πού ζουν σύμφωνα μέ τό μοντέλο τής άστικής ένωσης.

Σέ γενικές γραμμές λοιπόν, όί άντρες όνειρεύονται τήν ίδια γυναίκα, ιδανικά θηλυκιά. Πρώτα πρώτα χαριτωμένη στην εμφάνιση· ύστερα γλυκιά, ευγενικιά, τρυφερή, έρωτευμένη, έξαρτημένη από τόν άντρα, αν και ίκανή νά πάρει μερικές εϋθύνες· δέν διεκδικεί τά αντρικά προνόμια, γιατί ξέρει νά άρκείται στο ρόλο τής σπιτικιās γυναίκας· ώστόσο, πού και πού έχει νά πει κάτι πάνω σέ θέματα διαφορετικά από τά καθαρά οικιακά, γιά τά όποια άλλωστε εύκταίο είναι νά δείχνει περισσότερο διαίσθηση παρά πραγματική έξυπνάδα. Μέ θηλυκότητα στο ντύσιμο, στη συμπεριφορά, στην εμφάνιση και στον χαρακτήρα της, αυτή ή ιδανική γυναίκα θά ξέρει νά φυλάγεται από τά γυναικεία έλαττώματα και νά μήν υποκύπτει στον πειρασμό νά μεταχειρίζεται ενάντια στον «άντρα της» τίς αδυναμίες πού δείχνει καμιά φορά. Καλή έρωμένη, καλή μητέρα, θά είναι: ένας διακριτικός και άποτελεσματικός σύμμαχος στη μάχη πού εκείνος δίνει στον έξω κόσμο και, στο περιβάλλον του, δέν θ' αφήσει νά διαφύγει τίποτα από τά προβλήματα του ζευγαριού...

Τά γυναικεία περιοδικά καλούν συνέχεια τίς γυναίκες νά συμμορφωθούν σ' αυτό τό μοντέλο. Παρουσιάζουν σάν χειραφέτηση τό μοντέρνο ντύσιμο και μακιγιάζ, πού δέν κάνουν άλλο από τό νά μεγαλώνουν τήν άλλοτρίωση τών γυναικών. Έχουν καταφέρει νά δημιουργήσουν μιá εικόνα «μοντέρνας» γυναίκας, πού είναι ταυτόχρονα μητέρα, σκύλος και έρωμένη, και μάλιστα λίγο πόρνη. Χάρη στα μέσα μαζικής ενημέρωσης αυτή ή εικόνα πού γεννήθηκε

στους άστικούς κύκλους έχει κερδίσει σήμερα όλα τὰ στρώματα τής κοινωνίας.

Μιά τέτοια εικόνα περιέχει μιὰ σειρά από αντιφάσεις: πώς μπορεί μιὰ γυναίκα νά συμμορφωθεί στόν γυναικείο ρόλο της, με τήν καρτερία και άδεδαιότητα πού αυτός προϋποθέτει, χωρίς νά μεταχειριστεί όπλα πού ισχύουν γιά τó μόνο πεδίο πού τής άφήνεται, τó πεδίο τής συναισθηματικής ζωής; Πώς μπορεί νά παραμένει ένας πολίτης δεύτερης κατηγορίας, έξαρτημένη οικονομικά από τόν άντρα της, ύποταγμένη συναισθηματικά και σεξουαλικά, και ταυτόχρονα νά παραμένει υπεύθυνη και με διάθεση αὐτονομίας; Θά πρέπει νά έχει πλούσια αισθησιακότητα, νά αποδείχεται προικισμένη και επινοητική έρωμένη, παραμένοντας όμως άνεπλήπτα πιστή — άφού προηγούμενα ως κορίτσι υπήρξε άν όχι παρθένα τουλάχιστον άγνή, πού δέν ενδιαφερόταν γιά τέτοια πράγματα πριν συναντήσει τόν Μεγάλο Έρωτα.

Έξίσου τεμαχισμένοι: όσο και οί γυναίκες πού αγαπούν, οί άντρες προσπαθούν μάταια νά συγκολήσουν διάφορες αντιφατικές κρίσεις και επιθυμίες και έξακολουθούν νά όνειρεύονται μιὰ άπιαστη ιδανική γυναίκα, ένα φάντασμα.

Πώς σχηματίζεται αυτή ή εικόνα

Όλες αυτές οί ιδέες γύρω από τις γυναίκες παίρνουν άρκετόν χώρο γιά νά έντυπωθούν και άφομοιωθούν από κάθε άντρα. Για τούς νεώτερους ή εικόνα τής γυναίκας είναι ακόμα άσαφής και μπορεί νά διακρίνει κανείς χαρακτηριστικά δανεισμένα από τή μητέρα ή τις άδερφές τους, τις όποιες χρησιμοποιούν σάν προσέγγιση τής γυναικείας φύσης.

Άγνωστες και μυστηριώδεις, οί γυναίκες τούς φαίνονται, όταν τις πλησιάσουν, πιδ διπλωματικές από αυτούς, λιγότερο σκληρές ψυχολογικά. Όμολογούν ότι οί γυναίκες τούς τρομάζουν αλλά και ότι τούς ενδιαφέρουν, ιδίως όταν άρχίζουν νά επιθυμούν σεξουαλικές σχέσεις μαζί τους. Γι' αυτούς τó νά «είναι θηλυκιά» δέν σημαίνει ακόμα άναγκαστικά νά «είναι ύποταγμένη». Όταν ό Κριστιάν, 17 χρονών, μιλάει γιά τὰ κορίτσια, συναντάμε ένα περίεργο

μίγμα από θαυμασμό και προκαταλήψεις:

Παλιότερα δὲν ξέραμε τί εἶναι τὰ κορίτσια, ἦταν σιὸ διπλανὸ σχολεῖο· τὴν ἔχουμε κορίτσια σιὴν τᾶξη ἀλλὰ ἂν πάρεις τὴν καθεμιὰ χωριστὰ εἶναι ἕνας ἀνεξερευνήτος πλανήτης... Μοῦ ἀρέσει πολὺ νὰ συζητᾶω μαζί τους γιατί δὲν ἔχουν τελείως τὴν ἴδια μορφὴ ἐξυπνάδας μὲ τ' ἀγόρια. Σὲ γοητεύει νὰ βλέπεις τὸν τρόπο πὺν σκέφτονται κι ἐκτιμοῦν τὰ πράγματα, τὴν ψυχολογία τους, τὴ διπλωματία τους. Μποροῦν νὰ μαντέψουν ἀρκετὰ εὐκολα, πιὸ εὐκολα ἀπὸ μᾶς, αὐτὸ πὺν σκέφτεσαι, μὲ βάση ὀρισμένες ἀντιδράσεις... Ναι, ψυχολογοῦν πιὸ εὐκολα. Οἱ γυναῖκες μποροῦν νὰ ἀναλύσουν πιὸ εὐκολα δι,τι εἶναι ὑποκειμενικό. Σ' ὅλα αὐτά, τὴν ψυχολογία, τὴν ἱστορία, τίς ξένες γλῶσσες, εἶναι πιὸ καλές. Ἴσως εἶναι τὸ ἀπωθημένο τῆς γυναίκας τόσους αἰῶνες, πὺν τὴν κάνει τὴν ἰδίαν νὰ ἀναρρωτιέται καὶ νὰ ἔχει μιὰ ἔντονη ἐσωτερικὴ ζωὴ...

Ἀπὸ τὴ στιγμή πὺν ἡ γυναῖκα παρουσιάζει μερικὰ ἀντρικά χαρακτηριστικά, λένε δι, δὲν ἔχει θηλυκότητα. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι ριζικὰ διαφορετικὴ. Γιὰ παράδειγμα, προσπαθοῦν νὰ ὑποβάλουν σιτὴ γυναῖκα τὴν ἰδέα τῆς ὑποταγῆς· κι ὅμως, ὑπάρχουν γυναῖκες πὺν δὲν εἶναι καθόλου ὑποταγμένες, πὺν εἶναι μάλιστα πολὺ ἀνταρχικές, καὶ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς δι, ἔχουν πολλὴ θηλυκότητα... Δὲν ξέρω λοιπὸν ἀπὸ πὺν προέρχεται αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς θηλυκότητας.

Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ ἀσαφὴς ἀκόμα εἰκόνα πὺν ἔχουν οἱ ἐφηβοὶ σιγὰ σιγὰ θὰ γίνετα πιὸ συγκεκριμένη καὶ σταθερή. Μπορεῖ νὰ καταλήξει σ' ἕνα ἀμάλγαμα: ἀπὸ τὴ μιὰ ἡ σύζυγος, καλὴ νοικοκυρὰ καὶ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸν ἄντρα τῆς, ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ πιὸ ἀνεξάρτητες γυναῖκες, αὐτὲς πὺν ἐργάζονται κι ἔχουν ἀξιοθαύμαστες διανοητικὲς ἱκανότητες καὶ αὐτονομία— γιὰ τίς ὅποιες ὅμως οὔτε κούδέντα νὰ γίνετα δι,τι θὰ μποῦνε σιὸ δικὸ τους σκίτι:

Κατὰ βάθος ἔχω δύο εἰκόνας: εἶναι ἡ γυναῖκα μου, πὺν εἶναι ἡ γυναῖκα τοῦ οπιτιοῦ καὶ πὺν δὲν θ' ἀνεχόμουν νὰ

μὴν ἀσχολεῖται ουνέχεια μὲ τὰ παιδιὰ, πὺν τὴ θέλω ὑπάκουη καὶ ὑποταγμένη σὶ τὴ θέλησή μου. Ἐνῶ δὲ αὐτὰ μετὰ βίας τὰ ἀνέχομαι σὲ ἄλλες γυναῖκες... (Ζάκ, 37: χρόνων, μηχανικός).

Ἄλλὰ τίς περισσότερες φορές ἡ εἰκόνα πὺν ἐπιβάλλεται καὶ παρμένει εἶναι ἡ πὺν ἀπλοῖκή παραδοσιακή εἰκόνα. Τὸ ὅτι ὑπάρχουν γυναῖκες πὺν δὲν χωρᾶνε σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο δὲν εἶναι κἀτὶ τὸ ἐξαιρετικὰ ἀνησυχητικό. Θεωροῦνται ἐξαιρέσεις. Γιὰ τὸν Δύκ, 49 ἐτῶν, χρειάστηκαν πολλὰ χρόνια καὶ μὴ σοβαρὴ οἰκογενειακὴ κρίση γιὰ νὰ ἀναθεωρήσει τίς καλιές ἀπόψεις του:

"Οταν εἶσαι νέος τί εἶναι μιὰ γυναῖκα; Ἀκοῦς νὰ λένε ἕνα σωρὸ πράγματα, πὺν πάντα τριγυρνᾶνε γύρω ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ πρᾶξη. Φτιάχνεις μὲ τὸ μυαλό σου ἕνα δόκκληρο μυθιοτόρημα γι' αὐτὰ τὰ πράγματα, τρομερὸ μυθιοτόρημα... Ἔτσι, σὶ τὸ τέλος πολώνεσαι πάνω σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· κι ἡ γυναῖκα, διαν εἶσαι νέος, τὸ πολὺ-πολὺ εἶναι ἕνα οκεῦος ἡδονῆς.

"Οταν ἤμουνα νέος ἔκανα πάρα πολλὰ σπόρ. Ἡ κοπέλα ἦταν αὐτὴ πὺν ἐπλεκε, πὺν ἔβγαζε βόλια τὰ παιδιὰ, πὺν ἔκανε μπουγάδα, δλες αὐτὲς τίς ἀπαίσιες δουλειές... "Οταν περνᾶς δλη σου τὴ ζωὴ κλωτοῦντας μία μπάλλα, τρέχοντας, πηδῶντας, κολυμπῶντας, δὲν καταλαβαίνεις πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες ὑπάρξεις τὰ κορίτσια πὺν πλέκουν κιλ. "Οταν λοιπὸν εἶσαι ἄντρας καὶ δλέπεις ἔτσι τίς γυναῖκες, καὶ εἶσαι καὶ νέος, δὲ φαντάζεσαι πῶς θὰ μποροῦσες νὰ κάνεις ἄλλο τίποτα μαζί τους παρὰ μόνο σωματικὸ ἔρωτα. Κι ὅποτερὰ λές: πρέπει νὰ εἶναι τελείως φριχτὸ πρᾶγμα τὸ νὰ εἶσαι γυναῖκα, εὐτυχῶς πὺν θὰ ἔχω φίλους καὶ θὰ μπορῶ νὰ κλωτοῦν τὴ μπάλλα μου!

Παντρεῦτήκα μὲ μιὰ γυναῖκα πὺν εἶχε δλα τὰ προσόντα τῆς νοικοκυρᾶς κι αὐτὸ μού ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀρχικὴ μου ἄποψη. Στὰ 36 μου γνώρισα μιὰν ἄλλη γυναῖκα, ἀξιοσημείωτη, ἀθλητικὴ, διανοούμενη, μιὰ γυναῖκα πὺν ἤξερε νὰ τὰ κάνει δλα... Εἶπα: «Πῶ, πῶ! Γιὰ δές, αὐτὴ ἡ γυναῖκα εἶναι

κάτι οπουδαίο!» Ἐνῶς φανταζόμενα δι᾽ ἦσαν μιὰ ἐξαίρεση. Ἐπειτα ἀνακάλυψα πραγματικά δι᾽ οἱ γυναῖκες μποροῦσαν νὰ εἶναι κάτι διαφορετικό ἀπὸ αὐτὸ πὺν φανταζόμεν...

Μόνο μερικοὶ «ἀριστεροὶ διανοούμενοι» ζητοῦν ἀπὸ τὴ γυναῖκα νὰ εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ ἓνα «συμπλήρωμα» τοῦ συζύγου ἢ τοῦ ἔραστῃ, νὰ εἶναι αὐτὴ πὺν θὰ τὸν ἀντικαταστήσει, πὺν θὰ γίνεῖ κινητήρια δύναμη στὰν ὁ ἄντρας «εἶναι πελαγωμένος». Στους πολιτικοποιημένους χώρους παρατηρήσαμε τὴν πιὸ αἰσθητὴ ἐξέλιξη· σ' αὐτοὺς τοὺς χώρους βρίσκουμε μερικοὺς ἄντρες πὺν θὰ ἤθελαν νὰ ἔχουν σχέσεις ἰσοτιμίας μὲ τὴ σύντροφό τους, τουλάχιστον στὸ πνευματικὸ καὶ ἐπαγγελματικὸ ἐπίπεδο. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ἄλλωστε ἀναγκαστικά δι᾽ τὸ καταφέρνουν πραγματικά στὴ ζωὴ τους: συχνὰ στὴν ἰδρυση ὁμάδων τοῦ Κινήματος Ἀπελευθέρωσης τῶν Γυναικῶν πρωτοστάτησαν πρῶν συντροφοὶ μελῶν ἐπαναστατικῶν ὁργανώσεων· αὐτὲς ἰδιαίτερα κατήγγειλαν τὴ φαλλοκρατικὴ συμπεριφορὰ πὺν ἐπικρατεῖ στῆς ἀριστεριστικὲς ὁργανώσεις, ὅπου οἱ ἐπαναστατικὲς ἰδέες δὲν κατέβαιναν μέχρι τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ ὅπου οἱ σχέσεις μὲ τῆς γυναῖκες παρέμεναν ἀντιγραφὴ τοῦ παρὰδοσιακοῦ περιφρονητικοῦ μοντέλου.

Ἡ θεώρηση τῆς γυναικειᾶς σεξουαλικότητος

Ἀγνότητι καὶ παρθενία

Ὅσοι ἀνατράφηκαν μέσα σὲ θρησκευτικὰ πλαίσια συγκράτησαν προπάντων τὴν ἀναγκαιότητα «ἀγνότητος» τῶν γυναικῶν, τὴν ὁποία ἔπρεπε πάνω ἀπ' ὅλα νὰ «σέβονται»: οἱ γυναῖκες, ἐκ φύσεως ἀγνές, πρέπει νὰ παραμείνουν, δηλαδὴ νὰ μὴν ἔχουν σεξουαλικὲς σχέσεις παρὰ μὲ ἓνα μόνον ἄντρα, τὸ σύζυγό τους. Ἐφῃς, εἶχαν πλήρως ἀποδεχτὴ τὴ χριστιανικὴ ἰδεολογία πὺν συμβολίζει τὴν ἀγνότητα, δηλαδὴ τὴν ἀπουσία σεξουαλικῶν σκέψεων καὶ πράξεων, διαμέσου τῆς ἱστορίας τῆς Παρθένου, μητέρας μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ ὅχι κάποιας σαρκικῆς πράξης.

Αυτή ή πίστη, σέ συνδυασμό μέ τό «σεβασμό» πρὸς τίς γυναῖκες (πού ταυτίζονταν μέ τήν ἴδια τους τή μητέρα) εἶχε δηλητηριάσει τελείως τίς πρῶτες τους σεξουαλικές ἀπόπειρες. Ἡ ἀπώθηση, οἱ ἀναστολές, ή δειλία καί τέλος ὁ μισογυνισμός δέν μποροῦν παρὰ νά ἐνισχυθοῦν όταν εἶναι ἀδύνατο νά συμφιλιωθοῦν τὰ πρότυπα ἀγνότηας μέ τὰ ὁποῖα σοῦ γεμίζουν τό κεφάλι καί ή σεξουαλική ἐπιθυμία πρὸς τίς πραγματικές γυναῖκες. Ἡ ἐνοχή πού γεννιέται στή σκέψη ὄλων τῶν ἀμαρτημάτων πού θά ἦταν πολύ εὐχάριστο νά διαπράξει κανεῖς μέ τίς γυναῖκες διπλασιάζεται όταν νομίζεις, ὅπως ὁ Φρανσίς, ὅτι τὰ κορίτσια εἶναι ἐκ φύσεως ἀγνά καί δέν ἔχουν σάν κι ἐσένα ἀνάγκη ἀπὸ αὐτοκυριαρχία γιά νά ἀποδιώξουν τίς «κακές σκέψεις»: Ἔτσι ή μητέρα του, λέει, εἶχε κάτι τι πού τὸν τραβοῦσε πολύ: **Ε μ ο ι α ζ ε ἀ γ ν ή**. Τ' ἀγόρια πού μεγάλωσαν μέ πολύ θρησκευτικές ἀρχές δέν καταφέρνουν ἀνώδυνα, καί ποτέ τελείως, νά ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὸν τὸν μύθο τῆς **τ ί μ ι α ς** γυναίκας.

Ἡ χωριστὴ ἀνατροφή τῶν δύο φύλων εἶναι δύσκολο νά πραγματοποιηθεῖ μέσα στήν οἰκογένεια. Ἔτσι, αὐτὸς ὁ μύθος τῆς «ἀγνῆς» γυναίκας ἐπιβάλλεται κυρίως ἀπὸ τό σχολεῖο, χριστιανικὸ ἢ ὄχι, ἢ τό οἰκοτροφεῖο, κάτω ἀπὸ τό κάλυμμα τῶν σπουδῶν καί τῆς προετοιμασίας γιά τήν ἐνεργὴ ζωὴ. Ἔτσι ὁ Καμίλ, μέσα ἀπὸ τό καθολικὸ τοῦ ὀρφανοτροφείου ἔβρισκε τίς γυναῖκες πολύ ἐλκυστικές ἀλλὰ σχεδὸν ἀδύνατο νά «τίς ἔχει»:

Γιὰ πολὺν καιρὸ εἶχα μυθοποιήσει τίς γυναῖκες. Δηλαδή, ἀν κατέφευγα ποτὲ νά εἶχα μιὰ γυναῖκα θὰ ὀφειλόταν οὐδ... Κατ' ἀρχὴν ὅλ' αὐτὰ ἦταν κηλιδωμένα ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀγνότηας. Ποτὲ δὲν ὑπῆρξε θέμα σεξουαλικῶν σχέσεων: τέτοιο πρᾶγμα δὲν ὑπῆρχε, δὲν ἤξερα κὰν τί σημαίνει! Μέχρι τὰ 16 μου χρόνια δὲν ἔμαθα τί ἦταν αὐτό, ὅτι πῶς γινόταν. Τὸ ἤξερα, ἀλλὰ νόμιζα διὸ ἦταν παραμύθια, δὲν πίστευα διὸ ἦταν ἀληθινό: ὁ' ὅλη μου τὴ ζωὴ ἀκουγα διὸ γυναῖκα σημαίνει ἀγνότητα! Ἀλλωστε δὲν θὰ τολμοῦσα ποτὲ ν' ἀγγίξω μιὰ γυναῖκα. Μέσα σὶὰ πλαίσια τοῦ μύθου, γιὰ μένα μόνο τὰ φιλιά ἐπιτρέπονταν! Ζοῦσα μέ τό ἰδεώδες τοῦ πλατωνικοῦ ἔρωτα.

Γιὰ κακή τύχη τῶν κοριτσιῶν, ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ὁμένα (μοναδικό φαινόμενο ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ θηλαστικά) συντέλεσε πάρα πολὺ στὸ νὰ γίνηται: εὐκολὰ ἡ ἀστυνόμευση τῆς ἀγνότητάς τους. Στις πατριαρχικὲς κοινωνίες, ἡ παρθενία τῶν κοριτσιῶν τὴν ὥρα τοῦ γάμου πῆρε πρωτοφανή σπουδαιότητα. Ἱστορίες μὲ «ἀποκαταστάσεις» ὁμένων ἢ μὲ ψεύτικο ξεπαρθένωμα μὲ αἷμα κότας δὲν μᾶς ἔρχονται: μόνο ἀπὸ τὸ Μεσαίωνα. Πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια, ἓνας Γάλλος ἀπὸ τὴν Ἀλγερία ποὺ εἶχε ἀφήσει ἔγκυο τὴν ἀνηψιά του χωρὶς νὰ τὴν ξεπαρθενέψει, τὴν ἀνάγκασε νὰ γεννήσῃ μὲ καισαρικὴ τομὴ ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ τὴν παντρευτεῖ «παρθένα»...

Ὡστόσο, στὴ διάρκεια τῆς ἔρευνάς μας διαπιστώσαμε ὅτι ἡ παρθενία τῶν κοριτσιῶν πρὶν ἀπὸ τὸν γάμο ἔχει χάσῃ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ σημασία της γιὰ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἄντρες ποὺ εἶναι κάτω τῶν 25 ἐτῶν. Κατὰ περίεργο τρόπο, μιὰ ἀνύπαντρη κοπέλα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ «ἄγνῃ» χωρὶς νὰ εἶναι: παρθένα, πράγμα ποὺ ἀπαιτεῖ ἓνα μικρὸ ἀκροβατισμὸ ὥστε νὰ μετατοπιστεῖ ἡ ἔννοια τῆς ἀ γ ν ό τ η τ α ς: μὲ τὴ λέξη αὕτῃ δὲν χαρακτηρίζεται πιά τόσο ἡ πλήρης σεξουαλικὴ ἀποχή, ὅσο ἡ ἱκανότητα νὰ μένει ἡ γυναίκα πιστὴ σ' ἓνα μόνο ἄντρα — ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ εὐλικρίνεια τοῦ ἔρωτικοῦ πόθου δίνουν ἀφεσὴ στὸ σαρκικὸ ἀμάρτημα. Ὁ μύθος τοῦ Μεγάλου Ἑρωτα ἀπαιτεῖ πάντα νὰ εἶναι παρθένα ἡ κοπέλα τῇ στιγμῇ ποὺ συναντάει: ἐκείνον μὲ τὸν ὁποῖο θὰ περάσῃ τὴ ζωὴ της, ἀφοῦ εἶναι: ὁ μοναδικὸς καὶ ὁ ταγῆμένος ἀπὸ τὴ μοίρα, ἀλλὰ οἱ ἀπαιτήσεις τοῦ καιροῦ μᾶς ἐπιφέρουν μερικοὺς συμβιβασμούς...

Ἄν καὶ εἶναι: πάντα προτιμητέο καὶ γοητευτικὸ τὸ νὰ εἶναι κα- ν εῖ ς ὁ π ρ ὠ τ ο ς, δὲν εἶναι πιά πραγματικὰ ἀπαραίτητο γιὰ νὰ παντρευτεῖ μιὰ κοπέλα. Πολλοὶ νέοι λένε μάλιστα ὅτι προτιμοῦν τὸ γάμο μὲ κοπέλες ποὺ δὲν εἶναι παρθένες. Ὁ παπoὺς τους πῖστευε ὅτι τὸ νὰ παντρευτεῖ μιὰ παρθένα ἀποτελοῦσε ἐγγύηση τῆς πίστεως τῆς γυναίκας του. Αὐτοὶ πιστεύουν τὸ ἀντίθετο: «Ἄν ἡ γυναίκα μου εἶχε γνωρίσῃ μονάχα ἐμένα, δὲν θὰ ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ κι ἄλλους;» Καὶ στίς δύο περιπτώσεις αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία πάνω ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ πίστις τῆς γυναίκας.

Ἀλλὰ ἐνῶ τὸ ταμποὺ τῆς προγαμιαίας παρθενίας ὑποχωρεῖ σιγὰ σιγὰ, ἀντικαθίσταται ἀμέσως ἀπὸ ἓνα ἄλλο: τὸ ὄριο ἡλικίας, πρὶν ἀπὸ τὸ ὁποῖο θεωροῦνται ἀνάρμοστες οἱ σεξουαλικὲς σχέσεις γιὰ

μιὰ κοπέλα. Σὲ μιὰ ομαδική συζήτηση όπου πήραν μέρος ἑννέα ἄντρες τῆς «ἀριστερᾶς», ἀπ' τοὺς ὁποίους δύο δήλωναν «ἐπαναστάτες», καταδικάστηκαν ὁμόφωνα οἱ δεκαπεντάχρονοι ποὺ πήγγαιναν μὲ ἀγόρια μέσα στὶς ἐργατικὲς πολυκατοικίες. Κανεὶς τοὺς ὁμῶς δὲν ἐνοχλήθηκε ἀπὸ τὶς σεξουαλικὲς σχέσεις τῶν ἀγοριῶν τῆς ἴδιας ἡλικίας. Μᾶλλον ἔλεγαν: «Μπράβο τους».

Μιὰ κανονιστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ γυναικεία σεξουαλικὴ ζωὴ

· Πέρα ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν γενικῶν γνώσεων ἢ τῶν ἰδιαίτερων ἐμπειριῶν, τὸ ἀντρικὸ γένος μοιράζεται ἓνα σύνολο ἀπὸ κοινὲς πεποιθήσεις γύρω ἀπὸ τὴ γυναικεία σεξουαλικότητα, ἓνα σύνολο ποὺ μπορεῖ νὰ συνοψιστεῖ σὲ τρία σημεῖα:

- οἱ γυναῖκες εἶναι λιγότερο «σεξουαλικές» ἀπὸ τοὺς ἄντρες·
- οἱ γυναῖκες δὲν μποροῦν νὰ κάνουν διάκριση ἀνάμεσα στὸ σὲξ καὶ τὸ συναίσθημα·

— εἶναι προτιμότερο νὰ τὶς ἱκανοποιεῖς σεξουαλικά ἢ νὰ θέλεις νὰ τὶς «κρατήσεις» (καὶ νὰ αἰσθάνεσαι ἀντρίσιμῳ).

Ἄλλὰ ἐνῶ τὰ παραπάνω θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι μιὰ ἀρκετὰ σωστὴ διαπίστωση γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συμβαίνουν τὰ πράγματα σήμερα, οἱ ἄντρες τὰ ἀνάγουν σὲ νόμους τῆς φύσης, ἀρνούμενοι ἔτσι κάθε ἐξέλιξη. Ὁ Κλώντ γιὰ παράδειγμα, ἐξηγεῖ ὅτι οἱ γυναῖκες ἔχουν βιολογικὰ λιγότερη σεξουαλικὴ ἐπιθυμία ἀπ' ὅτι οἱ ἄντρες· ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι γι' αὐτὲς κάτι φυσικό, ἀφοῦ μποροῦν καὶ χωρὶς αὐτὰ νὰ τεκνοποιήσουν. Ἀντίθετα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ στύση, ἢ ἡ ἐπιθυμία, εἶναι ἀναγκαῖα στὸν ἄντρα γιὰ τὴ γονιμοποίηση, αὐτὸς φυσιολογικὰ διακατέχεται ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ ἐπιθυμία. Ἐπομένως οἱ γυναῖκες δὲν αἰσθάνονται τὴ σεξουαλικὴ καταπίεση καὶ δὲν ὑποφέρουν ἀπ' αὐτήν. Ἄλλωστε μιὰ ἀπόδειξη γι' αὐτὸ εἶναι ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ γυναῖκες δὲν «κάνουν κολλητήρι»...

Ἐπίσης, ὁ Πιέρ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ γάμου του νόμιζε ὅτι οἱ «φυσιολογικὲς» γυναῖκες εἶναι σεξουαλικά παθητικὲς. Καὶ γιὰ τὸν Κριστιάν (17 ἐτῶν):

‘Ο σεξουαλικός μηχανισμός του άντρα είναι ένας άπλούστατος μηχανισμός, ένας μηχανισμός δοκιμασμένος, έγγυημένος, που λειτουργεί αυτόματα. Τελείως φνισιολογικά θρίσκεται ο έθες... ο έ πλεονεκτηκή έθες νά ποῦμε! Ξέρει πιο εύκολα τί τον περιμένει· χωρίς έκπλήξεις, χωρίς μυσηήριο... Γιά ένα κορίτοι δλ’ αυτά κυμαίνονται πολύ, έξαρτάται από τις συνθήκες κάτω άπ’ τις όποιες θά γίνει. Έτσι, τελείως φνισιολογικά, το άγόρι που ξέρει τί το περιμένει πρέπει νά πάρει την πρωτοδουλία.

Μιά γυναίκα που μπορεί νά διαχωρίσει σέξ και συναίσθημα, όπως κάνουν εύκολα οι άντρες, μία γυναίκα που μπορεί νά κάνει έρωτα χωρίς νά είναι συνεπαρμένη συναισθηματικά είναι κάπως «άφύσικη» στά μάτια των άντρων. ‘Ο Μπερνάρ λέει ώμά κάτι που πολλοί πιστεύουν, αλλά το κρύβουν πίσω από διανοητικά κατασκευάσματα:

Πιστεύω διι μια γυναίκα πρέπει νά έχει περισσότερο συναισθημα από έναν άντρα, ο’ αυτό το ζήτημα. ‘Ο άντρας είναι λίγο μήνος, του είναι πολύ εύκολο νά πει «άγάπη μου»· εκείνο που έχει σημασία είναι νά έχει «λυμένα χέρια», νά ποῦμε! Ένώ ή γυναίκα νομίζω διι πρέπει νά συγκεντρωθεί περισσότερο, πρέπει νά δοθεί πολύ πιο όλοκληρωτικά. Κατά τη γνώμη μου, σπάνια θρίσκεις γυναίκες επιδόλαιες σεξουαλικά — το πιστεύω ειλικρινά. Μιά γυναίκα δέν μπορεί νά κάνει έρωτα χωρίς συναίσθημα· ένας άντρας μπορεί. Μιά γυναίκα δέν μπορεί νά κάνει έρωτα χωρίς νά έχει προετοιμασει. Μιά γυναίκα που κάνει έρωτα χωρίς συναίσθημα, για μένα έχει την ίδια σημασία όσο και ένα δημόσιο σύρητήριο.

Τέλος, ή σεξουαλική ικανοποίηση των γυναικών έχει γίνει σήμερα ένας παράγων άνδρισμοῦ. Είναι μεγάλη πρόσδος σε σύγκριση με τον πουριτανισμό, ακόμα κι αν γίνεται από επιθυμία κατοχής, ακόμα κι αν οι άντρες δέν έχουν καθόλου περισσότερο τέχνη από πριν. Το νά κάνεις έρωτα με μία γυναίκα χωρίς νά την ικανο-

ποιείς (ή) να κάνει πώς ικανοποιείται για να δρεί την ήσυχία της) σε φέρνει σε άσχημη θέση. Βρίσκεσαι διχασμένος ανάμεσα στο φόβο ότι δεν στάθηκες στο ύψος σου και την αδυναμία απέναντι σε μια αγιάτρευτη περίπτωση ψυχρότητας. Ή κακή γνώση της γυναικείας σεξουαλικότητας από τους άντρες, συχνά τους φέρνει σε κατάσταση ανικανότητας να εξασφαλίσουν την ιδιοκτησία τους πάνω σε μια γυναίκα:

Δεν πρόλαβα να εφαρμόσω σιγήν παράξενον λίγα πράγματα που ήξερα κι ο πρώτος μου γάμος ξέφτισε... Θέλω να πω ότι εκείνη δεν ένωθε καμιά ήδονή μαζί μου· έτοι χρειαζότανε να κάνω ένα σωρό πράγματα, ως ποῦμε για να την έρεθίζω, που τη δόλευαν μια χαρά. Άλλα ήταν πολύ βαθιά... Μέσα σε δυο μήνες και πέντε μέρες ικανοποιήθηκε δυο φορές. Ήταν φρουικό λοιπόν να ξεφτίσει. Τώρα θά ήταν τελείως διαφορετικό, θά υπήρχε καλύτερη γνώση τῶν πραγμάτων, πληρέστερη έπαφή· αν γινόταν τώρα θά φτιάχναμε ίσως ένα νοικοκυριό με κάποιο μέλλον· ίσως όμως δεν υπήρχε ικανοποίηση: αν ανοίξεις μια πόρτα και δεν την ξανακλείσεις... αισθάνεσαι ανήσυχος, ένκεντρομένος. Ή το πράγμα καταλήγει σε κεράτωμα· εκείνη θ' αναζητήσει αυτό το κάτι άλλο... Έν πάση περιπτώσει, ξαναπαντρεύτηκε με ένα Βορειοαφρικανό¹.

Άντισύλληψη και έκταρώσεις

Ο ύπουργός Ρουαγιέ, υποψήφιος για την προεδρία της Δημοκρατίας, δήλωσε στις 19 Άπριλη 1974 στην τηλεόραση ότι ήταν φανατικός υπαδός της διακεκομένης συνουσίας. Σάν υπερ-αντιδραστικός, προτιμούσε αυτήν την προκατακλυσμαία ανισυλληπτική μέθοδο που βασίζεται στην περίφημη «αυτοκυριαρχία» του Άντρα:

1. Η ρατσιστική προκατάληψη που αποδίδει στους Άραβες ιδιαίτερα αντρικά προσόντα είναι πολύ διαδεδομένη στη Γαλλία — στις Ένωμένες Πολιτείες τα προσόντα αυτά αποδίδονται στους μαύρους... Άλλά αυτό αποδείχνει ότι ο Μπερνάρ πληγώθηκε στον άντρισμό του.

έξέχουσα ιδιότης τοῦ ἀστού ἄντρα, πανταχοῦ παρούσα στὴν ἰδεολογία¹, ἡ ὁποία, ἰδιότης, κατὰ τὸν Ρουαγιέ, διαφοροποιεῖ τὸν ἄντρα ἀπὸ τῆς γυναίκα... Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ Ρουαγιέ εἶναι ἐπίσης ἐναντίον τῶν ἐκτρώσεων: γιὰ νὰ παραμείνει ἡ Γαλλία ἓνα μεγάλο ἔθνος, θὰ πρέπει νὰ κάνει ἔλθ. καὶ περισσότερα Γαλλάκια...

- Ἀλλὰ ἡ διακεκομμένη συνουσία, ὅπως καὶ ἡ μέθοδος Ὁζινδ, εὐθύνονται γιὰ πολλὲς ἀνεπιθύμητες γεννήσεις. Τοποθετεῖ τὴν γυναίκα σὲ ὑποδεέστερη θέση, ἀφοῦ τὸ νὰ μὴ μείνει ἔγκυος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν αὐτοκυριαρχία τοῦ συντρόφου τῆς καὶ ὄχι τῆς ἰδίας. Προϋποθέτει ὅτι ἡ συνουσία γίνεται ἀπὸ ἓνα ζευγάρι παντρεμένο καὶ σταθερό, ὅπου ὑπάρχει ἓνας ὁρισμένος βαθμὸς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ ὅπου μπορεῖ νὰ «ρυθμιστεῖ» ἡ κατάσταση σὲ περίπτωση ἐγκυμοσύνης. Ἔτσι, ἡ σεξουαλικότητα ἐκτὸς νυμφῶνος καὶ ἡ ἀπιστία τῆς γυναίκας θὰ μποροῦν νὰ ἐλέγχονται, ὅπως εὐχονται οἱ ὑπέρμαχοι τῆς παναγίας οἰκογένειας.

Οἱ ἀναστολές τῶν ἀντρῶν ἀπέναντι στὸ χάπι ἢ τὰ ἐνδομήτρια μέτρα μοιάζουν νὰ ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὸ φόβο τῆς σεξουαλικῆς ἐλευθερίας πού ἡ χρησιμοποίηση αὐτῶν τῶν ἀντισυλληπτικῶν μέσων ἐπιτρέπει στίς γυναῖκες. Ὁ Ζᾶν Πιέρ, γιὰ παράδειγμα, δὲν θέλει νὰ παίρνει χάπια ἡ γυναίκα του, κυρίως γιὰ λόγους πού ὀνομάζει «ψυχολογικούς», καὶ λιγότερο γιὰτὶ φοβάται ὅτι τὰ μελλοντικά παιδιὰ μιᾶς γυναίκας πού παίρνει χάπια δὲν θὰ εἶναι φυσιολογικά.

Οἱ νέοι, περισσότερο εὐμενεῖς ἀπέναντι στὸ χάπι ἢ στὰ ἐνδομήτρια μέσα ἀπ' ὅ,τι οἱ μεγαλύτεροί τους, δὲν ἀποδείχνονται ὥστόσο πάντα καὶ πολὺ συνεργάσιμοι. Ἔτσι, ὁ Ζᾶν Λουλ δὲν θέλει ν' ἀσχολεῖται μ' αὐτὰ τὰ προβλήματα:

Ἄς τὰ βγάλουν πέρα μόνες τους.

Τέλος, μερικοὶ ἄντρες μπορεῖ νὰ ἐπιδοκιμάζουν τὸ ὅτι ἡ γυναίκα τους χρησιμοποιεῖ μιὰ σύγχρονη ἀντισυλληπτικὴ μέθοδο, ἀλλὰ δὲν

1. Ἡ ἐμφάνιση τῆς ἰδέας τῆς αὐτοκυριαρχίας καὶ ἡ σημασία πού πῆρε στὴν ἐκπαίδευση μετὰ τὸν 17ο αἰῶνα ὑπογραμμίζεται ἀπὸ τὸν Ph. Ariès στὸ βιβλίο «Τὸ παιδί καὶ ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ πρὶν ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση», Le Seuil, 1973. Εἶναι μὰ ἀπὸ τίς ἔννοιες - κλειδιά τῆς διαμόρφωσης τοῦ ἀστού ἄντρα.

θέλουν ούτε να τὸ ἀκοῦνε γιὰ τὶς κόρες τους, γιὰ τὶς ὁποῖες ἰσχυρίζονται πάντα ὅτι εἶναι «πολὺ μικρὲς» γιὰ νὰ ἔχουν σεξουαλικὲς σχέσεις.

Ὅπως δὴποτε θύμω, ἡ ἀντισύλληψη παραμένει μιὰ γυναικεῖα ὑπόθεση. Κανένας ἄντρας δὲν παραπονιέται πού δὲν ὑπάρχει μιὰ σύγχρονη κι ἀποτελεσματικὴ ἀντισυλληπτικὴ μέθοδος γιὰ τὸν ἴδιο, ἀφοῦ ὑπάρχει τὸ χάπι γιὰ γυναῖκες. Ἡ ἰδέα τοῦ χαπιοῦ γιὰ ἄντρες βρίσκει ἀσχημὴ ἀποδοχή· τοὺς φαίνεται ὅς ἐστιν ἀπειλὴ γιὰ τὸν ἀνδρισμὸ τους. Μήπως ἄραγε ἐλαττωθεῖ ἡ δυνάμει τους, οἱ σεξουαλικὲς τους ἐπιδόσεις; Εἶναι δυνατόν νὰ μετατραπῇ τὸ σπέρμα τους σ' ἓνα ἀνώδυνο ἔκκριμα χωρὶς νὰ πληγῇ ἡ ἀρσενικὴ τους ταυτότητα; Ἀλλωστε, μὲ τὴ σημερινὴ κατάσταση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σὲ ἄντρες καὶ γυναῖκες, τὸ χάπι γιὰ ἄντρες δὲν θὰ ἀπάλασσε καθόλου τὶς γυναῖκες ἀπὸ μιὰ προσωπικὴ ἀντισυλληπτικὴ προφύλαξη, ἐκτὸς ἀπὸ περιπτώσεις σταθερῶν δεσμῶν ὅπου ὑπάρχει κάποια ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη. Γιατί ἡ γυναῖκα εἶναι αὐτὴ πού θὰ βρεθεῖ ἔγκυος ὅταν ὁ σύντροφός της θὰ ἔχει ξεχάσει τὸ χάπι τοῦ ἡ θὰ τῆς ἔχει πεῖ ψέματα ἐσκεμμένα...

Οἱ ἴδιοι ἄντρες πού εἶναι ἐχθρικοὶ ἀπέναντι στὴ γυναικεῖα ἀντισύλληψη, πολὺ συχνὰ εἶναι λιγότερο κατηγορηματικοὶ σχετικὰ μὲ τὴ νομιμοποίηση τῶν ἐκτρώσεων. Μπορεῖ νὰ φαίνεται παράδοξο τὸ νὰ προτιμᾷ ἓνας ἄντρας τὴν ἰδέα τῆς ἔκτρωσης γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ ἢ τὴ φίλη τοῦ ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς χρησιμοποίησης τῶν χαπιῶν ἢ τῶν ἐνδομήτριων μέσων. Ἀλλὰ στίς περισσότερες περιπτώσεις ἡ ἐξήγηση εἶναι ἀπλή: ἡ ἔκτρωση παραμένει γιὰ τὶς περισσότερες γυναῖκες μιὰ κοπιαστικὴ καὶ τραυματικὴ ἐμπειρία καὶ δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ τὴς ὁδηγήσει, ὅπως τὸ χάπι, σὲ μιὰ μεγαλύτερη σεξουαλικὴ ἐλευθερία.

Τὰ παιχνίδια τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς ἀτυχίας

Οἱ ἀντρικὲς ἀντιλήψεις περὶ ἔρωτος

Στὸ ὄνομα τοῦ ἔρωτα βρίσκουν «ἠθικὴ» δικαίωση οἱ πρὸ ἄλλοτριωτικὲς καὶ καταστροφικὲς συμπεριφορὲς στὸ πεδίο τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων, τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας. Ἡ μορφὴ τοῦ Μεγάλου Ἐρωτα κατέχει τὴν κεντρικὴ θέσιν στὴ διαμόρφωση καὶ τῇ ζωῇ τῶν γυναικῶν. Τὶς προετοιμάζει: ἰδιαίτερα στὸ νὰ ἱκανοποιούνται: σ' ἓνα ρόλο ἀποκλειστικὰ οἰκογενειακὸ καὶ οἰκοκυρικὸ. Γιὰ τὴν κοπέλα πού εἶναι ἐγκλειστη καὶ ἀπόλυτα ἐξαρτημένη, παρουσιάζεται ὡς ἡ μοναδικὴ ἐλπίδα χειραφέτησης. Γιὰ τὶς περισσότερες κοπέλες ὁ Μεγάλος Ἐρωτας παραμένει τὸ μοναδικὸ πρᾶγμα πού πραγματικὰ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ ζήσει κανεὶς.

Οἱ ἄντρες σπάνια δίνουν τόση σημασία στὸν ἔρωτα. Τίποτα πρὸ λογικὸ, ἂν λογαριάσουμε ὅτι εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ριχτοῦν στὸν κοινωνικὸ καὶ ἰδιωτικὸ ἀνταγωνισμό, προσπαθώντας νὰ κυριαρχήσουν ὥστε ν' ἀναγνωριστοῦν ὡς γνήσιοι ἄντρες. Ἔτσι, δὲν τοὺς ἀρέσει καθόλου νὰ μιᾶνε γιὰ ἔρωτα παρὰ μόνο μὲ τὴν ἔννοια «κάνω ἔρωτα» ἢ γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὰ αἰσθήματα πού ἔχουν οἱ γυναῖκες γι' αὐτοὺς. Ὡστόσο δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι δὲν «ἐρωτεύονται» συχνὰ γίνονται πρὸ συνεπαρμένοι καὶ πρὸ σταθεροὶ ἀπ' ὅσο οἱ ἴδιοι ἰσχυρίζονται. Ἀλλὰ πιστεύουν στὸν ἔρωτα μὲ τὸν τρόπο πού ὀρισμένοι χωρικοὶ πιστεύουν στὸ θεό: δὲν πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία, ἀλλὰ κρίνουν καλὸ νὰ πηγαίνουν τακτικὰ οἱ γυναῖκες τους καὶ νὰ θαυμάζουν τὰ παιδιὰ τους. Πιστεύουν ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ τάξη τῶν ἀντρικῶν καὶ γυναικείων πραγμάτων, ὅτι ἔτσι ἐνισχύεται τὸ οἰκογενειακὸ πνεῦμα καὶ τελικὰ προστατεύεται ἡ κυριαρχία τους πάνω στίς γυναῖκες. Γι' αὐτὸ ἀποφεύγουν νὰ ἀρνηθοῦν τὸν ἔρωτα, ἀλλὰ ἀρκοῦνται συχνὰ στὸ νὰ ἐπιωφελοῦνται ἀπ'

αὐτὸν ἐνῶ παράλληλα ἀφήνουν στὶς γυναῖκες τὴ φροντίδα νὰ τροφοδοτοῦν τὴ λατρεία του.

Τὸ περιεχόμενο αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζεται «ἔρωτας» παραμένει γι' αὐτοὺς ἐξίσου ἀκαθόριστο ὅσο καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες: δὲν μπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ εἶναι σίγουρος δι: θὰ τὸν συναντήσῃ καὶ ὁ ὁρος μπορεῖ νὰ χαρακτηρίζῃ ἐξίσου τὴ σεξουαλικὴ σχέση μιᾶς νύχτας ὅσο καὶ ἓνα μοναδικὸ καὶ αἰώνιο πάθος, ἓνα παθιασμένο αἶσθημα ὅσο καὶ τὴ δικαίωση μιᾶς εἰρηνικῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Τελικὰ στὸν ἔρωτα καθένας βρίσκει αὐτὸ ποὺ θέλει: νὰ βρεῖ. Ἡ μυθοποίησή του ὀφείλεται βασικά στὴν οἰκουμενικὴ ἀξία ποὺ ὅλοι ὁμόφωνα τοῦ ἀναγνωρίζουν.

Ὡστόσο, σὲ σχέση μὲ τὸ γυναικεῖο ἐρωτικὸ ἰδεῶδες, τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ ἔρωτα σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη τῶν ἀντρῶν ἔγκειται στὴ διάσταση ἀνάμεσα στὸ συναισθηματικὸ δέσιμο καὶ τὶς σεξουαλικὲς σχέσεις. Τὰ αἰσθήματα μποροῦν κάλλιστα νὰ ἀκολουθοῦν τὴ σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση καὶ ὅχι νὰ προηγούνται. Κι ἓνας ἄντρας θὰ πεῖ σὲ μιὰ γυναῖκα «σ' ἀγαπῶ», προτιμώντας το ἂν τὸ «σὲ ποθῶ», μόνο ἐπειδὴ ἀποδίδει στὸ νὰ βρεῖ ἓνα πεδίο φραστικῆς συνεγγύησης μαζί της. Πράγμα ποὺ ἐξηγεῖ καὶ ὁ Μπερνάρ:

Δὲν γίνεται νὰ γαμήσεις ἐν ψυχρῷ, χρειάζεται νὰ παίξεις τὸ κλασικὸ ἀντρικὸ θέατρο: ἀγάπη μου, σ' ἀγαπῶ κιλ.

Ἄν ὁ ἄντρας κρίνει ἀναγκαῖο νὰ μεταμφιέξῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸν σεξουαλικὸ πόθο ποὺ δὲν εἶναι οὔτε μοναδικὸς οὔτε αἰώνιος, εἶναι γιὰ τὸν ἕξῃ καλὰ δι: οἱ ὑποψήφιος συντροφοὶ του προτιμοῦν ν' ἀκοῦνε μιὰ ἐξομολόγηση βαθιῶν καὶ διαρκῶν αἰσθημάτων. Κι ἡ λέξη «ἀγαπῶ» εἶναι μιὰ πηγὴ μυθοποίησης. Βέβαια, οἱ γυναῖκες δὲν εἶναι πάντα κορόιδα. Ἀλλὰ στὸ μέτρο ποὺ τὸ πρότυπο τοῦ Μεγάλου Ἑρωτα ἀποδίδεται ἀπίστευτα ριζωμένο στὴ μεγάλη πλειονότητα τῶν γυναικῶν, καὶ ἐκείνες προτιμοῦν νὰ ἐρμηνεύουν ἔτσι κατ' ἀρχὴν αὐτὸ τὸ εἶδος ἐξομολογήσεων.

Ὁ ἐρωτικὸς κώδικας σπρώχνει λοιπὸν τ' ἀγόρια, ἂν θέλουν νὰ πλαγιάσουν μὲ μιὰ κοπέλα, νὰ κινηθοῦν στὰ νερά ὅπου «τσιμπάει»: στὶς μεγάλες κουδέντες καὶ τὰ μεγάλα αἰσθήματα, στὴν κατ' ἐξο-

χήν κοροϊδία. Και τὸ πα:χνίδι τῆς τυφλόμυγας ἀρχίζει.

*Γ'ιὰ μένα ὁ ἔρωτας εἶναι πρῶτα πρῶτα φυσικὴ ἔλξη. Ἦσαν ὁ κεραυνοβόλος ἔρωτας πὺν ἐνιωθα τακτικὰ βλέποντας θ-
να κορίτσι σὶδὸ δρόμο... Ἀρρώσταινα, γινόμευνα νευρικός,
τὴ σκεπτόμουνινα συνεχῶς. Ἔπρεπε νὰ τὴν κάνω νὰ μὲ προ-
οέξει, νὰ τὴ δλέπω δοο πιδὸ συχνὰ γινότιαν, οχεδὸν ουνέ-
χεια. Ἔτοι καὶ πετύχαινα αὐτὸ πὺν ἤθελα, ἀρχίζα νὰ θα-
ριέμαι ἀφόρητα' συχνὰ μοῖ περινοῖσε τὸ ἴδιο γρήγορα δπως
μοῦ ἐρχότιαν. (Κριοιτόφ).*

Καμιά φορά, μερικοὶ ἔφηβοι σκληρὰ καταπιεσμένοι, μεγαλωμέ-
νοι μέσα σὲ θρησκόληπτες οἰκογένειες καὶ ἰδρύματα, κατατρύχονται
δλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὴν ἀπαγόρευση τοῦ σέξ. Ἡ παραμικρὴ σε-
ξουαλικὴ ἐκδήλωση εἶναι ἔνοχη ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὺν πραγματοποι-
εῖται: ἔξω ἀπὸ τὸ γάμο καὶ τὸ νόμιμο ζευγάρι. Αὐνανισμός, φαντα-
σιώσεις, «ἀκάθαρτες» σκέψεις γίνονται μιὰ τρομακτικὴ λιτανεία
πὺν οἱ εὐλαβεῖς καὶ ἐρυθριῶντες ἔφηβοι ἀραδιάζουν στὴν ἐξομολό-
γηση. Οἱ γυναῖκες τοποθετοῦνται τότε σ' ἓνα θάβρο, ἀγνές καὶ εὐ-
θραυστες ὑπάρξεις, ἀπείρως ἀξιοσέβαστες καθότι ταγμένες στὸν
ιερό ρόλο τῆς συζύγου καὶ μητέρας. Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τίς συνθήκες
δρισμένοι υἱοθετοῦν τὴν παιδικὴ καὶ ἀσεξουαλικὴ μορφὴ πὺν ἐπι-
φυλάσσεται στίς γυναῖκες, τὴ μορφὴ τοῦ Μεγάλου Ἑρωτα. Γρή-
γορα ἀπωθοῦν τὰ πρότυπα τοῦ παιημπόυ καὶ τοῦ κατακτητῆ στὰ
δποῖα προσπαθοῦν νὰ μοιάσουν τ' ἄλλα ἀγόρια, καὶ υἱοθετοῦν τὸ
πρότυπο τοῦ Οἰκογενειάρχη. Γι' αὐτοὺς τοὺς σοβαροὺς νέους τὸ νὰ
γίνουν κάποιοι, τὸ νὰ ἀποκτήσουν ἐξουσία ἀποτελεῖ τὸ μόνο δπλο
πὺν θὰ τοὺς κάνε: ἀξιους μιᾶς γυναῖκας.

*Δὲν ἤθελα νὰ κοκκορεύομαι, λέει ὁ Πιέρ, δὲν μποροῦσα
κατὰ κανένα τρόπο νὰ σφυρίζω τὰ κορίτσια ἢ νὰ σπάω πλά-
κα... Φοδόμευνα πάρα πολὺ τὴ σεξουαλικὴ πράξη' ἦσαν κάτι
πὺν κατέστρεφε δ,τι προσπαθοῦσα νὰ περιλάβω σιτὴ λέξη
ἔρωτας: ὑπερβολικός παθολογικός σεβασμός. Σεβασμός
σήμαινε ν' ἀποφεύγεις κάθε σωματικὴ ἐπαφή. Ἐπεφταν
χαμηλὰ σιτὴν ἐκτίμησή μου τὰ κορίτσια πὺν ἀγαποῦσα μδ-*

λιν τὰ ἐβλεπον νὰ φλερτάρουν.

Δὲν τολμάει: βέβαια, ν' αὐνανιστεῖ. Στὰ 15 τοῦ ἐρωτεύεται δυνατὰ μιὰ κοπέλα ποὺ τὸν ἐρεθίζει πολὺ· ἀλλὰ τὴ θεωρεῖ ἀπλησίαστη, ἀφοῦ τὴν ἀγαπάει καὶ εἶναι «ἐντάξει κοπέλα», δηλαδὴ δὲν φλερτάρει. Στὰ 17 τοῦ πηγαίνει σὲ πάρτυ ἀλλὰ σπάνια φλερτάρει:

Δὲν μ' ἐνδιέφερε, — ἔτσι ἔλεγα μέσα μου... Μ' ἐνδιέφερε βέβαια, ἀλλὰ δὲν κατάφερα νὰ κάνω τὸ πρῶτο βήμα. Νομίζω διὸ ἐνιωθα συνεχῶς πὼς εἶχα ἓνα ἐλάττωμα σὲ σχέση με τοὺς ἄλλους. Τοποθετοῦσα πολὺ ψηλὰ τὴν ἀγνότητα, ἀλλὰ συνειδητοποιοῦσα διὸ εἶχα ἄδικο νὰ τὴν ισοθειώ τόσο ψηλά. Εἶχα συνείδηση διὸ ἔπρεπε νὰ κατεβάσω τὴ γυναῖκα ἀπὸ τὸ δάθρο τοῦ ἀποδεχόμενός τιν οἶον αὐτὸ ποὺ εἶναι, χωρὶς νὰ τὴ θεωρῶ παλιοδερόμα...

Καθὼς δὲν μποροῦσα νὰ παίξω θέατρο, δὲν εἶχα παρὰ δυὸ δυνατότητες: μὲ τὰ κορίτσια ποὶ μοῦ ἄρεσαν, τὸ μόνο ποὺ μποροῦσα νὰ κάνω ἦταν νὰ προσπαθῶ νὰ τοὺς δείξω πὼς ἤθελα μόνο φιλικὲς σχέσεις μαζί τους... μέχρι τὴ στιγμή ποὺ θ' ἄρχιζαν νὰ φλερτάρουν μ' ἓναν ἄλλο. Ἡ, ἂν τὸ κορίτσι ἦταν δημοφιλές, χαριτωμένο, ἀλλὰ μὲ ἄδειο κεφάλι, προσπαθοῦσα νὰ πέσω κατευθείαν στὸ ψητό, χωρὶς προοίμιο. Καί, βέβαια, μ' ἔδασαν ἀμέσως στὴ θέση μου. Δὲν ὑπῆρχε μέση ὁδός. Περιττὸ νὰ οἶες πῶ διὸ μάζερα ἓνα ἀπίθανο μάτιο ἀπὸ ἀποτυχίες!

Ὁ ἔρωτας ἦταν κάτι τὸ πολὺ ἐξιδανικευμένο, δὲν μποροῦσε νὰ περιλάβει τίς σεξουαλικὲς σχέσεις. Τὸ οὐκ ἦταν δευτερεῖον· καθὼς δὲν καταλάβαινα τί ἦταν τὸ σέξ, δὲν μοῦ φαινόταν οἷον κάτι ἐξαιρετικό. Αὐτὸ ποὺ ἤθελα ὑποσυνείδητα ἦταν νὰ βρῶ μιὰ κατάσταση ποὺ νὰ μ' ἐξασφαλίζει.

Ἀκόμα κι οἱ ἄντρες ποὺ πιστεύουν στὸ Μεγάλον Ἐρωτα δὲν λένε, ὅπως οἱ γυναῖκες ποὺ εἶχαν τὴν Ἱδια χριστιανικὴ καὶ πουριτανικὴ ἀγωγή, διὸ «τὸ ν' ἀγαπᾶς σημαίνει νὰ δίνεις, ν' ἀφοσιώνεσαι, νὰ θυσιάζεσαι ἀκόμα κι ἂν δὲν ὑπάρχει ἐλπίδα ἐπιστροφῆς!». Μᾶλλον λένε «ἔρωτας σημαίνει νὰ συναντᾶς μιὰ γυναῖκα ποὺ σ' ἀ-

γαπάει και σου δίνει πολλά». 'Ο έρωτας για έναν άντρα είναι μια κατάσταση όπου αυτός αγαπιέται, είναι μια κατάσταση που του φέρνει μια συναίσθηματική ασφάλεια και αποδείχνει σε όλους, και στον ίδιο βέβαια, ότι είναι γοητευτικός, «αξιαγάπητος».

Ίσως γι' αυτό οι περισσότεροι νιώθουν πραγματικά έρωτευμένοι μόνο στην αρχή ενός δεσμού ή στο τέλος' όταν είναι εξασφαλισμένη ή κατάκτηση και δεν απειλείται από κανένα σοβαρό αντίπαλο, οι άντρες λένε ότι αγαπάνε τη γυναίκα τους, αλλά σπάνια ότι είναι έρωτευμένοι μαζί της.

Η εικόνα του Μεγάλου Έρωτα, ή του τρελλού έρωτα, έλκύει επίσης τους κατακτητές, αλλά μόνο σαν εξαίρεση, σαν ατύχημα, σαν όριο. Η αναζήτηση αυτής της αρμονίας ανάμεσα στο σέξ και το συναίσθημα, που δεν έχουν «βρεί» ακόμα, αποτελεί δικαιολογία για την ατέρμονη γοητεία στην οποία επιδίδονται. Άλλα όταν βρουν επιτέλους την ιδανική γυναίκα, τη γυναίκα που θα είναι ίκανή να τους χαρίσει: το δυσέμετο κλειδί των μυστικών του Έρωτα, θα πέσουν κι αυτοί στην παγίδα, θα δεθούν με μια λίγο ως πολύ οικογενειακή ζωή. Έτσι, εν τω μεταξύ, άρέσκονται σ' αυτό το παιχνίδι της γοητείας και της εκδίκησης που συνίσταται στο να κάνουν τις γυναίκες να υποφέρουν γιατί κάποια από αυτές κάποτε τους απογοήτευσε.

Άλλα η πραγματική διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην αντρική και γυναικεία έρωτική ιδεολογία δεν είναι τόσο ή πίστη στο μύθο του Μεγάλου Έρωτα όσο ή σημασία που αποδίδεται στις έρωτικές σχέσεις σε σχέση με την επαγγελματική και δημόσια ζωή. Πράγματι, οι άντρες, είτε ζουν σαν «ελεύθεροι» κατακτητές είτε ζουν με μια γυναίκα, είτε ψάχνουν είτε αρνούνται τον Μεγάλο Έρωτα, είτε δίνουν μεγαλύτερη σημασία στο σέξ είτε αντίθετα στα αίσθηματά, τελικά όλοι τους αποκλείουν το να κάνουν τις έρωτικές σχέσεις σκοπό της ύπαρξής τους, πράγμα που, αντίθετα, ή κοινωνία μας απαιτεί από τις γυναίκες.

Ελάχιστους άντρες βρίσκει κανείς που να έχουν εγκαταλείψει, όχι παροδικά, τα όνειρα της καριέρας τους, της ανόδου και κοινωνικής επιτυχίας, για χάρη των σχέσεών τους με μια γυναίκα. Και γι' αυτούς μπορεί να πει κανείς ότι έχουν υιοθετήσει πραγματικά μια γυναικεία στάση απέναντι στον έρωτα.

Βέβαια, ή επιθυμία νά άρέσουν στίς γυναίκες μπορεί νά οδηγή-
σει μερικούς εφηβους ή μερικους νέους άντρες σέ «γυναικείες» θέ-
σεις, δίνοντας μεγαλύτερη σημασία γιά ένα διάστημα σόν έρωτικό
τομέα. Τότε πιά δέν παίζουν τó παραδοσιακό παιχνίδι τού άνδρι-
σμού καί δέχονται νά «κυριαρχούνται», ή τουλάχιστον νά διατηρούν
σχέσεις ισοτιμίας. 'Αλλά τίς πιά πολλές φορές αυτό διαρκεί έλά-
χιστα, όποτε ξαναγυρνάνε στόν συνήθη άνδροκρατισμό τους:

*Είχα παλιές ιδέες γιά τόν έρωτα. Λάτρευα μιιά γυναίκα
σά θεά, αλλά ήταν μεγάλη μου βλακεία. Αυτή ήθελε τó
αντίθετο. Αυτή θά ήθελε, άν όχι νά ταπεινώνεται, πάντως
νά άγεται καί νά φέρεται, νά κηδεμονεύεται από κάποιον
πιο σταθερό, πιο σκληρό άπ' αυτήν. Βρισκόταν μπροστά σέ
έναν τύπο έκοιτασιασμένο, πού ήταν κοντά της καί τή λά-
τρευε. (Μπερνάρ, μιλώντας γιά τήν πρώτη του γυναίκα).*

'Απ' όσους ρωτήσαμε, όι έλάχιστοι άντρες πού είχαν έγκαταλεί-
ψει τήν ιδέα της έξουσίας πάνω στίς γυναίκες, έχουν τó κοινό γνώ-
ρισμα ότι έζησαν τά παιδικά τους χρόνια μέ ιδιαίτερη στέρηση
στοργής καί έπαφής μέ γυναίκες, καθώς επίσης ότι διέκοφαν βίαια
μέ τήν τάξη άπ' όπου προέρχονταν καί τίς άξίες της. Λιγότερο
σταθεροί από τούς άλλους, έχοντας ίσως μεγαλύτερη ανάγκη από
μιά ούσιαστική σχέση μέ τή σύντροφό τους έχουν άπαρνηθεί —καί
συχνά παρά τή θέλησή τους— τόν παραδοσιακό άντρικό ρόλο.

Σήμερα, όμως, όπως καί σέ άλλες εποχές, είναι της μόδας ή
εξύψωση τού έρωτα. Αυτό τó φρούτο κυκλοφορεί άριστερά καί δε-
ξιά. 'Αναζητείται ό άληθινός, καθαρός, τρελλός έρωτας, τó love
and peace, ένάντια στήν ψυχρότητα, τó μισογυνισμό, τήν ύποκρι-
σία της παραδοσιακής άστικής ένωσης. Βάζουν μέσα καί μερικές
φεμινιστικές διεκδικήσεις, άρνούνται νά θεωρούν τίς γυναίκες ως
σεξουαλικά αντικείμενα, παραινούν τούς άντρες πρós τήν αναζήτη-
ση τού άληθινού έρωτα. Καί νά ό παλιός έρωτας πλήρως ανακαι-
νισμένος, έτοιμος νά χρησιμέψει ξανά. 'Αλλά αυτή ή αντίληψη τού
νέου, άληθινού έρωτα, τού έρωτα πού επιτρέπει στούς ανθρώπους
ν' άνθίσουν, δέν έχει τίποτα τó επαναστατικό. Κι έδώ ακόμα, ό
έρωτας δέν είναι παρά ένας μύθος πού κρύβει τή φύση καί τήν

πραγματικότητα της συμπεριφοράς που επιβάλλεται στους ανθρώπους ώστε να τους εμποδίσει να οργανώσουν την «ιδιωτική τους ζωή» έξω από το γάμο ή το σταθερό ζευγάρι. Δεν καταλαβαίνουν ότι είναι διαφορετικά σεβιρισμένοι ο ίδιος παλιός μύθος που καλλιέργησε η αστική τάξη επί αιώνες, ακριβώς επειδή δικαιώνει την υποδεέστερη θέση της γυναίκας και τον σεξιστικό καταμερισμό των κοινωνικών ρόλων. Το πρόβλημα δεν είναι να εκθειάζεται μια νέα έκδοση του έρωτα, αλλά ν' αναρρωτηθεί κανείς τί σημαίνει αυτό το περίφημο οικουμενικό συναίσθημα. Το να διοχετεύεται ή διάθεση των ανθρώπων για πληρέστερες σεξουαλικές και συναισθηματικές σχέσεις, το «εμπάφισμά» τους και η αποστροφή τους προς τα συζυγικά δράματα, σ' ένα μετεμψυχωμένο έρωτα ο οποίος θα κρατάει επιτέλους τις προαιώνιες υποσχέσεις, αποτελεί πραγματική αίσχροκέρδεια. Πολλοί αμφισβητίες παρασύρονται απ' αυτό, ξεχνώντας ότι χρειάζονται καινούργιες λέξεις για να ονοματιστούν τα καινούργια πράγματα.

Ο έρωτας είναι μια λέξη στην οποία δλοι αναφέρονται σαν να πρόκειται για ένα γεγονός προφανές, οικουμενικό, που ο καθένας φορτίζει με το περιεχόμενο που τον βολεύει. Με την αποφυγή προσδιορισμού αυτού του περιεχομένου επιτρέπεται η διαιώνιση της απάτης που τοποθετεί το σέξ και τον έρωτα υπεράνω των τάξεων. Όμως η ιστορική και κοινωνική ανάλυση του έρωτα, όπως τον ζει ο καθένας στην κοινωνία μας, αποκαλύπτει άμέσως τη μυθοποιητική και αντιδραστική λειτουργία του. Η αποφυγή μιας τέτοιας ανάλυσης οδηγεί σε εγκατάλειψη ολόκληρης της καθημερινής ζωής στην κυρίαρχη ιδεολογία και σε σύμπραξη στη διατήρηση του στάτους κβό.

Η πολιτική του σέξ

Η προσέγγιση

Ο τρόπος με τον οποίο έρχεται κανείς σ' επαφή με μια γυναίκα, που της «κολλάει», που την πολιορκεί, απαιτεί μια ολόκληρη μαθητεία. Οι βιολογίζουσες συνοπτικές θεωρίες, εξαιρετικά διαδεδομέ-

νες, που συγκρίνουν την άντρική σεξουαλική συμπεριφορά με την επιθετικότητα των άλλων άρσενικών ζώικων ειδών, δικαιώνοντάς την κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνες. Σύμφωνα μ' αὐτές, ἡ ἐξήγηση τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἄντρας παρουσιάζεται σεξουαλικά πιὸ δραστήριος ἀπὸ τὴν γυναῖκα πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στὴν ἀνθρώπινη φύση, στὸν γενετικὸ κώδικα. Δὲν σκοπεύουμε ἐδῶ νὰ ἀνασκευάσουμε αὐτὲς τὶς θεωρίες¹, ἀλλὰ ὅλα ὅσα μπορέσαμε νὰ παρατηρήσουμε σχετικὰ μὲ τὴ διαμόρφωση τῆς άντρικῆς συμπεριφορᾶς ἔρχονται σ' ἀντίθεση μ' αὐτές.

Σύμφωνα μὲ τοὺς κοινωνικοὺς κανόνες ἡ γυναῖκα πρέπει νὰ περιμένει, περισσότερο ἢ λιγότερο φρόνιμα, τὶς άντρικὲς πρωτοβουλίες. Μιὰ γυναῖκα ποὺ ἀντιστρέφει τοὺς ρόλους δείχνοντας ἀνοικτὰ τὴ σεξουαλικὴ τῆς διάθεση, ἐκτίθεται σὲ τιμωρία ἠθικῆς τάξης (θεωρεῖται πόρνη) ἀλλὰ καὶ σὲ συγκεκριμένη στέρηση: τὴ φυγὴ τοῦ ἐπιθυμητοῦ ἄντρα ἢ τὴν ἀδυναμία του. Πολλοὶ ἄντρες μᾶς ὁμολόγησαν ὅτι τὰ χάνουν σὲ τέτοιες περιστάσεις.

Εἶδαμε πρὶν ὅτι κατὰ τὸν Μπερνάρ ὁ ἄντρας πρέπει νὰ παίζει τὸ κλασικὸ θέατρο, νὰ σπρώχνει τὴ γυναῖκα στὰ χαρακτηριστὰ του, νὰ κατακτᾷ κάθε νέο ὄμμα. Ἀλλὰ πέρα ἀπὸ τὸ συνηθισμένο σενάριο καὶ τὸν κλασικὸ ρόλο, τὴν περιφρονεῖ:

Μὲ μερικὲς εἶμαι τελείως ἀδιάφορος· εἶναι σὰ μιὰ τρύπα γιὰ βούλωμα, θὰ κάνω τὴ δουλειά μου, θ' ἀμολύσω τὸ ὕγρὸ μου, κι ὕστερα: «πῶ, πῶ, ξέχασα! Ἐχω μιὰ δουλειά, κάνε γρήγορα!» Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κοπέλα: ἂν φέρεται σὰ χαμᾶλης, δὲν ὑπάρχει ἐπαφή· ἂν εἶναι κανένα χαριτωμένο πραγματάκι θὰ προσέξω περισσότερο, δὲν θ' εἶμαι τόσο τραχύς. Ἀν εἶναι κανένα ἀγριοθήλυκο, ξεμπερδεύω πολὺ γρήγορα.

Παρατηρεῖ κανεὶς τὸ συμβολικὸ ρόλο τῆς γλώσσας: ἡ ἀθυροστομία ἀποτελεῖ γι' αὐτὸν ἔνδειξη μιᾶς σεξουαλικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλωστε ὁ Μπερνάρ θὰ ταραχτεῖ πολὺ ὅταν, αὐτὸς ὁ προλετάριος,

1. Σ' αὐτὴ τὴν ὁπτική ὑπάρχει τὸ βιβλίο τοῦ Alexander Alland, Ἡ ἀνθρώπινη διάσταση (le Seuil, 1974) ποὺ ἀπαντᾷ στὶς θέσεις τῶν Λόρενς, Ὠνιρέ, Ντέσμοντ Μόρρις κτλ.

θρεβεί ύστερα από πολλούς γάμους σέ μιá κοινότητα, καί δεί γυναίκες «διανοούμενες» νά συμπεριφέροντα: μέ άμεσο κι ενεργητικό τρόπο άπέναντι στους άντρες, χωρίς ώστόσο νά μιλάνε «χοντρά» δηλαδή «μή γυναικεία» σύμφωνα μέ τίς άξίες του.

Ή τεχνική του «κολλήματος» τών περισσοτέρων εφήδων δέν είναι ακόμα τέλεια· βρίσκουν δύσκολη τήν εκμάθηση του ρόλου τους καί δέν ξέρουν πολύ καλά πώς νά φερθούν ώστε νά γλυτώσουν από τή σεξουαλική τους μιζέρια. Ή θέση τους σάν άντρες, δέν τους φαίνεται εύκολη, γιατί τούς ύποχρεώνει νά παίρνουν πρωτοβουλίες καί νά τρώνε χυλόπιττες πού πληγώνουν τόν έγωισμό τους. Όσο πιό νέοι είναι, τόσο περισσότερο εύχονται: νά γίνονται από τά κορίτσια τά πρώτα θήματα ή τουλάχιστον ό μισός δρόμος: αυτό κάθε άλλο παρ'ότι τούς προκαλεί άνικανότητα, τούς έρεθίζει στο έπακρο. Ή επιθυμία τους αυτή δέν σημαίνει ότι θά ήθελαν ν' άπαρνηθούν τόν κυρίαρχο ρόλο, αλλά τουλάχιστον ότι δέν έχουν άφοσιωθεί ακόμα στο άυστηρό τελετουργικό.

Κυριαρχία

Περισσότερο άπ' όπουδήποτε άλλο, στο σέξ πρέπει νά είναι κανείς άρχηγός. Ή άπόκτηση της έξουσίας πετυχαίνεται χάρη στην άσκηση μι'ας λεγόμενης βιολογικής ικανότητας: της σεξουαλικής δύναμης. Ή κοπέλα στην όποία κάνει έρωτα κανείς πρέπει νά είναι ύποταγμένη· άλλιώς σημαίνει ότι δέν στάθηκε στο ύψος του. "Αν λοιπόν εκείνη είναι έξίσου έλεύθερη σωματικά, έξίσου σοφή καί πεπειραμένη μέ τόν σύντροφό της, άν ή σχέση τους τοποθετείται σ' ένα έπίπεδο σεξουαλικής έλευθερίας, ή κυριαρχία δέν είναι πλέον δυνατή.

Ή κατάκτηση, άφού λένε ότι «κατακτάνε» μιá γυναίκα μέ τήν έννοια ότι κάνουν έρωτα μαζί της, συνεπάγεται μιá άνισότητα στην έλευθερία του νά διαθέτει κανείς τό σωμα του ή τό σέξ του. Για νά μπορεί νά κατακτήσει κανείς μιá γυναίκα, πρέπει ή ίδια προηγουμένως νά έχει άποδεσμευτεί από κάτι: από τήν ικανότητα νά άπολαμβάνει τήν ίδια της τή σεξουαλικότητα. Έτσι, οι άρσενικοί δέν κατακτούν πραγματικά, από αυτήν τήν άποψη, παρά μόνο

τις γυναίκες πού οι ίδιοι θα έχουν μνήσει. 'Η ήδονή πού ίσως καταφέρουν νά τούς «δώσουν», παρά τις αναστολές και τή ντροπή πού τούς έχει έμφυσήσει ή κοριτσίστικη ανατροφή, θα τούς επιστραφεί μέ τή μορφή μις εκθαμβωτικής εύγνωμοσύνης, δηλαδή σχεδόν πάντα μέ τή μορφή τής εξάρτησης. 'Από έδω προέρχεται και ή εξής αντίφαση: αν και όλοι ή σχεδόν όλοι άπ' όσους ρωτήσαμε ήθελαν νά γνωρίσουν γυναίκες πού τις ενδιαφέρει περισσότερο τό σέξ, πιδ αισθησιακές, «καλύτερες περιπτώσεις», ένιωθαν ν' άπειλούνται άπό τις υπερβολικά ελεύθερες γυναίκες, τις υπερβολικά χειραφετημένες γιά τά γούστα τους.

Τό νά κυριαρχεί κανείς, τό νά είναι άρχηγός, τό νά διατάζει, δέν έχει νόημα παρά μόνο μέσα σέ μις αυταρχική κοινωνία, όταν υπάρχουν άνθρωποι ήδη ύποταγμένοι κι έτοιμοι νά ύπακούσουν. Τό κακό είναι ότι δέν μπορεί κανείς ποτέ νά είναι σίγουρος ότι τά πράγματα θα συνεχιστούν έτσι έπ' άπειρον, και ειδικότερα μέ τις γυναίκες, άπό τότε πού ξεπήδησαν διάφορα άπελευθερωτικά κινήματα και οι άγώνες πού ύποκινούνται ή ύποστηρίζονται άπ' αυτά. 'Η σημερινή άδυναμία των άντρών νά ίκανοποιηθούν έξω άπό μις σχέση κυριαρχίας κάνει λοιπόν τήν άνικανότητα ένα φάσμα όλο και πιδ άπειλιτικό.

'Εφόσον ή σεξουαλική ζωή θα διώνεται σύμφωνα μέ τήν αντίθεση δύναμη - άδυναμία, θα παραμένει φαινόμενο έξουσίας, και τό σέξ άμεσα πολιτικό. 'Η άσκηση τοῦ άρχηγικού του ρόλου, τόσο πάνω στις γυναίκες όσο και πάνω στους ύφισταμένους του στήν κοινωνική ιεραρχία, κάνει τόν άντρα μις ύπαρξη ταγμένη στήν υπεράσπιση των προνομίων του, έχθρική σ' όποιαδήποτε άλλαγή τοῦ σεξουαλικού, οικογενειακού και συχνά κοινωνικού στάτους κδό, ακόμα κι αν ο ίδιος είναι επίσης θύμα: όταν ύφιστασαι καθημερινά τις ταπεινώσεις και τις δοκιμασίες μις ταπεινωτικής δουλειάς, ο πειρασμός νά εφαρμόσεις τήν ίδια μορφή καταπίεσης στή γυναίκα και τά πιδιά σου είναι μεγάλος. «Καρβουνιάρης, μάλιστα, αλλά άφεντικό στο σπίτι σου» λέει μις παροιμία. 'Η άνικανότητα, πού τόσο φοβούνται οι άντρες μπορεί πράγματι νά έρθει νά επισφραγίσει αύτή τή νοσηρή κατάσταση, μέ τήν παραμικρή άπόπειρα χειραφέτησης τής συντρόφου.

"Αν και άπολαμβάνουν πραγματικά πλεονεκτήματα στήν κοινω-

νία μας, οι άντρες πληρώνουν πάνω στο ίδιο τους το σώμα τις ταπεινώσεις που επιβάλλουν ή υφίστανται. Άποκτούν τη νοστροπία του λοχία, που έπειδή τον μεταχειρίζονται κατά τον χειρίστο τρόπο οι ανώτεροί του, παίρνει εκδίκηση πάνω στους φαντάρους και τελικά δεν μπορεί να ύπολογίζει στην άφροσύνη κανενός.

Ή άρσενική ιδεολογία καλεί κάθε άντρα όχι μόνο να είναι «άφεντικό στο σπίτι του» αλλά επίσης «κύριος του έαυτού του». Ή έπιβολή της έννοιας «αυτοκυριαρχία» σ' ένα άτομο πετυχαίνεται μόνο όταν το άτομο αυτό έχει πειστεί για την αναγκαιότητα της στέρησης και έχει καταλήξει να άποδεχτεί το μετασχηματισμό του σώματός του από όργανο ήδονής σέ όργανο επιδόσεων και άλλοτριωμένης έργασιας. Το να παραμένει κανείς «κύριος του έαυτού του» στις σεξουαλικές σχέσεις, διευκολύνει την κυριαρχία πάνω στο σύντροφό του, αλλά επίσης σημαίνει μιá μείωση της έρωτικής ήδονής. Οι γυναίκες συχνά μένουν κατάπληκτες μπροστά στη συγκρατημένη έκφραση της άντρικής ήδονής· οι άντρες άκόμα και την ώρα του όργασμου πνίγουν τις έκδηλώσεις που οι γυναίκες θεωρούν φυσικές. Το ν' άφήνεται κανείς θεωρείται συνώνυμο της θηλυκότητας, ενώ οι κραυγές και τά λόγια της γυναίκας αντίθετα ίκανοποιούν τη ματαιοδοξία του ένεργού άντρα· πολλές γυναίκες γρήγορα καταλαβαίνουν ότι άκόμα κι αν δεν αισθάνονται τίποτα έχουν συμφέρον να ύποκρίνονται την πιό ζωηρή ίκανοποίηση.

Ή σεξουαλική επίδοση

Στην έρευνά μας δεν ήταν σπάνιοι οι άντρες που υπέφεραν από ανεπάρκεια, από πρόωρη έκσπερμάτωση ή από μιá άδυναμία να βρουν έναν τρόπο που να ίκανοποιεί και τη σύντροφό τους.

Άλλοι είχαν ζήσει πλήρεις σεξουαλικές άποτυχίες, δηλαδή παροδική και ξαφνική άπουσία στύσης έπειδή ήσαν πιωμένοι ή έπειδή δεν μπορούσαν να διώξουν την εικόνα της γυναίκας τους ή της έπίσημης φιλενάδας τους. Αυτό του είδους τά άτυχήματα μπορεί να έχουν υπέρμετρο αντίκτυπο πάνω σ' έναν άντρα: αισθάνεται γελοίος, άνίκανος να ύποστηρίξει την άνδροπρεπή εικόνα μέ την όποία πιστεύει ότι όφείλει να συμμορφωθεί. Και γεννιέται

ή ἀμφιβολία: μήπως θά ἐπαναληφθεῖ; μήπως εἶναι ἡ ἀρχή μιᾶς ἀρρώστιας, τῆς ἀνικανότητος καί τῶν γηρατειῶν; Εἶναι ἀπειρα αὐτά τὰ ἀγχωτικά κατασκευάσματα καί ἀσφαλῶς πετυχαίνουν νά ἐνισχύσουν τίς ἀναστολές καί νά πολλαπλασιάσουν τίς ἀποτυχίες.

Ὅσο περισσότερο ἀντιμετωπίζεται ἡ σεξουαλικότητα σά χώρος ἐπιδόσεων, τόσο πῶ ἐντονη εἶναι ἡ ἀγωνία μήπως γίνει κανεῖς ἀνίκανος. Οἱ καυχησιολογίες γύρω ἀπό τὸ πόσες «φορές» πέτυχε μέσα σέ μιὰ νύχτα εἶναι: χαρακτηριστικές τοῦ ἀρσενικοῦ φολκλόρ. Ἐδῶ τὸ ἀνδραγάθημα εἶναι: ἀκριβὲς ἀντίγραφο τοῦ ἀθλητικοῦ προτύπου. Ὅμως, ἡ σεξουαλικὴ ἱκανοποίηση ἐλάχιστη σχέση ἔχει μὲ τὰ ρεκόρ καί μπορεῖ κάλλιστα νά ἐκτονωθεῖ μιὰ σεξουαλικὴ ἔνταση μ' ἓνα μόνο ὄργανο. Κι ἀκόμα, μιὰ γυναίκα θά μείνει ἀραγε ἐκθαμβη μπροστὰ σ' ἕναν ἄντρα πού εἶχε πέντε ἢ ἕξι ὄργανοὺς μέσα σέ μιὰ νύχτα, ἂν ἡ ἴδια δὲν δοκίμασε κανέναν;

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀνρί, ὅσο κι ἂν εἶναι ἀκραία, δὲν εἶναι λιγότερο ἀποκαλυπτική: σ' ἐλόκληρο τὸ διάστημα πού κάνει ποδηλατικούς ἀγῶνες δὲν ἔχει σχεδὸν καθόλου σεξουαλικές σχέσεις μὲ τίς γυναῖκες. Εἶναι: τότε περήφανος πού διαθέτει «τὴν ἐξαιρετικὴ φυσικὴ κατάσταση τοῦ ποδηλάτη». Ὅταν ἐγκαταλείπει τοὺς ἀγῶνες μεταφέρει «τὴν ἴδια λυσσαλέα ἀναμέτρηση, τὴν ἴδια μαχητικότητά» στὸ σέξ. Καί κατ' αὐτόν, χάρη σ' αὐτὴ τὴν ἀθλητικὴ σωματικὴ του φόρμα πετυχαίνει καταπληκτικές σεξουαλικές ἐπιδόσεις. Ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴν ὑπέρ-ἀθλητικὴ ἀγωγή καί στὴν ὀργανισμικὴ ἱκανότητα δὲν ἔχει: παρὰ νά ἀποδειχτεῖ! Ἀλλά, ὅπως καί νά ᾖ, ὁ Ἀνρί δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχισμένος, παραπονιεῖται ἀντίθετα ὅτι ἔχει ἀπογοητευτεῖ πικρά: δὲν ἔβηκε στὸ σέξ, ὅπως στὰ σπόρ, «μιὰ βελτίωση», ἀλλὰ «μιὰ μείωση, σχεδὸν κατὰπτωση».

Συναντᾶμε ἐδῶ μιὰ ἀπὸ τίς πολλὲς ἀπόψεις πού κυκλοφοροῦν σχετικὰ μὲ τὸ σέξ: ἡ κατάχρηση εἶναι ἐπικίνδυνη, ἐξαντλεῖ καί φέρνει κατὰπτωση στοὺς ἄντρες. Εἶναι: ἡ ἴδια ἀποφῆ πού συχνὰ χρησιμεύει γιὰ ν' ἀπαγορεύει τὸν ἐφηδικὸ ἀυνανισμό.

Πιστεύω διι κυριαρχῶ πάνω σιὴ σεξουαλικότητά μου αὐτὸ εἶναι οπουδαῖο πράγμα. Ἀν, φερ' εἰπεῖν, τῶρα εἶμαι ἐξαντλημένος, δὲν θά εἶναι χωρὶς λόγο!

Ύπάρχουν και στον έρωτα οι πρωταθλητές: οι Δόν Ζουάν, οι κατακτητές που οι έπιτυχίες τους όφείλονται σε μιá τεράστια σεξουαλική Ικανότητα. Ό παραγνωρισμός της γυναικείας σεξουαλικότητας έπιτρέπει τέτοιου είδους διαφορούμενα, ιδίως όταν τá άτομα κινούνται σ' ένα μόνιμο κλίμα έλιτισμού. Πρέπει νά κερδίζει κανείς και στο σέξ, κι αυτό είναι ή ανταμοιβή των Ισχυρότερων. Όσόσο ή μόνιμη «κατοχή» μιás γυναίκας δέν μπορεί νά στηριχτεί στην έπίδοση. Από αυτή την άποψη, τó μέλλον δέν είναι πάντα ρόδινο: ή σεξουαλική έπιθυμία για τó ίδιο πρόσωπο έλαττώνεται συνήθως ύστερα από μερικούς μήνες ή από μερικά χρόνια, οι άνθρωποι γερνάνε, πρέπει νά εξασφαλίσουν τή ζωή τους, τó καταφύγιό τους. Ό ψευτογός μεταμορφώνεται σε οικογενειάρχη για τόν όποιο δέν ύπάρχει μόνο «αυτό» στη ζωή. Ό γάμος έρχεται στην κατάλληλη στιγμή για νά δέσει την σύζυγο στο σπίτι, στον άντρα και τá παιδιά της, κι έτσι δέν θά ύπάρχει πιά μεγάλος κίνδυνος που οι θραδιές θά περιορίζονται στην τηλεόραση και την έφημερίδα. Όταν ή γυναίκα έχει ν' ασχοληθεί με όλόκληρη οικογένεια, είναι πολύ μικρότερος ό κίνδυνος νά σου την πάρει ένας πιό «άποδοτικός».

Ό κίνδυνος του έλεύθερου έρωτα

Ό έντονος διαφορισμός ανάμεσα σε έρωτα και σεξουαλικότητα, που συναντήσαμε σε πολλούς άντρες έπηρεασμένους από τή χριστιανική άνατροφή τους, συμβαδίζει θαιμάσια με την ύποκρισία της άστικής ήθικης: από τή μιá τά άγνά και συγκρατημένα κορίτσια, για νά έχουμε άξιοπρεπείς συζύγους από την άλλη οι έλαφριές γυναίκες και οι πόρνες που περιφρονούμε, για την πλάκα μας. Άλλά σε μιá θρησκεία όπου τó σέξ είναι άμάρτημα, θρωμιά, ξεπεσμός, ή διπλή ήθικη μένει βαθιά ριζωμένη μέσα μας. Έτσι ό Σάρλ πιστεύει ειλικρινά ότι «είναι ήλίθιο νά πλαγιάζεις με μιá κοπέλα που δέ γνωρίζεις άρκετά καλά». Φοβάται ότι αυτό έμποδίζει ν' αναπτυχθούν άλλες σχέσεις (έκτίμηση, φίλία, κατανόηση). Όταν γνώρισε την κοπέλα με την όποία τώρα συζεί, φρόντιζε νά μήν κάνει έρωτα μαζί της «πολύ νωρίς».

Τὸ σέξ ταυτίζεται: εύκολα μὲ τὴν κτηνωδία ἂν δὲν ἀντισταθιμο-
στεῖ μὲ κάτι ἀνώτερο, πιδ ἠθικό, πιδ πνευματικό. Μὲ κατάπληξη
διαπιστώσαμε ὅτι γι' αὐτὴν τὴν κατηγορία τῶν θρήσκων ἀντρῶν
σχεδὸν δὲν συμβιβάζονται σεξουαλικές καὶ διανοητικές σχέσεις μὲ
μὴ γυναῖκα — μ' ἐξαίρεση, βέβαια, τὴ νόμιμη σύζυγο.

Μένει κανεὶς κατάπληκτος ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς ποὺ ἀκόμα
καταφέρει: ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐπιβάλλει: στὴν εὐτυχία τῶν ἀνθρώ-
πων. Ἔτσι ὁ Γκύ, ποὺ ὥστόσο κρατᾷ κριτικὴ στάση ἀπέναντι
στὴ θρησκεία, εἶναι πεισμένος ὅτι ἡ ἀλλαγὴ σεξουαλικῆς συντρο-
φίᾳ μεταβάλλει τὴν ψυχροσύνησ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπιφέρει σο-
δαρὲς συνέπειες. Θεωρεῖ λοιπὸν τὴ συζυγικὴ πίστη τοῦ ὡς ἀπό-
λυτὴ ἀνάγκη. Πιστεύει ἄλλωστε ὅτι ἡ ἀνθρώπινη σεξουαλικότητα
ρυθμίζεται ἀπὸ περιόδους ἐπὶ ἑτῶν, κι ὅτι τὰ προβλήματα σ' ἕνα
ζευγάρι ἐμφανίζονται: στὰ ἑπτὰ, δεκατέσσερα καὶ εἴκοσι ἕνα χρό-
νια συμβίωσης...

Συναντήσαμε αὐτὴν τὴν θεωρία τῶν περιόδων καὶ σὲ ὁρισμέ-
νους ἄθεους. Ὁ Ζιλ, ποὺ ἔχει κάνει ἀνώτερες σπουδὲς στὴ φυσικὴ,
θεωρεῖ βιολογικὰ ἀποδεδειγμένο ὅτι ἡ ἀνάγκη ἀλλαγῆς σεξουαλι-
κῆς συντροφίᾳ παρουσιάζεται κάθε τέσσερα ἢ πέντε χρόνια. Τί
σημαίνουν αὐτὲς οἱ στατιστικὲς συναισθημάτων, ἂν ὅχι ὅτι δὲν
τολμάει κανεὶς νὰ ὁμολογήσῃ τὸν σεξουαλικὸ κορεσμὸ καὶ τὸ ἐν-
διαφέρον τοῦ γιὰ ἄλλες γυναῖκες; Σκοντάφτοντας πάνω στοὺς θρη-
σκευτικὸς ἢ ἠθικοὺς συμβιβασμοὺς τῆς μονογαμικῆς ἐνωσης, ἀ-
ναζητοῦν ψευτοεπιστημονικὲς ἐξηγήσεις ποὺ τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ
διευρύνουν λίγο τοὺς παραδεγμένους κανόνες χωρὶς νὰ θίξουν
τὴν οὐσία.

Ἔξω ἀπὸ τοὺς παραδεγμένους κανόνες, τὸ σέξ φοβίζεται. Αὐτὸ
εἶναι ποὺ περιορίζει τὴν πραγματοποίηση τοῦ «ῥωμαδικοῦ ἔρωτα». Βέβαια, τὸ νὰ βρεθεῖ κανεὶς σ' ἕνα κρεβάτι μὲ δυὸ γυναῖκες, γιὰ
παράδειγμα, ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα θέματα τῆς ἀντρι-
κῆς ἐρωτικῆς φαντασίας, ἕνα κατόρθωμα, μὴ ἀδιαμφισβήτητὴ
ἀπόδειξη ἀνδρισμοῦ καὶ ἐπιδεξιότητος. Κι ὅμως, μόνο ἕνας ἀπ'
ὅσους ρωτήσαμε, πέρασε στὴν πράξη. Κι ὅταν οἱ ἄλλοι ἄντρες
ἀναλογίζονταν μὴ τέτοια ἐμπειρία, φαντάζονταν ὅπωςδήποτε τὸν
ἑαυτὸ τους στὸ ἐπίκειντρο τῆς σχέσης καὶ δὲν φαντάζονταν ὅτι θὰ

μπορούσε οι δυο γυναίκες να έχουν άμεση σεξουαλική επαφή με-
ταξύ τους.

Μερικοί άντρες, ακόμα κι αν παραδέχονται ότι η ιδέα τους έρε-
θίζει σεξουαλικά, αρνούνται να την πραγματοποιήσουν: δεν ανέ-
χονται, λένε, να τους βλέπει να κάνουν έρωτα ένα τρίτο πρόσωπο·
κυρίως επικαλούνται το φόβο «να προχωρήσουν πολύ στον κατή-
φορο του βίτσιου», τον εξευτελισμό που φέρνουν οι «καθαρά σωμα-
τικές» σχέσεις — τόσο προφανές τους φαίνεται ότι οι σχέσεις με
περισσότερα από δύο άτομα δεν μπορούν παρά να είναι τέτοιες...

Ακόμα πιο δύσκολα μπορούν να φανταστούν μια κατάσταση
όπου θα υπάρχουν μια γυναίκα και δύο άντρες, ακόμα κι αν είχαν
στη ζωή τους ομοφυλοφιλικές έμπειρίες. Με δυο λόγια, αυτό που
έμποδιζε: τους άντρες να συμμετάσχουν σε ομαδική σεξουαλική εκ-
δήλωση είναι, εκτός από τη δυσκολία να βρουν παρτεναίρ, η ζή-
λεια σε σχέση με τους άλλους άρσενικούς, συχνά ο φόβος μιας
υποδόγκυσας ομοφυλοφιλίας και σχεδόν πάντα ο φόβος μήπως
υπερβοούν τα όρια.

Η «τετράδα» είναι κάτι που μοιάζει περισσότερο αποδεκτό, ιδίως
εφόσον δεν περιλαμβάνει σεξουαλική σχέση για περισσότερους από
δύο. Πράγματι, κατά κανόνα γίνεται άπλη άνταλλαγή παρτεναίρ
και η μυστικότητα του γεγονότος παραμένει σχεδόν πάντα καλά
φυλαγμένη. Αν η μόδα της «άλλαγής ζευγαριών» έχει εξαπλωθεί
στις μεσαίες τάξεις της Αμερικής ή της Ευρώπης, αυτό γίνεται
κυρίως γιατί επιτρέπει να σπάει χωρίς πολλούς κινδύνους η σε-
ξουαλική μονοτονία του παντρεμένου ζευγαριού. Κρατιέται απόλυτη
διακριτικότητα, η διασκέδαση γίνεται ανάμεσα σε πρόσωπα του
ίδιου κοινωνικού χώρου και μπορεί κάθε στιγμή να παρατηρείται
τί συμβαίνει στον καθένα. Τα ζευγάρια που συμμετέχουν στην άν-
ταλλαγή σιγουρεύονται κατ' αρχήν ότι κανείς δεν θέλει να κάνει
σκάνδαλο ούτε να πάρει έναν άντρα ή μια γυναίκα από τους νόμι-
μους ιδιοκτήτες τους. Μετά απ' αυτό το όργιο φαντασίας και περι-
πέτειας, όλοι ξαναβρίσκουν την οικογενειακή τους γαλήνη με την
υπέροχη έντυπωση ότι αφήφισαν τις προκαταλήψεις.

Ο Φίλιπ, στα 15 του χρόνια, δεν φαντάζεται παρά μόνο αυτή
τη λύση για να αντιμετωπίσει την ένδεχόμενη πληξη της μελλον-
τικής συζυγικής ζωής του. Θα ψάξει ανάμεσα στους φίλους του να

βραί ένα ζευγάρι με το οποίο ή ανταλλαγή θα μπορούσε να γίνει: εὐπρεπῶς καὶ κυρίως χωρὶς νὰ μπεῖ σὲ κίνδυνο ἡ εἰρήνη τοῦ σπιτιοῦ του.

Ἡ ὁμοφυλοφιλία

Ἐξη ἄντρες μᾶς μίλησαν γιὰ μίαν τουλάχιστον ὁμοφυλοφιλικὴ ἐμπειρία. Ἄλλοι ἔξη ὁμολόγησαν ὅτι ἔχουν αἰσθανθεῖ κάποια σεξουαλικὴ ἔλξη γιὰ ἄντρες, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν περάσει στὴν πράξη. Τρεῖς μόνο ἄντρες ἀπὸ τὸ σύνολο ἀντιμετώπιζαν τὴν ὁμοφυλοφιλία ὡς θεμιτὴ ἀνθρώπινη σχέση. Οἱ ὑπόλοιποι τὴ θεωροῦσαν ἀρρώστια καὶ τοὺς ὁμοφυλόφιλους ἀνώμαλους, ἢ τὴν ἀνεχόντουσαν — ἀλλὰ μὲ περιφρόνηση ἢ ἀηδία.

Παράδειγμα ὁ Ζεράρ, πού γνώρισε ἓνα νεαρὸ στὸ Καρτιέ Λατὲν στὸ Παρίσι καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ἔκανε ἔρωτα μαζί του — κρατώντας «τὸν ρόλο τοῦ ἄντρα»: μιλάει γι' αὐτὴ τὴν ἱστορία μ' ἓναν πουριτανισμό, σὰ νὰ πρόκειται γιὰ κάτι ἔκφυλο πού τοῦ ἐπέτρεψε «νὰ ἱκανοποιήσῃ τὶς παρορμήσεις του, τὴ λίμπιντό του».

Οἱ ὁμοφυλοφιλικές ἐπιθυμίες δημιουργοῦν συμπλέγματα ἐνοχῆς γιὰτὶ ἡ οἰκογένεια ἀντιμετωπίζει μὲ ἐξαιρετικὰ καταπιεστικὸ τρόπο αὐτὸ τὸ θέμα. Ἡ πιθανότητα νὰ ἔχει τὸ παιδί «τάσεις» ἢ μέλλον ὁμοφυλόφιλου θεωρεῖται συμφορὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἢ τὸ περιβάλλον του. Στὰ λαϊκὰ στρώματα, οἱ πιὸ βαριές δρισιές πού ἀπευθύνονται σ' ἓναν ἄντρα εἶναι ἀσφαλῶς οἱ χαρακτηρισμοὶ «πούστης», «τοιούτος», «ἀδελφή» κτλ. Κατὰ γενικὴ παραδοχή, ὁ ὁμοφυλόφιλος δὲν εἶναι ἄντρας, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἓνας ἀνίκανος — μιὰ γυναίκα. «Στὸ περιβάλλον μου γελᾷμε μὲ τοὺς ὁμοφυλόφιλους», ἐκμυστηρεύεται ὁ Κριστιάν, γιὰς ἐργάτη.

Πράγματι, οἱ πιὸ καταπιεστικὲς οἰκογένειες σὲ σχέση μὲ τὴν ὁμοφυλοφιλία εἶναι κατὰ κανόνα οἱ οἰκογένειες πού ἡ ἴδια τους ἢ ὑπαρξὴ ἀπειλεῖται ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τῶν ἱδίων τῶν μελῶν τους.

Οἱ γονεῖς μου εἶχαν ἓναν ἀπίθανο φόβο μήπως γίνω πούστης, ἐγὼ καὶ τ' ἀδελφία μου. Τρομερὸ φόβο, ἀληθινὴ φόβια... Μιλοῦσαν πολὺ στὴν οἰκογένεια γιὰ θηλυκότητα,

για παιδερασσία, για όμοφυλοφιλία. Ἡ μητέρα μου ἤθελε νὰ εἴμαστε ἄντρες, ἀναντίρρηση! Ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀνδρισμοῦ, μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἐπιτυχίας. Ὅχι μὲ τὴν ἔννοια νὰ φτιάξεις οἰκογένεια, δὲν ὑπῆρχε τόσο σὲ σπίτι μας αὐτὴ ἢ μανία τοῦ ἀνδρισμοῦ.

Ὑπῆρχαν μερικὲς δημοφιλολογικὲς σχέσεις ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ τ' ἀδελφία μου, μερικὲς αἰμομιτικὲς ἐπαφές· χάδια μόνο. Ἐγινε καὶ μιὰ ἀπόπειρα διείσδυσης· ἀλλὰ δὲν προχώρησε, γιατί ὁ ἀδελφός μου μὲ σταμάτησε νωρὶς, ποιοῦσε πολὺ. Ἀλλὰ ἐγὼ νομίζω διὸ δὲν εἶναι κακὸ ἀνάμεσα σι' ἀδελφία· εἶναι φυσικὸ, εἶναι ὅπως παίζουμε μὲ τὰ πουλάκια μας διὰν εἴμαστε πιτσιρίκια, ἐμεῖς τ' ἀγόρια.

Ὁ πατέρας μου εἶχε αἰμομιτικὲς σχέσεις μαζί μου, καὶ μ' ὅλα μου τ' ἀδελφία. Ἐρχότανε τὴ νύχτα γιὰ νὰ μᾶς ἀντανίζει καὶ νὰ μᾶς γλύφει. Ἀπὸ δέκα χρονῶν κι ἀκόμα νωρίτερα. Ἀρχίζε ἀπὸ τ' αὐτιά καὶ κατέληγε σιὰ πουλάκια μας. Γιὰ μᾶς, ἦταν πραγματικὰ σὰν δυὸ διαφορετικὰ πρόσωπα: αὐτὸς ποὺ ζοῦσε τὴν ἡμέρα καὶ αὐτὸς ποὺ ζοῦσε τὴ νύχτα. Προσπαθοῦσαμε νὰ κάνουμε αὐτὸν τὸν διαχωρισμό, ἤμασταν ἀναγκασμένοι νὰ τὸν κάνουμε.

— Καὶ οἷς ἄρесе;

Καὶ δέβαια! Ὅταν εἶσαι δέκα χρονῶν καὶ σοῦ χαϊδεύουν τὸ πουλάκι, πῶς νὰ μὴ σ' ἄρῃσει! Μάλιστα τὸ συζητούσαμε μ' ἕναν ἀδερφό μου. Εὐτυχῶς ποὺ γινόταν κι αὐτό! Ρωτοῦσαμε: «Ἦρθε νὰ σὲ γλύφει ἀπόψε; —Ναί! —Ἀχ, πολὺ θὰ ἤθελα κι ἐγὼ». Σ' αὐτὸ τὸ στυλ.

— Ἡ μητέρα σου τὸ ἤξερε;

Τὸ ἔμαθε ἀργότερα. Ἦταν τρομερό! (...) Αὐτὴ ἡ ἱστορία μὲ τὸν πατέρα μου κράτησε ἀπὸ τὰ 10 μέχρι τὰ 15 χρόνια μου, καὶ νομίζω διὸ μοῦ δημιούργησε πάρα πολλὰς σεξουαλικὰς διαταραχές. Ἐτοι νομίζω, δὲν ξέρω. Πάντως βλέπω τὴ ζωὴ τοῦ ἀδερφοῦ μου καὶ θρῆσκω διὸ ἔχουμε πολλὰ κοινὰ κατὰλοιπα.

Καὶ μιὰ νύχτα πῆγα νὰ σκοτώσω τὸν πατέρα μου μ' ἕνα μαχαίρι. Μοῦ εἶχε γίνει ἡθικὸ πρόβλημα. Ὁρες - ὦρες

δὲν ἀντεχα ἄλλο. Κι ὕστερα ἀντιλήφθηκα διὲν δὲν ἦταν καὶ τόσο ὠραῖα· ἔγιναν καὶ διάφορες ἱστορίας μὲ τὴ μητέρα μου ποὺ τὸ εἶχε καταλάβει. Ἔπρεπε νὰ εἶχε σιαμαίῃσει νωρύτερα. Γ'ιαιτί, τελικά, μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι καὶ τόσο ἀσχημο νὰ καλλιεργεῖς τὸ σὲξ τοῦ παιδιοῦ σου. (Κλώνι).

Στὰ οἰκοτροφεῖα, στὸ στρατό, στὶς φυλακές, ἀσχεῖται ἀληθινὴ σεξουαλικὴ ἐκμετάλλευση. Τὰ ἱδρύματα θποὺ βασιλεύει ἡ τυφλὴ καὶ ἀπάνθρωπη πειθαρχία μὲ ἰδιαίτερη ἀπαγόρευση κάθε ἐτεροσεξουαλικῆς ζωῆς, δὲν μποροῦν παρὰ νὰ εὐνοοῦν μερικoὺς στὸ νὰ μεταχειρίζονται τὴν ἱεραρχικὴ τους ἐξουσία γιὰ νὰ φτιάχνουν χαρέμια. Στὶς φυλακές, οἱ μάγκες τοῦ ὑποκόσμου ἀσχοῦν τέτοιου εἶδους καταναγκασμοὺς πάνω σὲ ἄλλους κρατούμενους, μὲ τὴ συνεννοχὴ τῶν δεσμοφυλάκων, ποὺ θεωροῦν διὲν πρέπει νὰ γίνεται σεβαστὴ ἡ ἱεραρχία τοῦ ὑποκόσμου ὥστε νὰ ἐπικρατεῖ ἡρεμία. Πολλὲς εἶναι καὶ οἱ περιπτώσεις τῶν ἐφήθων ποὺ «ἀπαυτόνονται» ἀπὸ τοὺς δασκάλους τους. Ἐντούτοις δὲν ἔχουμε πρόθεση νὰ καταγγείλουμε αὐτὲς τίς πράξεις στὸ ὄνομα τῆς λεγόμενης «ἀθωότητος» τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τονίσουμε διὲν ἓνα ἐκπαιδευτικὸ σύστημα θεμελιωμένο στὸν καταναγκασμὸ καὶ τὴ σεξουαλικὴ ὑποκρισία δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προκαλεῖ σοβαρὲς διαταραχὲς στὴ σεξουαλικὴ αὐτονομία τῶν παιδιῶν. Ἡ ὁμοφυλοφιλία, ὅπως καὶ κάθε μορφὴ σεξουαλικῆς ζωῆς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι πηγὴ χαρᾶς παρὰ μόνο ἀν εἶναι ἐλεύθερη.

Ἡ ἀφήγηση ποὺ ἀκολουθεῖ δείχνει καθαρά διὲν ὁ φόβος τῶν ἀντρῶν νὰ περάσουν στὴν πράξη στηριζέται τουλάχιστον ἐξίσου στὸ φόβο μήπως μεταμορφωθοῦν σὲ γυναικεία ὕπαρξη, ὅσο καὶ σ' ἓνα αἰσθημα ἐνοχλῆς.

Θὰ ἤθελα νὰ ξέρω τί μπορεῖ νὰ σοῦ προσφέρει σωματικὰ κατ' ἀρχὴν. Σοῦ χαρίζει νέες συγκινήσεις; Κι ὕστερα, διὲν περάσει αὐτὴ ἡ σωματικὴ εὐχαρίστηση, μήπως οἱ σχέσεις μεταξὺ ἀντρῶν μποροῦν νὰ σοῦ δώσουν κάτι ποὺ θὰ εἶναι πιὸ ἀγνὸ τελικά ἀπ' ὅ,τι μὲ μιὰ γυναῖκα; Μεταξὺ προσώπων τοῦ ἴδιου φύλου πρέπει νὰ ὀδηγεῖσαι τελικά σὲ βαθύτερη φιλία, ποὺ πρέπει νὰ καταλήγει σὲ μιὰ μορφὴ

Έρωτα. Μιά φίλΙΑ πολὺ προχωρημένη, γιατί δὲν ἔχεις πιὰ τίποτα νὰ κρύψεις. Καὶ πιστεύω διὰ ἀνάμεσα σὲ πρόσωπα τοῦ ἴδιου φύλου θὰ πρέπει νὰ εἶναι πολὺ πιὸ εὐκολο νὰ τὰ λὲς ὅλα, ἀπ' ὅτι ἀνάμεσα σὲ πρόσωπα διαφορετικοῦ φύλου... Γ'ιατὶ ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα δὲν ἔχουν τὴν ἴδια αἰσθησὴ καὶ τὴν ἴδια σεξουαλικὴ γεύση. Ἐνῶ ἂν εἶναι δυὸ πρόσωπα τοῦ ἴδιου φύλου, νομίζω διὰ ὁ ἕνας θὰ ξέρει πολὺ καλὰ τί αἰσθάνεται, τί σκέφτεται, τί θέλει ὁ ἄλλος. Καὶ νομίζω διὰ θὰ εἶναι τελικὰ κάτι πολὺ πιὸ ἀληθινό. Ἐγὼ δὲν τοὺς κατακρίνω αὐτοὺς τοὺς τύπους. Αὐτὸ ποὺ δὲν μ' ἀρέσει εἶναι ἡ ἀδελφὴ ποὺ ψάχνει γι' ἀρσενικὸ πάση θυσία· ἀλλὰ ἂν φτάσεις σ' ἕνα ὀρισμένο βαθμὸ ἐξιδανίκευσης τῆς ὅλης ὑπόθεσης, εἶναι πιθανὸ νὰ μὴν εἶναι ἄσχημα. Ἀλλὰ ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ δοκιμάσω σωματικά. Ἡ σωματικὴ πλευρὰ τῆς ὑπόθεσης, ἀνάμεσα σὲ ἄνδρες, μοῦ δημιουργεῖ ἀποσιροφὴ· μοῦ φαίνεται ἀηδιαστικό. Πάντα σεβόμουνα τὸ σῶμα μου καὶ κάτι τέτοιο θὰ μοῦ φαινόταν προσβολὴ γιὰ τὸ σῶμα μου. Στὸ σιχατὸ πῆγε νὰ μοῦ κολλήσει ἕνας λοχίας· ἔ τότε φούντωσα ἀπὸ ἀγανάκτηση καὶ θὰ τοῦ ἔσπαγα τὰ μούτρα κι ἂς ἦταν λοχίας! (Λύκ)

Ἡ ἰδέα τῆς διείσδυσης ἀπὸ τὸν πρωκτὸ προκαλεῖ τέτοιου εἶδους ἀντιδράσεις, γιατί τὸ νὰ μπαίνει κάποιος μέσα σου μοιάζει νὰ εἶναι τὸ βασικὸ διακριτικὸ σημάδι τοῦ γυναικείου φύλου. Ἔτσι, σύμφωνα με τὴν παράδοση τῆς κοινωνίας μας, ὁποιαδήποτε διείσδυση σὲ κάνει θηλυπρεπὴ. Ἡ ἀνικανότητα καὶ ἡ ὁμοφυλοφιλία, κατὰ τὴν τρέχουσα ἀντίληψη πηγαίνουν συχνὰ μαζί, σύμφωνα με τὴν ἰδέα ὅτι ὅποιος δὲν «γαμεῖ», δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ «γαμιέται».

Ὅσο γιὰ τὴ γυναικεία ὁμοφυλοφιλία, οἱ ἄνδρες τὴν ἀντιμετωπίζουν με πολὺ λιγότερη σοβαρότητα· θεωροῦν ὅτι, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει διείσδυση, δὲν ἔχουν νὰ κάνουν με σοβαρὴ ἀντιζήλια. Πιστεύουν ὅτι στὴν ὁμοφυλοφιλία, τόσο τὴν γυναικεία ὅσο καὶ τὴν ἀντρικὴ, ὑπάρχει ὁ ἀντρικὸς καὶ ὁ γυναικεῖος ρόλος, ὁ ἐνεργητικὸς κι ὁ παθητικὸς παίχτης. Σπάνια φαντάζονται ἀμοιβαιότητα τῶν ρόλων. Ἡ μόνη ἐνόχληση μπορεῖ νὰ προέλθει ἀπὸ τὶς ἀποκλειστικὰ ὁμο-

φυλόφιλες γυναίκες (κι επομένως, αν όχι σοβαρές αντίζηλες, τουλάχιστον αγίατρευτα απομακρυσμένες από τη γοητεία των άρσενικών). Άλλα αυτές, κατά την κρίση των περισσοτέρων, δεν είναι παρά εύνουχισμένες υπάρξεις: «γχομένοι» χωρίς πέος, άγοροκόριτσα.

Οί άντρες έχουν μεγαλύτερη δυσκολία να παραδεχτούν την ομοφυλοφιλία τους απ' ό,τι οί γυναίκες, κυρίως γιατί θ' άμφισβητηθεί έτσι ή άνδροπρεπής εικόνα τους. Οί γυναίκες μπορούν να είναι ομοφυλόφιλες ή άμφιφυλόφιλες χωρίς να πληγεί σοβαρά ή εικόνα της θηλυκότητάς τους. Οί άντρες πού έχουν συχνές ομοφυλοφιλικές περιπέτειες, αλλά όχι αποκλειστικές, δεν παραδέχονται ό,τι τοποθετούνται στο είδος των «κολασμένων» και μερικές φορές μάλιστα άρνούνται ν' άναγνωρίσουν στόν έαυτό τους ό,τι είναι ομοφυλόφιλοι.

Δέν είμαι δικός τους, δέν είμαι ομοφυλόφιλος. Είμαι απλώς αίσθησιακός· και ή σάρκα είναι σάρκα! (Άνρϋ)

Ή κατάσταση μέσα στην οποία οί ομοφυλόφιλοι ζούν τις έπιθυμίες τους είναι συχνά τραγική. Ή καταπίεση, οί προσβολές, ή καταδίκη πού ύφίστανται είναι του ίδιου τύπου με αυτές πού ύφίστανται οί γυναίκες ή διάφορες κοινωνικές κατηγορίες όπως οί τρελλοί, οί ανάπηροι, οί μετανάστες κτλ. Το FHAR (Front Homosexuel d' action révolutionnaire, Μέτωπο Όμοφυλόφιλων Έπαναστατικής Δράσης) τό είχε καταδείξει άμέσως μετά τόν Μάη του 1968. Όσόσο οί οργανώσεις της άκρας άριστεράς δέν δείχνονται λιγότερο πουριτανικές από άλλους πάνω σ' αυτό τό θέμα. Θυμάμαι ό,τι είχα παρευρεθεί, λίγο πριν από τό 1968, σέ μιá συζήτηση ανάμεσα σέ ήγετικά στελέχη μιζς «έπαναστατικής» οργάνωσης σχετικά με την άναγκαιότητα αποκλεισμού των ομοφυλοφίλων πού θά μπορούσαν να διεισδύσουν στην οργάνωση, ενώ προφανώς ύπηρχαν ήδη ομοφυλόφιλοι μέλη αύτης της οργάνωσης πού όμως έκρυβαν σχολαστικά την ομοφυλοφιλία τους.

Αυτός ό φόβος της ομοφυλοφιλίας είναι αισθητός στις μικρές ιεροτελεσιές της καθημερινής ζωής πού ρυθμίζουν τις έπαφές και τις σχέσεις μεταξύ άντρών. Οί χαιρετισμοί, τά σημάδια της άντρικής φιλίας, τά παιχνίδια, ό άθλητισμός, χρησιμεύουν στο να απο-

καθίστουν έπαφές μεταξύ άντρών, αλλά με τρόπο πού νά απο-
κλείει κάθε παρεξήγηση. Στο καφενείο για παράδειγμα, χώρο ακό-
μα τυπικά άντρικό, τά τολμηρά άστεία, τά πειράγματα για γυναί-
κες πού δέν είναι παρούσες, τά χαρτιά και τό ποτό χρησιμεύουν
ταυτόχρονα στο νά συσφίγγουν τή συνοχή του άντρικού είδους (όπου
οί ταξικές διαφορές εξαλείφονται προσωρινά) και στο νά έμποδί-
ζουν τήν αναπήδηση όμοφυλοφιλικών έπιθυμιών, προσφέροντας
παράλληλα μιá διέξοδο στην έπιθετικότητα πού θά μπορούσε νά
γεννηθεί από τήν κατάπνιξη τέτοιων έπιθυμιών. Η άντρική άδελ-
φικότητα ύποτάσσεται στην ακόλουθη αντίφαση: πρέπει νά άρνη-
θούμε όποιαδήποτε φανερή όμοφυλοφιλία, αλλά προτιμώντας τελικά
τή συντροφιά των άντρών από τή συντροφιά των γυναικών.

Γάμος, ζευγάρι και οικογένεια

*Ελα να παντρευτούμε...

Οι γυναίκες μεγαλώνουν σχεδόν αποκλειστικά με σκοπό το γάμο· τέσσερεις στις πέντε γυναίκες πιστεύουν ότι δεν υπάρχει τίποτα πιο σημαντικό στη ζωή από το να έχεις έναν αξιαγάπητο σύζυγο και παιδιά. Αντίθετα, οι περισσότεροι άντρες μας λένε ότι στα νεανικά τους χρόνια δεν τους απασχολούσε το ζήτημα της δημιουργίας οικογένειας:

*Δεν ξέρω πώς φανταζόμουνα τη ζωή μου· το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι δεν σκεφτόμουνα καθόλου το γάμο.
(Κρισιόφ)*

Γάμος, παιδιά, κιλ, αυτό το ζήτημα δεν το σκεφτόμουνα πολύ, ούτε πολύ νωρίς. (Ζάκ)

Κι όμως, όταν ο Ζάκ συναντάει την πρώτη «συμπαθητική» κοπέλα, με την οποία νιώθει καλά, την παντρεύεται. Γιατί;

Ούτε εκείνη ούτε εγώ αναρωτηθήκαμε. 'Ο γάμος ήταν ένας κανόνας του παιχνιδιού για να μπορούμε να ζούμε μαζί· ήταν κάτι τελείως αυτονόητο.

*Όλοι όσοι είχαν εμπειρία του γάμου από τους άντρες που ρωτήσαμε (18 στους 32) αναγνωρίζουν ότι μάλλον υποχώρησαν στις κοινές παραδοχές παρά πραγματοποίησαν ένα μεγάλο τους όνειρο. Οι άντρες, προετοιμασμένοι κυρίως για την επαγγελματική σταδιοδρομία και προσκολλημένοι στο πρότυπο του κατακτητή, δεν επι-

διώκουν φανερά τὸ γάμο. Ὁ γάμος πρέπει νὰ μοιάζει συμπτωματικός, τυχαῖος.

Μόνο λίγοι ἄντρες ἀπ' ὅσους ρωτήσαμε, πού ἔδιναν μεγάλο θάρος στὸ Μεγάλο Ἑρωτα, θεωροῦσαν τὸ γάμο μιὰ λογικὴ καὶ υποχρεωτικὴ διέξοδο. Εἶχαν παντρευτεῖ κατὰ κανόνα τὴν πρώτη «ἐντάξει κοπέλα» πού τοὺς ἄρεσε καὶ τοὺς «ἀγαποῦσε». Οἱ ὑπόλοιποι ἔδιναν τὴν ἐντύπωση ὅτι παγιδεύτηκαν ἀπὸ τὶς περιστάσεις, ὅτι παντρεύτηκαν γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς γονεῖς τους, γιὰ νὰ βροῦν πιὸ εὐκολα διαμέρισμα, ἐπειδὴ ἡ φιλενάδα τους εἶχε μείνει ἔγκυος κτλ. Ἀλλὰ συχνὰ ὑπάρχει ταυτόχρονα τὸ αἶσθημα ὅτι συνάντησαν τὴν ἐκλεκτὴ, «τὴν καλὴ περίπτωση» πού δὲν πρέπει ν' ἀφήσουν νὰ τοὺς ξεφύγει:

*Ἐγὼ αἰσθάνθηκα ὅτι ταιριάζαμε μ' αὐτὴν τὴν κοπέλα.
Ἐνῶσα ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀφήσω νὰ περάσει καί τι τέτοιο,
γιατὶ μετὰ χάθηκα! Δηλαδή ἦταν μιὰ διαίσθηση πού εἶχα.
(Ζάν - Κλώνι)*

Τελικά, ἀφοῦ προηγουμένως τονίσουν ὅτι οἱ γυναῖκες εἶναι αὐτὲς πού κυρίως εἶναι προσκολλημένες στὸ γάμο, πολλοὶ ἄντρες ὁμολογοῦν ὅτι, στὴν περίπτωσή τους, οἱ ἴδιοι ἔσπρωξαν στὸ γάμο. Ὁ γάμος εἶναι στὴν πραγματικότητα τὸ μέσον πού τοὺς παρέχει μιὰ κάποια ἐξασφάλιση:

Ἄν συζεῖς μὲ κάποιον καὶ τοακῶνεσαι μαζί του ἐπὶ δεκαπέντε μέρες, τὴ δεκάτη πέμπτη μέρα ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δυὸ θὰ πάρει δρόμο... Ἐνῶ ἂν εἶσαι παντρεμένος, μπορείς νὰ τοακῶνεσαι ἐπὶ δεκαπέντε μέρες, ἑρεῖς ὀδομάδες, ἕνα μῆνα καὶ σὸ μῆνα ἐπάνω νὰ εἶσαι ἀκόμα μὲ τὴ γυναικούλα σου. (Ζάν - Πιέρ, δυὸ χρόνια παντρεμένος).

Οἱ ἄντρες φοβοῦνται τὴ μοναξιά. Ἡ μοναξιά δὲν σημαίνει μόνον συναισθηματικὴ καὶ σεξουαλικὴ στέρηση ἀλλὰ συχνὰ εἶναι ἐπίσης ἕνα μειονέκτημα στὴν ἀσκήση τοῦ ἐπαγγέλματος:

Γιὰ μένα εἶναι ἀπλό· ἤμουν πάντα μόνος στὴ ζωή... Ἡ-

μουνα ὀρφανός, ζοῦσα μὲ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ κράτους καὶ μὲ μεγάλωσε μιὰ καλόγρια. Πῆγα στὸ στρατό, ἔκανα ἱερία χρόνια στὴν Ἀλγερία. Καὶ ὅσο ἔκανα τὸ στρατιωτικὸ μου σκέφτηκα καλὰ κι εἶδα διὸ θὰ εἶμαι μόνος στὴ ζωὴ. Βρῆκα μιὰ κοπέλα μὲ ἀλληλογραφία, ποὺ μοῦ ἔγραφε γράμματα στὸ μέτωπο.

Γύρισα μὲ ἄδεια κι εἶδα διὸ ἦταν ἀπὸ καλὴ οἰκογένεια. Παντρεύτηκα λοιπόν, γι' αὐτό, γιατί διαν γυρίζεις ὕστερα ἀπὸ ἱερία χρόνια στρατιωτικὸ θρίσκεσαι στὴ ζωὴ τελείως μπαφιασμένος.

Ἀλλωστε γιὰ τὴ δική μου κατὰσταση (οἰκοδόμος) νομίζω διὸ θὰ ἦταν ζόρικο νὰ εἶσαι ἐργένης. Ἐχῶ δουλέψει στὴν Πεζῶ, ἦταν καλὸ ἐργοσιτάσιο: σοῦ δίνουν σιέγη, ἰπάρχουν δωμάτια γιὰ ἐργένηδες. Ἐκεῖ, θὰ μποροῦσα νὰ μείνω ἐργένης. Ἀλλὰ γιὰ τὴ σημερινή μου κατὰσταση εἶναι πολὺ ἄσχημο: διαν γυρνᾷς οὔτε σου μούσκεμα εἶναι πολὺ ὠραῖο νὰ θρίσκες ἔνα ζεστὸ δωμάτιο, καθαρά ροῦχα κι δλα τ' ἄλλα... (Λουί)

Ὁ ἐκπατρισμός, ἡ ἀπομόνωση καὶ ἡ σεξουαλικὴ στέρηση ποὺ προκαλεῖ τὸ στρατιωτικὸ σπρώχνουν ἔντονα τοὺς ἄντρες στὸ γάμο. Στὸ στρατὸ ὁ Λουί καταλαβαίνει διὸ χρειάζεται νὰ παντρευτεῖ ἂν δὲν θέλει νὰ μείνει μόνος στὴ ζωὴ. Στὴ διάρκεια τῆς θητείας του ἐπίσης ὁ Κριστόφ παντρεύεται καὶ ὁ Μπερνάρ κι ὁ Λύκ συναντᾶνε τίς μέλλουσες γυναῖκες τους.

Εἶχα μπαφιάσει, εἶχα ἀνάγκη ν' ἀγκιστρωθῶ ἀπὸ κατιτί.
(Κριστόφ)

Ὁ στρατὸς ἐπίσης, ἐκτὸς ἀπ' τὸ νὰ κάνει τοὺς ἄντρες νὰ αἰσθάνονται τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ γάμου, καθορίζει τὴν ἡλικία στὴν ὁποία πρέπει νὰ παντρεύονται: μετὰ τὸ στρατιωτικόν...

Ποιά εἶναι τὰ ἐλαττώματα τοῦ γάμου, ὅπως τὰ βλέπουν οἱ ἄντρες; Ὅσοι εἶναι ἀκόμα ἀνύπαντροι καυχῶνται γι' αὐτὸ καὶ κα-

κολογούν συστηματικά τὸ γάμο, τὴ «θηλειὰ στὸ λαιμό». Μερικοὶ γιὰ τὸν θεωροῦν ἄχρηστο θεσμό, ἓνα σκέτο χαρτί:

Δὲ νιώθω καμιὰ ἀπολύτως ἀνάγκη νὰ παντρευτῶ· συζῶ μὲ μιὰ κοπέλα, εἶναι σὰ νάμαστε παντρεμένοι. Γιὰτὶ νὰ πάω νὰ δάλω τὴν ιζίφρα μου σ' ἓνα παλιόχαρτι; (Ρομπέρ)

Ἄλλοι ἀνύπαντροι προχωροῦν πρὸ μακριὰ καὶ τὸν χαρακτηρίζουν κατηγορηματικά θλαθερό: ὁ γάμος εἶναι μιὰ παγίδα στημένη ἀπὸ τίς γυναῖκες, ὅπου οἱ ἄντρες δὲν πρέπει νὰ πέσουν ἂν θέλουν νὰ γλεντήσουν τὴ ζωὴ τους. Ὁ Μαρσέλ δὲν ἀφήνει τὴν εὐκαιρία νὰ χλευάσει ἐκείνους πού πιάστηκαν στὴν παγίδα. «Ὁ γάμος εἶναι φυλακὴ, γνωρίζω πολλοὺς παντρεμένους ἄντρες πού τὸ μετάνιωσαν» λέει. Πετᾷ στὸν Ζίλ, πού παντρεύτηκε στὰ 21 του: «Ἐσὺ εἶσαι τρελλός!», ἀλλὰ εἰσπράττει τὴν ἀπάντησιν: «Ἐσὺ δὲν ἔχεις ἀκόμα ἡρεμήσει». Καὶ πραγματικά, ὅταν θὰ «ἡρεμήσει» θὰ παντρετῇ: «Ὅταν εἶσαι παντρεμένος δὲν τρέχεις σὰν τρελλός».

Ἄλλὰ ὅταν εἶναι κανεὶς ἀνύπαντρος, χλευάζει τὸν γάμο κυρίως γιὰ τὸν θεωρεῖ ἐπικίνδυνον γιὰ τὴ συνεννόησιν τοῦ ζευγαριοῦ. Αἰσθάνεται: ἀόριστα ὅτι εἰσάγει ἓνα νομικὸ καὶ ψυχολογικὸ καταναγκασμὸ πού μπορεῖ νὰ ἐμποδίζει τὴν πληρότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν μιᾶς σχέσης· ὁ γάμος ἀποστεώνει, ὁδηγεῖ εἰς τὴ συνήθεια, ἀποτρέπει κάθε ἀμφισβήτησιν: εἶναι τὸ τέλος τῆς διάθεσης ν' ἀρέσεις, εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς προσωπικότητος.

Ὅμως, σχεδὸν ὅλοι θὰ παντρευτοῦν ἂν κάποτε ἀποκτήσουν παιδί: «Εἶναι πρὸ φυσικόν», λέει ὁ Φιλίπ· «Εἶναι ὑποχρεωτικόν», λέει ὁ Μαρσέλ.

Μόνον δύο ἄντρες ἀρνοῦνται νὰ σκεφτοῦν τὸ γάμο, κάτω ἀπὸ ὅποιονδήποτε συνθήκες:

Τὸ νὰ παντρεύεσαι ἐπειδὴ κάνεις ἓνα παιδὶ σημαίνει διὰ ὑποκύπτεις σὲ ὀρισμένους θεομοῦς, διὰ οκύθεις τὸ κεφάλι· καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ ἓνα χαρτί! Κι ὕστερα ὁ γάμος γιὰ τὴ γυναῖκα εἶναι σκέτη σκλαβιά, εἶναι ἡ κατάληξιν αὐτοῦ πού ἐπὶ χρόνια τῆς προετοιμαζαν: μιὰ καλὴ σκλαβιά. (Κριστιάν)

Συζυγική σύζευξη

Οι παντρεμένοι άντρες αναλαμβάνουν με πάθος την υπεράσπιση του θεσμού, που τούς φαίνεται να προσφέρει πλεονεκτήματα σε σχέση με την εργένικη ζωή:

Οί εργένηδες ζοῦνε σὰ θλάειες. Ξέρω εργένηδες πού ζοῦνε πανάθλια καί καταγιᾶνε στυλοδάτες τῶν καφενείων. (Ζάν Πιέρ)

Όταν κάποιος παντρεύεται, κάνει προσπάθειες, υποχωρήσεις, ακόμα και θυσίες για να πᾶνε τὰ πράγματα καλά. Έχει την εντύπωση ότι αναλαμβάνει περισσότερες ευθύνες. «Είναι όπως ή ελαιογραφία, είναι πιο δύσκολη αλλά πολύ πιο ωραία!...». Προφανώς οι θρησκοί, όπως ο Γκύ, δίνουν τη μεγαλύτερη σημασία στο γάμο:

Έγώ έχω την εντύπωση ότι διαν δὲν παντρεύεσαι δὲν εἶσαι παρὰ ἓνα ἄθροισμα δυὸ ατόμων. Ένῳ ἀπὸ τῆ στιγμῆ πού... Ναι, ὑπάρχει κάποια στιγμή πού γίνεται ἡ τομὴ ἀνάμεσα στὴν προηγούμενη καὶ τὴν κατοπινὴ κατάσταση· κι αὐτὴ ἡ στιγμή εἶναι ἡ τελετὴ τοῦ γάμου καὶ τῆς υπογραφῆς τοῦ χαρτιοῦ. Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή κι ἔπειτα, εἶσαι ἓνα ζευγάρι· δὲν εἶσαι πιά τὸ ἄθροισμα δύο ατόμων. (Γκύ)

Τὸ να ἀνάγεις τὸ γάμο σ' ἓνα συμβόλαιο ἐγγύησης, σὲ μιὰ πράξη ιδιοκτησίας εἶναι σὰ νὰ μειώνεις τὴν ἀξία τῆς ἔκθεσης, λέει. Αὐτὸ πού ἔχει σημασία στὴ ζωὴ, εἶναι νὰ πετύχεις στὸ γάμο σου:

Τί ἀξία ἔχει γιὰ ἓναν ἄντρα τὸ νὰ γίνει ἓνας ἐπιτυχημένος, ἂν ἀποτύχει στὸ σπιτικό του, ἂν τοῦ ξεφύγει ἀπ' τὰ χέρια ἡ ἀνατροπὴ τῶν παιδιῶν του; Ἐμένα, τὸ γεγονὸς ότι παντρεύτηκα μὲ βοήθησε νὰ ὀλοκληρωθῶ καλύτερα.

Ἡ ἰδέα ότι ὁ ἄντρας ἔχει ἓναν προορισμὸ καὶ ἱκανότητες πού

πρέπει ν' αναπτύξει, έχει ξεπεράσει τὰ ὅρια τῆς θρησκείας. Ὁ γάμος, ἢ τὸ ζευγάρι πού ζεῖ πάνω στοῖς ἴδιο πρότυπο, μοιάζει πλέον ἀναγκαῖος γιὰ τὴν ἀνθρώπινη «ὀλοκλήρωση»:

Εἶναι ἕνα κίνητρο, τὸ ζευγάρι, μεγαλοποιεῖ ὁ Φρανσουά (57 ἐτῶν). Ἀλλὰ δὲν βλέπω τόσο πολλές διαφορὲς ἀνάμεσα σὲ παντρεμένα καὶ ἀνύπαντρα ζευγάρια, σὺ μάλιστα πού ὁ καθένας ἔχει συνείδηση τῶν εὐθυνῶν τοῦ ἀπέναντι οἰόν ἄλλο.

Τὸ νὰ παντρευτεῖς μία ἢ δέκα φορές ἢ καθόλου, πιστεύει ὅτι ἔχει σχέση μὲ τὸ περιβάλλον στοῖς ὁποῖο ζεῖς. Γι' αὐτὸν σημασία ἔχει σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ κι ὄχι ὁ γάμος:

Πολὺ συχνά, μὲ ὅλες τὶς εὐθύνες πού φορτῶνεται ἕνα ζευγάρι, τὸ θεωροῦν πηγὴ ἀλλοτριώσεως... Ἀλλὰ ἀργότερα ἀνακαλύπτουν ὀριομένες ἀξίες πού ἦταν κρυφές.

Μερικοὶ σύζυγοι ἐκφράζουν βέβαια ὀρισμένες ἐπιφυλάξεις: ὁ γάμος μπορεῖ ἐπίσης νὰ εἶναι ἄρος, ἀλλοτριώση. Ἀλλὰ δὲ δικαιούνται νὰ τὸν διαλύσουν, γιὰτὶ εἶναι δεμένοι μὲ τὴ γυναῖκα τους, γιὰτὶ «ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε», γιὰτὶ ἔχουν παιδιὰ ἢ γιὰτὶ ἀκόμα, γιὰ μερικοὺς, ἐφόσον ἡ ἀλλοτριώση τοῦ γάμου συνδέεται μὲ τὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία, πρέπει νὰ περιμένεις τὴν ἀλλαγὴ τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, πού θὰ ἐπιφέρει τὴ μετατροπὴ τῶν κοινωνικῶν σχέσεων...

Αὐτοὶ πού ἔχουν πάρει διαζύγιο ἢ ἔχουν χωρίσει μὲ τὴ γυναῖκα τους ἔχουν ξαναγίνει ἐξαιρετικά δύσπιστοι. Ἐκτὸς ἀπὸ ἕναν, κανεὶς δὲ σκέφτεται νὰ ξαναρχίσει. Ἀλλὰ θεωροῦν γενικὰ τὸ σταθερὸ καὶ μονογαμικὸ ζευγάρι ὡς κάτι ἀναγκαῖο, ἐκτιμώντας παράλληλα ὅτι ἂν ἀποδεσμευτεῖ ἀπὸ τοὺς νομικοὺς καταναγκασμοὺς θὰ ἔχει περισσότερες πιθανότητες ἐπιτυχίας — χωρὶς νὰ λογαριάσουμε ὅτι ἂν ἀποτύχει, θὰ γλυτώσει ὅλες τὶς ἐνοχλήσεις καὶ τὶς διατυπώσεις ἐνὸς νέου διαζυγίου.

Δυὸ πιτσουνάκια...

Ἡ ἄρνηση τοῦ μονογαμικοῦ ζευγαριοῦ παραμένει κάτι ἐξαιρετικά σπάνιο. Ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς ἀνύπαντρους ἢ τοὺς χωρισμένους ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἀπορρίπτουν τὸ γάμο, εἶδαμε ὅτι τὸ πρότυπο τοῦ ζευγαριοῦ συναγωνίζεται μὲ ἐπιτυχία τὸ πρότυπο τοῦ κατακτητῆ:

Νὰ παντρεντῶ, ἐγώ, δὲν τὸ ἀντέχω... Νὰ ζῶ μὲ μιὰ κοπέλα, μάλιστα... (Λουντοβίκ)

Νὰ ζῆς ὅλη σου τὴ ζωὴ, ἂν εἶναι δυνατὸν, μὲ μιὰ κοπέλα, χωρὶς ὅμως νὰ παντρεύεσαι· γιὰ νὰ μὴν αἰσθάνεσαι φυλακισμένος. (Κριστιάν).

Αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία εἶναι τὸ ζευγάρι, ἢ ζωὴ δυὸ ἀνθρώπων μαζί, ἢ καθημερινὴ ζωὴ. Ἡ διαλεκτικὴ ἀνάμεσα σὲ δυὸ πρόσωπα, αὐτὸ εἶναι ποὺ μ' ἐνδιαφέρει· καὶ μ' ἐνδιαφέρει στὴ μακροχρόνια διάρκειά της. (Ντιντιέ).

Νὰ ζῆς μὲ κάποιον ποὺ σὺννενοεῖσαι, χωρὶς νὰ εἶσαι παντρεμένος... Νὰ μένεις ἀνύπαντρος ἀλλὰ νὰ ἔχεις καὶ παιδί. (Πῶλ)

Ἀκόμα καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν διαλέξει τὴν ἐλεύθερη ἔκωση ἢ ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ φαίνεται ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἰσορροπία καὶ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης. Ἐλάχιστες εἶναι οἱ παραφωνίες σ' αὐτὸ τὸ κοντσέρτο: εἶναι κατὰ κανόνα οἱ φωνές τῶν ἀντρῶν ποὺ εἶναι μὲν δεμένοι μὲ τὴν κοπέλα μὲ τὴν ὁποία συζοῦν, ἀλλὰ θὰ ᾔθελαν νὰ ἀπολαύσουν μιὰ μεγαλύτερη σεξουαλικὴ ἐλευθερία. Εἶναι διχασμένοι ἀνάμεσα στὴν ἐπιθυμία τους νὰ κρατήσουν «προνομιούχες» σχέσεις καὶ τὴν ἀνάγκη νέων γνωριμιῶν. Μόνο ἐπειδὴ βρίσκουν πολὺ περιορισμένη τὴν αὐτονομία τους κατηγοροῦν συχνὰ τὸ ζευγάρι ὅτι εἶναι πηγὴ ἀλλοτριώσεως, καταπίεσης ἢ καταστροφῆς. Οἱ τέσσερες ἄντρες ποὺ βρίσκονται σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι εἶχαν δώσει ἀρχικὰ μεγάλῃ βαρύτητα στὸ ζευγάρι γιὰ μιὰ μεγάλῃ περίοδο τῆς ζωῆς τους.

Στήν πραγματικότητα, αν και όλοι εξήγησαν καθαρά γιατί δυσπιστούν απέναντι στο γάμο ή αντίθετα γιατί τον επιδοκιμάζουν, δεν μπόρεσαν εντούτοις να δώσουν παρά ελάχιστα εξηγήσεις για την επιθυμία τους να συζούν με μία γυναίκα.

Η άρνηση του γάμου σημαίνει σχεδόν πάντα μία διαμαρτυρία απέναντι στην κοινωνική πίεση που οδηγεί στη σχηματοποίηση και την υποκρισία των ανθρώπινων σχέσεων. Ο ταυτόχρονος εκθειασμός του ζευγαριού σημαίνει ότι επιβάλλει κανείς «ελεύθερα» στον εαυτό του τους ίδιους καταναγκασμούς σταθερότητας και πίστης, απαραίτητους για ένα γάμο. Είναι μία απελπισμένη και άπατηλη προσπάθεια για την επιδίωση ενός μοντέλου που βρίσκεται σε κρίση. Απομονωμένος, στερημένος, αποπροσανατολισμένος από μία απάνθρωπη κοινωνία, ο άνθρωπος ονειρεύεται ζεστές ανθρώπινες σχέσεις και αυτά τα όνειρά του διοχετεύονται στη ζωή του ζευγαριού.

«Η οικογένεια πρέπει να προστατευτεί και να υποστηριχτεί. Μέσα στην τόσο κινητική και συχνά μάλιστα τόσο ανησυχητική κοινωνία μας, η οικογένεια είναι η σταθερότητα. Μέσα στο τόσο αδέσβαιο περιβάλλον μας είναι η ασφάλεια. Μέσα στον τόσο σκληρό κόσμο μας, είναι η τρυφερότητα», δήλωνε ο Ζισκάρ ντ' Εσταίη στην προεκλογική του εκστρατεία.¹

Υπερασπίζοντας την οικογένεια, η μοντερνίζουσα και φιλελεύθερη δεξιά αρχίζει να υποτονίζει κάπως την πλευρά «υπεράσπιση της ήθικης τάξεως και σεβασμός των θεσμών» για να τονίσει την πλευρά «συναισθηματικό καταφύγιο του ατόμου απέναντι στην επιθετικότητα της σύγχρονης ζωής». Η κοινωνία μπορεί ν' άνεχτεί, αν είναι ανάγκη, μία κάποια αποδέσμευση απέναντι στο γάμο, με την προϋπόθεση ότι θα εξακολουθήσει να υφίσταται το σταθερό ζευγάρι (έπομένως, τελικά, η οικογένεια).

1. Εφημερίδα Le Monde, 14 Μάη 1974.

Στήν οικογένεια

Πολλοί άντρες, γιά νά εξηγήσουν τήν προσκόλλησή τους στην οικογένεια καθώς και τήν επιθυμία τους νά φτιάξουν κι αὐτοί τή δικιά τους οικογένεια, ἀναφέρονται στην οικογένεια ἀπ' ὅπου προέρχονται, ὑπογραμμίζοντας τήν προστασία καί τήν ἀλληλεγγύη πού προσφέρει ἀπέναντι στόν ἐξωτερικό κόσμο.

Οικογένεια - καταφύγιο, οικογένεια - φυλή, ἀμυντική οικογένεια, παραμένει ἕνας ἀπό τούς κυριότερους σκοπούς τῆς ὑπαρξῆς:

"Έχουμε πολὺ ἔντονα τήν ἰόση νά κατασιρέσουμε τήν οικογένεια, γι' αὐτό εἶναι πολὺ σημαντικό νά φτιάξεις μιὰ οικογένεια. (Ζάν - Λουί)

Δὲν ἀρκεῖ νά φτιάξεις μιὰ οικογένεια, πρέπει καί νά καταφέρεις νά πετύχει. (Ντινιέ)

Δὲν ἀρκεῖ νά πετύχεις στήν ἀγωνιστική ἢ ἐπαγγελματική σου ζωή, πρέπει καί νά πετύχεις στήν οἰκογενειακή σου ζωή καί στήν ἀντιστροφή τῶν παιδιῶν σου. (Ζίλ καί Γκυ)

Οἱ μαρξιστικές ἢ ἀναρχικές κριτικές τῆς οἰκογένειας ἀρχίζουν νά ἐξαπλώνονται πέρα ἀπὸ ἕνα στενὸ κύκλο. Δὲν μπορεῖ πιά κανεὶς νά ὑπερασπίζεται τήν οἰκογένεια μὲ τὸν τρόπο τῆς παραδοσιακῆς δεξιᾶς ἢ τῆς ἄκρας δεξιᾶς χωρὶς νά φαντάζει σὰν ἀντιδραστικὸ ὑποκείμενο. Ἐτσι ἀνθίζουν σήμερα ἕνα σωρὸ ρεφορμιστικές προτάσεις γύρω ἀπὸ τὸν λεγόμενον «βασικὸ πυρήνα τῶν ἐθνῶν» γιά νά διατηρήσουν τήν οἰκογένεια, ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τήν καταγωγή της καί ἀπὸ τὰ ἀστικά της κατάλοιπα. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ μοντέλα τῆς οἰκογένειας στήν πραγματικότητα δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὸ παραδοσιακὸ μοντέλο παρὰ μόνο στὸ ἔξῃς, στὸ εἶναι καλύτερα προσαρμοσμένα στὶς ἀνάγκες μιᾶς προχωρημένης βιομηχανικῆς κοινωνίας· παίζουν ἕνα ρόλο ἐξίσου συντηρητικὸ μὲ τὰ ἄλλα.

Ἐγώ εἰμαι πολὺ οἰκογενειακὸς τύπος», λέει ὁ Μισέλ· ἀλλὰ ἀντιπαρθέτει τὴ δική του οἰκογένεια, πού ἔχει ταυτόχρονα ἀλληλεγγύη καί ἐλευθερία, στήν «ἡλιθία καί καταπιεστικὴ ἀστική οἰκογένεια».

Βεβαίως ὁ Κριστιάν δηλώνει: «Ἡ οἰκογένεια ἔχει ξεφτίσει, ἔχει ξεφληθεί, ὀρίσκειτα: σὲ πλήρη ἀποσύνθεση». Καὶ ὁ Λύκ: «Ἡ ἔννοια οἰκογένεια σήμερα δὲ σημαίνει τίποτα πιά γιὰ κανέναν, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ μερικοὺς μεγαλααστοὺς, ἐξαιτίας τοῦ χρήματος, ἢ μερικοὺς πάμφτωχους στοὺς ὁποίους χρησιμεύει γιὰ ἀναπλήρωση καὶ ξέσπασμα». Ἀλλὰ παρόλο πού δηλώνουν ὅτι ἡ οἰκογένεια εἶναι ἀντιδραστική, δὲ σημαίνει ὅτι δὲν θέλουν οἱ ἴδιοι νὰ φτιάξουν μιὰ οἰκογένεια ἢ νὰ συνεχίσουν νὰ ζοῦν μ' αὐτήν. Πιστεύουν πὼς γίνεται νὰ συμμιθᾶσουν τὴ σταθερότητα μὲ τὴν ἀλλαγὴ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς οἰκογενειακῆς δομῆς. Θὰ ὑπῆρχε τότε μιὰ οἰκογένεια ἀλληλέγγνα, ἀνοιχτὴ καὶ μιὰ οἰκογένεια ἀντιδραστική, καταπιεστική, ἀποπνιχτική. Θ' ἀρκοῦσε νὰ ἀνανεωθεῖ ἡ οἰκογένεια, νὰ ἐξαλειφθοῦν οἱ ἀλλοτριωτικὲς πλευρὲς τῆς πού κληρονομήθηκαν ἀπὸ τὴν καπιταλιστικὴ κοινωνία. Ἐπικαλοῦνται τὴ «σοσιαλιστικὴ» οἰκογένεια. Ἀλλὰ στὴν οὐσία, ἀνανεωμένη ἢ ὄχι, πρόκειται πάντα γιὰ τὴν ἴδια πανάρχαια ἀστική μονογαμικὴ οἰκογένεια, πού προσφέρεται σὰν ἓνα ἰδεῶδες καὶ ὀριστικὸ μοντέλο.

Ὁ μπαμπάς, ἡ μαμά, τὰ χαριτωμένα μικρά, τὸ Οἰδιπόδειο τοῦ ψυχαναλυτῆ, ἓνα σωρὸ νοήματα, σχέσεις, στάσεις, αἰσθήματα πού μᾶς παρουσιάζονται σὰν οἰκουμενικά καὶ μάλιστα σὰν θεμελιωμένα ἀπὸ βιολογικὴ ἀποψη. Στὴν πραγματικότητα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ κοινωνία μας κάνει δύσκολη τὴ σεξουαλικὴ ζωὴ ἔξω ἀπὸ τὸ γάμο, ὁ Ζάν - Πιέρ γιὰ παράδειγμα, θεωρεῖ τοὺς ἀνύπαντρους φουκαράδες. Αὐτὸ πού ἐνισχύει ἀκόμα περισσότερο τὸν ὑπερρελισμὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι σήμερα ἔχει ἐπιβληθεῖ ἓνα μοναδικὸ συζυγικὸ πρότυπο σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις.

Πὼς λοιπὸν νὰ φανταστεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι ποτὲ δυνατόν μιὰ ἄλλη ὁργάνωση καὶ ἄλλα αἰσθήματα νὰ συνδέουν γονεῖς καὶ παιδιὰ; Τὰ παραδείγματα διαφορετικῶν κοινωνιῶν ὅπου ἡ πατρότητα καὶ ἡ μητρότητα, τὰ οἰκογενειακὰ αἰσθήματα, οἱ δεσμοὶ τοῦ αἵματος βιώνονται διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι στὴ δική μας κοινωνία, ἐρμηνεύονται ἀμέσως σὰν δείγματα «ἀγριότητος» χαρακτηριστικὰ τῶν «πρωτόγονων». Ἡ ὑπαρξὴ αὐτῶν τῶν μακρινῶν στὸ χῶρο καὶ χρόνον κοινωνιῶν δὲν φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ ἱκανοποιητικὸ ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς πεποίθησης ὅτι ὁ τύπος τῆς οἰκογένειας πού γνωρίζουμε εἶναι ὁ μόνος «πολιτισμένος».

Κι όμως, στις άρχές του αιώνα, υπήρχαν ακόμα στη Γαλλία άναγνωρισμένες και χαρακτηριστικές διαφορές στην όργάνωση και τη λειτουργία των οικογενειών ανάλογα με τó άν ήσαν άστικές, έργατικές ή άγροτικές. Ίδιαιτέρα ή συμπεριφορά των γονιών άπέ-
ναντι στα παιδιά τους, ό βαθμός άυτονομίας πού τούς παραχωρού-
σαν, διέφεραν άπό τη μία τάξη στην άλλη. Δέν μπορούσε νά επι-
βληθεί τó ίδιο είδος περιορισμών σ' ένα νέο άστό, προορισμένο νά
κληρονομήσει την πατρική επιχείρηση, και σ' ένα γιό εργάτη ή
φτωχού χωρικού, όποχρεωμένο νά πάρει πολύ νωρίς τó δρόμο της
φάμπρικας ή τού χωραφιού γιά νά άνακουφίσει τόν οικογενειακό
προϋπολογισμό. Αυτές οι διαφορές, στό μέτρο πού υπάρχουν ακόμα,
πνίγονται όλο και περισσότερο μέσα στην ίσοπέδωση των αξιών και
της οικογενειακής ήθικης πού κατόρθωσαν νά επιβληθούν άπό τó
σχολείο και τά μέσα μαζικής ενημέρωσης. "Άς πάρουμε γιά παρά-
δειγμα τά ραδιοφωνικά ή τηλεοπτικά σήριαλ όπου μία οικογένεια
κατά κανόνα μικροαστική παρουσιάζει μία εικόνα με τίς χαρές
και τίς λύπες της. Πρίν άπό την τηλεόραση, ή ραδιοφωνική σειρά
«ή Οικογένεια Ντυρατόν» ήταν τó πρότυπο τού είδους. Άρχίζον-
τας την ώρα τού βραδινού φαγητού, αυτό τó σινερομάντζο παρου-
σίαζε στη σκηνή τά μέλη μιās «μέσης Γαλλικής» οικογένειας πού
έτοιμάζονταν κι αυτά νά καθήσουν στό τραπέζι. Τό βραδινό φα-
γητό έχει γίνει ή μεγάλη στιγμή της οικογενειακής ιεροτελεστίας.
Οι γονείς έχουν γυρίσει άπό τη δουλειά, τά παιδιά έχουν έρθει άπό
τό σχολείο, όλη ή οικογένεια βρίσκειται συγκεντρωμένη στόν ίδιο
χώρο. Τό διαμέρισμα, τó σπίτι, ή «έστία», σχηματίζουν ένα έδαφος
άποτραβηγμένο άπό τόν κόσμο, μυστικό, οικείο, όπου έχουν ταχθεί
νά βασιλεύουν ή άγάπη, ή ήρεμία, όλη ή χαρά πού λείπει άπό τόν
έξω κόσμο. Άλλά κι άν γίνεται συχνά θέατρο τρομερών έκκαθα-
ρίσεων λογαριασμών, σκληρών μισών και άποπνικτικών έξαρτή-
σεων, έξακολουθεί νά παρουσιάζεται ή οικογενειακή έστία σάν ένα
λιμάνι ειρήνης κι εύτυχίας: «Πουθενά δέν είναι καλύτερα άπό τó
σπίτι σου».

Οί σιωπές της Ιστορίας όπως τη λέμε στα έγρόνια μας

Δέν είναι πολύς καιρός πού ό συζυγικός έρωτας, όι σχέσεις και τά αίσθήματα μεταξύ γονιών και παιδιών, πού μιάς φαίνονται σήμερα τόσο φυσικά, έχουν πάρει τη μορφή πού τούς αναγνωρίζουμε σήμερα. Συνδέονται μέ την ανάπτυξη της συζυγικής οικογένειας.

Στη διάρκεια της Ιστορίας φαίνεται ότι υπήρξε μία στενή άλλη-λεπίδραση ανάμεσα στις μεταπτώσεις της κρατικής εξουσίας και τόν τρόπο της οικογενειακής οργάνωσης. Στις περιόδους πού τό κράτος ήταν άνίσχυρο, άποδιοργανωμένο, όι πλατιοί δέσμοι τοῦ αίματος (οικογένεια - γενιά) έπαιφναν μεγάλη σημασία. Άντίθετα, ή ισχυροποίηση της κρατικής εξουσίας συνοδευόταν από ένα διαμελισμό της γενιάς πρὸς όφελος της στενής ή συζυγικής οικογένειας. Στην Εύρώπη πρέπει νά περιμένουμε μέχρι τόν 17ο αιώνα και την έγκαθίδρυση ενός ισχυροῦ μοναρχικοῦ κράτους για νά άντικατασταθεί τό αίσθημα της γενιάς τοῦ Μεσαίωνα από τό αίσθημα της οικογένειας. Η άρχιτεκτονική παρουσιάζει μία παράλληλη εξέλιξη, πού θα έγγράψει μέσα στο χώρο αυτή τη νέα τάξη πραγμάτων: τό μεσαιωνικό σπίτι, τελείως άνοιχτό πρὸς τά έξω, όπου τά δωμάτια δέν είχαν ειδική λειτουργία και όπου ό επισκέπτης μπορούσε νά πηγαινοέρχεται ελεύθερα, δέν ύφίσταται πιά παρά μόνο στη μεγάλη άριστοκρατία ή στις Βερσαλλες. Οι άστοι κλείνουν τά στήλια τους. Τά δωμάτια εξειδικεύονται, ή ιδιωτική ζωή περιορίζεται έξω από τό μέρος τοῦ σπιτιοῦ όπου γίνονται όι έπαφές μέ τόν έξω κόσμο, έξω από τό μαγαζί, τό γραφείο, τό σαλόνι. Τό ύπνοδωμάτιο κρύβει την ιδιωτική ζωή.

Άλλά πρέπει νά περιμένουμε την επανάσταση τοῦ 1789 για νά κερδοθούν και όι άλλες τάξεις της κοινωνίας από τόν άστικό τρόπο κατοικίας και ζωής μέσα στους κόλπους μιάς οικογένειας άναδιπλωμένης στο ζευγάρι και τά παιδιά.

Τόν 19ο αιώνα άκόμα, ή πιδ φτωχή και πιδ πολυάριθμη μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ ζούσε σύμφωνα μέ τό μεσαιωνικό πρότυπο: τά παιδιά εγκατέλειπαν συχνά από πολύ νεαρή ήλικία τό σπίτι τών γονιών τους· τό αίσθημα τοῦ σπιτιοῦ, της «έστίας» δέν υπήρχε γι' αὐτούς, τό βαθύ συναισθηματικό δέσιμο πού θεωρούμε αὐτονόητο με-

ταξὺ γονιῶν καὶ παιδιῶν δὲν εἶχε καθόλου τὸν καιρὸ νὰ ἀναπτυχτεῖ. Ἄλλωστε, ἡ ὕψηλὴ παιδικὴ θνησιμότητα δὲν ἐπέτρεπε νὰ εἶναι κανεῖς πάρα πολὺ συναισθηματικὸς μὲ τὰ μωρὰ ἢ τὰ παιδιὰ σὲ μικρὴ ἡλικία, ποὺ εἶχαν μία πιθανότητα στὶς δύο νὰ ἐπιζήσουν¹.

Ἡ οἰκονομικὴ παραγωγὴ δὲν εἶναι πιά σήμερα δεμένη μὲ τὰ οἰκογενειακὰ πλαίσια, ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς περιθωριακοὺς τομεῖς, καταδικασμένους νὰ σθῇσουν μὲ τὴν καπιταλιστικὴ ἀνάπτυξη: βιοτεχνία, μικρεμπόριο, μικρὴ ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευση. Ἀλλὰ ἂν ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάσταση ἀφαίρεσε ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τὸν παραγωγικὸ τῆς ρόλο, ὥστόσο συνοδεύτηκε ἀπὸ μιὰ χωρὶς προηγούμενο προπαγάνδα ὑπὲρ τῆς οἰκογένειας καὶ τῶν οἰκογενειακῶν ἀξιών. Κι αὐτὸ γιατί, ὅπως ὑπογράμμισε ὁ Μάρξ, αὐτὸς ὁ τύπος οἰκογένειας ἐπιτρέπει τὴν ἀναπαραγωγὴ τῆς ἐργατικῆς δυνάμεις μὲ τὰ λιγότερα ἐξοδα γιὰ τὴν ἀστικὴ τάξη. Καθὼς ἡ οἰκιακὴ ἐργασία τῶν γυναικῶν δὲν πληρῶνεται καὶ τὰ παιδιὰ μένουν κάτω ἀπὸ τὴν σχεδὸν ἀποκλειστικὴ ἐξουσία τῶν γονιῶν τοὺς μέχρι τὴν ὥρα ποὺ θὰ μποῦν μὲ τὴ σειρὰ τοὺς στὴν παραγωγὴ, τὰ ἀφεντικὰ πραγματοποιοῦν σημαντικὰ οἰκονομίες. Ἡ ὠρεὰν καὶ ὑποχρεωτικὴ παιδεία, τὰ οἰκογενειακὰ ἐπιδόματα, πρόσφατα καθιερωμένα, πληρῶνονται τελικὰ στὸ μεγαλύτερο μέρος τοὺς ἀπὸ τὶς κρατῆσεις πάνω στοὺς μισθοὺς καὶ ἐπιτρέπουν Ἰσα - Ἰσα, στὰ παιδιὰ τῶν πρὶο φτωχῶν οἰκογενειῶν, νὰ παρουσιαστοῦν στὴν ἀγορὰ ἐργασίας μὲ τὸ μίνιμουμ τῶν γνώσεων ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὸν χειρισμὸ τῶν βιομηχανικῶν μηχανῶν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκονομία στὴν ἀναπαραγωγὴ τῆς ἐργατικῆς δυνάμεις, ἡ ἀστικὴ οἰκογένεια προσφέρει ἕνα ἀναντικατάστατο πλεονέκτημα στὸν καπιταλισμὸ: προετοιμάζει τὰ ἄτομα νὰ ὑποταγοῦν στὴν ἐξουσία του καὶ νὰ ἐνστερνιστοῦν τὶς ἰδεολογικὰς ἀξίες του.

Ἡ ἀστικοποίηση τῆς κοινωνίας μὲ τὴ γενίκευση τῆς ἀστικῆς οἰκογένειας συνοδεύεται ἀπὸ τὴ διάδοση τῶν ἀναπαραστάσεων τοῦ «ἰδιωτικοῦ κόσμου» ποὺ χαρακτηρίζουν αὐτὴ τὴν τάξη. Ἡ σεξουαλικότητα τείνει νὰ περιοριστεῖ στὴν ἀναπαραγωγὴ, ἡ ὁποία δὲν προβλέπεται κατὰ κανένα τρόπο ἔξω ἀπὸ τὸ γάμο καὶ τὴ νόμιμη

1. Γι' αὐτὸ τὸ θέμα βλ. τὸ βασικὸ σύγγραμμα τοῦ Ph. Ariès ποὺ προαναφέραμε.

οικογένεια. Σέξ, έρωτας, αναπαραγωγή και οίκογένεια θά γίνου-
ν αναπόσπαστα δεμένα μεταξύ τους. Μόλις θιχτεί τὸ ένα ἀπ' αὐτὰ τὰ
θέματα, τὰ ὑπόλοιπα έρχονται σάν παρεπόμενα, ὅπως έδειξαν πρόσ-
φατα οἱ κοινοβουλευτικές συζητήσεις πού έγιναν πρὶν ἀπὸ τὴν ψή-
φιση τοῦ νόμου γιὰ τὶς ἐκτρώσεις.

Δὲν ἦταν πάντα έτσι. Παλιότερα, ἂν δὲν ἦσαν τὰ πράγματα
κατ' ἀνάγκη καλότερα, ἦσαν τουλάχιστον πιὸ καθαρά. Ἡ δικαιο-
λογία τοῦ έρωτα δὲν συγκάλυπτε τοὺς οικονομικούς και πολιτικούς
λόγους πού ὑπαγορεύουν τὴν ὑπαρξη τῆς οίκογένειας. Στὴν ἀρι-
στοκρατία, γιὰ παράδειγμα, σπάνια παρενέβαινε ὁ έρωτας στὴν ἐπι-
λογή συζύγου· ἐπιφύλασσόταν κυρίως γιὰ τὶς ἐξωσυζυγικές σχέσεις.
Ὁ Μονταὶν έλεγε ὅτι δὲν παντρεύσαι γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ
γιὰ τὴν οίκογένειά σου, γιὰ τοὺς ἀπογόνους σου· θεωροῦσε σχεδὸν
αἱμομιξία τὸν συνδυασμὸ σφοδροῦ έρωτα και οίκογενειακῶν συναι-
σθημάτων. Σὲ καμιά τάξη τῆς κοινωνίας δὲν συνηθιζόταν ὁ γά-
μος ἀπὸ έρωτα.

Τὰ ἀγαπημένα παιδάκια...

Τὰ παιδιά εἶναι τὸ «τσιμέντο τοῦ ζευγαριοῦ», ἡ «τρίτη διάσταση
τῆς ζωῆς δυὸ ἀνθρώπων». Συχνὰ εἶναι αὐτὸ πού βοηθάει νὰ κρα-
τήσεις τὴ γυναίκα πού αἰσθάνεσαι ὅτι σοῦ φεύγει:

*Ἀναρωτιέμαι τί θὰ γίνεῖ ὅταν θὰ μᾶς ἀφήσουν τὰ παι-
διά μας· γιατί εἶμαστε ένα ζευγάρι πού, ὅπως και νὰ τὸ
κάνουμε, έχει διαμορφωθεῖ σὲ σχέση μὲ τὰ τρία πιτοι-
ρίκια μας... Σκέφτομαι λοιπόν: «Τί θὰ γινότανε ἂν δὲν
ὑπῆρχανε αὐτὰ τὰ τρία πιτοιρίκια; θὰ ζούσαμε μαζί;»
Δὲν εἶμαι δέθαιος. Εἶμαι πολὺ δεμένος μὲ τὰ παιδιά μου,
τὸ ἴδιο κι ἡ γυναίκα μου... Σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἡ σχέ-
ση μας κι ὁ γάμος μας ἴσως ἐξαρτῶνται πάρα πολὺ ἀπὸ
τὰ παιδιά. Εἶναι ὅπως ὁ ἄνθρωπος ένα τσιμέντο φοβερὰ ἀνθε-
κικό. Εἶναι θαρὺ, πολὺ θαρὺ, ἀλλὰ και πολὺ οημαντικό.
Ἄν δὲν ὑπῆρχαν αὐτὰ τὰ τρία πιτοιρίκια, οἴγουρα θὰ εἴχα-
με φαγωθεῖ μεταξύ μας και θὰ ἔπαιρνε ὁ καθένας τὸ δρόμο*

του... Ἀλλὰ ὑπάρχουν τὰ παιδιὰ κι ὕστερα εἶναι κι ἡ συνήθεια... (Ζάκ)

Ἀλλὰ τὸ παιδί ἀντιπροσωπεύει ἀκόμα περισσότερα πράγματα: αὐτὸ εἶναι πού δικαιολογεῖ τοὺς οἰκογενειακοὺς ρόλους, τὴν υποχρέωση τῶν γυναικῶν νὰ εἶναι πιστές. Πρέπει νὰ ὑπάρχει θεβαιότητα γιὰ τὴν πατρότητα:

Δὲν μπορεῖ νὰ ἔρχεται ὁ κάθε μάγκας, νὰ διασκεδάζει κάνοντας παιδιὰ στὴ γυναῖκα σου πίσω ἀπ' τὴν πλάτη σου... γιὰ νὰ ἔρχεσαι μετὰ τοῦ νὰ τὰ τρέφεις! Ὁ, δχι! Σ' αὐτὸ εἶμαι τελείως ἀντίθετος! (Φίλιπ)

Οἱ συζυγικὲς ἀπιστίες καταδικάζονται συχνὰ στὸ ὄνομα τῆς εὐτυχίας τῶν παιδιῶν. Κι ὅμως, τὰ παιδιὰ εἶναι ἀσφαλῶς πιὸ εὐχαριστημένα μ' ἓνα φιλικὸ χωρισμὸ τῶν γονιῶν τοὺς παρὰ μὲ τὴ μισητὴ σχέση ἐνὸς ζευγαριοῦ πού ἀπεχθάνεται ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ἡ φροντίδα τῆς εὐτυχίας τῶν παιδιῶν χρησιμεύει σὰν προπέτασμα γιὰ τὴ σπιτιτικὴ καὶ συζυγικὴ κόλαση.

Ὅταν ἔρχεται ἓνα παιδί ὁ κύκλος τῆς οἰκογένειας μεγαλώνει ἐθέσια, ἀλλὰ κλείνει ἀκόμα περισσότερο γύρω ἀπ' τὸν ἑαυτὸ του.

Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε διὲς ἓνα παιδί ἀλλοτριώνει πάρα πολὺ μιὰ ὀρισμένη αὐτονομία, διὲς δεσμεύει μιὰ ὀρισμένη ἐλευθερία... Τὸ νὰ ἔχεις παιδιὰ οὐ μικρὴ ἡλικία οὐ υποχρεώνει νὰ κλείνεις σπίτι σου. (Ζάν-Πιέρ)

Εἶναι πολὺ δύσκολο, ἀκόμα κι ἂν κάποιος τὸ θέλει, νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ κλείσιμο μέσα στὸ σπίτι ὅταν δὲν ὑπάρχουν θρεφικοὶ καὶ παιδικοὶ σταθμοὶ (πού χρειάζεται νὰ εἶναι ἀνοιχτοὶ εἴκοσι τέσσερις ὥρες τὸ εἰκοσιτετράωρο), συλλογικοὶ ἐξοπλισμοί, συλλογικὴ φροντίδα τῶν παιδιῶν, τοῦ νοικοκυριοῦ, τοῦ μαγειρέματος κτλ. Ὅρισμένοι ἄντρες μιλάνε γιὰ πειράματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους πού ἔγιναν στὴν Κίνα ἢ στὸ Ἰσραήλ· ἀλλὰ ὁ Γκὺ καταλήγει: «Ἀναρρωτιέμαι γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα... Μέχρι τώρα, αὐτὸ πού ἦταν τὸ πιὸ σίγουρο ἦταν ἡ οἰκογενειακὴ δάση». Οἱ περισσότεροι ἄντρες παρα-

μένουν άνίκανοι νά σκεφτούν έξω από τὸ οἰκογενειακὸ σχῆμα, ἰδίως όταν πρόκειται γιὰ τὰ δικά τους παιδιὰ.

Βέβαια, οἱ ἀναπαραστάσεις τοῦ ζευγαριοῦ καὶ τῶν παιδιῶν ἐξε-
λίσσονται. Τὰ περιοδικά, οἱ ραδιοφωνικὲς ἢ τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς
προβάλλουν ἕνα νέο πρότυπο: «τὸ μοντέρνο ζευγάρι», ποὺ ζεῖ μέσα
σ' ἕνα περιβάλλον μοντέρνων οἰκιακῶν συσκευῶν, μέσα σ' ἕνα ντεκόρ
«ντηζάν» ὅπου ἡ γυναίκα δὲν εἶναι ἀναγκασμένη νά φτάσει παρ-
θένα στὸ γάμο, ὅπου τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ δημαρχία δὲν εἶναι ἀπο-
λύτως ἀπαραίτητο, ὅπου ὁ σύζυγος βοηθάει στὸ πλῆσιμο τῶν πιά-
των καὶ στὴ φροντίδα τῶν παιδιῶν, ὅπου οἱ σύζυγοι μποροῦν ἀκόμα
καὶ νά ἔχουν μερικὲς ἐξωσυζυγικὲς περιπέτειες — ποὺ δὲν ἀπει-
λοῦν πραγματικά τὸ ζευγάρι καί, μὲν ξεπεραστεῖ «ἢ χρῆση», τὸ
δένουν ἀκόμα περισσότερο. Τὸ μοντέρνο ζευγάρι δὲν εἶναι πιά τὸ
ζευγάρι τῶν κιτρινισμένων φωτογραφιῶν, εἶναι «χαριτωμένο κι ἀ-
ξιαγάπητο» παρὰ «σεδαστὸ καὶ τίμο» (ἡ ψυχολογία ἀντικαθίστᾷ
τὴν ἠθική), ἀλλὰ παραμένει ζευγάρι.

Ἀκόμα, ἡ «μοντέρνα» ἀναπαράσταση τοῦ παιδιοῦ ἀφορᾷ μόνον τὸ
περιβάλλον του: πλεχτὰ καὶ ζωηρόχρωμα ρουχαλάκια, κούνια σὲ
σχῆμα λουλουδιοῦ, παιχνίδια ἀπὸ πλαστικὸ ἢ καλύτερα ἀπὸ φυσικὸ
ξύλο, πιὸ φιλελεύθερη ἀνατροφή. Τὸ βασικὸ ὅμως, τὸ θεσμικὸ πλαι-
σιο (μὲ τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τοὺς γονιούς, τὴν αὐταρχικότητα καὶ τὸν
καταναγκασμὸ) παραμένει τὸ ἴδιο. Ἀπὸ τὸν Πίο 12ο ποὺ δῆλωνε
ὅτι «ἡ δόση τῆς κοινωνίας, τὸ πρῶτο κέντρο κάθε ἀνατροφῆς καὶ
κάθε μόρφωσης εἶναι ἡ οἰκογένεια» μέχρι τὸν Ζισκάρ ντ' Ἑστῆιν
ποὺ πιστεύει ὅτι «πρέπει νά γίνῃ τὸ πᾶν ὥστε τὰ παιδιὰ αὐτῆς τῆς
χώρας νά γεννιῶνται μέσα σὲ σταθερὲς καὶ ἐνωμένες οἰκογένειες»,
περνώντας ἀπὸ τοὺς παιδαγωγούς, τοὺς ἐκπαιδευτικούς, τοὺς συμ-
βούλους καὶ κάθε εἶδος εἰδικούς ἐπὶ τῆς ἐκπαίδευσεως, ὁ καθένας
ἐπαναλαμβάνει ἀσταμάτητα: τὸ φυσικὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ
εἶναι ἡ οἰκογένεια· ἔξω ἀπ' αὐτὴν καμιά σωτηρία!

Οἱ γονεῖς νιώθοντας ἔνοχοι παντρεύονται, προσπαθοῦν νά μὴν
τσακώνονται μπροστὰ στὰ παιδιὰ, ὑπομένουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, δὲν
χωρίζουν: ὅλα «γιὰ κεῖνα» ἀφοσιώνονται στὸ σπιτί, βλέπουν τη-
λεόραση «οἰκογενειακά»... όταν δὲν φτάνουν μέχρι τὸ σημεῖο νά
ξεχάσουν τὰ ὀνόματά τους μὲ τὸ νά φωνάζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον
μὲ τὸ ὄνομα τοῦ οἰκογενειακοῦ τους ρόλου: μπαμπά, μαμά. Καὶ τὰ

παιδιά, μαθημένα να ζουν μέσα στην ασφάλεια του «ό μπαμπάς καπνίζει την πίπα του ενώ ή μαμά πλέκει κάτω από τη λάμπα και το παιδί ευτυχισμένο κοιμάται στο κρεβάτάκι του» (όπως λένε τα σχολικά αναγκαστικά), νιώθουν εγκατάλειψη μόλις βγουν έξω οι γονείς τους και το σκάνε απ' το σπίτι ή παραμελούν τα μαθήματά τους όταν οι γονείς τα πηγαίνουν ασχνημα ή χωρίζουν. Δεν κατηγορείται τότε ή κοινωνική δομή που κατασκευάζει τα άτομα σαν μικρές ανώνυμες μονάδες, αλλά κατηγορείται ο πατέρας κι ή μητέρα που δεν μπόρεσαν να φτιάξουν μιὰ «σταθερή κι ένωμένη οικογένεια».

Το παιδί είναι επίσης μιὰ προέκταση της εικόνας που φτιάχνουν για τον εαυτό τους οι γονείς. Είναι περήφανοι να ανακαλύπτουν ομοιότητες, προσπαθούν να διαμορφώσουν το παιδί πάνω στο δικό τους πρότυπο, στις επιδιώξεις τους, στα όνειρά τους, στις χαμένες ελπίδες τους. Είναι κατά κάποιον τρόπο μιὰ επένδυση για το μέλλον: τα παιδιά κουβαλάνε τις ελπίδες κοινωνικής ανόδου των γονιών που δεν κατάφεραν οι ίδιοι να πραγματοποιήσουν.

Έτσι, πολλοί αναπαράγουν τη δική τους σκληρή κι αυταρχική ανατροφή στον τρόπο ανατροφής των παιδιών τους.

Ο Μπερνάρ Εξησε άπαίσια παιδικά χρόνια:

Έμεις τρώγαμε ξύλο· αυτό μās έκανε κάπως καταχθόνιους... Αλλά δεν είχαμε ιδιοτέλεια. Σήμερα τα παιδιά αγαπούν τους γονείς τους για τα όφελή που αποκομίζουν, για το κέρδος. Η σημερινή ασυδοσία δεν είναι και επιτυχία! Χρειάζεται κάποιος αυταρχισμός: αν το παιδί κάνει ό,τι θέλει γίνεται κάθαρμα κι αλήτης. Για μένα, ελεύθερος ίσον κακοαναθρεμένος. Χρειάζεται μιὰ κάποια αυστηρότητα.

Όστόσο θά 'πρεπε ο Μπερνάρ να ξέρει τί αποτελέσματα φέρνει αυτό το είδος ανατροφής: ο ίδιος, δυστυχισμένος, σκληρά μεγαλωμένος από τον πατριό του, έγινε εγκληματίας. Όταν ο προγόνος του γίνεται κι αυτός με τη σειρά του εγκληματίας, εγγάζει το συμπέρασμα ότι κι αυτός δεν ανατράφηκε με αρκετή αυστηρότητα κι ότι ή εξέλιξη των πραγμάτων τον δικαιώνει! Θεωρεί ότι ο προ-

γονός του δεν θα δρισκόταν σήμερα στη φυλακή και η προγονή του δεν θα ήταν σήμερα ανύπαντρη μητέρα «αν τις είχαν φάει λίγο περισσότερο». Μπορεί κανείς να μετρήσει τη δύναμη με την οποία οι προκαταλήψεις και η ταξική ήθικη βαρβαίνουν ακόμα και στα χειρότερα θύματα της κοινωνικής αδικίας.

Άλλα η πλειοψηφία των νέων αντρών κλίνει προς μια ανατροφή πιο φιλελεύθερη από εκείνην που είχαν οι ίδιοι. Με πολλή προσοχή: τα παιδιά πρέπει να έχουν προσωπικότητα, αλλά θα ήθελαν πολύ να τους μοιάσουν· δεν πρέπει να ασκούν βία επάνω τους, αλλά είναι απαραίτητη η αυστηρότητα κτλ. Άκόμα κι αν έχεις καλές προθέσεις δεν είναι εύκολο να είσαι φιλελεύθερος, λέει ο Ζίλ, πατέρας τριών παιδιών:

Πρέπει να προσπαθείς να μην το καταπιέξεις στο σεξουαλικό θέμα όπως και στα άλλα θέματα. Αν και αυτό που λέω είναι μεγάλη κουδένια, γιατί υπάρχουν φορές που το θάξεις τις φωνές όπως όλος ο κόσμος!

Δεν πρέπει να εξιδανικεύουμε το πρόβλημα... Όταν ζεις μέσα σε μια τρύπα με τρία παιδιά, έρχονται στιγμές που χάνεις τα μυαλά σου.

Έπιβίωση και ναυάγιο της συζυγικής οικογένειας

Οι παδοί της γυναίκας στο σπίτι αρνούνται την ευθύνη τους στην περίπτωση που, μετά το χωρισμό, η γυναίκα τους θα είναι αναγκασμένη να δουλέψει (όποτε έχει χάσει κατά κανόνα κάθε επαγγελματική ιδιότητα ή δεν μπόρεσε να την αποκτήσει, εξαιτίας του αποκλειστικά οικιακού της ρόλου). Αυτή η οικονομική εξάρτηση της γυναίκας τους απέναντί τους τους φαίνεται φυσιολογική και δεν τους άρεσει να μιλάνε γι' αυτό:

Όταν παντρεύεσαι σκοπεύεις να ζήσεις όλη σου τη ζωή με τον άλλον. Το να φανταστείς αυτό που λές τώρα, προ-

υποθέτει ένα αξιολάγριο τέλος! (Ζάν - Πιέρ)

"Όταν παντρεύεσαι, το κάνεις με τη σταθερή θέληση ότι όλα θα πάνε καλά και θα διαρκέσουν πολύ:

Βρήκα μιὰ κοπέλα που είχε τις ίδιες ιδέες με μένα και τὰ πήγαμε καλά, νὰ πούμε. Ξέραμε ότι ξεκινούσαμε κι οί δυο κάνονας δυο γίνεται μεγαλύτερη προσπάθεια για νὰ προχωρήσει τὸ πράγμα. (Γκύ)

"Αν υπάρχει καλή θέληση ἀπὸ κάθε πλευρά, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴν πάει καλά τὸ πράγμα. Ὁ Λουντοβίχ πιστεύει ότι θὰ θέλει πάντα νὰ ζεῖ με τὴν ἴδια κοπέλα:

"Αν μοῦ ἀρέσει, κι ὅλ' αὐτά, κι ὅσοι καταλαβαίνει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ναί... Μπορεῖ νὰ κρατήσει για ὅλη μας τὴ ζωή, ἂν πλαγιάζει συνέχεια μαζί μου κι ὅλ' αὐτά, ἂν συμφωνεῖ πάντα μαζί μου (sic)· τότε, νομίζω ότι θὰ τὰ πᾶμε καλά...

"Όσοι ζοῦν με μιὰ γυναίκα βρίσκουν ότι δὲν εἶναι τόσο ἀπλό, ότι μπορεί νὰ παρουσιαστοῦν προβλήματα, ἀλλὰ ἡ καλή θέληση μπορεί όλα νὰ τὰ ξεμπλέξει:

«Αν δὲν πηγαίνουν τὰ πράγματα τόσο καλά, πρέπει νὰ καταλάβει κανεὶς γιατί. Διαφωνῶ με τὸ ν' ἀφήσεις τὴν κατάσταση νὰ χειροτερεύει μέχρι νὰ μπαφιάσεις καὶ νὰ φύγεις. Ἀντίθετα, ἂν ὑπάρχει ἕνα πρόβλημα που πρέπει νὰ λυθεῖ, πρέπει νὰ προσπαθήσεις νὰ τὸ λύσεις, νὰ τὸ λύνεις μαζί με τὸν ἄλλον. Ἀν τὰ πράγματα δὲν πηγαίνουν καλά σὲ οὗτε ἢ ἂν καυγαδίζεις, πρέπει νὰ δεῖς τὸ γιατί καὶ νὰ προσπαθήσεις νὰ λύσεις τὸ πρόβλημα ὅχι για νὰ πεῖς «δὲν θὰ χωρίσουμε καὶ θὰ μείνουμε μαζί μέχρι τὸ θάνατο», ἀλλὰ γιατί ἂν εἶσαι πάντα συνειδητὸς δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ μὴν πάνε όλα καλά. (Κριοτόφ).

"Ὅπωςδήποτε ὑπάρχει: ἕνα σημεῖο χωρίς ἐπιστροφή:

“Έχω άρκετη... όχι καρτερία, αλλά συνείδηση του σημείου χωρίς επιστροφή. Παντρεύτηκα με μιὰ γυναίκα, κάναμε μαζί τρία παιδιά... Υπάρχουν πράγματα που δεν ξαναρχίζει κανείς πολλές φορές στη ζωή του. Έχω κρίσεις, αλλά δλος ο κόσμος έχει κρίσεις... “Όταν θυμώνω, τὰ βλέπω όλα μαύρα: άχ, άν δεν είχα αυτή τη μπάλλα του κατάδικου σιὰ πόδια, γυναίκα και τρία παιδιά, άν δεν είχα παντρευτεί σιὰ 25 μου... “Αλλά ποιέ δεν κρατάει πολύ και, καιά βάρδος, διαν είμαι μόνος επί δεκαπέντε ήμέρες σις διακοπές, ε τότε πλήττω φοβερά. Κι ύστερα, οί ναυγάδες δεν κρατάνε ποτέ πολύ, γιατί, δεν ξέρω γιατί, έχουμε πάλι δρεξη νά πλαγιάσουμε μαζί και τότε όλα γίνονται μέλι-γάλα... (Ζάκ).

“Έρχεται όμως κάποια στιγμή που δεν έχουν πια καμιά δρεξη νά πλαγιάσουν μαζί.

· “Αλλά, λέει ο Μαρσέλ, ένα ζευγάρι δεν είναι για νά πλαγιάζει πάντα μαζί!

“Αν κάποιος δεν έχει πια δρεξη νά πλαγιάζει με τη γυναίκα του;

Θά ήταν φριχτό νά χωρίσω έπειδή δεν κάνω πια κέφι τη γυναίκα μου! φωνάζει ο Λουί. Είναι σάν εκείνον που λέει «βαρέθηκα νά τρώω χοιρινό, τώρα θέλω νά φάω μοσχάριο· δεν άντέχω άλλο!» Θά ήταν πολύ εύκολο σ’ αυτήν την περίπτωση! Ζείς δεκαπέντε χρόνια με μιὰ γυναίκα κι έπειτα τη χωρίζεις: «δὲ θέλω πια νά πλαγιάζω μαζί σου, θέλω νά πλαγιάζω με μιάν άλλη». “Ε, λοιπόν, δεν ξέρω τί θά σκεφτότανε σ’ αυτή την περίπτωση ή γυναίκα!

Σύμφωνα με την αντίληψη του για τὸ γάμο —συναισθηματική και υλική ασφάλεια— και για τὸ ρόλο της γυναίκας που πουθενά δεν μπορεί νά νιώθει καλύτερα άπ’ ο,τι στο σπίτι, χωρίζω σημαίνει ούσιαστικά έγκαταλείπω τη γυναίκα μου, την παρατάω σάν ένα μεταχειρισμένο σεξουαλικό αντικείμενο.

"Αν δὲν ἔχεις ὁρεξὴ νὰ πλαγιάξεις μὲ τὴ γυναῖκα σου, κοιμήσου σὲ χωριστὰ κρεβάτια· ὑπάρχουν λύσεις,

ἀπαντάει ὁ Γκύ. "Ὅλες οἱ λύσεις ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χωρισμό, τὴ ντροπὴ τοῦ διαζύγιου...

"Ἐνα τραγούδι τοῦ Μισέλ Ντελπές, «οἱ Χωρισμένοι», πού δὲ θίγει τὸ ζήτημα τῆς ἰδεολογίας τοῦ ζευγαριοῦ οὔτε τοὺς παραδοσιακοὺς ρόλους, παρουσιάζει ἀνάγλυφα τὴν κοινωνικὴ διαδικασία τοῦ διαζυγίου:

*«"Αν ἔβλεπες τὸ δικηγόρο μου,
τί θέλει νὰ μὲ κάνει νὰ πῶ γιὰ σένα...
Τίς ὥραϊες στιγμὲς τῆς ζωῆς μου
πρέπει νὰ τὶς ξεχάσω,
εἶναι ἀνάγκη νὰ σὲ κατηγορήσω.
Μερικοὶ αἰδοῦνται ὑποχρεωμένοι
νὰ μᾶς παρουσιάσουν τὸν ἕναν ἀπέναντι σὶν ἄλλον.
Θὰ ἦταν ἄσχημο νὰ φτιάσουμε σὶν σημεῖο, ἐσὺ κι ἐγώ,
ν' ἀπεχθάνεται ὁ ἕνας τὸν ἄλλο καὶ νὰ τοῦ ρίχνει τὰ λάθη..."*

Κι ὅμως αὐτὸ γίνεται: σὲ ὅλες σχεδὸν τίς περιπτώσεις· ἀλλὰ ἡ μεγάλη ἐπιτυχία πού γνώρισε αὐτὸ τὸ τραγούδι ὀφείλεται σ' ἕνα πλατιά διαδεδομένο αἶσθημα: στὴν ἰδέα ἑνὸς χωρισμοῦ πού δὲν θὰ προκαλεῖ ἀναγκαστικὰ μίσος. "Ἐνα αἶσθημα πού γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ θ' ἀπαιτοῦσε ἕναν ἄλλο τύπο συνένωσης ἀπὸ τὸν σημερινὸ γάμο καὶ τὴ σημερινὴ οἰκογένεια, μιὰν ἄλλη κοινωνία. "Ἐν τῷ μεταξύ, καὶ μ' ὅλες τίς ἔνδεχόμενες μεταρρυθμίσεις, τὸ διαζύγιο παραμένει μιὰ ἀπλὴ ἀσφαλιστικὴ δικλείδα πού ἀνοίγει μόνο ὅστερα ἀπὸ πολλὰ προσπάθειες... καὶ πολλὰ χρήματα.

Αὐτὸ πού ἔγραφε ὁ Ράιχ στὴ δεκαετία τοῦ '30 εἶναι πάντα ἐπίκαιρο:

"Ἡ ἀντιδραστικὴ κοινωνία ἔχει οἰκονομικὸ συμφέρον ἀπὸ τὸ θεσμὸ τοῦ αἰώνιου μονογαμικοῦ γάμου καὶ δὲν μπορεῖ νὰ λάβει ὑπόψη τῆς τὰ σεξουαλικά ἐνδιαφέροντα. Γι' αὐτὸ

τὸ λόγο, στὴν κοινωνία αὐτή, κάθε ἀπλούστευση τῶν διατυπώσεων τοῦ διαζυγίου εἶναι χωρὶς οὐσιαστική σημασία γιὰ τὸν πολὺ κόσμο. Οἱ νόμοι σχετικὰ μὲ τὸ διαζύγιο σημαίνουν μόνο δι: ἡ κοινωνία δέχεται τὴν ἀρχὴ τοῦ διαζυγίου. Ἀλλὰ εἶναι διατεθειμένη καὶ νὰ δημιουργήσει τὶς οικονομικὲς προϋποθέσεις πού θὰ ἐπέτρεπαν στὴ γυναῖκα νὰ πάρει διαζύγιο; Μιὰ τέτοια προϋπόθεση θὰ ἦταν τὸ νὰ μὴν ἐρχεται ἡ ἀνεργία σὰ συνέπεια τῆς ὀρθολογικοποίησης τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ ἡ μείωση τοῦ χρόνου ἐργασίας καὶ ἡ αὐξηση τῶν μισθῶν. Μὲ δεδομένη τὴν ὑλικὴ ἐξάρτηση τῆς γυναίκας ἀπὸ τὸν ἄντρα καὶ τὴ χαμηλότερη συμμετοχὴ της στὴν παραγωγικὴ διαδικασία, ὁ γάμος ἀντιπροσωπεύει γι' αὐτὴν ἕναν προστατευτικὸ θεσμό, ἀλλὰ πού ταυτόχρονα ἐπιτρέπει τὴν ἐκμετάλλευσή της: πραγματικὰ, ἡ γυναῖκα δὲν εἶναι μόνο τὸ σεξουαλικὸ ἀντικείμενο τοῦ ἄντρα καὶ προμηθεύτρια παιδιῶν γιὰ τὸ κράτος, ἀλλὰ εἶναι καὶ ἄμισθη οἰκιακὴ δοθὴς, πράγμα πού αὐξάνει ἔμμεσα τὸ κέρδος τοῦ ἐργοδότη. Γιατὶ ὁ ἄντρας δὲν μπορεῖ νὰ δουλέψει μὲ τὰ χαμηλὰ ἐπίπεδα τῶν συνηθισμένων μισθῶν παρὰ μόνο ἂν διεκπεραιώνεται ὡρεὰν μιὰ ὀριομένη ποσότητα δουλειᾶς σὸ σπῆτι. Ἄν ὁ ἐργοδότης εἶχε νὰ φροντίσει γιὰ τὴν οἰκιακὴ οἰκονομία τοῦ ἐργάτη, θὰ ὀφείλε νὰ τοῦ πληρώνει εἴτε μιὰ παραδουλεύτρια, εἴτε ἕνα μισθὸ πού θὰ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ μισθώσει μιὰ. Ἡ γυναῖκα τοῦ σπιτιοῦ διεκπεραιώνει ὡρεὰν αὐτὴ τὴ δουλειά. Ἄν ἡ σύζυγος ἐργάζεται καὶ ἄλλου, σὸ σπῆτι κάνει ὑπερωρίες πού δὲν τὶς πληρώνεται γιὰ νὰ φέρει βόλτα τὴν οἰκιακὴ οἰκονομία· ἂν δὲν τὸ κάνει, αὐτὴ ἡ οἰκονομία ἀποσυντίθεται λίγο ὥς πολὺ, καὶ ὁ γάμος παύει νὰ εἶναι ἕνας συμβατικὸς γάμος(...). Οἱ διαμάχες τοῦ γάμου εἶναι ἅλντες μέσα στὰ πλαίσια τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς τάξης πραγμάτων, γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: ἀπὸ τὴ μιὰ, ἡ σεξουαλικὴ ἀνάγκη δὲν μπορεῖ νὰ ἐκπληρωθεῖ μὲ τὴ μορφή πού τῆς ἔχει ἐπιβληθεῖ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ κατάρρευση τῆς συζυγικῆς ἠθικῆς· ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ οικονομικὴ κατώταση τῆς γυναίκας καὶ τῶν παιδιῶν καθιστᾷ ἀναγκαίᾳ τὴν δια-

τήρηση του θεσμού, γι' αυτό και η συνεχής προσφυγή στην υπάρχουσα σεξουαλική μορφή του καταναγκαστικού γάμου.¹

Τὰ κοινόδια

Τὰ πειράματα της κοινοδιακής ζωής πού πολλαπλασιάζονται ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια εἶναι πάρα πολὺ ἐνδιαφέροντα. Ἀποτελοῦν ἕνα δείγμα ὅτι πολλοὶ νέοι θέλουν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὸ παραδοσιακὸ οἰκογενειακὸ μοντέλο καὶ δὲν σκοπεύουν νὰ τὸ ἀναπαραγάγουν. Οἱ σκοποὶ τους μπορεῖ νὰ εἶναι πολὺ διαφορετικοί: πολιτικοί, οἰκολογικοί, παιδαγωγικοί κτλ. Ἀλλὰ αὐτὸ πού ἔχει συγκαταστήσει κυρίως ἡ κοινὴ γνώμη ἀπὸ τὰ πειράματα αὐτὰ εἶναι ἡ σεξουαλικὴ ἐλευθερία πού ἐπικρατεῖ. Αὐτὴ ἡ ὑποτιθέμενη σεξουαλικὴ ἐλευθερία (γιατὶ σὲ πολλὰ κοινόδια κάθε ἄλλο παρὰ πλήρης εἶναι) εἶναι πού τραβάει ἢ τρομάζει τοὺς ἄντρες πού ρωτήσαμε.

Οἱ ὁπαδοὶ τῆς κοινοδιακῆς ζωῆς εἶναι οἱ ἴδιοι πού θεωροῦν τὸ ζευγάρ: πηγὴ ἀλλοτρίωσης καὶ θὰ ἤθελαν μιὰ μεγαλύτερη σεξουαλικὴ ἐλευθερία. Ἀλλὰ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πλάταιμα τῆς συναισθηματικῆς ζωῆς, τὸ νὰ ζοῦν σὲ κοινόδιο σημαίνει συχνὰ ἐπίσης γι' αὐτοὺς νὰ ζοῦν καλύτερα, μὲ λιγότερα ἔξοδα καὶ μὲ περισσότερο ἐλεύθερο χρόνο, νὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὸ ἐργαστάσιο καὶ τῇ ζωῇ τῶν πόλεων.

Ἀλλὰ ὁ ἐνθουσιασμός γιὰ τὴν κοινοδιακὴ ζωὴ ἀφορᾷ τελικὰ πολὺ λιγότερους νέους ἀπ' ὅ,τι νομίζεται γενικά. Ἀκόμα κι ἐκεῖνοι πού ἀπάντησαν ὅτι εἶναι ὑπὲρ τῆς ζωῆς αὐτῆς, δὲν δείχνουν ὑπερβολικὸ ἐνθουσιασμό.

Ζευγάρι ἢ κοινόδιο, τὸ ἴδιο μοῦ κάνει· ἀλλὰ ἂν τοὺς γνωρίζεις ὅλους καλὰ καὶ σ' ἀρέσουν ὅλοι, θὰ πρέπει νὰ περνᾷς καλύτερα στὸ κοινόδιο, θὰ συζητᾷς κι ὅλα αὐτά... (Λουντοβίχ)

Γιὰ τὸν Κριστιάν τὸ κοινόδιο εἶναι μιὰ πιθανὴ λύση ἂν συμβιβάζεται μὲ τὴ δουλειὰ καὶ ἂν ἡ σεξουαλικὴ ἐλευθερία δὲν καταργεῖ

1. Βύλχεμ Ράιχ, Ἡ σεξουαλικὴ ἐπανάσταση.

τὴν αἰσθηματικὴ ἀποκλειστικότητα...

Ὁ Μπερνάρ εἶναι ὁ μόνος ἄντρας ποὺ ἔχει ζήσει πραγματικά σ' ἓνα κοινόβιο· ἔφτασε ἐκεῖ κατὰ τύχην, στὰ σαράντα τοῦ χρόνια, ὕστερα ἀπὸ τρεῖς γάμους. Ἦταν ὁ μόνος ἐργάτης ἀνάμεσα σὲ μιὰ πλειοψηφία ἀριστερῶν διανοούμενων καὶ μεσαίων στελεχῶν. Δὲν μπόρεσε νὰ δεχτεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦ τίς προσπάθειες σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης ποὺ γίνονταν στὸ κοινόβιο, γιατί ἔρχονταν σὲ μεγάλη ἀντίθεση μὲ τὴ σεξουαλικὴ λειτουργία ποὺ εἶχε συνηθίσει ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια: ἀνάγκη νὰ «παίξει θέατρο», σεβασμὸς τῶν κανόνων καὶ τῶν πρὸ παραδοσιακῶν σεξουαλικῶν ρόλων, κτλ. Ἀλλὰ λέει γιὰ τὴν ἐμπειρία του, ποὺ κράτησε περισσότερο ἀπὸ ἓνα χρόνο:

Ἦταν κάτι ποὺ μὲ πλούτισε πολὺ, ἦταν μιὰ καλὴ περίοδος· ἂν γινόταν, πάλι θὰ τὸ ξανάκανα. Ἦταν κάτι ποὺ ἄλλαξε τὸν τρόπο ποὺ εἶδπα πολλὰ πράγματα· οἱ ἐπιτέδω τῆς οἰκογένειας ἔμαθα διὸ ὅλες οἱ δουλειὲς πρέπει νὰ μοιράζονται, διὸ δὲν ὑπῆρχαν ἄντρες καὶ γυναῖκες: ὅλα ἀνεξαρτήτως τὰ κάναμε ἀπὸ κοινού. Μὲ βοήθησε ἀκόμα νὰ δῶ μ' ἓνα νέο τρόπο τὴ γυναῖκα γενικά, νὰ μὴ τὴ θεωρῶ πιά ὡς ἓνα οκεῖος, νὰ μὴ θεωρῶ διὸ ὅτιδήποτε κάνει ἀποτελεῖ κομμάτι τοῦ ρόλου της. Πρῖν, δὲν θὰ ἔσκυθα ποτὲ νὰ στρώσω ἓνα κρεβάτι· θεωροῦσα παράλογο τὸ νὰ μὴν ἔχει στρώσει ἡ γυναῖκα μου τὸ κρεβάτι καὶ τελείως φυσικὸ τὸ νὰ πηγαίνω γιὰ ὕπνο ἢ νὰ βλέπω τηλεόραση τὴν ὥρα ποὺ αὐτὴ πλένει τὰ πιάτα.

Ὡστόσο, οἱ περισσότεροι ἄντρες δηλώνουν διὸ εἶναι ἐχθρικοὶ ἀπέναντι στὴν κοινοβιακὴ ζωὴ:

Δὲν ἔχω δοκιμάσει ποτέ, γιὰ μένα εἶναι ἀδύνατο. Αἰσθάνομαι ἀνίκανος νὰ ὑποφέρω μιὰ κοινοβιακὴ ζωὴ, καὶ δὲ νομίζω διὸ ἀπλοποιεῖ τὰ προβλήματα τὸ νὰ ζεῖς σὲ κοινόβιο, κάθε ἄλλο... (Ζάκ)

Στὴν πραγματικότητά αἰσθάνονται ἀνίκανοι γιατί δὲν θὰ δέχονταν νὰ μοιραστοῦν τὴ γυναῖκα τους:

Ἡ σεξουαλική κοινοκτημοσύνη είναι ἀδιανόητη, ἀδίωτη καὶ ἐξωπραγματική, γιατί οἱ προνομιοῦχες οἰκότητες ἐκεῖ μέσα δημιουργοῦν ἀνυπόφορες σιερήσεις. (Φρανσίς)

Ἀφήνουν ἐλεύθερες τὶς παρορμήσεις τους καὶ αὐτὸ πληγώνει τὴν εὐαισθησία. (Ζεράρ)

Οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι πού μόλις πρὶν εἶχαν δηλώσει ὅτι εἶναι κατὰ τῆς κοινοδιακῆς ζωῆς γιατί δὲν ἀπλοποιεῖ τὰ προβλήματα, γιατί τὰ πολλαπλασιάζει ἐπιπλέον, ἐξαμολογοῦνται ὁμόφωνα ὅτι θὰ ζοῦσαν εὐχαρίστως σ' ἓνα κοινόδιο «ἂν ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα σύνολο ζευγαριῶν χωρὶς σεξουαλικὴ ἐλευθερία», γιατί ἡ κοινοδιακὴ ζωὴ θὰ τοὺς «ἀπλοποιῶσε τὴ ζωὴ καὶ τὰ ὕλικά προβλήματα»...

Οἱ εὐμενεῖς ἢ ἐχθρικές θέσεις ἀπέναντι στὴν κοινοδιακὴ ζωὴ μοιράζονται λοιπόν, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπειλὴ πού ἀποτελεῖ γιὰ τὸ ζευγάρι ἡ σεξουαλικὴ ἐλευθερία: σκέφτονται τὰ «ἀγαθὰ» τῆς κοινοδιακῆς ζωῆς, ἀλλὰ προτιμοῦν τὴ ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ, γιατί εἶναι ὁπωσδήποτε πιὸ εὐκολή. Ἐνα ζευγάρι μπορεῖ νὰ προχωρήσει, λένε, γιατί δυὸ ἄτομα μποροῦν νὰ κάνουν ὑποχωρήσεις, ἀλλὰ δέκα ἄτομα μαζί!... Ἡ ἀλλιῶς δέχονται «ἓνα ἐξατομικευμένο κοινόδιο» (sic), συγκέντρωση ζευγαριῶν πού κρατᾶνε τὴν ἀτομικότητά τους... δηλαδή δὲν ἐφαρμόζουν τὴ σεξουαλικὴ ἐλευθερία. Γιατί τὸ κοινόδιο μοιάζει νὰ εἶναι τὸ Βατερλώ τοῦ ζευγαριοῦ, ἐξαιτίας τοῦ ἀνταγωνισμοῦ· ἄλλωστε «ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀποφασίζουν νὰ ζοῦν σὲ κοινόδιο, αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ ζευγάρι ἔφτασαν στὸ χεῖλος τοῦ γκρεμοῦ». Κι ὕστερα, ὁ καθένας θέλει νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, νὰ μὴ δίνει λογαριασμό σὲ κανένα. Τὸ τελευταῖο ἐπιχείρημα κατὰ τῶν κοινοδίων, πού εἶπε ἓνας μαοϊκός, εἶναι ὅτι:

Τὸ κοινόδιο εἶναι μία δομὴ ἀδίωτη μέσα στὴν σημερινὴ κοινωνία. (Ζίλ)

Πρέπει ἄραγε νὰ συμπεράνουμε ὅτι τὸ ζευγάρι δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀδίωτο μέσα σ' αὐτὴν τὴν ἴδια κοινωνία;

Πίστη, ζήλεια, μονογαμία: ὁ ἀντρικὸς τρόπος ζωῆς

Πίστη καὶ ζήλεια

Ἡ πίστη δὲν εἶναι μικρὴ υπόθεσις. Βασικὴ δέσμευσις τοῦ γάμου, καθαγιασμένη ἀπὸ τῆ θρησκείας, ἀπόδειξις ἀγάπης ἀκόμα κι ἔξω ἀπὸ τὸν γάμο. Ὡστόσο, ὁ Ναπολέοντειος Κώδικας δίνει διαφορετικὸ ὅρισμό γιὰ τὴ μοιχεία ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν ἀφορᾷ τὸν σύζυγο ἢ τὴν σύζυγο. Εἶναι ἄλλωστε πολὺ διδακτικὸ νὰ μάθουμε τὴν προσωπικὴ γνώμη τοῦ Ναπολέοντα πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα:

Ἄν ὁ ἄντρας κάνει ἀπιστίαν στὴ γυναῖκα του, ἂς τῆς τὸ ὁμολογήσει, ἂς μεταμεληθεῖ· δὲν θὰ μείνουν ἴχνη. Ἡ γυναῖκα θυμώνει, συγχωρεῖ, συμφιλιώνεται, κι ἀκόμα θυγαίνει κερδισμένη πολλές φορές. Δὲν γίνεται τὸ ἴδιο ὅμως μὲ τὴν ἀπιστίαν τῆς γυναίκας. Μπορεῖ νὰ ὁμολογήσει, νὰ μεταμεληθεῖ, ἀλλὰ ποῖος θὰ ἐγγυηθεῖ διὰ ὅλα θὰ ξεχαστοῦν; Αὐτὸ τὸ κακὸ δὲ διορθώνεται· γι' αὐτὸ δὲν πρέπει, δὲν μπορεῖ ποτε ἡ γυναῖκα νὰ υποκύψει. Μόνο ἀπὸ ἑλλειψη κρίσεως, κοινοῦ νοῦ καὶ ἀπὸ λαθεμένη ἀναιτιολογητὴ μπορεῖ μιὰ γυναῖκα νὰ ὀδηγηθεῖ στὴν ἐντύπωση διὰ εἶναι ἴση μὲ τὸν ἄντρα τῆς. Κατὰ τὰ ἄλλα δὲν ὑπάρχει τίποτα τὸ ὑποτιμητικὸ στὴ διαφορὰ· ὁ καθένας ἔχει τὰ χαρίσματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις του: τὰ δικὰ σας χαρίσματα, κυρίες μου, εἶναι ἡ ὁμορφιά, ἡ χάρις, ἡ γοητεία· ὑποχρεώσεις σας εἶναι ἡ ἐξάριτη καὶ ἡ ὑποταγή.

Ὅρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄνδρες ποὺ ρωτήσαμε θεωροῦν τὴν πίστη πολὺ μεγάλη ἀξία:

Ἡ πίστις προέρχεται ἀπὸ τὴ συνείδηση τοῦ καθενὸς — ὑπάρχουν γυναῖκες ποὺ σέβονται τὸν ἑαυτὸ τους κι ἄλλες ποὺ δὲν τὸν σέβονται, ὑπάρχουν ἄντρες ποὺ σέβονται τὸν ἑαυτὸ τους κι ἄλλοι ὄχι. (Λουί)

Καὶ ὁ Κριστιάν, 17 ἐτῶν, ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ ἐμπειρία σ' αὐτὸ τὸ πεδίο, ἐκφράζει τέλεια τὶς πρὸ διαδεδομένες ἰδέες:

Ἔχω τὴν ἐντύπωση διὰ ἢ πίστις εἶναι κάτι τὸ υὑσιολογικό. Εἶναι μιὰ οἰωπηρὴ συμφωνία. Ἄν δὲν ὑπάρχει πίστις μέσα σ' ἓνα τέτοιο σύστημα (ἢ ἐλεύθερη ἔνωση), αὐτόματα τότε ὅλα ξηλώνονται, ὅλα πᾶνε περίπατο. Ἡ πίστις εἶναι τὸ ν' ἀγαπᾷς μόνο ἓνα κορίτσι καὶ τὸ κορίτσι ν' ἀγαπᾷ μόνο ἐσένα. Κατὰ τὴ γνώμη μου κάτι τέτοιο εἶναι φνσιολογικό. Ἡ ἀληθινὰ βαθιὰ ἀγάπη εἶναι δύσκολο νὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ πολλὰ πρόσωπα. Δὲν λέω διὰ εἶναι ἀδύνατο ἀλλὰ δὲ νομίζω διὰ θὰ κατὰγερα κάτι τέτοιο· μοῦ φαίνεται δύσκολο. Ὁ ἔρωτας, ὁ ἀληθινὸς ἔρωτας πηγαίνει ἀποκλειστικά σ' ἓνα μόνο πρόσωπο... Ἔτσι νομίζω, δηλαδή...

Πίστις εἶναι, προπάντων δέδια, ἡ ἀπουσία σεξουαλικῶν σχέσεων μὲ ἄλλους, ἀλλὰ καμιὰ φορὰ ἐπιτρέπεται «μιὰ μικρὴ παρασπονδία» ἂν παραμείνει «καθαρὰ σωματική»: «Συγχωρῶ μιὰ φορὰ, ἀλλὰ ὄχι δύο», λέει ὁ Ρεμί. Ἄν μπεῖ στὴ μέση τὸ συναίσθημα, τότε ἀπειλοῦνται πραγματικά οἱ σχέσεις τοῦ ζευγαριοῦ:

Δύσκολο θὰ τὸ κατὰβιν, δύσκολο θὰ δεχόμυνα τέτοιο χιτύπημα, πιστεύει ὁ Λύκ. Προτιμῶ νὰ μὴ μοῦ τὸ πεῖ... Ἄν ἔνωθα διὰ ἔχει κάτι ἄλλο ἄλλοι κι διὰ μπαίνει σὸ ἐπίπεδο τοῦ συναισθήματος, προσωπικά θὰ ἔφτιαχνα τὶς θαλίτσες μου καὶ ὁρῶ· δὲν ἔχω τίποτα πια νὰ κάνω ἐκεῖ μέσα... Ἄν θέλει νὰ πιαγίσει μὲ κάποιον ἄλλο, δημιουργεῖται ἀμέσως μιὰ ἀφύσικη κατὰσταση...

Ἡ ἀπιστία τῆς γυναίκας θεωρεῖται λοιπὸν ἀπὸ τὴν πλειοψη-

φία τῶν ἀντρῶν σὰν κάτι πολὺ σοβαρό, κι αὐτὸ γιὰ τρεῖς κυρίως λόγους:

— εἶναι ἡ ἀρνηση, ἡ διάλυση τοῦ ζευγαριοῦ·

— εἶναι μιὰ ἀπειλὴ γιὰ τὸν ἀντρισμὸ τοῦ ἄντρα: ἂν ἡ γυναίκα του δὲν τοῦ εἶναι πιστὴ, εἶναι σημάδι ὅτι «δὲν τὰ κατάφερε», ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ ἐκπληρώσει τὸ ρόλο του. Κι ἐπειδὴ ξέρεי πῶς οἱ γυναῖκες ἔχουν ἰσχυρότερη ροπὴ πρὸς τὴ μονογαμία καὶ εἶναι μαθημένες νὰ ἱκανοποιούνται ἔτσι, φοβάται μήπως ἡ δική του γυναίκα τοῦ φύγει πρὸς ἀποκλειστικὸ ὄφελος τοῦ ἐραστοῦ.

— εἶναι ἐπομένως σὲ τελευταία ἀνάλυση ζήτημα ἀντιζηλίας, ἀνταγωνισμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους ἀρσενικοὺς γιὰ τὴν ἰδιοκτησία μιᾶς γυναίκας. Ἡ μοιχεία ἐμφανίζεται τελικὰ σὰν μιὰ ὑπόθεση μεταξὺ ἀντρῶν, μέσω μιᾶς γυναίκας. Ἀκριβῶς ἔτσι τὸ ἐννοεῖ ὁ Μπερνάρ:

Δὲν θὰ καταπαιτοῦσα ποτὲ τὰ προνόμια κάποιου πού γνωρίζω· δὲν θὰ χαλοῦσα ἓνα οπιτικό. Ἡ βασικὴ ἀρχή μου εἶναι ἀσῶμα πιδ ἀπλή: κάποιος πού ἔφαγε οἶδ τραπέζι μου δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μοῦ κάνει λαδιά. Ἡ γυναίκα τοῦ φίλου εἶναι ταμπού, δὲν ἰὴν ἀγγίζω.

Στὸ κοινόβιο ὅπου ζεῖ ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ, δὲν πλαγιάζει μὲ τίς κοπέλες:

Θὰ μ' ἐνοχλοῦσε νὰ σηκώνομαι τὸ πρωὶ καὶ νὰ παίρνω τὸ πρωινό μου μαζὶ μὲ τὸν φουκαρὰ πού ἦταν πρὶν ἀπὸ μένα, γιὰτὶ αὐτὸς ὁ φουκαρὰς δὲν μοῦ ἔχει κάνει τίποτα· δὲν ἔχω λόγο νὰ τοῦ κάνω τέτοιες χοντράδες! Θὰ ἐνωῦθα ἄσχημα, δὲν θὰ τολμοῦσα νὰ τὸν κοιτάξω! Ἄν ὑπῆρχε καμιὰ γυναίκα μ' ἓναν ἡλίθιο ἄντρα, τότε δὲν θὰ μὲ πείραζε καθόλου· θὰ τὸ ἔκανα ὁμως μ' αὐτὸ τὸ νόημα, δηλαδὴ τοῦ ἡλίθιου ἄντρα.

Ἡ γυναίκα του, πού ἔχει φύγει μ' ἓνα φίλο του, ἔρχεται καὶ τὸν βλέπει ποῦ καὶ ποῦ:

Μοῦ προξενεῖ ἀρκετὴ θυμηδία γιὰτὶ τὸν κάνω κερατιά, εἰ-

ναι πολὺ μεγάλη ἀπόλαυση γιὰ μένα· γιατί τὸ βρῖσκω ἀνέν-
τιμο νὰ μοῦ ἔχει κάνει τέτοια δουλειά κάποιος πὺν ἔχει
φάει σιὸ τραπέζι μου· προσωπικὰ θεωρῶ διὸ ἦταν ἄτιμο,
γιατὶ καταχράστηκε τὴν εὐγένειά μου.

Ἄρνεϊται νὰ πληρώσει διατροφή στὴ δεύτερη γυναίκα του καὶ
προτιμᾷ νὰ πάει φυλακὴ:

“Ὅταν σκέφτομαι διὸ μὲ τὸ παραδάκι μου θὰ πάει τὸ Σαβ-
βατοῦραδo σιὴν ταβέρνα μὲ τὸν ζιγκολό της... ἀποκλείεται!

Οἱ ἄντρες εἶναι σχεδὸν ὅλοι πεισμένοι διὸ εἶναι πιὸ σοβαρὸ γιὰ
μιὰ γυναίκα νὰ μὴν εἶναι πιστὴ παρὰ γιὰ ἕναν ἄντρα. Ἡ ἔρευνα
πὺν ἔγινε στὶς γυναῖκες¹ ἔδειξε διὸ κι αὐτὲς συμφωνοῦσαν μ’ αὐ-
τὴν τὴν ἀποφῆ. Οἱ γυναῖκες ἔχουν προετοιμαστῆ ἀπὸ πολὺ παλιὰ
νὰ θεωροῦν τὴν πίστη σὰν κανόνα τῆς αἰσθηματικῆς τοὺς ζωῆς.
Μία ἀπὸ τίς κοπέλες πὺν ρωτήθηκαν ἔλεγε καθαρά: «Ἀνῆλκουμε
ψυχῇ τε καὶ σῶματι στὸν πρῶτο ἄντρα καὶ μόνο σ’ αὐτόν». Πι-
στεύουν διὸ ἡ πίστη εἶναι δεμένη μὲ τὴ φύση τῆς γυναίκας ὅταν
ἀγαπᾷ, κι ἔτσι δὲν διανοοῦνται νὰ ἀπατήσουν τὸν «ἀγαπημένο»
τοὺς. Ἀπεναντίας, σχεδὸν ὅλες συμφωνοῦσαν στὴ σκέψη διὸ πρέπει
νὰ δίνεται περισσότερη ἐλευθερία στὸν ἄντρα. Δέχονταν νὰ τίς ἀπα-
τᾷ περιστασιακὰ ἕνας ἄντρας, ἂν ἦταν σίγουρες γιὰ τὴν ἀγάπη
του καὶ ἂν οἱ σχέσεις μὲ τίς ἄλλες γυναῖκες περιορίζονταν στὸ σέξ.
Ἡ ἀπιστία τῆς γυναίκας τοὺς φαινόταν πολὺ πιὸ σοβαρὴ, γιατί
θεωροῦν ἀδιαχώριστα σεξουαλικότητα καὶ αἰσθήματα· ὅπως ἐξη-
γοῦσε κάποια ἀπ’ αὐτὲς: «Ὅταν μιὰ γυναίκα ἀπατᾷ εἶναι κάτι
πολὺ πιὸ βαθύ, γιατί ἡ γυναίκα ἔχει πολὺ πιὸ ἀργὲς σεξουαλικὲς
ἀντιδράσεις ἀπὸ ἕναν ἄντρα».

Ἡ πίστη δὲν ἔχει λοιπὸν τὴν ἴδια σημασία γιὰ τὸν ἄντρα καὶ
γιὰ τὴ γυναίκα· τὸ νὰ τοὺς ἀπατήσῃ μιὰ γυναίκα σημαίνει γιὰ
τοὺς περισσότερους ἄντρες τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀποστραφῆς. Συ-
νηθισμένοι στὴν ἀπόλαυση τοῦ νὰ κατέχουν γυναῖκες οἱ ὁποῖες τοὺς
δείχνουν εὐγνωμοσύνη γι’ αὐτό, οἱ ὁποῖες δηλώνουν τὴν ἀνάγκη

1. G. Fekonnet, ἔ.ἀ.

τους γι' αυτήν την κατοχή και τους θεωρούν αν όχι «γοητευτικούς πρίγκιπες», τουλάχιστον «κύριους και αφέντες», δεν μπορούν να υποφέρουν την προδοσία. Αισθάνονται απατημένοι σ' όλα, δλόκληρος ο κόσμος τους καταρρέει. Κτήτορες, έχουν κάτι να χάσουν. Η άπιστη γυναίκα τους θίγει τον ανδρισμό τους, τα αισθήματά τους, το κοινωνικό και ιδιωτικό τους πρόσωπο. Είναι μια από αυτές που έλεγε το τραγούδι του Μουλουτζι «το Μοιρολόι των έραστών», που έκαναν τους άντρες «περιπλανώμενους έραστές κυνηγημένους από τα δάσανα έπειδή αγάπησαν άπιστες γυναίκες, που τους απάτησαν αίσχρά»:

Για έναν άντρα είναι ανυπόφορο να τον απата ή γυναίκα του. (Ζαν - Πιέρ)

Αυτή η ύποταγή στη σεξουαλική κατοχή με την οποία ανατράφηκαν οι γυναίκες αποτελεί για τον κτήτορα άντρα μια απόδειξη απόλυτης εξασφάλισης της εξουσίας και της δύναμης του πάνω στη σύντροφό του, αφού εκδηλώνεται τη στιγμή της ήδονής, όταν φαίνονται να αίρονται όλοι οι φραγμοί της γυναικείας συστολής, της ντροπής και του φόβου. Έτσι η προδοσία της γυναίκας είναι καθαρά άπιστευτη είναι ή άρνηση όλων των στιγμών που πέρασε μαζί του και όπου η γυναίκα έμοιαζε να νιώθει ήδονή. Μπορεί τότε το σύνολο της αισθηματικής σχέσης να φανεί σαν σκαιά υπόκρισία στον «απατημένο» άντρα.

Όταν ένας άντρας έχει μια περιπέτεια, αυτό δεν έρχεται σε αντίφαση με το αντρικό ιδεώδες. Για μια γυναίκα, που θεωρείται ούσιαστικά μονογαμική, η άπιστία δάζει περισσότερα προβλήματα: συνηθισμένη να αισθάνεται ήδονή κάτω από την σεξουαλική κατοχή ενός μόνον άντρα, να όνειρεύεται τον μονογαμικό γάμο σαν ιδανική σχέση, πώς μπορεί να διατηρεί παράλληλες σχέσεις; άναρωτιέται ο άντρας. Είναι άραγε ίκανή για την πολυγαμία ή μήπως αντιμετωπίζει τους δεσμούς της σαν διαδοχικές μονογαμικές σχέσεις, ξεχνώντας τον έναν όταν βρίσκει με τον άλλον; Υπάρχει εδώ μια αντίφαση μέσα στην οποία πολλές γυναίκες έχουν συνηθίσει να ζούν: ξεχνούν (στιγμάτα ή για πάντα) τον προηγούμενο κτήτορα για να νιώσουν ίκανοποίηση και εν' άνήκουν μόνο στον

νέο» (στιγμιαία ή παντοτινά). Οι άντρες, πολλές φορές δέν γνωρίζουν αυτή τή δυαδικότητα· είναι καλύτερα προετοιμασμένοι νά «κατακταθύν» πολλές γυναίκες χωρίς ν' άπαρνούνται καμιά:

‘Η γυναίκα έχει μιá ένοικιωδή ανάγκη από κάποια ασφάλεια... Είναι βαθιά ριζωμένο μέσα σιά σπλάχνα της, είτε θέλει νά τó άναγνωρίσει είτε όχι· τó ένοικοιο τού άντρα είναι νά σφερουγίζει από δώ κι από κεí· άκόμα κι αν άγαπās πολύ μιá γυναίκα, αυτό δέν έμποδίζει νά πās λιγάκι και με άλλες... ‘Η σεξουαλική σχέση είναι για τόν άντρα μιá θεμελιώδης ανάγκη νά κατακτήσει τó θηλυκό. (Λύκ)

‘Ακριβώς με τή δοήθεια τού σέξ οι γυναίκες θά τούς έρωτευτούν, δηλαδή θά γίνουν εξαρτημένες, θά τούς άναγνωρίσουν μιá έξουσία πού θεωρείται περισσότερο ή λιγότερο καθοριστική. Με τó σέξ έπομένως σκέφτεται ο άντρας νά δάλει τή σφραγίδα του· έτσι κάθε άπάτη, άκόμα κι αν «περιορίζεται στο σέξ», τόν άπειλει επικίνδυνα γιατί ύπάρχει κίνδυνος ο έραστής, ο άλλος, νά δάλει τή σφραγίδα του, νά κατακτήσει κι αυτός· κι αν κατά τύχη κάνει καλύτερο έρωτα;...

Οι αντιδράσεις στην «άπάτη» άνήκουν γενικά σέ δύο τύπους:

— τó νέτο σκέτο διώξιμο. ‘Η γυναίκα έχει μianθει, έχει σφραγιστεί από κάποιον άλλο. ‘Η ιδέα ενός ξένου σπέρματος μέσα στόν κόλπο της μπορεί νά προκαλέσει τρομερή άποστροφή. ‘Η γυναίκα ή νόμιμη έρωμένη, κοσμημένη με τίς χάρες τής άγνότητας και τής μητρότητας, περνάει στην κατηγορία τής «τιποτένιας», τής «πόρνης»· ξεθάδονται οι συνηθισμένες μισογυνικές κοινοτυπίες: «όλες οι γυναίκες θρώμες είναι». ‘Ο άντρας, άπογοητευμένος, συγχυσμένος, άποδυναμωμένος, προσπαθεί νά μεταπρέψει τόν άληθινό πόνο του σέ έκδίκηση αυτής πού «πρόδωσε» ή όλόκληρου τού γυναικείου φύλου·

— ή θιάζεται νά ξανακάνει έρωτα μαζί της για νά τήν γοητέψει πάλι, για νά σήσει τή σφραγίδα τού άλλου άντρα, για νά τήν ξανακατακτήσει.

Γιά ν' άποφύγουν αυτά τά άνυπόφορα αισθήματα άποδυνάμωσης,

πολλοί άντρες προτιμάνε νά μή μαθαίνουν τίς άπιστίες τής συντροφου τους.

Είναί αὐτονόητο ὅτι ἡ ζήλεια ἦταν τὸ συναίσθημα ποὺ ἐνιωθαν ὅλοι οἱ άντρες ποὺ ρωτήσαμε. Τουλάχιστον ὁ ἕνας στοὺς δύο ὁμολογοῦσε χωρὶς καμιά ντροπὴ ὅτι ζηλεῦει πολὺ καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ καθόλου νά πάψει νά ζηλεῦει. Μία ἀόριστη ἐνοχλὴ τριγύρναγε ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ὑπολοίπων, ἀλλὰ χωρὶς νά εἶναι ἀρκετὰ ἰσχυρὴ ὥστε νά τοὺς κάνει νά δείχνονται πολὺ πιὸ ἀνεκτικοί. Οἱ άντρες ποὺ δῆλωναν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νά ἀναθεωρήσουν τὴ ζήλεια τους, ποὺ τὴν θεωροῦσαν φρένο στὴν ὀλοκλήρωση τῆς ζωῆς τους, ἦταν πολὺ σπάνιοι.

Πολὺ σημαντικό εἶναι, τέλος, τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ άντρες ἐξήγησαν τὴ ζήλεια τους ὄχι μόνο ὡς μιὰ ἀντίδραση πόνου γιὰ μιὰ συναίσθηματικὴ ἢ σεξουαλικὴ ἀπώλεια, ἀλλὰ καὶ ὡς φόβο μήπως ἡ ἀπιστία διαθρώσει τὸ κοινωνικὸ πρόσωπο τοῦ ζευγαριοῦ.

Ἔτσι, ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ποὺ «χυριεύτηκε ἀπὸ ζήλεια ἀλλὰ τὰ παράτησε», λέει ὅτι δὲν ζηλεῦει περισσότερο τίς σεξουαλικές σχέσεις τῆς γυναίκας του, ἀλλὰ τίς προνομιακές σχέσεις ποὺ διατηρεῖ μὲ ἄλλους άντρες. Ὅταν θρῖσκονται μαζὶ σὲ μιὰ συντροφιά, ὑποφέρει γιὰτὶ ἡ γυναίκα του φαίνεται ὅτι προτιμáει νά συζητáει μὲ ἄλλους παρά μ' ἐκεῖνον· σ' αὐτὸ τὸ θέμα, τουλάχιστον, θά 'πρεπε νά παίζει τὸ ρόλο τῆς συζύγου. Ἐνας ἄλλος παραχωρεῖ μιὰ κάποια ἐλευθερία στὴ γυναίκα του μὲ τὴν προϋπόθεση ὅμως ὅτι «κανεῖς δὲν θά μάθει τίποτα», γιὰτὶ αὐτὸ θά ἔβλαπτε τὴν καριέρα του.

Μονογαμία ἢ πολυγαμία; Ὁ ἀντρικὸς τρόπος ζωῆς

Ὁ Ἐνγκελς ἔχει δείξει ὅτι ὁ ἀστικὸς γάμος δὲν εἶναι μονογαμικὴ ἔνωση παρά μόνο γιὰ τίς γυναῖκες, ἐνῶ ἡ ὁπαρξὴ τῆς πορνείας ἀποτελεῖ ἕναν κοινωνικὸ δείκτη μιᾶς πραγματικῆς ἀντρικῆς πολυγαμίας.

Δὲν περιμένουμε τίποτα ἀπὸ τίς γυναῖκες, ἐμεῖς οἱ λαοὶ τῆς Δύσης. Τίς φέραμε, ἄδικο, σὲ οὐδεὶν ἴση θέση μὲ μᾶς.

Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἔχουν περισσότερο νοῦ καὶ σωφροσύνη. Τίς ἀνακήρυξαν κανονικὴ ἰδιοκτησία τοῦ ἄντρα καὶ πράγματι, ἡ φύση τὶς ἐφτιαξε σκλάβες μας· πρέπει οἱ γυναῖκες νὰ πλέκουν. Χρησιμοποιώντας τὴ σκέψη μας τολμᾶνε νὰ λοχυρίζονται δι' μᾶς ἐξουσιάζουν. Κάνουν κατὰχρηση μερικῶν χαρισμάτων γιὰ νὰ μᾶς θέλγουν καὶ νὰ μᾶς κυβερνοῦν. Γιὰ μία ποὺ μᾶς ἐμπνέει καὶ καλὸ, ὑπάρχουν ἑκατὸ ποὺ μᾶς κάνουν νὰ κάνουμε βλακεῖες. Ἡ γυναῖκα δίνεται σὸν ἄντρα γιὰ νὰ τοῦ κάνει παιδιά. Ἐπομένως δὲν μπορεῖ ν' ἀρκεῖ μιὰ μόνο γυναῖκα σὸν ἄντρα γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γυναῖκα του διὰ νὰ θηλάζει, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γυναῖκα του διὰ νὰ εἶναι ἄρρωστη, παύει νὰ εἶναι γυναῖκα του διὰ νὰ δώσει παιδιά. Ὁ ἄντρας, τὸν ὁποῖο ἡ φύση δὲν σιαματᾷ οὔτε μὲ τὰ χρόνια οὔτε μὲ κανένα τέτοιου εἶδους ἐμπόδιο, ὀφείλει λοιπὸν νὰ ἔχει πολλὰς γυναῖκες. (Ναπολέων 1ος)¹

Ὅσο, στὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς μελέτης εἶδαμε ὅτι οἱ ἄντρες ποὺ συναντήσαμε ἀποδείχτηκαν πολὺ περισσότερο πιστοὶ ἀπ' ὅ,τι θὰ περίμενε κανεὶς. Εἶναι ἄραγε τυχαῖο γεγονός, ὀφειλόμενο στὴ δευματοληψία μας, ἢ εἶναι σημάδι ὅτι τὸ μοντέλο τῆς μικροαστικῆς εὐτυχίας —πιστὸ ζευγάρι, ποὺ ζεῖ οἰκογενειακὰ στὸ διαμερισμάτι του, μὲ καλὰ ρυθμισμένη ζωὴ, ἐκδρομὲς τὰ Σαββατοκύριακα καὶ ὀλίγες διακοπές— ἔχει υἱοθετηθεῖ πραγματικὰ ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν ἀντρῶν;

Πράγματι, ὁρισμένοι ἄντρες ἦσαν ἢ ἔμειναν γιὰ πολὺν καιρὸ ἀπόλυτα πιστοὶ στὴ γυναῖκα τους (ἢ τῇ φίλῃ τους στὴν περίπτωση ἐλεύθερης ἔνωσης). Ἄλλοι, ἂν τοὺς ἔτυχε ν' «ἀπομακρυνθοῦν» ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸ, δὲν ἔδιναν καμιὰ σημασία στὶς γυναῖκες μὲ τίς ὁποῖες εἶχαν περιπέτειες. Οἱ ἐξωσυζυγικὲς σχέσεις δὲν τοὺς ἐνδιαφέρουν, θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς βασικὰ μονογαμικοὺς. Εἶχαν ἀπατήσῃ τὴ γυναῖκα τους διὰ νὰ τοὺς δινόταν ἡ εὐκαιρία, σὲ ταξίδι

1. Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Georges Anquetil στὸ «Ἡ νόμιμη Ἐρωμένη — Δοκίμια πάνω σὸν πολυγαμικὸ γάμο τοῦ αἰθίο», Παρίσι 1923, ἓνα ἀρχετὰ ἀπίστευτο διβλίον ὑπὲρ τῆς πολυγαμίας, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ ἀντρικῆς.

για δουλειές κτλ., και με την προϋπόθεση ότι δεν θα πάρει συνέχεια. Για πολλούς άντρες, ή αρκετά αυστηρή μονογαμία αντιπροσώπευε τον μόνο δυνατό τρόπο ζωής. Δεν πίστευαν ότι μπορούν, για παράδειγμα, να ζήσουν μια αξιόλογη έρωτική σχέση με πολλές γυναίκες στο ίδιο διάστημα. Είχαν κάνει την επιλογή του οικογενειάρχη μ' ένα σταθερό σπιτικό που δεν πρέπει να απειληθεί από τίποτα κι είχαν εγκαταλείψει το όνειρο να γίνουν κατακτητές. "Όταν δεν έχουν ακόμα «ανοίξει σπιτικό», ο φόβος μήπως χάσουν μια σύντροφο με την οποία έχουν δεθεί είναι που τους συγκρατεί σε μια μονογαμική στάση.

Μόλις μιλήσει κανείς για αισθήματα, δείχνουν να μιλάνε για αποκλειστικότητα: μπορεί κανείς να πλαγιάζει με πολλές γυναίκες, αλλά ταυτόχρονα δεν μπορεί παρά ν' αγαπάει μία μόνο. "Αν ο Χριστιαν ζούσε σε κοινόβιο θα είχε σχέσεις με πολλές κοπέλες, αλλά

θα ήταν μόνο οωματικές σχέσεις και τίποτ' άλλο... Αυτό δεν θα μ' εμπόδιζε ν' αγαπάω μια γυναίκα έχοντας ταυτόχρονα σεξουαλικές σχέσεις με άλλες, ίσως και με όλες τις άλλες. 'Ο έρωτας θα ήταν κάτι παραπάνω: αλλά θ' αγαπούσα μονάχα μία.

Οι περισσότεροι άντρες δεν καταφέρνουν ούτε να φανταστούν την πιθανότητα να έχουν αισθηματικές σχέσεις με πολλές γυναίκες ταυτόχρονα. Δεν μπορούν να σκεφτούν με άλλο τρόπο παρά μόνο με την έννοια της σύγκρισης, της επιλογής, της αποκλειστικότητας, του αποκλεισμού: δεν μπορεί κανείς

ν' αγαπάει ταυτόχρονα μιά πάσα κι έναν μπακαλά, πρέπει να διαλέξει. (Μισέλ)

Οι περισσότεροι αντιλαμβάνονται τις σχέσεις τους με τις γυναίκες μόνο με την έννοια της οικογένειας. "Όταν τους ρωτάμε: «Μά δεν μπορείς να νιώθεις συναισθήματα για περισσότερες γυναίκες, δεν μπορείς να έχεις σχέσεις με περισσότερες γυναίκες;» απαντούν: «Δεν μπορώ να φανταστώ τον εαυτό μου με δυο οικογένειες, ή δεν

μπορώ να τον φανταστώ με δυο γυναίκες στο σπίτι».

Έλάχιστοι φαντάζονται και επιθυμούν σχέσεις πραγματικά ελεύθερες, ικανοποιητικές από συναισθηματική, σεξουαλική και πνευματική άποψη χωρίς να είναι αποκλειστικές. Στην έρευνά μας ένας μόνον άντρας διεκδικούσε έναν τέτοιο τρόπο ζωής. Άλλοι τρεις ζήλευαν άνοιχτά έναν τέτοιο τρόπο ζωής, θεωρώντας όμως τον έαυτό τους άνίκανο να νιώσει συναισθήματα πραγματικά έντονα για περισσότερες από μία γυναίκα.

Έτσι ο Λύκ, αν και φαντάζεται ότι μπορεί ν' αγαπήσει δυο γυναίκες, αρνείται απόλυτα να τις τοποθετήσει στο ίδιο επίπεδο. Ή μία θά είναι ή γυναίκα του και ή άλλη θά είναι ο μεγάλος φίλος του ή κάτι ένδιάμεσο ανάμεσα σε γυναίκα και φίλο:

Προσωπικά θεωρώ ότι μπορώ να έχω αισθήματα και για τις δύο, αλλά αισθήματα που δεν θά ήσαν ακριβώς τα ίδια και για τις δυο παρά μονάχα αν είχα συναισθηση του τί πρέπει να κάνω και τί όχι... Θά μπορούσαμε να το πούμε αυτό καθήκον· καθήκον άπέναντι στην Μαρτίν ως πούμε, γιατί διαν θά βρισκόμουνα με την άλλη θά σκεφτόμουνα ότι πρέπει να σταματήσω εδώ, γιατί δεν είναι σωστό άπέναντι στην Μαρτίν να το κάνω αυτό(...) Δέν φαντάζομαι πώς μπορεί ένώ θά βρισκομαι με τη Μαρτίν, να έχω έξω άπ' αυτήν κάποια σχέση με κανονικό χαρακτήρα, ένα δεσμό ως πούμε... Όχι, γιατί το να είσαι καλά μ' έναν άνθρωπο πηγαίνει πολύ πέρα από τη σωματική σχέση είναι κάτι που βρίσκεται εδώ μέσα, κι εγώ εδώ μέσα δεν έχω θέση για δύο.

Όμοια, σχεδόν όλοι άμφέβαλλαν ότι μιá γυναίκα είναι ικανή «ν' αγαπάει ά λ η θ ι ν ά δυο άντρες ταυτόχρονα».

Οί άντρες, πολύγαμοι από πολιτιστική παράδοση, γίνονται λοιπόν οί υπερασπιστές της πιο κλασικής μονογαμίας. Το πρότυπο του Κατακτητή παραμένει άπιαστο γιατί είναι δύσκολο να υλοποιηθεί μέσα στην πραγματικότητα — πράγμα που δέ σημαίνει ότι έχει

ἐκλείπει καὶ ὅτι δὲν κρύβεται πίσω ἀπὸ πολλοὺς ἀντρικοὺς πόθους. Ἡ σταθερὴ μονογαμικὴ ἔνωση, τὸ σπίτι, ἡ οἰκογένεια εἶναι ἓνα καταφύγιο στὸ ὅποιο ἀγκιστρώνονται φανερά οἱ ἄντρες. Δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ ἐξάλειψη τοῦ σεξουαλικοῦ καταναγκασμοῦ ἢ τουλάχιστον ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐλευθερίας τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ συντρόφου παρὰ μόνον ὅταν δεβζιωθοῦν ἄντρες καὶ γυναῖκες ὅτι ἓνα καρφὶ δὲν διώχνει τὸ ἄλλο, ὅτι ἡ μόνη πίστη ποὺ μπορεῖ ν' ἀπαιτηθεῖ εἶναι ἐκείνη ποὺ βασίζεται στὴν ἱκανοποίηση, ὅτι μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχει σωστὲς σχέσεις μὲ περισσότερους ἀνθρώπους καὶ μερικὲς φορές ταυτόχρονα, ὅτι αὐτὸ δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τὴν κατοχὴ οὔτε μὲ τὴν κυριαρχία, ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ τὸ «κυριαρχῶ ἢ κυριαρχοῦμαι».

**Διαμόρφωση καὶ ἀναπαραγωγή
τῆς ἀντρικῆς ιδεολογίας**

Ίδεολογική διαμόρφωση και σεξουαλική καταπίεση

Ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀντρικῶν ιδεῶν καὶ συμπεριφορῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πολὺ μικρὴ ἡλικία¹.

Ἐδῶ καὶ μερικoὺς αἰῶνες τώρα, εἴμαστε μάρτυρες μιᾶς συνεχoῦς ἐπέκτασης τῆς περιόδου ποὺ στὴ διάρκειά της μαθαίνουμε καὶ ἀποκτᾶμε γνώσεις «ἀπαραίτητες» γιὰ μιὰ ζωὴ ἐνῆλικου. Αὐτὴ ἡ ἐπέκταση δίνει στὴν οἰκογένεια καὶ στὸ σχολεῖο τὴ δυνατότητα νὰ παίζουν ὄλο καὶ μεγαλύτερο ρόλο στὴν ἰδεολογικὴ διαμόρφωση τῶν ἀτόμων. Τὸ ἔργο ποὺ πραγματοποιεῖ ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ σχολεῖο ἐνισχύεται ἀπὸ μιὰ δλόκληρη σειρὰ θεσμῶν καὶ ἰδεολογικῶν «μηχανισμῶν»: ἡ θρησκεία, ὁ στρατός, οἱ παρέες, οἱ «δργανώσεις γιὰ νέους», τὰ παιδικὰ ἀναγνώσματα... Καὶ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ὑπαρξῆς μας οἱ διαφημίσεις, οἱ ἐφημερίδες, ἡ τηλεόραση, ὁ κινηματογράφος, ἐξακολουθοῦν νὰ συντηροῦν τὴν ἀντρικὴ ἰδεολογία, νὰ συγκαλύπτουν τίς ἐνδεχόμενες ἐλλείψεις της ἀπέναντι στὴν ἀδεβασιότητα, τὴ σκληρότητα καὶ τὴ θλίψη τῆς ἀληθινῆς ζωῆς.

Ὁ μηχανισμός ποὺ ἐπιτρέπει νὰ ἀποδεχόμεστε χωρὶς πολλὲς συγχροσεις αὐτὸ τὸ σύνολο τῶν ἀξιῶν, νὰ τίς ἐνστερνιζόμεστε καὶ νὰ τίς μεταδίδουμε στὴν ἐπόμενη γενιά, στηρίζεται βασικὰ στὴν σεξουαλικὴ καταπίεση. Ἀπαγορεύοντας στοὺς νέους τὴν ἀμεση ἱκανοποίηση, ἐνοχοποιώντας τους γιὰ τίς ἐπιθυμίες τους, τοὺς κάνουν φοβισμένους, δειλοὺς, ὑποταγμένους. Τὸ δέλεαρ τῆς σεξουαλικῆς εὐτυχίας —ποὺ διωγ πάντοτε ἀναβάλλεται γιὰ ἀργότερα, γιὰ ὅταν θὰ μεγαλώσουν, γιὰ ὅταν θὰ ἔχουν δουλέψει καὶ θὰ εἶναι ἄξιοι τῆς πατρὶδας— χρησιμεύει γιὰ νὰ καταπίνουν τοῦτο τὸ πικρὸ χάπι.

1. Ἡ Ἑλένα Τζιανίνι Μπελόττι ἔδειξε τί συμβαίνει μὲ τὰ κορίτσια στὸ βιβλίο της «Ἀπ' τὴν μεριά τῶν μικρῶν κοριτσιῶν», Feltrinelli, 1974.

Ἡ σεξουαλική καταπίεση δὲν ἀσχεῖται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο στὰ ἀγόρια καὶ στὰ κορίτσια. Τὰ κορίτσια ἀναγκάζονται νὰ ξεχάσουν κάθε σεξουαλική διάσταση ἔτσι ὥστε νὰ ἐτοιμαστοῦν γιὰ τὸν προορισμὸ τῆς πιστῆς συζύγου καὶ τῆς ἐνάρετης μητέρας. Τὰ ἀγόρια ἀνατρέφονται ἔτσι ὥστε νὰ βλέπουν στὸ φύλο τους τὸ σύμβολο τῆς δυνάμεως τους ὑπὸ τὸν ὅρο νὰ μὴ τὴ χρησιμοποιοῦν παρὰ ὅταν πρέπει καὶ ὅπως πρέπει.

Στὸν ἐφηβο — πὺν εἶναι «ἐλεύθερος» νὰ γλεπτάρει λίγο (ἂν εἶναι ἰολμηρὸ καὶ ὡραῖο παιδί) καὶ νὰ ἀντανάζεται τὴ νύχτα (ἂν ἡ οἰκογένεια δὲν ἔχει πολλὰς σχέσεις μὲ παπᾶδες)— ἐπιβάλλεται μιὰ κατήχηση ὥστε νὰ κατανοήσει τὶς ἀπαγορεύσεις πὺν ἐξακολοῦνθεῖ νὰ ὑφίσταται τῶρα πὺν εἶναι κάτοχος αὐτοῦ τοῦ θαυμάσιου, «ἰσχυροῦ» ὀργανισμοῦ πὺν δὲν εἶχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἐφηβεία. Ὅμως ἡ παράταση τῆς σιέρησης εἶναι ἀπαραίτητη: δημιουργεῖ τὴν ἀπλησία καὶ τὴν τυφλωση πὺν τὸν σπρώχνουν, μόλις ἐνηλικιωθεῖ, στοὺς σεξουαλικούς θεσμοὺς πὺν τὸ Κράτος ἀνοίγει διὰ πλατὰ μπροστά του. Ἀνώτερος ἀγοῦ ὑπῆρξε πρῶτα σκλάβος, καινούργιος φύλακας τῆς γυναικείας ἀνθρωπότητος, πὺν εἶναι ἀνώριμη καὶ ἀσταθὴς, θὰ μπορέσει νὰ γίνῃ ὁ Πατέρας, ὁ ἰδιοκτῆτης καὶ ὁ ἀστυνόμος πὺν τοῦ εἶχαν ὑποσχεθεῖ διὸ θὰ γινόταν ἂν ἄφηνε τὸν ἑαυτὸ του νὰ ταλαίπωρηθεῖ ἐπὶ εἴκοσι χρόνια¹.

Ἀπὸ τὴ μιά: ὑποταγὴ στὴ δουλειά, στὴ θέση πὺν ἔχει στὴν κοινωνία, σεξουαλική καταπίεση, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη: μῦθοι καὶ πρότυπα ὅπου θὰ προσκολληθοῦν τὰ ἄτομα γιὰτὶ τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ ἀντισταθμίζουν ἢ νὰ ἐξιδανικεύουν τοὺς καταναγκασμούς τους, νὰ στολίζουν τὴ μέτρια πραγματικότητα μὲ τὰ χρώματα τοῦ Μεγάλου Ἑρωτα, οἱ γυναῖκες, τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς Ἐξουσίας, οἱ ἄντρες. Αὐτὰ τὰ πρότυπα ἐπιτρέπουν στοὺς ἄντρες πὺν θρίσκονται στὰ χαμηλὰ σκαλοπάτια τῆς κοινωνίας νὰ ἀνέχονται τὴν ἐξάρτησή τους, τὴν ἐκμετάλλευσή τους, τὶς μέτριες συνθηκὲς ζωῆς τους ἐξωραϊ-

1. Tony Duvert, Τὸ Καλὸ Σέξ εἰκονογραφημένο, Ed. de Minuit, 1972.

ζοντας και προβάλλοντας την «άντρική τους φύση» και την περηφάνεια του άρσενικού, έπε:δή τούς έχουν διδάξει ότι είναι κι αυτοί Κατακτητές και Άρχηγοί.

Ή αναζήτηση τών μυστικών

Ή απόκτηση όρισμένων, έστω ελάχιστων, σεξουαλικών γνώσεων αποτελεί για τó άγόρι μιá επιτακτική ανάγκη. Πρέπει νά καταφέρει νά μάθει πώς είναι οι σεξουαλικές σχέσεις ώστε νά μπορέσει νά παίξει τó ρόλο πού περιμένουν άπ' αυτόν: τó ρόλο τού μύστη τού γοητευτικού πρίγκηπα πού ξυπνά την κοιμισμένη βασίλοπούλα. Όσο για τά κορίτσια, παραμένουν στην άγνοια όσο τó δυνατόν περισσότερο. Για παράδειγμα ένα κορίτσι, πού ρωτήθηκε στην προηγούμενη έρευνά μας, πίστευε στά 18 χρόνια του ότι τά παιδιά γεννιούνται άπό τόν άφαλό.

Όστόσο οι γνώσεις πού άποκτούν τά άγόρια μένουν για πολύν καιρό περιορισμένες και άόριστες' συχνά έχουν λαθεμένες αντίληψεις για τή συνουσία και την τεκνοποίηση — πού αποτελούν τά ελάχιστα πού πρέπει κανείς νά ξέρει για νά πάει μέ μιá γυναίκα. Αυτή ή σεξουαλική πληροφόρηση, τετριμένη και λειψή, γεμάτη λάθη και φαντασιώσεις προέρχεται άπό πολλές πηγές:

— τ á á ν α γ ν ώ σ μ α τ α : καθώς σέ πολλές οικογένειες τó σεξουαλικό πρόβλημα παραμένει ταμπού, τó άγόρι θ' αναζητήσει σέ διάφορα αναγνώσματα κάθε είδους (λεξικά, μυθιστορήματα, επιθεωρήσεις, ιατρικά διδλία, καμιά φορά θρησκευτικά έγχειρίδια) τίς πληροφορίες πού τού λείπουν

— ο ί φ ί λ ο ι : αυτές οι άποσπασματικές γνώσεις θά γίνουν κοινό κτήμα, θά κοινωνικοποιηθοούν κατά κάποιον τρόπο άπό την παρέα τών άγοριών στο γυμνάσιο ή στο λύκειο. Οι φίλοι παίζουν σημαντικό ρόλο στην απόκτηση και στην επαλήθευση τών σεξουαλικών γνώσεων. Σ' αυτούς στρέφεται πρώτα τó άγόρι. Μερικοί άπ' αυτούς, πιό μεγάλοι ή πιό ώριμοι, έχουν όρισμένες έμπειρίες και καυχώντα: άνοίγοντας έτσι λίγο τά μάτια τών «παρθένων». Γενικά όμως, όταν τó παιδί καταφέρει νά έρθει σ' επαφή μ' αυτούς τούς μυημένους, γνωρίζει ήδη μερικά στοιχεία για τή «δουλειά»

— ή ο ί κ ο γ έ ν ε ι α: μόνον δύο οίκογένειες στις τριάντα δύο πού ρωτήθηκαν είχαν πληροφορήσει τὰ ἀγόρια τους ἀρκετὰ ἐλεύθερα καί μὲ θετικό τρόπο πάνω στή σεξουαλικότητα καί τὴν τεκνοποίηση χωρὶς ν' ἀποσιωπήσουν τὴ σεξουαλικὴ εὐχαρίστηση. Φυσικά οἱ γονεῖς αὐτοὶ δὲν ἦταν φανατικοὶ καθολικοί. Σὲ δύο ἄλλες περιπτώσεις οἱ γονεῖς ἀπάντησαν στὶς ἐρωτήσεις τοῦ γιοῦ τους δίνοντάς του ἕνα στοιχειώδες βιβλίο πάνω στὸ θέμα.

Συνήθως οἱ οἰκογένειες σιωποῦν ἢ καμιά φορὰ δίνουν ἀνησυχητικές συμβουλές πού ἐντείνουν ἀκόμη περισσότερο τὴ σεξουαλικὴ καταπίεση πού ἀσκεῖται στὰ παιδιὰ τους. Ὁ ἀστός καί καθολικὸς πατέρας τοῦ Φραντς π.χ., τὸν πηγαίνει μιά μέρα στὸ δάσος τῆς Βουλώνης γιὰ νὰ τοῦ δείξει: τίς πόρνες καί νὰ τοῦ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴ πάνω στὰ φοβερὰ ἀφροδίσια νοσήματα πού θὰ τοῦ μεταδώσουν ὅπωςδήποτε ἂν πάει μαζί τους: τὸ ἀμάρτημα ἐμπεριέχει τὴν τιμωρία του.

— οἱ ἐ κ π α ι δ ε υ τ ι κ οί: δύο παιδιὰ 15 χρονῶν τοῦ κολλεγίου εἶχαν ἕναν καθηγητὴ πού τοὺς ἐξηγοῦσε μερικὰ πράγματα. Εἶναι οἱ μόνοι. Ἄν καί ἡ σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγηση ἀποτελεῖ ἐδῶ καί λίγο καιρὸ μάθημα πού διδάσκεται στὰ γυμνάσια, περιορίζεται συνήθως στὴ φυσιολογία τῆς τεκνοποίησης. Ἡ σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγηση ὅπως γίνεται σήμερα στὰ σχολεῖα δὲν ἀποσκοπεῖ παρὰ στὴ διάδοση τῶν πρὸ παραδοσιακῶν ἀξιών πάνω στὸ θέμα τῆς σεξουαλικότητας. Ὅμως αὐτὸ πού ζητοῦν ὅλοι οἱ ἐφηβοί, δηλαδὴ τὴν πληροφόρηση πάνω στὴν σεξουαλικὴ ἱ κ α ν ο π ο ἷ η σ η τοῦ ἀγοριοῦ καί τοῦ κοριτσοῦ, εἶναι καί αὐτὸ πού στεροῦνται σὲ φοβερὸ βαθμὸ.

Ἕνας ἐφημέριος εἶχε δανείσει στὸν Καμὶλ ἕνα βιβλίο ὅπου μίλοῦσε κυρίως γιὰ ἀγνότητα, γιὰ λουλούδια, γιὰ πλατωνικὴ ἀγάπη: προετοιμασία γιὰ τὸν μελλοντικὸ χριστιανικὸ τοῦ γάμο ὅπου μόνο μιά στενὰ συμβατικὴ σεξουαλικότητα θὰ ἐπιτρέπεται. Σοβαρὴ βοήθεια! Κυρίως ὅταν εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ βιβλίο δίνει ἔμφαση στὴν τεκνοποίηση καί ἐπιμένει στὸν κίνδυνο τῶν διαστροφῶν καί τῶν ἀφροδίσιων νοσημάτων. Ὁ Καμὶλ, μετὰ ἔντεκα χρόνια παραμονῆς σὲ καθολικὸ σχολεῖο, φαντάζεται τὸ γυναικεῖο ὄργανο καί τίς σεξουαλικές σχέσεις μὲ τρόπο πού δὲν ἀνταποκρίνεται καθόλου στὴν πραγματικότητα: νομίζει ὅτι ἡ ὁπὴ τοῦ κόλπου βρίσκεται πάνω

ἀπὸ τὸ ἐφήβαιο, ὅτι τὸ ἀγόρι πρέπει νὰ ἔχει ἀνοιχτὰ τὰ πόδια του κτλ.

— ἡ ἀ μ ε σ η π α ρ α τ ῆ ρ η σ η: πραχτικὰ εἶναι ἀδύνατη...

Ἡ περιέργεια γιὰ τὸ φύλο προσανατολίζεται σὲ δύο θέματα συμ-
πληρωματικὰ ἀλλὰ ξεχωριστά:

—στὴν ἀποκάλυψη τῶν γυναικείων μυστικῶν, τοῦ κρυφοῦ, τοῦ
ἀόρατου φύλου — στὴν ἀποκάλυψη τοῦ μυστηρίου·

—στὴ γνώση τοῦ πῶς νὰ κάνεις ἔρωτα καὶ παιδιά, πῶς νὰ
συμπεριφέρεσαι σὲ μιὰ γυναῖκα — στὴν πραγματικότητα πῶς νὰ
μεταχειρίζεσαι τίς γυναῖκες.

Πρὶν ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς ἐφηβείας οἱ γνώσεις εἶναι τελείως
φανταστικὲς ἢ ἀνύπαρκτες: ἔτσι ὁ Σάρλ πού κρατήθηκε σὲ ἀπό-
σταση ἀπὸ κάθε σεξουαλικὴ πραγματικότητα καὶ στερήθηκε κάθε
στοργικὴ ἐπαφὴ (ἡ μητέρα του δὲν τὸν ἀγκάλιαζε ποτὲ) διερω-
τιόταν σὲ ἡλικία 7 χρονῶν ἂν τὰ στήθη τῶν γυναικῶν εἶναι σκληρὰ
ἢ μαλακά. Γιὰ νὰ τὸ μάθει προσποιήθηκε ὅτι πέφτει καὶ χτύπησε
μὲ δύναμη στὸ στήθος τῆς μητέρας του. Στὴ συνέχεια θὰ πληροφο-
ρήσει γιὰ τὴν ἐμπειρία τοῦ ἑνα συμμαθητῆ του πού εἶχε τὸ ἴδιο
πρόβλημα. Ἐνῶ ἔχει ἀδελφές, ὁ Σάρλ δὲν θὰ μάθει παρὰ σὲ ἡλικία
13 ἐτῶν, χάρις σ' ἑνα συμμαθητῆ του, τὴν ὑπαρξὴ τῆς γυναικειᾶς
περιόδου.

Μέχρι τὰ 12 ἢ τὰ 13 χρόνια τ' ἀγόρια δὲν ξέρουν καὶ πολλὰ.
"Οἱ οἱ ὅσοι ρωτήθηκαν θὰ ἠθελαν, σ' αὐτὴν τὴν ἡλικίᾳ νὰ μπορού-
σαν νὰ μιλήσουν μὲ κάποιον γι' αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐνα ἀγόρι
πού ρωτήθηκε πίστευε, σ' αὐτὴ τὴν ἡλικίᾳ, ὅτι τὸ νὰ κάνεις ἔρωτα
σημαίνει νὰ φιλιέσαι στὸ στόμα. Οἱ «ἀποτελεσματικὲς» γνώσεις δὲν
θὰ ἔρθουν παρὰ μὲ τίς πρῶτες σεξουαλικὲς σχέσεις. Καὶ τότε ἐπίσης
θέλουν νὰ μιλοῦν γι' αὐτά, γιὰ νὰ καυχηθοῦν καὶ ταυτόχρονα ν' ἀ-
ναγνωριστοῦν ὡς ἄντρες, γιὰ νὰ συγκρίνουν τίς ἐμπειρίες τους μὲ
ἐκείνες τῶν φίλων τους καὶ νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι εἶναι ἀνάλογες.
Ὅμως ἂν τὰ ἀνατομικὰ δεδομένα συγκεκριμενοποιῶνται κάπως,
εἶναι πολὺ συχνὴ ἡ ἄγνοια τῆς γυναικειᾶς σεξουαλικότητος καὶ
ἐκανοποίησης. Αὐτὴ ἡ ἄγνοια συντηρεῖται ἀπὸ μιὰ συμμετρικὴ

άγνοια για τις δυνατότητες ικανοποίησης, που υπάρχει στην πλειοψηφία των κοριτσιών. Η άποψη ότι η εισοδος του πέους είναι μια μαγική πράξη αναγκαία και ικανή για την ικανοποίηση οποιασδήποτε γυναίκας, δεν διευκολύνει τα πράγματα. Όταν αργότερα ανακαλύψουν ότι αυτό δεν αρκεί, αναγκαστικά θα νιώσουν ότι απειλείται ο άντρισμός τους και θα 'ναι έτοιμοι να ρίξουν το λάθος στην παρτεναίρ τους, σ' αυτή την «άνικανοποίητη». Δεν είναι λίγοι οι νέοι που άγνωστον την ύπαρξη της κλειτορίδας ή του γυναικείου οργανισμού.

Η απόλυτη ανάγκη να προσαρμοστούν στον παραδοσιακό ρόλο του φύλου τους επιβάλλεται: στα αγόρια κυρίως στην ηλικία που αρχίζουν να προσανατολίζονται τις έρωτήσεις τους στο θέμα του γυναικείου φύλου, της περιόδου και της συνουσίας. Στην ίδια ακριβώς ηλικία τα κορίτσια καλούνται να περάσουν στο γένος των γυναικών, στον προστατευτικό κόσμο των γυναικείων μυστικών: από τη στιγμή που αρχίζει η περίοδός τους πρέπει ν' αποφεύγουν τ' αγόρια, γιατί μπορεί να μείνουν έγκυες. Τις προτρέπουν να κρύβουν την ιδιαίτερη πραγματικότητα της σεξουαλικότητάς τους γιατί είναι ντροπή και ταυτόχρονα γιατί έρεθίζει τους άντρες. Η υποχρέωση του κοριτσιού να κρύβει την κυλότητα της, την περίοδό της, ή απειλή μιάς έγκυμοσύνης στην παραμικρή παράβαση, της προξενούν άγχος. Για ν' αποφύγει αυτό το άγχος της απομένει μιά μοναδική δυνατότητα: να ταυτιστεί με τον γυναικείο σεξουαλικό ρόλο έτσι όπως ή μητέρα της και οι γυναίκες του περιβάλλοντός της, που συνίσταται σε μιά σαφώς καθορισμένη γραμμή συμπεριφοράς. Αυτό συχνά γίνεται με νοσταλγία για τα παιδικά χρόνια όπου αγόρια και κορίτσια είχαν την ίδια έλευθερία.

Το αγόρι βρίσκεται λοιπόν σ' αυτήν την ηλικία αποκομμένο από κάθε άμεση επαφή με το αντίθετο φύλο. Όσο περισσότερο συγκριμμενοποιείται το σεξουαλικό (γενετικό) ενδιαφέρον του για τα κορίτσια τόσο περισσότερο του στερούν κάθε δυνατότητα να τα γνωρίσει. Γι' αυτόν επίσης, η εισοδος στο γένος των αντρών, ή ταύτιση με τον πιο παραδοσιακό αντρικό σεξουαλικό ρόλο του επιτρέπει να αποκτήσει αυτοπεποίθηση χάρη σ' ένα προκαθορισμένο πρότυπο. Επί πλέον ελπίζει να βρει έτσι την τεχνική και τον τρόπο για να γοητεύει τις γυναίκες. Σ' αυτό κατά κανόνα απογοητεύεται, γιατί

οί άντρες κάνουν τὰ πάντα γιὰ νὰ προστατευτοῦν ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῶν νέων ἀντιπάλων.

Τὸ παιχνίδι ἔχει παιχτεῖ. Οἱ γυναῖκες ἔχουν γίνει γι' αὐτὸν ὄντα μυστηριώδη μὲ κρυφὸ φύλο. Καὶ τὸ μυστήριο δὲν θὰ ἀποκαλυφτεῖ ποτέ: θὰ παραμείνουν διαφορετικές, ἀκατανόητες· ἡ ἀνιση κοινωνικὴ τους θέση θὰ αἰτιολογηθεῖ ὡς μία φυσικὴ ἀνισότητα. Ἡ παραδοχὴ τῆς ἀνισότητος τῶν φύλων ἔχει: τίς ρίζες τῆς σ' αὐτὴν τὴν περίοδο ὅπου ἐδραιώνονται: οἱ ρόλοι τῶν δύο φύλων.

ἽΟ αὐνανισμὸς ¹

ἽΟ αὐνανισμὸς ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία στὴ ζωὴ καὶ στὴ σεξουαλικὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀντρῶν. Πράγματι, ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ πέους μὲ τὸ χέρι μοιάζει (ἔχει τὴν ἴδια μηχανικὴ κίνηση) μὲ τὸν ἐρεθισμὸ τῆς συνουσίας. Τὰ ἀγόρια ἐξ ἄλλου ὅταν αὐνανίζονται, φαντάζονται πολὺ συχνὰ ὅτι κάνουν ἔρωτα μὲ μιὰ γυναῖκα. Τὰ κορίτσια, ὅταν αὐνανίζονται συνειδητὰ σπάνια φαντάζονται σκηνές συνουσίας, ἀφοῦ δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὸν ἐρεθισμὸ τῆς κλειτορίδας. Προτιμοῦν συχνότερα μιὰ εἰκόνα λιγότερο ἐνοχοποιητικὴ καὶ πιὸ πλατωνικὴ: φιλιὰ, σκηνές συνάντησης κλπ. Γιὰ ἓνα μεγάλο διάστημα ζοῦν αὐτὲς τίς ψηλαφίσεις σὰν μιὰ διερεῦνση τοῦ κορμοῦ τους.

ἽΗ μέση ἡλικία στὴν ὁποία οἱ άντρες τῆς ἐρευνάς μας ἄρχισαν νὰ αὐνανίζονται τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὰ 13 καὶ στὰ 14 χρόνια μὲ μερικές ἐξαιρέσεις πού τοποθετοῦνται γύρω στὰ 8 χρόνια γιὰ τοὺς πιὸ πρῶτους καὶ γύρω στὰ 20 γιὰ τοὺς πιὸ καθυστερημένους. Τὰ παιδιὰ πού ἀνῆκαν σὲ λαϊκὲς οἰκογένειες προηγήθησαν γενικὰ ἀπὸ τοὺς «γιούς τῶν καλῶν οἰκογενειῶν».

ἽΗ μύηση γίνεται ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους φίλους πού δείχνουν ἡ διηγοῦνται πῶς αὐνανίζονται καὶ ποιά ἱκανοποίηση ἔχουν. ἽΕτσι κι ἄλλιως ὑπάρχει ἡ κίνηση τοῦ χεριοῦ, πολὺ σαφές, πού ὅλοι οἱ ἔφηβοι γνωρίζουν καὶ μιμοῦνται ἔτσι τὸν αὐνανισμό. Μόνο σὲ μιὰ

1. ἽΚδῶ ἀντιμετωπίζουμε μόνο τὸν αὐνανισμό μὲ ἐκπεραμάτωση, ὅπως πρωτοεμφανίζεται συνήθως στὰ χρόνια τῆς ἐφηβείας.

περίπτωση μᾶς εἶπαν ὅτι ὁ πατέρας ἦταν ἐκεῖνος πού ἔμαθε τὰ παιδιά του νά ἀνταντίζουνται.

Ἡ ἀνακάλυψη τῆς σεξουαλικῆς εὐχαρίστησης θά ἀναστατώσει φυσικά τή ζωή τοῦ ἀγοριοῦ. Μ' αὐτή τήν καταπληκτική ἀνακάλυψη, τόν ὀργασμό, ἡ ἐμφάνιση τοῦ σπέρματος τὸ πείθει ὅτι εἶναι πιά ἕνας ἄντρας πού μπορεῖ ν' ἀναπαράγει. Ὅμως αὐτή ἡ πεποίθηση γρήγορα συγκρούεται μέ τήν κατάσταση ἐξάρτησης καί παιδικότητας στήν ὁποία τὸ κρατοῦν ἀκόμη. Ἡ ἄμεση ἐρώτηση εἶναι λοιπόν ἡ ἐξῆς: γιατί ἀφοῦ ἔχω μιὰ σεξουαλική ἱκανότητα ὅπως καί οἱ μεγάλοι μοῦ ἀπαγορεύουν νά ἀναζητήσω μιὰ σύντροφο τῆς ἀρεσκείας μου; Αὐτή ἡ πολύ λογική ἐρώτηση ἐμπεριέχει πολλές ἐξεγέρσεις ἐνάντια στήν κοινωνική καί οἰκογενειακή ἐξουσία. Βρίσκεται στή ρίζα ὧν δῶν ἀποκαλοῦνται: σεμνά σύγκρουση τῶν γενεῶν καί εἶναι πολύ συχνά μιὰ ἐπανάσταση ἐνάντια σέ μιὰ τάξη πραγμάτων, ἀντισεξουαλική καί ἀντίθετη μέ τήν ἴδια τή ζωή.

Κανεῖς δὲ δίνει μιὰ ἱκανοποιητική ἀπάντηση, κι ἀκόμη λιγότερο μιὰ πραγματική λύση σ' αὐτή τήν ἐρώτηση. Τοὺς ἔφηβους τοὺς ξαναστέλνουν στὰ παιχνίδια τους καί τοὺς λένε νά κάνουν ὑπομονή. Καί τὰ κορίτσια εἶναι τόσο καλὰ διαπαιδαγωγημένα πού ξεχνοῦν τή σεξουαλικότητα περιμένοντας τὸν ὥραϊο τους πρίγκηπα. Ἔτσι θ' ἀρχίσει γιὰ τὸ ἀγόρι μιὰ μεγάλη καί στερημένη περίοδος πού καλύπτεται ἀποκλειστικά μέ τὸν ἀντανισμό.

Τὰ ἀγόρια τῆς ἔρευνάς μας περίμεναν κατὰ μέσο ὁρο 5 ἢ 6 χρόνια ἀνάμεσα στὸν πρῶτο ἀντανισμό καί στήν πρώτη σεξουαλική ἐπαφή μέ γυναίκα. Μερικοὶ περίμεναν 10 ἢ 12 χρόνια. Μόνον δυὸ τυχεροὶ περίμεναν λιγότερο ἀπὸ 6 μῆνες. Ὅμως τὸ νά μὴν εἶσαι πιά παρθένος δὲν σημαίνει ὅτι μπορεῖς νά ἔχεις μιὰ κανονική σεξουαλική ζωή. Ὁ ἀντανισμὸς συχνά παραμένει: γιὰ πολλὰ χρόνια τὸ μόνο μέσο γιὰ τήν ἱκανοποίηση τῶν σεξουαλικῶν ἀναγκῶν, ἐπειδὴ τὰ κορίτσια εἶναι δυσεύρετα ἢ δισταχτικά. Ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποψη ὁ γάμος εἶναι ἐλκυστικὸς γιατί τουλάχιστον φαίνεται νά ἐξασφαλίζει μιὰ κανονικότητα στὶς σεξουαλικὲς σχέσεις. Σὲ μιὰ μελέτη σὺν αὐτὴν ἐδῶ εἶναι δύσκολο νά δείξουμε τὴ συχνότητα τοῦ ἀντανισμοῦ στὸ κάθε ἄτομο. Ὅμως ἂν οἱ πιδὸ καταπιεσμένοι, οἱ φανατικοὶ καθολικοί, δὲν τολμοῦσαν παρὰ σπάνια ν' ἀντανιστοῦν, οἱ περισσότεροι ἀπ' ὅσους ρωτήσαμε ἀντανίζονταν συχνά (μιὰ ἢ πε-

ρισσότερες φορές την ημέρα ή τουλάχιστον πολλές φορές την εβδομάδα) σ' όλη τη διάρκεια της «εφηβείας» τους. Και σ' όλα αυτά τα χρόνια όνειρεύονταν την ημέρα που θα μπορούσαν επιτέλους να κάνουν έρωτα με μια γυναίκα.

Ή ανανισμός σήμερα

Μόνον 4 απ' όσους ρωτήθηκαν αναγνώρισαν ότι ανανίζονται σήμερα ακόμη, και απ' αυτούς μόνον ένας ήταν μεγαλύτερος από 18 χρονών. Πολλές έρευνες έχουν αποδείξει ότι όλοι οι άντρες παντρεμένοι ή ανύπαντροι ανανίζονται περιστασιακά ή και κανονικά. Πρέπει να σημειώσουμε ότι πρόκειται για ένα θέμα που προκαλεί ένοχη και ντροπή στους άντρες ακόμη και στους ενήλικους. Οι περισσότεροι ένοχλήθηκαν όταν θίξαμε αυτό το θέμα και όρισμένοι αρνήθηκαν κατηγορηματικά να μιλήσουν. Αυτοί νέοι δήλωσαν ότι ανανίζονται: όχι για λόγους ικανοποίησης αλλά για λόγους «υγιεινής». Ένας άλλος προτιμούσε να εξεπρωματώνει την ώρα που κοιμότανε για να μη διαπράξει άμαρτημα.

Η θρησκεία και η Έκκλησία είναι συχνά υπεύθυνες για την ατμόσφαιρα της ένοχης που περιβάλλει τον ανανισμό. Ένα αγόρι πήγαινε να εξομολογηθεί και να ζητήσει άφεση μετά από κάθε ανανισμό. Πολλοί άντρες είχαν ακόμη και μέχρι την ώριμη σεξουαλική τους ζωή αίσθημα ένοχης κληρονομημένα από τα χρόνια της εφηβείας.

Δεν υπάρχει μόνον ο φόβος του άμαρτηματος: η μυθολογία γύρω από τα ελαδερικά αποτελέσματα του ανανισμού είναι πάντοτε στη μόδα. Αν και κανείς δεν πιστεύει πια ότι ο ανανισμός θα τον κάνει κουφό, μπορούμε όμως ακόμη να ακούσουμε και να διαβάσουμε ότι προξενεί αρρώστιες, τρέλλα, ανικανότητα, στείρωση... Άπίστευτα κι όμως αληθινά.

Όστόσο, το πιο σημαντικό στοιχείο ένοχης για τους μεγάλους είναι ότι ο ανανισμός είναι συνδεδεμένος με την εικόνα του παιδιού, του «μυξιάρικου». Το να όμολογουν οι μεγάλοι ότι ανανίζονται, θα ήταν σαν να όμολογούσαν ότι βρίσκονται ακόμη σ' αυτό το επίπεδο, σε κατάσταση στέρησης, ανίκανοι να θρουν μια γυναίκα

για να κάνουν έρωτα, έτι δέν έχουν γίνει ακόμη άληθινοί και ολοκληρωμένοι άντρες.

Συνήθως οι άντρες όταν αντανίζονται σκέφτονται έρωτικές καταστάσεις με γυναίκες. Μόνον ένας μās είπε ότι αντανιζόταν χωρίς να σκέφτεται έρωτική σκηνή με γυναίκα. Κι αυτό όφείλεται στο ότι εκείνη την εποχή δέν είχε ιδέα του τί σήμαινε να κάνεις έρωτα.

Οι γυναίκες της φαντασίας τους είναι άναμνήσεις γυναικών που έχουν συναντήσει, γυναίκες άναγνωσμάτων, φωτογραφιών ή περιοδικών λιγότερο ή περισσότερο πορνογραφικών που ξεφυλίζουν ταυτόχρονα. Οι καταστάσεις που φτιάχνονται έτσι στη φαντασία τους είναι πολλαπλές: έρωτας με μια ή περισσότερες γυναίκες, με διάφορους τρόπους, σε περιβάλλον που διαπνέεται από ένα ρομαντισμό ή αντίθετα από σαδισμό, σκηνές βίαιες, φετιχισμός κλπ. Όλα μπορεί κανείς να τα σκεφτεί ακόμα και τα πράγματα τα πιο άπομακρυσμένα από την πραγματικότητα. Όπως οι φαντασιώσεις του Κλώντ ή του Σάρλ που έβλεπαν τον έαυτό τους να κάνει έρωτα με την Παναγία.

Ή καταδίκη του αντανισμού και πώς λειτουργεί

Άπό τον 18ο αιώνα ή αυτοϊκανοποίηση αρχίζει να καταδικάζεται: οι δάσκαλοι, οι παιδαγωγοί και οι άστοι γιατροί βοηθούμενοι από τους παπάδες ξεκίνησαν όλόκληρη σταυροφορία ενάντια στον αντανισμό που θεωρήθηκε άμάρτημα και διαστροφή.

Τα βιβλία που αναφέρονται στην καταδίκη του αντανισμού πολλαπλασιάζονται και γρήγορα γίνονται μπέστ-σέλλερς¹. Ή μέριμνα της άγωγής των παιδιών αναπτύσσεται ενώ ταυτόχρονα εμφανίζεται το σύγχρονο αίσθημα της οίκογένειας. Ή εκμάθηση της ύποταξης και της ύπακοης διαρκεί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα και είναι τόσο πιο άποτελεσματική όσο περισσότερο έμποδίζονται οι σεξουαλικές εκδηλώσεις του παιδιού ή του έφηβου. Ή ήδονή γίνεται

1. «Ίστορία της σεξουαλικής καταπίεσης», του Jos Van Ussel, R. Laffont, 1973.

περισσότερο υποπτη από ποτέ άλλοτε, την εποχή που η καπιταλιστική οικονομία είναι σε ανάπτυξη και έχει ανάγκη από χέρια και όχι από άτομα εφάπαστα, στραμμένα προς τις απολαύσεις. Η περίοδος υποδούλωσης των νέων επεκτείνεται, ο μαθητευόμενος ή ο μαθητής του κολλεγίου δεν θεωρείται πιά ως άντρας που διαμορφώνεται: ακόμη αλλά ως παιδί αδύναμο, άθωο, εξαρτημένο, υποχρεωμένο να προετοιμαστεί για να φτάσει στην ηλικία και το έπαγγελμα των μεγάλων.

Αυτός ο διαχωρισμός δεν υπήρχε στο Μεσαίωνα. Από την παιδική ηλικία που τελείωνε στα 7 με 8 χρόνια τα παιδιά περνούσαν κατευθείαν σε μία ζωή ενήλικου μεταξύ ενηλίκων. Γι' αυτό η αλλαγή στάθηκε δύσκολο να επιβληθεί. Η αστική τάξη χρειάστηκε να κινητοποιήσει όχι μόνον τους γιατρούς και τους παπάδες της μιά ακόμη και τους φιλοσόφους της: ο Κάντ δηλώνει γύρω στα 1780 ότι πρέπει με κάθε θυσία να απαγορευτεί ο αυνανισμός γιατί είναι ενάντια στη φύση. Τα πιό δάρβαρα μέσα χρησιμοποιήθηκαν για τους άτιθασους εφηβούς των αρχών του 19ου αιώνα: έδεναν τη νύχτα τα χέρια των νέων πίσω από την πλάτη τους ώστε να μη μπορούν ν' αγγίξουν τα γεννητικά τους όργανα. Έκαναν στα αγόρια εγκαύματα στο θάλανο ή τρυπούσαν την πόση και περνούσαν κλικούς εμποδίζοντας οδονηρά τη στύση. Στα κορίτσια έκαναν εγκαύματα στην κλειτορίδα και κλειτορεκτομές και μερικές φορές έφταναν στο σημείο να ράβουν τα χείλη του αλδοίου. Αυτές οι μέθοδες ισχύουν ακόμη σε όρισμένες κοινωνίες· όμως η δυτική αστική τάξη μας, που έχει πρόσφατα άσθενη μνήμη, τις καταδικάζει σε δείγμα βαρβαρισμού. Το μόνο είναι ότι σήμερα το σύστημά μας είναι πολύ καλά ρυθμισμένο, στην καταπίεση και στην αγωγή, ώστε να μην του χρειάζονται τόσο φανερά μέσα: η ντροπή και η ένοχη στα ζητήματα του σεξ αντικαθιστούν, πολύ πιό αποτελεσματικά, την άμεση σωματική τιμωρία.

Στην ίδια ακριβώς περίοδο εμφανίζεται η προπαγάνδα για τη φυσική αγωγή και τα σπόρ, δραστηριότητες που μέχρι τότε προορίζονταν για την εκπαίδευση των στρατιωτικών, προς τις όποιες θα στρέψουν τις σεξουαλικές όρμες των εφήδων.

Η ένοχη, τα σεξουαλικά πρότυπα που τους προτείνονται, ή άγνοια γύρω από τις γυναίκες, προετοιμάζουν τα αγόρια για μιά σε-

ξουαλικότητα κτηνώδη πού θεωρεί τη γυναίκα αντικείμενο.

Ο φορτικός βομβαρδισμός με το καταναλωτικό σέξ πού τους έπιδάλλεται από τὰ περιοδικά, τὰ βιβλία, τὰ κινηματογραφικά έργα, καί τὰ μέσα ενημέρωσης προσφέρει στηρίγματα φανταστικά, φτωχά καί ψεύτικα. Κι όμως αὐτές ἀκριβώς οἱ εἰκόνες γεμίζουν τὴ φαντασία τῶν ἀγοριῶν πού εἶναι καταδικασμένα νὰ ἀντανάζονται γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα. Ἡ προσαρμογὴ στὸν ἔρωτα με πραγματικές γυναῖκες τοὺς εἶναι τόσο πιὸ δύσκολη ὅσο περισσότερο χρονικὸ διάστημα ἔχει διαρκέσει αὐτὴ ἡ περίοδος. "Αν καὶ πρέπει νὰ ἀποκαταστήσουμε τὸν ἀντανισμὸ καὶ νὰ τὸν θεωροῦμε τελείως ὑγιὴ καὶ «φυσιολογικό», θὰ πρέπει ἐπίσης ν' ἀντιμετωπίσουμε τὸ βασικὸ πρόβλημα πού εἶναι: νὰ μποροῦν νὰ ἔχουν οἱ νέοι σεξουαλικές ἐπαφές σὲ ὅποια ἡλικία κι ἂν βρίσκονται ἀπὸ τὴ στιγμή πού θὰ τὸ ἐπιθυμήσουν. Ὁ ἀντανισμὸς παραμένει ἡ καλύτερη ἀπὸ τίς χειρότερες λύσεις ἐφόσον γίνεται ἐλλείψει κάτι ἄλλου.

Ἡ «πρώτη φορά»

Βιώνεται ἀπὸ τοὺς ἐφηβους σὰν μιὰ πραγματικὴ τελετουργία μύησης, σὰν πέρασμα ἀπὸ τὴν ἐφηβεία στὴν ζωὴ τοῦ ἐνήλικου ἀντρα. Θὰ προηγηθεῖ μιὰ ὀλόκληρη σειρά ἀπὸ ἀκαρπες προσπάθειες: τὰ «φλέρτε», πού τὰ κορίτσια δὲν θέλουν νὰ τὰ συνδυάσουν πάρα πολὺ με τὸ σέξ.

Τὰ 18 εἶναι ὁ μέσος ὁρος ὅπου τὰ ἀγόρια τῆς ἔρευνάς μας εἶχαν τὴν πρώτη τους ἐρωτικὴ ἐμπειρία. Ὁ πιὸ πρῶτος ἦταν 13 ἐτῶν καὶ ὁ μεγαλύτερος, γιὸς εὐκατάστατης καθολικῆς οἰκογένειας, ἦταν 24 χρονῶν. Τὰ ἀγόρια πού ἀνῆκαν σὲ λαϊκές οἰκογένειες ἦταν γενικὰ πιὸ πρῶτος ἀπὸ τὰ παιδιά τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν.

Αὐτὴ «ἡ πρώτη φορά» διαδραματίζεται συχνὰ μέσα σὲ πολὺ ἀσκημες συνθήκες: ἀμοιβαία δυσφορία, ἀγνοία τῆς ἱκανοποίησης καὶ τῆς φυσιολογίας τῆς γυναίκας, ἐπανάληψη ἐνὸς μοναχικοῦ ἀντανιστικοῦ μηχανισμοῦ. Τὸ κορίτσι ἂν δὲν ἔχει ἐμπειρίες, δὲν ξέρει καθόλου τὸν ἑαυτό του καὶ εἶναι ἀνίκανο νὰ ὑποδείξει στὸν σύντροφό του τί θὰ τῆς ἄρесе αὐτὸς νὰ κάνει. Ὁ Καμίλ θυμᾶται ὅτι στὴν πρώτη του ἐπαφὴ με γυναίκα δὲν ἄγγιξε καθόλου τὰ γεννη-

τικά της ὄργανα μὲ τὸ χέρι του. Ἄν σ' ὄλ' αὐτὰ προσθέσουμε τὶς ἀναστολές καὶ τοὺς φόβους τῶν παρθένων κοριτσιῶν, αὐτὴ ἡ πρώτη φορὰ τοῦ «παρθένου» ζευγαριοῦ ὁδηγεῖ σὲ μιὰ ἄσχημη φάρσα καὶ ὄχι στὴν εὐτυχία πού ὑπόσχεται ἡ θρησκευτικὴ ἠθικὴ, σ' ὅσους θέλησαν νὰ μείνουν ἄγνοί. Ἄν καὶ τὸ ἀγόρι εἶναι πάντοτε περήφανο γιὰ τὴ «διάβηκε τὸ ρουδίκωνα», ἀπογοητεύεται ὅμως τὶς περισσότερες φορές ἀπὸ τὴν ἡδονὴ πού ἀπόλαυσε γιὰ τὴ εἶναι μικρότερη ἀπὸ ἐκείνη πού προκαλεῖ ὁ αὐνανισμός.

Αὐτὴ ἡ πρώτη γυναίκα ἄλλοτε εἶναι παρθένα ἄλλοτε εἶναι πόρνη. Θὰ τὴν παντρευτεῖ ἢ δὲν θὰ τὴν ξαναδεῖ ποτέ. Εἶναι πολὺ συχνὰ μιὰ γυναίκα τυχαία:

Μ' ἄφησε τελείως ἀδιάφορο πόσο μᾶλλον πὺν ἦταν μιὰ κοπέλα πὺν δὲν ἀγαποῦσα καθόλου,

διηγεῖται ὁ Σάρλ, πὺν τὸν «ξύπνησε» μιὰ ἐργάτρια τοῦ ἐργοστασίου ὅπου δούλευε περιστασιακά.

Ὁ Πιέρ εἶχε τὸ ἀκόλουθο πρόγραμμα: νὰ βρεῖ μιὰ κοπέλα πὺν δὲν θ' ἀγαποῦσε, γιὰ νὰ «ξεπαρθευτεῖ», στὴ συνέχεια νὰ βρεῖ κορίτσια πὺν συμπαθητικὰ πὺν θὰ μπορούσε ν' ἀγαπήσει περισσότερο καὶ τέλος μιὰ κοπέλα μὲ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ ζήσει μαζί — θεωρώντας αὐτὸ τὸ ξύπνημα ἀπαραίτητο γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει νὰ βρῖσκεται στὸ ὄψος του μὲ τὰ ἐνδιαφέροντα κορίτσια.

Ἡ «καθὼς πρέπει» κοπέλα ἐμφανίζεται σ' ὅλη τὴν ἐκπαίδευση τῶν ἀγοριῶν σὰν ἓνα αἰθέριο ὄν, ἀσεξουαλὶκὸ κατὰ κάποιον τρόπο, πὺν μοιάζει μ' ἓνα πουλὶ ἢ μ' ἓνα λουλούδι, πὺν δὲν παρασύρεται παρὰ ἀπὸ μεγάλα αἰσθήματα καὶ ξέρεῖ νὰ περιμένει τὸν ἄντρα τῆς ζωῆς τῆς, πὺν τὸ ἀγγιγμὰ του θὰ τὴν ἀνεβάσει στὸν ἑβδόμο οὐρανό. Νὰ εἰσαί ἄντρας, πὺν «στέκεται στὸ ὄψος του», σημαίνει νὰ μπόρεις νὰ νικήσεις τὶς γυναικεῖες ἐπιφυλάξεις, σημαίνει νὰ τὴν μυσῇς. Στὴ σημερινὴ κατάσταση ὄλ' αὐτὰ ἀντιστοιχοῦν σὲ κτηνώδεις εἰκόνας κατάκτησης καὶ συνουσίας πὺν μοιάζουν πολὺ μὲ διασμό. Οἱ ἐνδοιασμοὶ τῆς γυναίκας ἐξαφανίζονται τὴν ὥρα τῆς σεξουαλικῆς πράξης καὶ ἡ ὑποτιθέμενη ἱκανοποίησή τῆς τὴν κάνει νὰ ὑποτάσσειται καὶ νὰ εἶναι: εὐχαριστημένη γι' αὐτό.

Μετὰ ἀπὸ μιὰ τέτοια ἐκπαίδευση θὰ ἴναι: δύσκολο στοὺς ἄντρες

νά καταλάβουν ότι τὰ χάρδια καὶ ἡ τρυφερότητα εἶναι πρὸ ἀποτελεσματικά ἀπὸ μιὰ κτηνώδη συνουσία χωρὶς καμιά προετοιμασία. Ὅλες τους οἱ ἐμπειρίες μὲ γυναῖκες ποὺ ἔχουν ἀνατραφεῖ ἔτσι ὥστε νὰ μὴν ἐκδηλώνουν σεξουαλικὴ διάθεση δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐνισχύει τίς προκαταλήψεις τους. Μόνον ὅταν παύουν νὰ περιμένουν τὰ πάντα ἀπὸ τὸν ἄντρα, οἱ γυναῖκες τολμοῦν ν' ἀρνηθοῦν τὴν παραδοσιακὴ συμπεριφορὰ τους ποὺ τίς ἀφήνει ἀνικανοποίητες.

Θὰ γίνεις ἄντρας γιέ μου ἢ ἡ ἐκπαίδευση τοῦ ἀγοριοῦ

Μὴν κλαῖς. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή.

Τὰ ἀγόρια δὲν πρέπει νὰ κλαῖνε. Ὃταν ἔχουν γδαρμένα γόνατα ἢ μεγάλη θλίψη πρέπει νὰ συγκρατοῦν τὰ δάκρυά τους. Τὸ μικρὸ ἀρσενικὸ μαθαίνει ἀπὸ πολὺ νωρὶς ὅτι ἐπειδὴ εἶναι ἀγόρι πρέπει νὰ ἐλέγχει τὸν ἑαυτό του, νὰ ἀπωθεῖ τὴν εὐαισθησία του, νὰ προσέχει τὶς ἀντιδράσεις του καὶ νὰ κρύβει τὰ αἰσθήματά του.

Τὸ μικρὸ ἀρσενικὸ μαθαίνει ἀκόμη ἀπὸ πολὺ νωρὶς ὅτι ἐπειδὴ δὲν εἶναι κορίτσι δὲν θὰ πρέπει νὰ ἔχει τὸν ἴδιο χαρακτήρα, τὶς ἴδιες ἀσχολίες καὶ τὰ ἴδια παιχνίδια.

Ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν θὰ γεννηθεῖς ἀγόρι ἢ κορίτσι ὑπάρχουν δυὸ μέτρα καὶ δυὸ σταθμά. Τὸ ἀγόρι καταλαβαίνει πολὺ γρήγορα ὅτι εἶναι καλύτερα πού εἶναι ἀγόρι καὶ ὅτι εἶναι ἐκνευριστικὸ νὰ σὲ μεταχειρίζονται ὅπως τὰ κορίτσια:

“Ὃταν μὲ μεταχειρίζονταν οὖν κορίτσι, δὲν καταλάβαινα, ὅμως ἐκνευρίζεσθονα γιατί μοῦ μιλοῦσαν μὲ τέτοιο τρόπο πὺν ἐνιωθα ἄσχημα... Τίποτα τὸ ἰδιαίτερο, ὁ ἰόνος καὶ τὰ ρέοισα... Ὃταν μοῦ μιλοῦσαν ἔτσι, ἦταν οὖν νὰ ξέφευγα ἀπὸ ἕνα χαραγμένον δρόμον καὶ μετὰ νὰ μὲ λέναν μὲ μιὰ κλωστοιὰ πάνω σὺν ὁσοτὸ μονοπάτι. (Κροισιάν)

Ἡ ἐκπαίδευση τοῦ ἀγοριοῦ ἔχει σὰν προορισμὸ νὰ δώσει τὸ μικρὸ ἀρσενικὸ στὸν ἴσιον δρόμον, νὰ τὸ κάνει ν' ἀποκτήσει ἢ ν' ἀναπτύξει ὅλες τὶς «ἀντρικὲς» ἰδιότητες, τὸν Ἀντρισμό, σὲ βάρος τῶν ἰδιοτήτων πὺν θεωροῦνται «γυναικεῖες», νὰ τὸ προετοιμάσει γιὰ τὸ ρόλο τοῦ ἀρχηγοῦ πὺν θὰ πρέπει νὰ παίξει μέσα στὴν οἰκογένεια ἢ στὴν κοινωνία. Αὐτὴ ἡ ἐκπαίδευση γίνεται πρὶν ἀπ' ὅλα μέσα στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον.

Ἡ οἰκογένεια

Οἱ μητέρες εἶναι γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ, σύζυγοι καὶ «ἐρωμένες», οἱ πατέρες εἶναι μιὰ μακρινὴ ἐξουσία πού ἡ ζωὴ τους ξετυλίγεται ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, στὴ δουλειά· στὸ σπίτι ὁ ρόλος τους εἶναι νὰ ἐπεμβαίνουν γιὰ ν' ἀποκαταστήσουν τὴν τάξη διὰ τὴν μητέρα δὲν ἀντέχει πιά. Αὐτὴ ἡ πρώτη εἰκόνα γιὰ τὸν ἀντρικό καὶ τὸ γυναικεῖο ρόλο εἶναι καθοριστικὴ γιὰ τὸ παιδί πού θὰ προσπαθήσει φυσικά νὰ τὴν ἀναπαραγάγει:

Ὁ πατέρας μου δὲν ἔκανε τίποτα σὲ τὸ σπίτι, ἡ μητέρα μου τὰ ἔφτιαχνε ὅλα. Ἦταν φυσικὸ νὰ μὴν κάνω κι ἐγὼ τίποτα ὅπως ὁ πατέρας μου. (Κρισιτόφ)

Ὁ Ζὰκ (μηχανικός), ἀναγνωρίζει ὅτι ἀναπαράγει μέσα στὴν δική του οἰκογένεια καὶ στὴν ἐκπαίδευση τῶν παιδίων του τὸ οἰκογενειακὸ πρότυπο τῆς παιδικῆς του ἡλικίας:

Νομίζω πὼς διὰ κι ἂν πῶ ἔχω μιὰ παραδοσιακὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴ. Γιατὶ ὅλη μου ἡ ἐκπαίδευση ἦταν παραδοσιακὴ: ἡ μητέρα μου δὲν ἐργαζόταν καὶ ὁ πατέρας μου ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας. Σίγουρα ὅλ' αὐτὰ ἔχουν ἐξελιχθεῖ, νομίζω πὼς δὲν συμπεριφερόμαστε ἀκριβῶς ὅπως οἱ γονεῖς μας, ὅμως ἔχω τὴν ἰσὴν νὰ διαχωρίζω αὐτόματα τοὺς ρόλους. Ἡ γυναίκα μου μοῦ λέει συχνά: «Μαθαίνεις σὶὰ παιδιὰ ἀπαράδεκτα πράγματα». Εἶναι κάτι πού δὲν γίνεται συνειδητά, καὶ πολλὲς φορὲς ἀνακαλύπτεις διὰ τὰ παιδιὰ (πού εἶναι δέκα περίπου χρονῶν) ἔχουν ἤδη πρότυπα μέσα σὲ κεφάλι τους. Τὰ κορίτσια λένε: διὰν μεγαλώσω, θὰ κάνω παιδιά. Σπάνια μιλάνε γιὰ τὸ ἐπάγγελμά τους: διὰν θὰ μεγαλώσουν θὰ γίνουν μητέρες, θὰ ἔχουν παιδιὰ κι ἕναν ἄντρα πού θὰ δουλεύει. Καὶ τὸ ἀγόρι, εἶναι ἀλήθεια, διὰν θὰ μεγαλώσει θὰ ἔχει μιὰ γυναίκα πού θὰ μπορεῖ...

Ὁ ἴδιος παίζει τὸν παραδοσιακὸ ρόλο τοῦ οἰκογενειάρχου στὴν

ἀνατροφή τῶν παιδιῶν του χωρίς αὐτό νά γίνεται πάντοτε συνειδητά. Τό ἐρμηνεύει ὡς ἑξῆς:

Ἡ γυναίκα μου ἀσχολεῖται μέ τήν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν περισσότερο ἀπό μένα, ὅμως δὲν ἔχω τήν ἐντύπωση ὅτι ἐπαναπαύομαι σ' αὐτήν. Νομίζω ὅτι οἱ ἐξουσίες εἶναι μοιρασμένες. Ἐξ ἄλλου ἡ γυναίκα μου χρησιμοποιοῖ αὐτή μου τήν ἐξουσία: «Ἄν τὸ κάνεις αὐτὸ θά ἀναγκαστῶ νά τὸ πῶ σὸν πατέρα σου διὰν γυρίσει».

Ὅλοι οἱ ἄντρες πού τοὺς πῆραμε συνέντευξη, ὅταν μιλοῦν γιὰ τὸν πατέρα τους δίνουν μιὰ πανομοιότυπη εἰκόνα: πρόκειται γιὰ μιὰ «μακρινή ἐξουσία πού λέει τὴν τελευταία λέξη», εἶναι ὁ «ἀδρατος ἀφέντης, δικτάτωρ καὶ κύριος», ὁ πατέρας, «παντοδύναμος, ἐπιθετικός, αὐταρχικός, σιωπηλὸς καὶ εὐνουχιστής». Εἶναι αὐτὸς πού δικάζει, πού τιμωρεῖ, πού ἀποφασίζει, πού ἀπαγορεύει, πού καταπιέζει καὶ πού κρατᾷ σὲ ἀπόσταση. Ὁ γιὸς τὸν κοιτάζει, τὸν θαυμάζει ἢ τὸν ἀπεχθάνεται ἀλλὰ μαθαίνει νά παίζει τὸν ἴδιο ρόλο. Ὁ Λύκ ὅταν ἦταν μικρὸς ἔτρεφε «ἕνα εἶδος εὐλάβειας» γιὰ τὸν πατέρα του:

Εἶχε φνσικὴ ἀντοχή, πολέμησε σὶν πόλεμο τοῦ '14, ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σπιτιοῦ...

Ὅταν παντρεύτηκε ἐνστερνίστηκε φυσικὰ τὸν ἴδιο ρόλο:

Τὸ νά εἶμαι καλὸς οἰκογενειάρχης, νά ξέρω τίς εὐθύνες μου μέσα σὶν ᾧ ποὺ θριοκόμουνα ἦταν μέρος τῶν κανόνων τοῦ παιχνιδιοῦ. Ὑποδυόμουνα τὸ ρόλο μου, ἔπαιζα τίμια τὸ παιχνίδι.

Ἀναγνωρίζει ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ παιχνίδι. Γιατὶ στήν πραγματικότητα ἡ γυναίκα του ἦταν ἐκείνη πού ἔπαιρνε τίς ἀποφάσεις, ὅμως ἔπρεπε «γιὰ τὸν κόσμον καὶ γιὰ τὴ γυναίκα του νά φαίνεται ὅτι αὐτὸς εἶναι πού ἀποφασίζει». Ὁ καθένας μέ τὸ ρόλο του καὶ τὰ παιδιὰ θ' ἀνατραφοῦν σωστά: θ' ἀνατραφοῦν μέ συνειδηση τοῦ

μελλοντικού τους ρόλου.

Ἀδέλφια κι ἀδελφές σπάνια ἀντρέφονται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Παροτρύνουν τὸν καθένα στὴ συμπεριφορὰ καὶ τίς ιδιότητες ποὺ ταριάζουν μὲ τὸ φύλο του: ἡ μητέρα ἐνὸς παιδιοῦ ποὺ ρωτήθηκε, τὸ παρότρυνε νὰ παίζει ξύλο μ' ἄλλα παιδιά, ἀλλὰ τιμωροῦσε τὴν κόρη της ὅταν ἔσκιζε τὰ φορέματά της ἢ τίς κάλτσες της· καὶ ὁ μηχανικός ποὺ ἤδη ἀναφέραμε ἀναγνωρίζει ὅτι:

Ἦθελα οἱ κόρες μου νὰ εἶναι καθαρές... Μ' ἐνοχλοῦσε πολὺ λιγότερο νὰ εἶναι βρώμικος ὁ γιός μου· ἀστεῖο ἔ; ὅμως μ' ἐκνευρίζει νὰ εἶναι βρώμικες οἱ κόρες μου... Ἐχὼ ἓνα γιὸ ποὺ εἶναι ἀρκετὰ φοβιστοῦμένης κι αὐτὸ ἐπίσης μ' ἐνοχλεῖ...

Τὸ ἀγόρι μπορεῖ γενικὰ νὰ κάνει: ἓνα σωρὸ πράγματα ποὺ ἀπαγορεύονται στὴν ἀδελφή του: νὰ σφυρίζει, νὰ σκαρφαλώνει σὲ δέντρα, νὰ παίζει ξύλο, νὰ λέει παλιόλογα, νὰ τρέχει: στὴν ἐξοχή, νὰ παίζει στοὺς δρόμους μὲ τοὺς φίλους του κλπ.

Πεῖθεται: γρήγορα γιὰ τὴν ἀντρικὴ ὑπεροχή: εἶναι τοῦ ἴδιου φύλου μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς οἰκογένειας, ἄρα θρῖσκεται ἀπὸ τὴ μεριὰ τῶν ἀρχηγῶν. Ἀκόμη κι ἂν ἡ μικρὴ του ἡλικία τὸν κάνει ἐξαρτημένο, ἀπολαμβάνει ὥστόσο ὀρισμένα προνόμια σὲ σχέση μὲ τίς ἀδελφές του, τίς ξαδέλφες του, τίς γειτόνισσές του. Ἐχε τὴν τύχη νὰ γεννηθεῖ στὸ καλὸ στρατόπεδο καὶ τὸ ἔχει συνειδητοποιήσει.

Γιὰ ν' ἀποδείξει τὴν ὑπεροχὴ του τὸ ἀγόρι πειράζει τὰ κορίτσια, προσπαθεῖ νὰ τὰ ἐντυπωσιάσει. Ὅταν περπατάει: στὴν ἐξοχὴ ὁ Πιέρ ἀκούει τὴ γιαιγιά του νὰ λέει στὶς γειτόνισσες: «Κλειδῶστε τίς κότες σας γιὰτὶ ἀμολᾶω τὰ κοκόρια μου». Καὶ σιγὰ σιγὰ ἀρχίζει νὰ παριστάνει: τὸ κοκοράκι, νὰ μαθαίνει τοὺς μηχανισμούς: «εἶναι ἱκανός», καταπίνει τὸ δόλωμα γιὰ νὰ ἐντυπωσιάσει τίς κόρες τῆς γειτόνισσας καὶ νὰ τοὺς ἀποδείχνει ὅτι εἶναι: ἄντρας:

Ἐμένα ἔτσι μ' ἀνάθρεψαν· δὲν ἔπρεπε νὰ εἶμαι οὐκ κορίτσι, δὲν ἔπρεπε ν' ἀντιδρῶ ὅπως τὰ κορίτσια... ἔπρεπε λοιπὸν νὰ εἶμαι δυνατὸς, σκληρὸς κι ἀνθεκτικὸς.

Αὐτὴ τὴν ἴδια παροιμία («Κλειδῶστε τίς κότες σας γιατί ἀμολάω τὰ κοκόρια μου») χρησιμοποιοῖ ὁ Μπερνάρ γιὰ νὰ αἰτιολογήσει πόσο ἄβολο εἶναι ὁχι μόνον νὰ εἶσαι κορίτσι ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχεις κόρη: τὸν κίνδυνον νὰ τὴν δεῖς «γκαστρωμένη» ἂν δὲν φυλαχτεῖ καλά. «Εἰστε τυχερός, εἶναι ἀγόρια», τοῦ λέει: ἡ μαμὴ δταν γεννιέται τὸ πρῶτο του παιδί καὶ ὁ ἴδιος θρῖσκει ὅτι ἦταν πραγματικά τυχερός:

Μέσα σὸ μυαλό μου τὰ κορίτσια ἦταν πάντοτε μπελὰς. Εἶναι χαριτωμένα διὰ νὰ εἶναι μικρά, ἀλλὰ μετὰ γίνεται ἐνοχλητικό... Κι ὅσοι τὰ κορίτσια εἶναι πάντοτε ἓνα μεγάλο ἠθικὸ πρόβλημα... Ἀνὰ πρόκειται γιὰ τὴν συνέχεια τῆς διαδοχῆς καὶ τὰ ρέσια, ὁχι δὲν εἶν' αὐτό...

Ὁ Μπερνάρ εἶναι νόθος. Ἡ συνέχεια τῆς διαδοχῆς πραγματικά δὲν τὸν ἐνδιαφέρει. Ὅμως στίς ἀστικές οἰκογένειες μὲ μεγάλη κοινωνική καὶ ἠθική προβολή ὅπως τοῦ Φρανσίς, ἡ συνέχεια τῆς διαδοχῆς εἶναι ἀκριβῶς ἐκείνη πού δικαιώνει τὴν ἀντρική ὑπεροχή:

Τὰ κορίτσια εἶναι «ἐκθετα ἀντικείμενα» δὲν μεταφέρουν τὸ ὄνομα, κάθονται σὸ στίβι καὶ περιμένουν πότε θὰ παντρευτοῦν.

Ὅπως οἱ πατεράδες τους ἔτσι καὶ ἡ πλειοψηφία τῶν ἀγοριῶν δὲν συμμετέχει στίς δουλειές τοῦ νοικοκυριοῦ. Ὅταν τὸ κάνουν, σπάνια γίνεται ἰσότημα μὲ τίς ἀδελφές τους: ἀφιερώνουν λιγότερο χρόνο καὶ ἀσχολοῦνται μὲ δουλειές πού θεωροῦνται πῶς ἀνδρικές, εἴτε γιατί χρειάζονται περισσότερη δύναμη, εἴτε γιατί εἶναι λιγότερο ἐπαναληπτικές, ἢ γιατί εἶναι δουλειές μᾶλλον ἐξωτερικές: κηπουρική, μαστορέματα, δουλειές πού ἀπαιτοῦν δύναμη ἢ εἰδικές ἐργασίες (πλύσιμο τοῦ αὐτοκινήτου, μπογιατίσματα). Τὰ ἀγόρια ἐπιφορτίζονται περισσότερο μὲ τὰ ψώνια, (βγαίνουν, διαχειρίζονται χρήματα), παρὰ μὲ τὰ πιάτα καὶ περισσότερο μὲ τὰ πιάτα παρὰ μὲ τὸ σιδέρωμα ἢ τὸ ράψιμο...

Συνηθισμένοι νὰ ὑπηρετοῦνται: ἀπὸ τὴ μητέρα τους, τίς ἀδελφές τους κι ἀργότερα τὴ γυναῖκα τους, δρισμένοι ἄντρες πού παίρ-

νουν διαζύγιο είναι: άνίκανοι νά πλύνουν τίς κάλτσες τους, νά ράψουν τά κουμπιά τους ή νά θράσουν μακαρόνια. Άνώτεροι αλλά άνίκανοι.

Γιατί ό ρόλος πού δίνουν στο άγόρι σίγουρα δέν είναι ρόλος ένός ανθρώπου του σπιτιού. Ή παιδική του ηλικία είναι: παιδική ηλικία άρχηγού. Ή εκπαίδευσή του τό προετοιμάζει βασικά για νά καταλάβει: τή θέση του στην κοινωνική ιεραρχία, νά παλέψει για ν' άνέβει όσο μπορεί ψηλότερα και νά πάρει μέσα στην οικογένεια τή θέση του άρχηγού και του πατέρα.

Γι' αυτό τό λόγο τό παροτρύνουν νά καυγαδίζει: πρέπει νά είναι ικανό νά υπερασπίζεται τόν έαυτό του και τούς άλλους, πρέπει νά μάθει: ότι δέν θά κερδίσει: τίποτα χωρίς κόπο και άγώνα, ότι ή ζωή είναι: μιá μάχη — χωρίς όμως νά συναναστρέφεται τούς άλλους, χωρίς νά άμφισβητεί τήν κοινωνική εύρυθμία και τήν ιδιοκτησία, χωρίς νά πάρει τόν κακό δρόμο. Δέν πρέπει ακόμη νά γίνει πολύ δάναυσος και νά μή σέβεται τούς κανόνες του παιχνιδιού, αλλά ν' άγωνίζεται: «σάν άντρας» και όχι «σά χαμάλη».

Ό τομέας του είναι ό έξω κόσμος. Άκόμη και στίς πολύ πουριτανικές και καταπιστικές οικογένειες τό άγόρι: έχει μεγαλύτερη έλευθερία στά ώράριά του και στίς κινήσεις του, περισσότερες συναναστροφές από τό κορίτσι και σέ πιό μικρή ηλικία άπ' αυτό: ό έξω κόσμος είναι ό χώρος τών κινδύνων και τής διαφθοράς' όμως άν τό κρατήσουν μέσα, άν τό μεγαλώσουν σάν κορίτσι, τό άγόρι θ' άποδειχτεί άνίκανο νά τά θγάλει πέρα, νά πάρει τή θέση του στην κοινωνία.

Ό βασικός του ρόλος είναι: νά 'χει: ένα επάγγελμα και νά κερδίζει: χρήματα. Άν τό κορίτσι δέν πάει καλά στο σχολείο προσπαθούν νά τής θρούν ένα σύζυγο, κι άν έχουν τά μέσα τής αγοράζουν τουαλέτες ή τήν στέλνουν σέ κρουαζιέρες για νά τόν βρεί γρηγορότερα. Άν τό άγόρι: βρίσκεται στην ίδια περίπτωση επιμένουν, του πληρώνουν ιδιαίτερα μαθήματα, τό θάζουν έξωτετικό στούς ίησουίτες ή σέ ιδιωτικό σχολείο, υποβάλλονται ακόμη και σέ στερήσεις για ν' ανταποκριθούν σ' όλ' αυτά. Επίσης εύχονται νά μήν παντρευτεί πολύ νωρίς πριν καταφέρει νά δημιουργηθεί.

Άπό τήν παιδική του ηλικία τό άγόρι: ξέρει ότι θά πρέπει νά βρεί τή θέση του στον κόσμο τής εργασίας. Άδύνατο νά ξεφύγει:

Είσοι άντρας, πρέπει λοιπόν να μπεις σιή ζωή, να θρείς μιὰ θέση. Σιό άγόρι δέν λένε να διαλέξει, τοῦ λένε: πρέπει να θρείς μιὰ θέση, τελεία και παύλα. Άπ' διαν μπαίνει σιό σχολείο δέν άκούει να μιλοῦν παρὰ γι' αὐτό, τοῦ λένε: άργότερα θά πρέπει να έχεις μιὰ θέση σιήν κοινωνία, πρέπει λοιπόν να μελετᾷς. (Φιλίπ)

Ἡ ἐκπαίδευση τοῦ άγοριοῦ περνάει ἐπίσης ἀπὸ ὁρισμένες δραστηριότητες ὅπως τὰ παιδικὰ παιχνίδια.

Τὰ παιχνίδια

Συνηθίζουν να χαρίζουν σιὰ άγόρια, σχεδὸν ἀπὸ τὴ στιγμή πὸν θά γεννηθοῦν, μικρὰ ξύλινα ὅπλα, αὐτοκινητάκια κλπ. Σιὰ κορίτσια χαρίζουν κοῦκλες και κούνιες γιὰ να παίζουν τὴ μαμά. Εἶναι φανερό ὅτι σὲ ἓνα παιδί πὸν εἶναι εὐπλοισιό σὺν ζυμάρει και ἔχει τὸ κεφάλι του τελείως καθαρὸ, δλ' αὐτὰ τοῦ ἐντυπώνονται γιὰ πάντα. Ἀκόμη και άργότερα, ἂν ἔχει τὴν ὄρεξη να σκεφτεῖ και να διαβάσει, χρησιμοποιεῖ τὰ ὑλικά, πὸν τοῦ ἔδωσαν τότε πὸν δέν εἶχε οὐσιαστικά συνείδηση... κι αὐτὸ τὸ σημαδεύει γιὰ δλη του τὴ ζωή. (Κριστιάν)

Μιὰ ματιὰ σιούς καταλόγους τῶν παιχνιδιῶν ἢ μιὰ ἐπίσκεψη σιὰ μεγάλα καταστήματα τὴν Πρωτοχρονιά, μᾶς μαθαίνουν πολλὰ πάνω σιήν κατανομή τῶν ρόλων και ἐπιτρέπουν ν' ἀντιληφτοῦμε τὴν αὐξανόμενη ἐξειδίκευση τῶν παιχνιδιῶν, ἀνάλογα μὲ τὸ φύλο. Τὰ παιδικὰ παιχνίδια εἶναι σχεδὸν ὅλα μοιρασμένα σὲ δυὸ σαφεῖς κατηγορίες πὸν ξεχωρίζουν ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Τὰ μικρὰ κορίτσια καλοῦνται να «παίζουν τὴ μαμά»: κοῦκλες, σερβίτσια, κουκλόσπιτα, ἡλεκτρικὲς οἰκιακὲς συσκευὲς σὲ μικρογραφία, ραπτομηχανές, πλεκτομηχανές, άργαλειοί. Καλοῦνται να διακοσμοῦν, να παίζουν τὴ νοσοκόμια (ποτὲ τὸ γιαντρί), τὴ νεράιδα (ποτὲ τὸ μηχανικό), τὴν άεροσυνοδὸ (ποτὲ τὸν πιλότο). Να εἶναι «κοπέλες ὅπως ἢ μαμά». Να φτιάχνουν κοσμήματα. Να χρησιμο-

ποιούν περoυκες και σύνεργα τοῦ μακιγιάζ.

Τὰ ἀγόρια δὲν θὰ καταδεχoύν οὔτε νὰ κοιτάξουν αὐτὰ τὰ παι-
χνίδια: αὐτὰ καλοῦνται νὰ θεωρήσουν τὸν ἑαυτό τους κοσμοναύτη
ἢ πεζοναύτη, φυσικὸ ἢ ραλλίστα... σὰν τὸν μπαμπά; "Ὁχι, θὰ γί-
νουν καλύτεροι ἀπὸ τὸν μπαμπά, πιὸ ἀντρες, πιὸ δυναμικοί: Σού-
περμαν, σούπερ-ἥρωες, σούπερ δυναμικοί...

Θεωροῦνται ἀγορίστικα παιχνίδια — καὶ προτείνονται: σὰν ὑπό-
βαθρα γιὰ τὰ ὄνειρα τῶν ἀγοριῶν, γιὰ τὴ φαντασία τους, γιὰ τὶς
φιλοδοξίες τους καὶ τὴν ἀνάγκη τους γιὰ ταύτιση:

— τὰ παιχνίδια ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ ζωὴ
καὶ τὸν πόλεμο: στρατιωτάκια· πιστόλια, καραμπίνες, τόξα, ὅπλα
κάθε εἶδους· στρατιωτικὰ αὐτοκίνητα, ἀεροπλάνα, στρατόπεδα·
στρατιωτικὴ ἐξάρτυση· κοῦκλες - ὁμοιώματα τῶν «εἰδικῶν σωμά-
των» τῶν μεγάλων ἱμπεριαλιστικῶν χωρῶν (μέχρι πότε ἡ πανο-
πλία τοῦ δήμου καὶ τῶν ταγμάτων τοῦ θανάτου; Μέχρι πότε ἡ
«κόλαση» σὲ μικρογραφία;)

— τὰ παιχνίδια ποὺ παριστάνουν τὰ μεταφορικὰ μέσα, ὅπου ἡ
ἀνακάλυψη καὶ ἡ κατάκτηση τοῦ σύμπαντος συναντιέται μὲ τὸ γόη-
τρο τῆς τεχνολογίας: ἤλεκτρικὰ τραῖνα, καράβια, ἀεροπλάνα, αὐ-
τοκίνητα, δορυφόροι, θαλαμίσκοι Ἀπόλλων, ...στολές ναυτικῶν, ἀε-
ροπόρων, κοσμοναυτῶν...

— τὰ παιχνίδια συναγωνισμοῦ ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν ἀθλητικὸ
συναγωνισμό, μικρογραφίες ἀπὸ πίστες αὐτοκινήτων, ποδοσφαι-
ράκια...

— τὰ ἐπιστημονικά παιχνίδια: τὸ κουτί τοῦ χημικοῦ, τοῦ φυσι-
κοῦ, τοῦ ἡλεκτρονικοῦ, τοῦ «μικροῦ ἐπιστήμονα».

— τὰ παιχνίδια περιπέτειας καὶ δράσης: παιχνίδια ποὺ εἶναι
ἐμπνευσμένα ἀπὸ ἀστυνομικὰ μυθιστορήματα, στολές ἰνδιάνων καὶ
καουμπόηδων, Ζορρό, σωματοφύλακες κλπ.

"Ὅλα αὐτὰ τὰ παιχνίδια ἀπευθύνονται σ' ὀρισμένες συγκεκριμέ-
νες ἀξίες: ἐπιθετικότητα, περιπέτεια, δράση, κατάκτηση, ἀνταγω-
νισμὸς, κυριαρχία μὲ ὅπλα τὴ δύναμη ἢ τὴν τεχνικὴ... ἀξίες ποὺ
εἶναι οἱ ἴδιες ποὺ χρησιμοποιοῦν καὶ τὰ μέσα ἐνημέρωσης γιὰ νὰ
ἐκθειάσουν τὴν «ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωὴ».

Τὰ ἀγόρια ὀφείλουν νὰ γίνουν πολῖτες ἔτοιμοι νὰ παλαίψουν γιὰ

νά υπερασπιστούν τις αποικίες (ή πιδ πρόσφατα «τίς αξίες του δυτικού πολιτισμού»), έχει όπου απειλούνται τὰ συμφέροντα τῶν πολυεθνικῶν εταιριῶν, ἔτοιμοι νὰ παλαίψουν ἐνάντια στὸν ἐσωτερικὸ ἔχθρὸ καὶ νὰ συνεργαστοῦν μὲ τὴν ἀστυνομία στὸν ἀγῶνα τῆς ἐναντίον τῶν κακῶν, ἔτοιμοι νὰ παλαίψουν γιὰ νὰ ἐπεκτείνουν μιὰ ἀγορὰ ἢ νὰ ἐξαλείψουν ἕναν ἀνταγωνιστὴ, ἔτοιμοι νὰ δουλέψουν ὑπερῶριες γιὰ νὰ μπορέσουν ν' ἀγοράσουν ἕνα αὐτοκίνητο πιδ μεγάλο ἀπὸ τοῦ γείτονα, ἔτοιμοι νὰ διατάξουν ἢ νὰ ὑπακούσουν ἀνάλογα μὲ τὴ θέση ποὺ κατέχουν, ἔτοιμοι ν' ἀποδεχτοῦν χωρὶς συζήτηση τὰ ἐπιχειρήματα τῶν τεχνοκρατῶν — ποὺ εἶναι θεμελιωμένα ἀφοῦ εἶναι «ἐπιστημονικά» — ἔτοιμοι νὰ θεωρήσουν τὸν ἑαυτὸ τους ἀνώτερο ἀπὸ τίς γυναῖκες, τοὺς μαύρους, τοὺς Ἀραβες, ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν τὴ φυσικὴ δύναμη, τὴ δύναμη τῶν ὅπλων, τὴ δύναμη τῆς τεχνικῆς ἢ τὴν ἐξουσία.

Τὰ κορίτσια ἀναγνωρίζουν αὐτὲς τίς ἀξίες σὰν ἀντρικές, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ σὰν κυρίαρχες ἀξίες τῆς κοινωνίας. Ξέρουν ὅτι οἱ ἴδιες ὀνειρεύονται ἡλεκτρικὰ τραῖνα, αὐτοκινήτάκια καὶ στρατιωτάκια περισσότερο ἀπ' ὅσο τ' ἀδελφία τους μπορεῖ νὰ ὀνειρεύονται κοῦκλες, σερβίτσια καὶ μικροσκοπικὲς ἡλεκτρικὲς συσκευές.

Δὲν ὑπάρχουν μόνον τὰ παιχνίδια ποὺ χαρίζουν οἱ μεγάλοι στὰ παιδιά, εἶναι καὶ τὰ παιχνίδια ποὺ παίζουν τὰ παιδιά μεταξύ τους μὲ πολὺ φτηνὰ μέσα ἢ χωρὶς μέσα, τὰ ὁποῖα ἐπίσης εἶναι διαχωρισμένα κατὰ φύλο: εἶναι τὰ ἀγορίστικα καὶ τὰ κοριτοίστικα παιχνίδια. Τὰ παιδιά εἶναι ἀνίκανα νὰ σκεφτοῦν γιατί τὸ σκρινάκι εἶναι παιχνίδι γιὰ κορίτσια ἐνῶ οἱ βόλοι εἶναι παιχνίδι γι' ἀγόρια, ὅμως αὐτὸ τοὺς φαίνεται: φυσικὸ καὶ στὰ διαλείμματα τοῦ σχολείου ἀποκλείουν οἱ μὲν τοὺς δέ, ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα παιχνίδια.

Φαίνεται, ἂν ἐξετάσουμε τὰ πράγματα ἀπὸ πιδ κοντά, ὅτι ἀπευθύνονται εἰδικότερα στὰ κορίτσια τὰ παιχνίδια δεξιότητιας, ὅπου συναγωνίζονται ποιά θὰ εἶναι ἢ πιδ «ἐπιδέξια». Ἡ τὰ παιχνίδια ὅπου μποροῦν νὰ παίζουν μόνες τους — ἢ πολλὲς μαζὶ ἀλλὰ χωρὶς νὰ φτιάχνουν ἀντίπαλες ὁμάδες — καὶ ποὺ ἀπαιτοῦν ἕνα χωρὸ ἀρκετὰ περιορισμένο καὶ σχετικὰ λίγες μετακινήσεις: σκρινάκι, τόπι, κουτσό, μπερλίνα. Φαίνεται, ἀκόμα, ὅτι ἀπευθύνονται στὰ ἀγόρια

τά παιχνίδια όπου συναγωνίζονται: δυο αντίπαλες ομάδες και πού χρειάζονται μεγαλύτερο χώρο, περισσότερες μετακινήσεις και απαιτούν περισσότερη σωματική δύναμη παρά επιδεξιότητα: παιχνίδια με μπάλλα (ποδόσφαιρο κλπ.), κλέφτες και αστυνόμοι, καουμπόηδες και ινδιάνοι.

Τά αγορίστικα παιχνίδια εισάγουν το αγόρι σ' έναν κόσμο συλλογικού συναγωνισμού όπου πρέπει ν' αναδειχτεί ο πιο ισχυρός χτυπώντας ή αγγίζοντας την αντίπαλη ομάδα, «άρπάζοντάς» της τη μπάλλα ή κάτι άλλο: είναι ένας κόσμος όπου κυριαρχεί ο πόλεμος, όπου υπάρχουν δυο στρατόπεδα και όχι άτομα και όπου ο ανταγωνισμός έχει άμεση σχέση με τη σωματική δύναμη. Είναι ένας κόσμος εξωσπιτικός, πιο πλατύς από τον κόσμο των κοριτσιών.

Αντίστροφα, τά παιχνίδια των κοριτσιών αντιπαραθέτουν άτομα που ανταγωνίζονται: για την επιτυχία ενός σκοπού (όπως θα συναγωνιστούν αργότερα για την αναζήτηση του συζύγου). Πρέπει ή καθεμιά νά είναι ή πιο επιδέξια (όπως αργότερα θα πρέπει νά είναι ή πιο ωραία, ή καλύτερη μαγείρισσα)· όμως δεν υπάρχει ποτέ άμεση σωματική αντιπαράθεση στα παιχνίδια τους. Αυτά τά παιχνίδια τις προετοιμάζουν για έναν κόσμο περιορισμένο, εξατομικευμένο, χωρίς αλληλεγγύη, όπου θα πρέπει νά «λάμπουν», νά τραβούν τά βλέμματα, έναν κόσμο που θα τούς ζητά επιδεξιότητα και όχι δύναμη.

Σίγουρα υπάρχουν και αγορίστικα παιχνίδια που απαιτούν περισσότερη επιδεξιότητα παρά δύναμη και περισσότερο ατομικό παρά συλλογικό ανταγωνισμό. Είναι, ως πούμε, ή περίπτωση των βόλων· αλλά σ' αυτό το παιχνίδι πρέπει νά ξέρεις νά σκοπεύεις —όπως αργότερα μ' ένα τουφέκι— και νά «κερδίζεις» τον αντίπαλο, νά τον συντρίψεις κι όχι μόνον νά φαίνεσαι πιο επιδέξιος απ' αυτόν. Τά κορίτσια δεν ξεφεύγουν από τον ατομικό ανταγωνισμό, από την εξατομικευση παρά όταν επιδίδονται μαζί σέ παιχνίδια που προεκκινίζουν το οικογενειακό τους μέλλον όπου ο ρόλος τους θα είναι νά κατευνάζουν τά πνεύματα, νά δημιουργούν μιὰ συναισθηματική ασφάλεια και νά αναπτύσσουν την εσωτερική αλληλεγγύη.

Τὸ σχολεῖο

Ἄν καὶ αὐτοδιακηρύσσεται οὐδέτερο, μὴ κληρικό καὶ ἀπολιτικό, ἀπλὴ προπαγανδευτὴ γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ζωὴ, τὸ σχολικὸ σύστημα ἀπ' ὅπου δὲν ξεφεύγει κανένας, εἶναι ἓνα ἐπίλεκτο ἐργαλεῖο γιὰ τὴν ἰδεολογικὴ διαμόρφωση. Ἐπιτρέπει τὴ διαιώνιση τῆς ταξικῆς ἐκμετάλλευσης καὶ τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν φύλων συγκαλύπτοντάς τες.

Δίπλα στὸν ἰδεολογικὸ καὶ κοινωνικὸ διαχωρισμὸ πού ἔχουν μελετήσῃ διάφοροι ὅπως οἱ Μπωντελὸ καὶ Ἑσταμπλέ¹, σὲ ἓνα «προλεταριακό», κατώτερο ἐπαγγελματικὸ - ἐκπαιδευτικὸ δίκτυο καὶ σ' ἓνα «ἀστικό» μέσο - ἀνώτερο ἐκπαιδευτικὸ δίκτυο, ὑπάρχει καὶ ἓνας ἄλλος διαχωρισμὸς πού γενικὰ ἀποσιωπᾶται καὶ πού εἶναι ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἐκμάθηση τῶν ξεχωριστῶν ρόλων τῶν φιλοδοξίων καὶ τῆς συμπεριφορᾶς ἀνάλογα μὲ τὸ φύλο.

Τὸ σχολεῖο ἐπαναλαμβάνει μὲ τὴ σειρά του τὸ δράμα τῆς γυναίκας συζύγου καὶ μητέρας, γιὰ τὴν ὁποία ἡ ἐργασία θὰ παραμείνῃ πάντοτε μιὰ βοηθητικὴ ἀπασχόληση. Τὰ κορίτσια προσανατολίζονται περισσότερο πρὸς τὴ φιλολογία παρά πρὸς τὴν ἐπιστήμη ἢ σὲ ἐπαγγέλματα μὲ χαμηλὸ ἐπίπεδο εἰδίκευσης: δουλειὲς γραφείου, ράψιμο, ἐμπόριο... Ὅταν τ' ἀγόρια πηγαίνουν στὸ «ἐργαστήριον», τὰ κορίτσια μαθαίνουν ράψιμο, μαγείρεμα, οἰκοκυρικά. Οἱ γυνῶμες τῶν σχολικῶν συμβουλίων ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ συχνὰ ὑπαγορεύονται ἀπὸ σεξιστικὲς ἀντιλήψεις: στέλνουν τὸ κορίτσι πρὸς τὴν «ἐνεργὸ ζωὴ» καὶ τὴν ἀναζήτηση συζύγου, ἐνῶ προσπαθοῦν ὅσο μποροῦν νὰ «προωθήσουν» τὰ ἀγόρια· τὰ κορίτσια προσανατολίζονται σύμφωνα μὲ τίς αἰσθητικὲς «ιδιότητές» τους: οἱ πιὸ νόστιμες θὰ γίνουν πωλήτριες, οἱ ἄλλες πρέπει νὰ μείνουν ἱκανοποιημένες ἂν γίνουν «ὕπάλληλοι», δηλαδὴ καλὲς γιὰ ὅλες τίς δουλειές...

Μιὰ συγκεχυμένη ἀλλὰ σταθερὴ ἰδεολογία — ἂν καὶ δὲν περιλαμβάνεται στὰ ἐπίσημα προγράμματα — ἐπιβάλλεται σ' ὅλη τὴ διάρκειά τῆς σχολικῆς ζωῆς μὲ τὸ νὰ μαθαίνουν στὰ παιδιά μιὰ

1. C. Baudelot et R. Establet, Τὸ καπιταλιστικὸ Σχολεῖο στὴ Γαλλία Maspero, 1972.

συμπεριφορά που ονομάζεται γυναικεία ή αντρική («Ένα αγόρι δεν κλαίει ποτέ», «Ένα κορίτσι δεν καυγαδίζει ποτέ», «Ένα κορίτσι δεν πρέπει να συμπεριφέρεται έτσι»), με το να απαγορεύουν στα κορίτσια να φορούν παντελόνια, με το να υποχρεώνουν τα κορίτσια να φορούν ποδιές, ενώ τα αγόρια όχι, με τα διαφορετικά παιχνίδια που επιτρέπονται στους μόν και στους δέ στα διαλείμματα, με τα ξεχωριστά μαθήματα σωματικής αγωγής που έχουν διαφορετικό στόχο (λένε συχνά ότι τα σπέρ πρέπει να αναπτύσσουν τη χάρη και την εύλογισία στα κορίτσια, τη δύναμη και τους μύς στα αγόρια) ...

Η διδασκαλία των γαλλικών ή των μαθηματικών π.χ. διανθίζεται με παραδείγματα που επαναλαμβάνουν καθημερινά στα παιδιά ότι έχουν διαφορετικούς ρόλους και ικανότητες, ανάλογα με το φύλο τους. Στην ώρα των μαθηματικών π.χ. ζητούν από τα παιδιά να ταξινομήσουν το σύνολο των παιχνιδιών σε δυο υποσύνολα: παιχνίδια γι' αγόρια και παιχνίδια για κορίτσια. Η τοποθέτηση μιας κούκλας στο πρώτο υποσύνολο και ενός αυτοκινήτου στο δεύτερο είναι βέβαια «λάθος»... Επίσης η πρόταση «ο μπαμπάς πλένει τα πιάτα» που δεν μπορεί να θεωρηθεί λαθεμένη γραμματικά, θα θεωρηθεί λάθος παράδειγμα από τη δασκάλα¹.

Όλη η αντίληψη της διδασκαλίας - ανταγωνισμού στηρίζεται στις «αντρικές αξίες», ενώ πολλοί δάσκαλοι παρουσιάζουν έναν ανταγωνισμό που θεωρείται κακό, «αφύσικο» να κερδίζουν τα κορίτσια:

Επισημαίνει τα γραπτά λέγοντας: «Είναι πραγματικά σκάνδαλο να πάρει ένα κορίτσι τον μεγαλύτερο βαθμό. Έλπίζω να μην επαναληφθεί».²

Έχει ήδη αρχίσει να καταγγέλλεται το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων και ο ρόλος που παίζει η διδασκαλία στη διαμόρφωση διαφορετικής συμπεριφοράς και αξιών ανάλογα με το φύλο. Βρήκαμε ορισμένα παραδείγματα, ανάμεσα σε πολλά άλλα, στα

1. Λύθθεντικό γεγονός.

2. Το βιβλίο της καταπίεσης των γυναικών, Poche-club, 1972. —

διδλία τῶν γαλλικῶν καὶ στὰ σχολικὰ τετράδια ποὺ χρησιμοποιοῦ-
θηκαν σ' ἓνα δημοτικὸ σχολεῖο τοῦ Παρισιοῦ τὸ 1973 - 1974.

Αὐτὰ τὰ διδλία δίνουν μιὰ εἰδυλλιακὴ εἰκόνα γιὰ τὴν οἰκογένεια:
εἶναι ὁ τόπος τῆς ἀληθινῆς εὐτυχίας. Ὁ πατέρας εἶναι σοδαρός,
δουλευταῖς, δυνατὸς καὶ σταθερός. Ἡ μητέρα εἶναι πιστὴ, ἀγαπητὴ,
κουρασμένη καὶ γεμάτη κουράγιο.

Κάτω ἀπ' τὴ λάμπα

*Μαζευόμασταν κι οἱ τρεῖς μαζί, κοντὰ-κοντὰ, ἀσφαλισμένοι.
Ἡ μαμὰ ἔραβε ἢ ματιάριζε. Ὁ μπαμπὰς διάβαζε τὴν ἐφη-
μερίδα του.*

*Ὁ μπαμπὰς πῆγαινε νὰ πάρει τὰ ἐργαλεῖα του, τὰ κατσα-
βίδια του, τὰ καρφιὰ του. «Πῶς χαλάει τὶς κάλιοες του
αὐτὸ τὸ παιδί.» ἀνασιέναζε ἡ μητέρα μου. «Σώπα μαμὰ,
ἀπαντιοῦσε ὁ πατέρας μου, ἀγόρι εἶναι».*

*Πόσο μοῦ φαινόταν δυνατὸς ὁ μπαμπὰς διαν' τὸν ἔβλεπα
νὰ χιμπάει σβέλτα τὰ λαμπερὰ καρφιὰ, πὸν μερικὲς φορὲς
ἔβγαζαν σπίνδες.*

Ἀσκήσεις:

— Ἀνάγνωση: ὁ συγγραφέας παρουσιάζει μιὰ εὐτυχιόμη-
νη οἰκογένεια. Κάντε το νὰ φανεῖ διαβάζοντας. Χαμογε-
λάμε. Δὲ φωνάζουμε. Ὅλα εἶναι ἤρεμα σιὸ σπίντι.

— Γραφή: Πῶς μοῦ φαινόταν δυνατὸς ὁ μπαμπὰς διαν...
Μὲ τὴ φράση αὐτὴ σὰν ὑπόδειγμα, συμπληρώστε: «Πῶς
μοῦ φαινόταν κουρασμένη ἡ μαμὰ διαν...»

(«Ἀναγνώσματα» γιὰ τὴν πέμπτη τάξη, συλλογὴ R. To-
raille, διδλιοπωλεῖο Istra.)

*Γιὰ μιὰ καλὴ ἀνάγνωση. Ἐκφράστε ἱκανοποίηση καὶ τρυ-
φερότητα. «Θεέ μου! Πόσο ὠραῖα εἶναι νὰ κάθεσαι δίπλα
σιτὴ φωτιά. Πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει τίποτα καλύτερο ἀπὸ
τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ. Τὸ πιστεῦα αὐτὸ πάντοτε».*

*(«Ξεχωριστὲς σελίδες τῆς Γαλλικῆς λογοτεχνίας» γιὰ τὴν
ἕκτη τάξη, Larousse.)*

Ἡ οἰκογένεια Λαμαντέν

Στὸ τρίτο πάτωμα μένει ἡ οἰκογένεια Λαμαντέν ὃ ἔνα διαμέρισμα ποὺ δὲν εἶναι οὔτε πολὺ μεγάλο, οὔτε πολὺ ὑγιεινὸ, οὔτε πολὺ φωτεινὸ, ἀλλὰ ποὺ εἶναι πάντοτε φροντισμένο καὶ καθαρό. Ἔχει τὴν τραπεζαρία μὲ τὸ στρογγυλὸ τῆς τραπέζι ὅπου ὁ Τιφερνὰν γράφει τὶς ἀσκήσεις του, διαβάζει ἢ παίζει τὸ βράδυ ἤρην κοιμηθεῖ, τὴν ὥρα ποὺ ἡ μητέρα του ράβει καὶ ὁ πατέρας του διαβάζει τὴν ἐφημερίδα του. Ἡ μητέρα τοῦ Τιφερνὰν δὲν εἶναι πολὺ καλὰ στὴν ὑγεία τῆς. Βήχει ὅλο τὸ χειμῶνα. Ὅμως ἔχει μεγάλο κουράγιο. Μόνη τῆς ράβει, ταχιοποιεῖ, πλένει καὶ σιδερώνει τὰ ροῦχα ὅλης τῆς οἰκογένειας. Καὶ οἶγουρα ἔχει πολλὰς ἄλλες δουλειὰς ἀπὸ τὸν πρῶτον καφὲ ὥς τὸ βραδινὸ δεῖπνο.

Εἶναι μιὰ θαυμάσια μητέρα. Τυχαίνει καμιά φορὰ νὰ χάνει τὴν ὑπομονή τῆς καὶ νὰ ἀποπαίρνει λίγο τὰ παιδιὰ τῆς. Ὅμως αὐτὸ γίνεται γιὰτὶ εἶναι κουρασμένη καὶ ὑποφέρει. Τυχαίνει ἐπίσης νὰ τὰ μαλώνει καμιά φορὰ ἢ νὰ τοὺς ζητάει κάποια χάρη μὲ ὕψος γλυκὸ καὶ λίγο θλιμμένο. Ὅταν μιλάει ἔτσι ὁ Τιφερνὰν τρέχει καὶ τὴν ἀγκαλιάζει.

— Γιὰ μιὰ καλὴ ἀνάγνωση: Θὰ διαβάσετε καλὰ ἂν αἰσθανθεῖτε τὴν θλιμμένη γλυκύτητα αὐτῆς τῆς σκηνῆς. («Τὰ ζωντανὰ Γαλλικά», διαλεγτὰ ἀναγνώσματα γιὰ τὴν ἔκτη τάξη, Larousse.)

Ἡ οἰκογένεια

Ἀνάμεσα στὰ μέλη μιᾶς οἰκογένειας, πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀγάπη, ὑποστήριξη, ἀλληλοδοσήθεια· συμπαραστέκονται ὁ ἕνας σὶν ἄλλον.

Ἡ μητέρα εἶναι γεμάτη κατανόηση, τρυφερότητα, στοργή, ἐπιείκεια. Συγχωρεῖ τὰ παιδιὰ τῆς.

Ὁ πατέρας εἶναι αὐστηρὸς καὶ αὐταρχικὸς. Πολλὰς φορὰς εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὴ δουλειὰ του. Ἔρχεται σὶν σπῆτι κουρασμένος καὶ ζητάει ἡσυχία καὶ γαλήνη.

Οἱ παποῦδες παραχαϊδεύουν τὰ παιδιὰ. Εἶναι ἀδύναμοι.

(«Λεξιλόγιο», για την Πέμπτη τάξη. Λέξεις που θα μάθετε για τη Δευτέρα 6 Μαΐου 1974.)

Οικογένεια ταπεινή, που επιτρέπει στους προλετάριους να υπομένουν τις δυσκολίες της ύπαρξης, τη φτώχεια και την αρρώστεια και που προτείνεται σά μοναδική δυνατότητα για την «άληθινή ευτυχία» στη ζωή. Οικογένεια αναλλοίωτη, με ρόλους αустηρά μοιρασμένους. Άκριβώς όπως είναι μοιρασμένοι και στην κοινωνία: στους άντρες τὰ διοικητικά και γενικά τὰ υπεύθυνα επαγγέλματα: έπιστάτης, γιατρός κλπ. — στίς γυναίκες τὰ υποδεέστερα και πιο βαρετά επαγγέλματα: νοικοκυρές, νοσοκόμες ή υπάλληλοι— αλλά και οι δυο ρόλοι: σοβαρά, συνειδητά και ενεργά. Αυτή ή εικόνα διοχετεύεται ταυτόχρονα με την εκμάθηση της γλώσσας. Τò τετράδιο που ήδη αναφέρθηκε τὸ δείχνει καθαρά:

Δευτέρα 12 Νοέμβρη 1973: Τὰ μαγαζιά, ὁ δρόμος. Μιά νοικοκυρά. Ἐπιδέξια, ενεργητική, γρήγορη, σιή δουλειά της...

Δευτέρα 26 Νοέμβρη: ή υγεία, ή αρρώστεια. Ὁ γιατρός είναι επιδέσιος, εὐονειδής, ενεργητικός. Ἡ νοσοκόμα είναι γεμάτη φροντίδα, βοηθάει τὸ γιατρό, παρακολουθεῖ τοὺς αρρώστους. Είναι γλυκιά, ὑπομονετική, εξυπηρετική, ἀφοσιωμένη στο καθήκον της.

Αὗτοι οἱ διαφορετικοὶ ρόλοι που ὁ άντρας και ή γυναίκα πρέπει συνειδητά νά παίζουν στην οἰκογένεια και στην κοινωνία, δικαιολογούνται θέβαια ἀπὸ τὴ διαφορετική «φύση». Στὰ ἀναγνώσματα και στίς ασκήσεις τ' ἀγόρια ἐμφανίζονται τολμηρά, σίγουρα, εδρωστα, ἀθλητικά, θαρραλέα ἐνῶ ἀντίθετα τὰ κορίτσια είναι εὐθραυστα, φοβισμένα, ἀνίσχυρα: στην ἀνάγνωση όπως και στη γραμματική τὸ ἀρσενικό κυριαρχεῖ πάντοτε πάνω στο θηλυκό και τὰ παιδιά τὸ ἔχουν καταλάβει:

Γιὰ νὰ κατανοήσετε και ν' ἀγαπήσετε τὸ κείμενο:

—Δείξτε ὅτι αὐτὰ τὰ παιδιά, ἰδιαίτερα τὸ ἀγόρι, ἔχουν πολλή φαντασία.

—'Η Φρανσουάζ παίζει όπως και τὰ ἀγόρια; Τί παιχίδι σκαρώνουν ειδικὰ γι' αὐτήν; Γ'ιατί; (ἔχει γδάρει λίγο τὸ γόνατό της...)
(«Τὰ ζωντανὰ Γαλλικὰ», ἔ.ἃ).

Ὁ Μισέλ σκαρφάλωσε τὴν καμπίνα.
«Εἶναι μιὰ πραγματικὴ ἀιμομηχανὴ λέει μὲ ὕφος εἰδήμονα.
Ἔχει σιδερένιες λαβές.»
Καὶ βάλθηκε νὰ τὶς σπρώχνει γιὰ νὰ κουνηθοῦν.
«Μὴν τὴν ἀγγίζεις, γκρίνιαξε ἡ Μπαμπέτ πὺν εἶχε μείνει
κάτω. Μπορεῖ ν' ἀπαγορεύεται. Κι ἔπειτα ἔχεις σκίσει τὸ
παντελόνι σου. Θὰ μᾶς πιάσουν. Βλέπεις διὲς εἶναι μιὰ πα-
λιά, ἐγκαταλειμμένη μηχανή: εἶναι τελείως οκουραιομένη.»
«Ἀνέβα λοιπὸν φοβιτσιάρρα!»

Καὶ τὸ ἐγχειρίδιο συνιστᾷ, γιὰ μιὰ καλὴ ἀνάγνωση, νὰ διαβα-
στοῦν μὲ ἀνησυχία τὰ λόγια τῆς Μπαμπέτ καὶ μὲ σιγουριά τὰ λό-
για τοῦ Μισέλ...

Συγκρίνατε τὸ ξεκίνημα τῶν κοριτσιῶν μὲ ἐκεῖνο τῶν
ἀγοριῶν, ζητᾶνε σὲ ἓνα ἄλλο ἀνάγνωσμα τοῦ ἴδιου μαθη-
ματος:

Κυτιάζετε: Ἔφυγαν! Ὁχι ξανάρχονται! Ἀπέτυχε ἡ ἀνα-
χώρηση. Δὲν εἶχαν μπεῖ καλὰ στὴ σειρὰ γιὰ νὰ περάσουν
προσπὰ ἀπὸ τὸν ἔλεγχο.

Τὰ ἀγόρια, πειθαρχημένα, ξεκίνησαν. Ἡ ἀναχώρηση ἦταν
θανάσιμα...

(«Ξεχωριστὲς σελίδες τῆς Γαλλικῆς λογοτεχνίας», γιὰ τὴν
ἑκτητάξην, Larousse)

Ὅταν τὰ ἀναγνώσματα ἐμφανίζουν μόνον κορίτσια, τὰ κορίτσια
αὐτὰ ἀλλάζουν ντύσιμο, μαζεύουν λουλούδια, παίζουν μὲ τὶς κοθ-
κλες τους ἢ μὲ τὸ γατάκι τους, βοηθοῦν τὴ μητέρα τους νὰ φτιάξει
γλυκὰ ἢ διασκεδάζουν μὲ τὰ δῶρα ποὺ πῆραν στὰ γενέθλιά τους...
Ὅταν τ' ἀγόρια ἐμφανίζονται μόνον τοὺς ἐπὶ σκηνης, ἀνεβαίνουν

στά θουνά, κάνουν σκί, κατασκηνώνουν, κατασκευάζουν καλύδες, διψάνε για περιπέτειες. Παράδειγμα:

‘Ο Μισέλ πρωταθλητής του σκί

... ‘Ο μικρότερος κίνδυνος ήταν να σπάσεις το πόδι σου. ‘Ο μεγαλύτερος να ισακιοιείς οε κανένα πυλώνα... Κι αυτός κατέβαινε με τρελλή ταχύτητα, με καταπληκτική τόλμη και οιγουριά. Σ’ε λίγο σταμάτησε. «Αυτό ήταν δλο», είπε άπλά.

‘Ασκήσεις:

‘Ανάγνωση: από την αρχή του αφηγήματος ξέρουμε διι ό Μισέλ διατρέχει μεγάλο κίνδυνο. Διαβάζοντας πρέπει να δείξουμε την άνησυχία μας και το θαυμασμό μας για το κατόρθωμα του σκιέρ.

(‘Αναγνώσματα, για την λέμ- ι τάξη)

‘Ολ’ αυτά γίνονται καθημερινά, από την εποχή του νηπιαγωγείου. Πάνε μαζί με την καταστολή κάθε σεξουαλικής έκδήλωσης, καταστολή που επιτρέπει να γίνουν οι μαθητές υπάκοοι και τυφλά ύποταγμένοι, να μην άμφισβητούν το περιεχόμενο και τη μορφή της διδασκαλίας που τους παρέχεται. Κι αυτή ή ύποταγή στο δάσκαλο του σχολείου, στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, προετοιμάζει άμεσα την ύποταγή στον έργοδότη, στον προϊστάμενο, στις συνθήκες εργασίας.

Το σχολείο, όπως και κάθε άυταρχικό σύστημα, δεν μπορεί να λειτουργήσει παρά στη βάση μιας άγριας καταστολής της σεξουαλικότητας, τόσο της παιδικής όσο και της γενετήσιας, και μάλιστα σέ τέτοιον βαθμό που ή σχολική ζωή θεωρείται άσυμβίβαστη με κάθε σεξουαλική ζωή: το μαρτυρούν οι πολλαπλές άποβολές των μαθητών που τους πιάνουν να φιλιούνται στο διάδρομο, ή άρνηση να δεχτούν παντρεμένες ή έγγυες γυναίκες στην συντριπτική πλειοψηφία των σχολείων, από φόβο μήπως μολύνουν τα άγνά πρόβατα του κοπαδιού κλπ. Είναι: δέδια λίγο πιο άνεκτικοί με τα άγόρια:

‘Η άδελφή μου προετοιμάζεται για τη Φιλολογία.

Στο σχολείο παίρνει δεκαπέντε και

συζεί με έναν τύπο που τηρε μόνον έντεκα.

Είναι σιὴν ἴδια τάξη κι αὐτὸ δὲν ἀρέσει σὲ κανένα.

Εἶναι ἀρκετὰ προκλητικοὶ σὲ εἶδος τους, ντύνεται σὰ μαύρα καὶ ἄλλα τέτοια, νὰ ποῦμε.

*Περπατοῦν ἀγκαλιασμένοι σὲ δρόμο κι αὐτὸ δὲν ἀρέσει σὲ κανέναν. Ἐκείνη δὲν ἔδωσε ἐξετάσεις αὐτὴ τὴ χρονιά καὶ ζήτησε νὰ ξαναφοιτήσει γιὰ δεύτερη φορὰ σιὴν προ-
παρασκευαστικὴ τάξη. Ὁ λυκειάρχης τῆς εἶπε: «Δὲν μπο-
ρεῖς νὰ ξαναφοιτήσεις σ' αὐτὸ τὸ σχολεῖο».*

*«Κι ὁ ἄλλος;» ρωτᾷ. «Μήπως μπορεῖ νὰ παρακολονθή-
σει;» «Ἄκου νὰ δεῖς», τῆς λέει, «μπορεῖ αὐτὸ νὰ εἶναι αὐ-
θαιρεσία, ἀλλὰ εἴσατε ζευγάρι κι αὐτὸ δὲν μᾶς ἀρέσει.
Πρέπει νὰ σᾶς χωρίσουμε... Γ'ι' αὐτὸ ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ
ξανάρθεις ἐδῶ».*

*«Μὰ πῆρα δεκαπέντε κι ἐκεῖνος πῆρε ἔντεκα! Ἄν κάνετε
αὐθαιρέσιες, διαλέξτε τουλάχιστον μὲ βάση τὴ βαθμολο-
γία.»*

*«Ναί, ἀλλὰ ἐσὺ εἶσαι κορίτσι. Καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι
θὰ θνσιόσουμε τὸ κορίτσι. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει ἂν τὰ κο-
ρίτσια θὰ πετύχουν σὲς ἐξετάσεις.» (Ἀναφέρεται σὲ τὸ βι-
βλίο «Τὸ βιβλίο τῆς καταιπίεσις τῶν γυναικῶν»¹)*

Πρέπει ὅμως καὶ τ' ἀγόρια νὰ ὑποτάσσονται στοὺς κανόνες τῆς
διάκρισης τῶν φύλων: νὰ μὴν ἔχουν π.χ. μακριὰ μαλλιά. Τὸ scho-
leio δὲν ἐπιδρᾷ μόνον μὲ τὴ διδασκαλία του καὶ τοὺς κανονισμοὺς
του ἀλλὰ καὶ μὲ ὅσα συμβαίνουν σὰ διαιρήματα, πρὶν καὶ μετὰ
τὸ μάθημα: παιχνίδια, συμμορίες, σχέσεις μὲ τοὺς φίλους.

Οἱ συμμορίες

Γύρω σὰ 8 μὲ 10 χρόνια ἡ πλειοψηφία τῶν ἀγοριῶν συμμετέχει
σὲ κάποια συμμορία ποὺ στρατολογεῖ τὰ μέλη της ἀπὸ τὸ χωριό,
τὴ συνοικία, τὸ σχολεῖο ἢ τὴν τάξη καὶ παρουσιάζει δυὸ βασικά

1. Ὑ. Ἀ.

χαρακτηριστικά: έχει έναν αρχηγό και μιὰ ή περισσότερες αντίπαλες συμμορίες...

Στην ηλικία που το αγόρι «ξεκολλάει από τη φούστα της μαμιάς του», ή συμμετοχή του σε μιὰ τέτοια ομάδα δυναμώνει και αναπτύσσει τις αντρικές του αρετές, την αντρική του «κουλουρά», το πρότυπο του αντρισμού. Το μικρό αγόρι μπορεί να φοβάται να παίξει ξύλο στον καιρό το κανακεύει και το προστατεύει ή μητέρα του. Μόλις όμως ξεφύγει από το οικογενειακό περιβάλλον και ένταχθει σε μιὰ συμμορία, κατά κανένα τρόπο δεν επιτρέπεται να συμπεριφερθεί σαν κορίτσι, αν δε θέλει να γίνει ο περίγελος ή το κορόιδο της συμμορίας. Πρέπει να μάθει να παλλεύει, να μην κλαίει, να παίζει αγορίστικα παιχνίδια. να τρέχει με ποδήλατο, να σκαφαλώνει στα δέντρα, να συμμετέχει σ' έναν κόσμο αντρικής αδελφότητας και ανταγωνισμού μεταξύ ομάδων. Μαθαίνει να περειφρονεί τα κορίτσια που είναι αποκλεισμένα απ' αυτόν τον αντρικό κόσμο, που είναι: κλαψιάρικα, φοβισιάρικα, που δημιουργούν προβλήματα και ιστορίες, που δεν ξέρουν ούτε ξύλο να παίζουν ούτε ποδόσφαιρο:

"Όταν ήμουνα μικρός, τα κορίτσια ήσαν για μένα κατώτερα όντα. Δεν παίζεις ποτέ με κορίτσια (Σέρτζ)

Τα κορίτσια... Τί περιμένεις... Μιλάνε πολύ, δημιουργούν προβλήματα... (Ζάκ)

Κάθε συμμορία έχει έναν αρχηγό. "Όταν δεν είσαι αρχηγός, ή «τό βουλώνεις», όταν αισθάνεσαι ότι δεν έχεις τα κότσια (κουβαλάς σοκολάτες και δεκάρες που κλέβεις από τη μητέρα σου για να σε πάρουν από καλό μάτι, για να μη σε δέρνουν, και αν χρειαστεί για να σε προστατεύουν), ή γίνεσαι ένας πιστός υπασιτιστής περιμένοντας τη σειρά σου για να γίνεις αρχηγός, ή φτιάχνεις μιὰ δικιά σου αντίπαλη συμμορία. "Όταν είσαι αρχηγός πρέπει να επιβάλλεσαι, να επικρατεί τάξη στις γραμμές, να οδηγείς τις ομάδες σου στη μάχη. "Όπωςδήποτε, τα μέλη της συμμορίας εντυπώνονται την έννοια της ιεραρχίας, προσκολλώνται στην ιδεολογία του αρχηγού και του ανταγωνισμού. Μαθαίνουν τον μελλοντικό τους ρόλο: να είναι ανώτεροι από τις γυναίκες, να ξέρουν ν' αγωνίζονται σ' όλους τους

τομείς, να σέβονται την κοινωνική ιεραρχία.

Όταν τα άγόρια περάσουν τα 12, αφού τελειώσουν το δημοτικό και δεν είναι πλέον «μικρά», η αγορίστικη συμμορία αλλάζει. Δεν παίζουν πια τα στρατιωτάκια, ούτε μιμούνται τους ήρωες απ' τα κόμικς ή απ' τις περιπετειώδεις φυλλάδες. Τώρα φτιάχνουν παρές με βάση τα ενδιαφέροντα, μπαίνουν στον «κόσμο των φίλων», χωρίς φανερή και αναγνωρισιμένη ιεραρχία. Εάν διατηρείται η συμμορία, εάν φτιάχνονται καινούργιες με τα ίδια χαρακτηριστικά, αυτό συμβαίνει μόνο μέσα στον κόσμο των «συμμοριών της νεολαίας» ή της «έγκληματικότητας», όπου τα άτομα αντιτάσσονται στην υπάρχουσα κοινωνική τάξη πραγμάτων γελοιογραφώντας την, μεγαλοποιώντας τις αξίες του αντρισμού: επιθετικότητα, σκληρότητα, περιφρόνηση προς τις γυναίκες (που είναι καλές μόνον για να τις πηδάνε ή να τις διάζουν), αδελφσύνη στη μάχη.

Υπάρχουν ακόμη διάφορες θεσμοποιημένες συμμορίες, που υποθάλλονται και υποκινούνται από τους μεγάλους: είναι οι διάφορες «οργανώσεις για νέους» που αναπτύσσουν τις ίδιες αξίες του αντρισμού, ώστε να φτιάξουν όχι έγκληματίες αλλά αντίθετα ανθρώπους καλά προσαρμοσμένους στο κοινωνικό σύστημα και έτοιμους να διεκδικήσουν άρχηγικές θέσεις.

Οι «οργανώσεις για νέους»

Οι οργανώσεις για νέους αναπτύσσουν την ιδεολογία της ιεραρχίας, του άρχηγικού ρόλου, του αντρισμού και της υπευθυνότητας, που ταιριάζει: θαυμάσια στα παιδιά της αστικής τάξης, μελλοντικούς άρχηγους, μελλοντικούς ιθύνοντες. Αυτοί αντιμετωπίζουν την ιδεολογία αυτή πολύ πιο σοβαρά από τα παιδιά των εργατών, για τα οποία οι οργανώσεις αυτές είναι κυρίως ένα μέσο για να κάνουν διακοπές μακριά από την πόλη ή να έχουν δραστηριότητες που δεν τους επιτρέπονται από την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους. Και οι δυο διευθυντές επιχειρήσεων της Ερευνάς μας είναι: παλιοί άρχηγοι προσκόπων. Για τον ένα απ' αυτούς, έξ έξ άλλου, η εικόνα του αντρισμού παραμένει συνδεδεμένη με την εικόνα του άρχηγου και πιο συγκεκριμένα με την εικόνα του άρχη-

γού του στους προσκόπους. Τὸ προσκοπικὸ πνεῦμα «πιάνει» καλύτερα σ' ἐκείνους πού ἔχουν θρησκευτικὴ ἀνατροφή παρὰ σ' ἐκείνους πού δὲν ἔχουν.

Ἐνας μαθητὴς τοῦ λυκείου, γιὸς ἐργάτη χωρὶς θρησκευτικὴ ἀνατροφή ἦταν πολὺ ἐχθρικός ἀπέναντι στὸν προσκοπισμὸ (ἀφοῦ δοκίμασε τὴν ἐμπειρία) καὶ τὴν ἀντροκρατικὴ καὶ παραστρατιωτικὴ ἰδεολογία πού βασιλεύει ἐκεῖ:

Γενικά, διὰν ἀρνεῖσαι ν' ἀκολουθήσεις μιὰ ομάδα ἀγοριῶν σὺ ποδόςφαιρο π.χ., τὸ πρῶτο ἐπιχειρήμα εἶναι: «Ἐλσαι κορίτσι...» Θέλουν μὲ κάθε θυσία νὰ σὲ ἐνιάξουν σ' ἓνα ὀρισμένο ρεῖμα καὶ δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ἀντισταθεῖς. "Ὅπως ὁ προσκοπισμός, ὡραία βλακεία κι αὐτός... "Ἐχω κάνει δυὸ χρόνια πρόσκοπος. Μᾶς πῆραν σὰ χέρια τους σὲ κατὰλληλὴ ἡλικία, σὴν κρίσιμη ἡλικία! Τελικὰ εἶναι παραστρατιωτικὴ ὁργάνωση... Στὸ τέλος ἄρχισα νὰ βρῶ κοινὴν ὁλὴ αὐτὴ τὴν ὁμαδικὴν ζωὴν, αὐτὴ τὴ συγκλυμένη ὁμοφυλοφιλία — πού ὑπάρχει ἐξ ἄλλου καὶ σὺ σιγατό. Καὶ οἱ χαιρετισμοὶ σὲ σημαῖες εἶναι σχεδὸν ἐθνικισμός· τὰ παρὰσσημα, μιὰ πορεία πρὸς ἓνα συγκεκριμένο ἰδανικὸ —καὶ φανταζόσαστε ποῖο εἶναι αὐτό! Οἱ δοκιμασίες πού περνοῦσαμε ἦταν γιὰ νὰ γίνουμε ἄντρες. Ναι, αὐτὸ εἶναι: πῶς θὰ γίνεις ἄντρας. "Ἀντρας!... Σὰ νὰ ἔπρεπε νὰ δώσεις ἐξετάσεις γιὰ νὰ πάρεις σὺ τὸ τέλος ἓνα δίπλωμα «ἀντρισμοῦ»... (Κριστιάν)

Ὁ προσκοπισμός, λέει, διδάσκει ὅπως ὁ στρατός

τὴ λατρεία τοῦ ἀντρισμοῦ, τῆς εἰλικρινοῦς συντροφικότητος. Ἡ συντροφικότητα σὲ κάνει νὰ αἰσθάνεσαι σὰ νὰ βρῶσκεσαι σὺ ἴδιο λουτρὸ μαζὶ μὲ ὄλους τοὺς ἄλλους — ὁ Μοντιεράν μου φαίνεται ἡ ὁ Σαίγι-Ἐξυπερὸν ὑμνοῦσε τὴ λατρεία τῆς δρόσης καὶ τῆς συντροφικότητος, τὸν ἡρωισμό... Ἡ συντροφικότητα εἶναι τὸ πᾶν! Ἡ συντροφικότητα εἶναι: Τί γίνεται ρε φίλε; Καὶ μετὰ κρατᾷς τὸν ἄλλο σὲ ἀπόσταση. Ἐπειτα τὰ πράγματα μερδεύονται... Ὑπάρχει μιὰ κάποια

ἐπιφύλαξη, ὁ καθένας ἔχει κάτι ποὺ ἐμποδίζει τὸν ἄλλο νὰ πλησιάσει, νὰ μπεῖ σὲ μιὰ μυστική του, νὰ ἐξερευνήσῃ τὸν ἐσωτερικὸ τοῦ κόσμου... Αὐτὸ μᾶς τὸ δίδεξαν: νὰ εἴστε εἰλικρινεῖς σέντιρογοι, ἀλλὰ ὅχι φίλοι. Στὴ γιγία ὑπάρχει κάποιος οὐναισθηματισμὸς κι αὐτὸ δὲν εἶναι καλὸ... Τελικὰ μᾶς ἀνταρξέχουν ἔτσι ὥστε νὰ μᾶς λείπουν μερικὰ πράγματα, ὅπως καὶ τὰ κορίτσια, κι ὅλοι εἶναι εὐχαριστημένοι, ὅλοι τακτοποιοῦνται. Αὐτὴ ἡ ἐπιθετικότης ποὺ μᾶς διδάσκουν, αὐτὴ ἡ σκληρότητα πληγώνει ὀρισμένα ἐνστικτὰ μας. Μᾶς ἔχουν ἀκρωτηριάσει τὴν ἀνάγκη ν' ἀγαπᾷ κάποιον ἄλλον.

Ἄγνος καὶ σκληρός: ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι: ὁ πρόσκοπος, ὁ στρατιωτικὸς, ὁ ἄντρας.

Ἡ στρατιωτικὴ θητεία, καθιέρωση τοῦ ἀνδρισμοῦ

«Τὸ στρατιωτικὸ θὰ σὲ κάνει ἄντρα, θὰ σὲ στρώσει», λένε στοὺς ἔφηβους — ἀκριβῶς ὅπως τοὺς ἔλεγαν ὅταν ἦταν μικρὰ παιδιὰ: «Θὰ δεῖς, ὅταν θὰ πᾶς σὲ σχολεῖο, ὁ δάσκαλος θὰ σὲ στρώσει».

Ὅταν δὲν ἔχεις πᾶν στρατιώτης δὲν εἶσαι ἄντρας. Ἄν δὲν ἔχεις τελειώσει: τὸ στρατιωτικὸ σου δὲν πρέπει νὰ παντρευτεῖς.

Βέβαια μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι ἡ ἀντίληψη τῆς στρατιωτικῆς θητείας ὡς βάπτισμα καὶ καθιέρωση τοῦ ἀνδρισμοῦ εἶναι ἀρκετὰ ξεπερασμένη: σήμερα ἓνα ἀγόρι δὲν αἰσθάνεται πιά ἀτιμασμένο ἂν πάρει ἀπαλλαγή ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ δὲν σκέφτεται καθόλου ὅτι ὑπάρχει φόβος νὰ μὴ μπορέσει νὰ παντρευτεῖ. Σήμερα τὰ ἀγόρια κάνουν τὴ στρατιωτικὴ τους θητεία γιατί ὑποχρεώνονται, καὶ θὰ ἦταν εὐχαριστημένα ἂν τὴ γλύτωναν. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια, τόσο ξεπερασμένη αὕτη ἡ ἀντίληψη; Ἄς δοῦμε τί λένε πάνω σ' αὐτὸ οἱ ἔφηβοι: ποῦ ρωτήσαμε καὶ ποῦ θὰ ὑπηρετήσουν σὲ μερικὰ χρόνια.

Ὁ ἕνας ἐρίσκει ὅτι «ἡ στρατιωτικὴ θητεία σὲ σὺνολό της εἶναι καλὴ». Ἄν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ πάρει ἀπαλλαγή θὰ τὴν ἀρνιότανε, γιατί

θέλω πολύ νά μάθω τί γίνεται ἐκεῖ· καί ἀκόμη μπορεῖ νά
μοῦ χρειαστεῖ· εἶναι καλὸ νά μάθεις νά χειρίζεσαι τὰ ὅπλα.
Ἐπίσης ὅλη αὐτὴ ἡ ἐκπαίδευση χρειάζεται γιὰ νά διαμορ-
φώσῃ ἄντρες καὶ μάλιστα οκληρούς... (Τιερού, 15 ἐτῶν)

Ἕνας ἄλλος ἀδιαφορεῖ: ἀφοῦ πρέπει νά ὑπηρετήσῃ, ἀφοῦ κι
οἱ ἄλλοι ὑπηρετοῦν, θὰ τὸ κάνει κι αὐτός. Ὑπάρχουν πολλοὶ στὴν
τάξη του ποὺ λένε ὅτι πρέπει νά πᾶνε στρατιῶτες γιὰ νά γίνουν
ἄντρες: «Τὸ λένε, ἀλλὰ δὲν τὸ πιστεύουν πραγματικά». Ὑπάρχουν
ἄλλοι ποὺ εἶναι ἀντίθετοι γιατί χάνουν ἔτσι ἓνα χρόνο ἀπὸ τὶς
σπουδὲς τους — «ἐδῶ συμφωνῶ κι ἐγώ». Ὅμως κατὰ δάθος, εἶναι
καλὸ

νά ὀδηγεῖς ὁχήματα, νά γυμνάζεσαι· κι ἔπειτα ὅλα αὐτὰ
μᾶς δυσκολεύουν λίγο τὴ ζωή, κι αὐτὸ μᾶς κάνει καλό...
(Λουντιοβίκ, 14 ἐτῶν)

Ὁ τρίτος εἶναι πιὸ συγκρατημένος στὴν ἐκτίμησή του γιὰ τὸ
στρατό:

Ἐμένα ὁ στρατὸς δὲν μοῦ ἀρέσει καὶ τόσο. Βέβαια, ἀπὸ
ἠθικὴ ἀποψη καὶ νοοτροπία, ὁ στρατὸς μᾶς διαπλάθει, μᾶς
κάνει ἄντρες. Σκληροὺς ἄντρες. Ὅμως ἐμένα δὲ θὰ μ' ἄ-
ρεσε νά μὲ θρῖζουν ὅλη τὴ μέρα οὔτε νά δέχομαι διαταγές.
(Φιλίπ, 15 ἐτῶν)

Ὁ τελευταῖος πιστεῖ ἐπίσης ὅτι ὁ στρατὸς φτιάχνει ἄντρες, ὅτι
διαποτίζει τοὺς νέους μὲ τὴ λατρεία τοῦ ἀντρισμοῦ καὶ τῆς εἰλι-
κρινοῦς συντροφικότητος· ἐπειδὴ ὅμως ἀμφισβητεῖ αὐτὲς τὶς ἀξίες,
«τὸν ἐνοχλεῖ πραγματικά νά πᾶει καὶ νά ὑποστῇ πλύση ἐγκεφά-
λου» γιὰ ἓνα χρόνο: ἂν εἶχε τὴ δυνατότητα νά γλυτώσῃ τὸ στρατὸ
δὲ θὰ δίσταζε καθόλου.

Ἡ στρατιωτικὴ θητεία εἶναι βλακεία. Καὶ ἔρχεται οὐ μὴ
περίοδο ποὺ εἶναι δύσκολο νά παλέψῃς ἀνοιχτὰ ἐνάντια
σιτὸ στρατό, γιατί εἶσαι ἀπασχολημένος μὲ τὸ νά φτιάξεις

ένα μέλλον και να προετοιμάσεις το επάγγελμά σου.
Είσαι υποχρεωμένος να την υποστείς με θαρδιά καρδιά. Ένας χρόνος πλύσης έγκεφάλου χωρίς να μπορείς να κάνεις τίποτε άλλο. Είναι ηθερό... (Κριστιάν, 17 ετών).

Φιλικοί, αδιάφοροι ή έχθρικοί, οι έφηβοι βλέπουν στη στρατιωτική θητεία κάτι που θα τους κάνει άντρες, αληθινούς, γνήσιους άντρες. Έξ άλλου τα εικονογραφημένα αναγνώσματα που διαβάζουν, ή προπαγάνδα που υφίστανται, ή εικόνα του στρατού που τους παρουσιάζει ή εκπαίδευση, τους προετοιμάζουν ώστε ν' αντιμετωπίσουν τη στρατιωτική τους θητεία σαν μια επισφράγιση της αγοράστιχης εκπαίδευσής τους και μια μύηση στη ζωή του άντρα.

Μύηση στα άντρικά εξαρτήματα: όπλα, μηχανήματα, οίονοπνευματώδη (στο στρατό πολλοί τα δοκιμάζουν για πρώτη φορά: Έτσι ο Μπερνάρ κι ένας φίλος του έγκαθίστανται στο Κ.Ψ.Μ. και αδειάζουν συνειδητά, άπανωτά τα ποτήρια της μπύρας, χωρίς μεγάλη ευχαρίστηση είναι αλήθεια, αλλά ώσπου να «τή θρουν»...).

Σεξουαλική μύηση: για τους άντρες που έχουν υποστεί πολύ καταπιεστική εκπαίδευση, ή θητεία είναι μια ευκαιρία για να απομακρυνθούν από την οικογενειακή επιτήρηση και να μυηθούν σεξουαλικά από τους φίλους που τους παρασύρουν σε «γχομενόσαρκες» ή σε μπορντέλα. 'Ο πατέρας του Φρανσίς τά 'ξερε όλα αυτά γι' αυτό πριν φύγει ο γιός του για το στρατό του είπε ότι πρέπει να «στηριχτεί στις δικές του δυνάμεις» και να προσέξει πολύ γιατί στις πόλεις όπου υπάρχουν στρατώνες ή αγνότητα διατρέχει μεγάλους κινδύνους.

Μετά το στρατό, το άγόρι είναι πιά ένας άντρας ίκανός να φτιάξει: οικογένεια και να πάρει τη θέση του στην κοινωνική ιεραρχία. Θεωρεί ότι μπορεί να έχει μια θέση, να συντηρήσει γυναίκα και παιδιά και ή σεξουαλική καταπίεση που έχει υποστεί (παρά τις φήμες για τις «διασκεδάσεις» στις πόλεις όπου υπάρχει στρατός...) σ' αυτό το χρόνο απομόνωσης και εκπατρισμού τον έξωθεν συχνά στο γάμο.

Η στρατιωτική θητεία προετοιμάζει επίσης τα άγόρια να πάρουν τη θέση τους στον κόσμο της εργασίας: ο στρατός διδάσκει την πειθαρχία:

Ἡ ἔννοια τῆς ἱεραρχίας ἔχει οὖν προϋπόθεση τὴ γνώση τῆς ὑπακοῆς. Μαθαίνεις ἔτσι νὰ εἶσαι ἀρχηγὸς σὺ ἐπίπεδός σου καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἱκανότητές σου (Φρανσίς).

Συνειδητοποιεῖς, ἀφοῦ ὑποστεῖς τὴν πειθαρχία, τὶς δυνατότητες τῆς ἐξουσίας. Ἡ θάση τῆς σιραιοικῆς ἐκπαίδευσης εἶναι: ἂν στέκεσαι καμαρωτά καὶ περπατᾷς ἴσια, θὰ σοῦ δώσουν μιὰ καλύτερη θέση καὶ ἂν ἔχεις μιὰ καλύτερη θέση θὰ μπορεῖς νὰ κάνεις τοὺς ἄλλους νὰ σὲ τρέμουν. Ὅμως ὁ σιραιὸς δὲν φτιάχνει μόνον ἀρσενικά, ἀλλὰ καὶ μεγάλα καθάρματα, καιροσκοποὺς καλὰ ἐνταγμένους σὺ σὺστημα σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα ποὺ ὑφίστανται — αὐτὸ τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ξέρουν πῶς θὰ συμπεριφερθοῦν τὴ μέρα ποὺ θὰ ᾗχουν σὶὰ χέρια τοὺς ἕνα κομμάτι ἐξουσίας... (Κριστόφ)

Ὁ φίλος, φύλακας τῆς ἀντρικῆς τάξης πραγμάτων

Ἡ ἀντρικὴ συντροφικότητα εἶναι ἕνα θέμα ποὺ θίγεται συχνὰ σὶὰ τραγούδια, σὶὰ κινηματογραφικὰ ἔργα, σὶὰ κόμικς, σὶὰ μυθιστορήματα κλπ. Περιγράφεται σὰν εἰλικρινὴς, αὐστηρὴ, ἀγνή, σκυθρωπὴ, «ἀντρικὴ». Αὐτὴ ἡ ἰδέα ὅτι «μεταξὺ ἀντρῶν» βασιλεύει ἡ φιλία καὶ ἡ συντροφικότητα ποὺ εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ πιστές, ποὺ εἶναι: «ἀντρικὲς ἀρετές» εἶναι πολὺ διαδομένη:

Οἱ ἄντρες ἔχουν φίλους, οἱ γυναῖκες τὸ πολὺ - πολὺ ἔχουν φιλενάδες ποὺ κοροϊδεύουν πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη τοὺς (Κριστόφ)

Γιὰ μένα ἡ φιλία εἶναι ἀντρικεῖο πράγμα. Εἶναι πολὺ ἀντρικεῖα ἡ φιλία (Ζάκ).

Οἱ ἄντρες δὲν εἶναι ποὺ εἰλικρινεῖς ἀπὸ τὶς γυναῖκες, ὅμως

ή αντρική φιλία είναι πιο πρωτόγονη, πιο ειλικρινής από τη γυναικεία. (Σέρζ)

Οί γυναίκες το αναγνωρίζουν και μόνες τους διαισθάνονται πολύ χειρότερα διαν βρίσκονται πολλές μαζί απ' όσο οί άντρες μειαξύ τους. Τό διαπίστωσα σιά εργοσιόσια, παντοῦ όπου δουλεπα. (Καμίλ)

Οί γυναίκες φαίνονται νά είναι πολύ φίλες καί μετὰ πιάνονται από τὰ μαλλιά γιά τούς άντρες. Με τούς άντρες δέ σιμβαίει το ίδιο. (Λουντιοβίχ)

Όλα είναι εντάξει ωστόσο, μόνον όταν παραμένουν «μεταξύ αντρών»· μόλις επέμβει μιὰ γυναίκα ή ωραία αντρική φιλία άπειλείται. Είναι κοινός τόπος, τό προσφιλές θέμα τραγουδιών, κινηματογραφικών έργων καί μυθιστορημάτων πού έχουν γιά θέμα τήν αντρική φιλία. Καί δέν είναι λίγες οί περιπτώσεις των συζύγων πού οί γυναίκες τούς «άπάτησαν» μέ φίλο τους. Ή γυναίκα «σπέρνει ζιζάνια» ανάμεσα στους άντρες. Άρχίζουν νά κάνουν τούς έξυπνους γιά νά τήν κατακτήσουν καί από άδελφοί γρήγορα γίνονται έχθροί.

Ό «κόσμος των αντρών» καί ο μύθος της αντρικής άδελφосύνης αναπτύσσουν μιάν αντρική άλληλεγγύη πού άσχείται σέ βάρος των γυναικών οί όποίες αποκλείονται απ' αυτόν τόν κόσμο ή εμφανίζονται σέ διάφορα καλαμπούρια όπου παίζουν τό ρόλο του σεξουαλικού αντικείμενου ή της μέγαιρας.

Άν εξετάσουμε τό περιεχόμενο «του κόσμου των αντρών», όπου θεωρείται ότι βασισεύει ή άδελφосύνη, διαπιστώνουμε ότι συχνά πρόκειται: γιά δραστηριότητες πολύ λίγο «άδελφικές» ή φιλικές όπως ο πόλεμος, ο άθλητικός ανταγωνισμός, ή πολιτική, όλες οί δραστηριότητες πού συνεπάγονται τήν ύπαρξη αντιπάλων. Πώς όλες αυτές οί δραστηριότητες πού έχουν σά θεμέλιο τόν ανταγωνισμό, τήν επιθυμία νά επιβληθείς επάνω στον άλλο, νά τόν συντρίψεις, νά τόν κερδίσεις: μπορούν νά ένσωματωθούν στην εικόνα ενός κόσμου στηριγμένου στη φιλία καί στη συνεργασία; Ή αντρική

ἀδελφосύνη πού ὕμνουv τὰ μυθιστορήματα, τὰ κόμικς, καὶ τὰ περιπετειώδη κινηματογραφικὰ ἔργα, εἶναι μιὰ ἀδελφосύνη μάχης, σφυρηλατημένη στὰ στάδια ἢ στοὺς δρυζῶνες τοῦ Βιετνάμ. Ὁ μῦθος τῆς ἀντρικῆς ἀδελφосύνης χρησιμεύει γιὰ νὰ συγκαλύπτει μὲ τὸν «πόλεμο» τῶν φύλων» τὴν ἀλλή τῶν τάξεων.

Ἀπὸ τὴν πρώτη χρονιά στὸ σχολεῖο μέχρι τὸ τέλος τῆς στρατιωτικῆς τοὺς θητείας καὶ συχνὰ πολὺ ἀργότερα, τὰ ἀγόρια περνοῦν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἡμέρας τοὺς ὑπὸ τὸ βλέμμα τῶν «φίλων». Ὁ φίλος παίζει πολὺ σημαντικὸ ρόλο στὴ ζωὴ ἐνὸς ἀντρα, στὴν κοινωνικοποίησή του, στὴν «ἀντροποίησή» του. Καὶ οἱ γονεῖς τὸ ξέρουν καλὰ αὐτὸ καὶ παροτρύνουν τοὺς γιούς τοὺς νὰ ἔχουν φίλους, «καλοὺς» φίλους.

Εἶναι ὁ φίλος πού θὰ σὲ μάθει νὰ μὴ συμπεριφέρεσαι σὰν κορίτσι, εἶναι ὁ φίλος ἐκεῖνος πού μαζί του θὰ φτιάξεις τὴ συμμορία, πού μαζί του θὰ παίξεις ἀγορίστικα παιχνίδια, πού θὰ μάθεις νὰ θαυμάζεις τοὺς ἥρωες καὶ νὰ περιφρονεῖς τὰ κορίτσια.

Μὲ τοὺς φίλους, ψηλαφητά, θὰ σχηματίσεις μιὰ εἰκόνα γι' αὐτὸ πού πρέπει νὰ εἶσαι καὶ θὰ διορθώσεις αὐτὸ πού εἶσαι ὥστε νὰ γίνεις ἀποδεκτὸς στὸν κόσμο τῶν ἀντρῶν.

Μὲ τοὺς φίλους δοκιμάζεις νὰ μάθεις τί εἶναι τὰ κορίτσια τί σημαίνει νὰ κάνεις ἔρωτα. Σ' αὐτοὺς διηγείσαι τίς ἐμπειρίες σου — ἐπαυξάνοντάς τες. Γυρεύεις τὴν ἐπιδοκιμασία τοὺς καὶ φοβᾶσαι τὴν ἀποδοκιμασία τοὺς, ὅσο δὲν εἶσαι σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου.

Γιὰ νὰ κάνεις ἐντύπωση στὸ φίλο σου δοκιμάζεις νὰ κολλήσεις σὲ μιὰ ὡραία γυναίκα. Μὲ τὸ φίλο καπνίζεις τὰ πρῶτα σου τσιγάρα, δοκιμάζεις τὸ πρῶτο σου μεθύσι, κι ἴσως πηγαίνεις σὲ «σπίτι» ἢ ψάχνεις νὰ βρεῖς μιὰ κοπέλα.

Ὁ φίλος εἶναι μάρτυρας καὶ φύλακας τοῦ ἀντρισμοῦ, ἐγγύηση τῆς ἀντρικῆς τάξης — καὶ κάθε ἀντρας εἶναι ἓνας «φίλος» γιὰ τοὺς ἄλλους... Ἀβέβαιος, κακὸς στὸ ρόλο του μερικὲς φορές, ἀλλὰ προπαντὸς χωρὶς νὰ τὸ δείχνει. Ὁνειρεύεται ἴσως θατιὲς καὶ εὐλιχρινεῖς σχέσεις. Ὁνειρεύεται νὰ θγάλει κάποτε τὴ μάσκα. Ἀναζητᾷ στίς γυναῖκες τὴ στοργὴ πού δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ δείξει στὸν κόσμο τῶν ἀντρῶν — ἀλλὰ τοὺς παραχωρεῖ μόνον αὐτὸ τὸ

ρόλο, συνεχίζοντας νά παίξει τὸ ρόλο τοῦ σκληροῦ μπροστὰ στοὺς φίλους.

Ἔτσι κατασκευάζονται τὰ Ἀγόρια.

Ἔτσι διαγωνίζεται αὐτὴ ἡ κατάσταση.

Ἔτσι προχωράει ὁ Κόσμος τῶν Ἀνθρώπων.

Ἡ μικρὴ εἰκονογραφημένη ιδεολογία

Τὰ μέσα ἐνημέρωσης παίζουν ἕναν ὄλο καὶ πιὸ σημαντικὸ ρόλο στὴ μετάδοση τῶν πολιτιστικῶν προτύπων· ἔτσι, μᾶς φάνηκε ἐνδιαφέρον νὰ ἐξετάσουμε καλύτερα ἕνα ἀπ' αὐτά: τὰ εἰκονογραφημένα παιδικὰ περιοδικὰ καὶ τὴν ιδεολογία πὺ διαδίδουν. Γι' αὐτὸ κρατήσαμε μερικὰ τεύχη περιοδικῶν τεσσάρων τύπων ἀνάμεσα στοὺς πιὸ γνωστοὺς: Σπιρού, Τεντέν, Μίκυ καὶ Πίφ - Γκατζέτ, πὺ κυκλοφόρησαν μεταξὺ 1970 καὶ 1974.

Περιβάλλον, δολοπλοκίες καὶ ἥρωες θυθίζουν τὸν ἀναγνώστη σ' ἕναν κόσμο πὺ ἤδη περιγράφουμε: στὸν κόσμο τῆς περιπέτειας, τῆς ἀληθινὰ ἀντρικῆς ζωῆς.

Τὸ περιβάλλον εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐχθρικό: δταν οἱ περιπέτειες δὲ διαδραματίζονται μέσα «στὴ ζούγκλα τῶν πόλεων», ἀνάμεσα σὲ γκάγκστερ καὶ ριπὲς πολυβόλων, διαδραματίζονται μέσα σὲ μιὰ φύση μὲ τὴν ὁποία ὁ ἥρωας πρέπει νὰ συγκρουστεῖ. Εἶναι ἡ ζούγκλα τῆς προϊστορίας, τῶν «ἄγριων» πληθυσμῶν ἢ τῶν πολέμων τῆς Ἑπὺ Ἀνατολῆς, εἶναι οἱ ἔρημοι τῆς Ἀριζόνας ἢ τῆς Λιθύης, εἶναι οἱ παγωμένες ἐκτάσεις τῶν δύο πόλων ἢ τὰ ἀστρικά διαστήματα καὶ οἱ τρομεροὶ τοὺς κίνδυνοι. Ὁ ἥρωας παλεύει μὲ τίγρεις, μὲ φίδια, μὲ γιγάντιες ἀρκοῦδες, μὲ μαμούθ καὶ μὲ λύκους. Ἀλωνίζει τὸν κόσμον ἀνάμεσα σὲ ἐκρήξεις ἡφαιστειῶν, ἀνάμεσα σὲ τεράστια κύματα, ἀνάμεσα σὲ καλπάζουσες παλίρροιες πὺ ἀπειλοῦν νὰ τὸν ἐξαφανίσουν, ἀνάμεσα σὲ κινούμενες ἄμμιους πὺ καταπίνουν τοὺς κακοὺς ἀντιπάλους του. Δὲν ὑπάρχουν παρὰ κατακλισμαῖες βροχές, καταστροφικοὶ χεῖμαρροι, μεγαλοπρεπεῖς καταιγίδες καὶ τρομερὲς ξηρασίες.

Ὁ ἥρωας ξεκουράζεται καμιά φορὰ ἀνάμεσα σὲ μεγαλόπρεπα τοπία γεμάτα ὁμορφίες. Ὅμως ἡ Περιπέτεια τὸν καλεῖ ξανά καὶ τὸν ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν παράδεισὸ του γιὰ κάποια νέα ἀποστολή.

Σε κάθε επεισόδιο, σε κάθε περιπέτεια πρέπει να προστατεύσει τη γυναίκα και τα ὄρφανά, πρέπει να συντρίψει τὰ θύλα σκέδια τῶν κατασκόπων, τῶν προδοτῶν, τῶν γκάγκστερ, τῶν σαιμποτέρ, τῶν δολοφόνων. Πρέπει νὰ τοὺς ἐμποδίσαι νὰ κάνουν κακὸ στοὺς ἀθῶους, νὰ τοὺς ἀποσπάσαι πότε τὰ μυστικὰ σχέδια, πότε τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἰνδικῶν ναῶν καὶ πότε τὸ κλειμμένο χρυσάφι.

Μοναχικὸς ἐκδικητὴς τῶν κακῶν ἢ μέλος μιᾶς μικρῆς ομάδας ποὺ ταξιδεύει σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμον γιὰ νὰ κάνει νὰ θριαμβεύσει τὸ Καλὸ καὶ νὰ ἐξουδετερώσει: τίς δολοπλοχίες τῶν κακῶν, πιλότος ἀεροπλάνων, ραλλίστας, στρατιώτης, μυστικὸς πράκτορας, «γορίλλας» ἢ σερίφη, ὁ ἥρωας εἶναι ἰσχυρὸς, σκληρὸς καὶ ἀνίκητος, ἄσος στὶς μάχες, ἄσος στὰ ἀγωνίσματα, ἄσος στὸ σημάδι.

Οἱ περιπέτειες ποὺ ζεῖ εἶναι συνήθως ἀστυνομικὲς, στρατιωτικὲς ἢ ἀθλητικὲς. Ὅμως, ἂν τὰ εἰκονογραφημένα περιοδικὰ ποὺ συμβουλευτήκαμε ἀφιερώνουν τουλάχιστον τὸ 60% τοῦ περιεχομένου τους στὶς περιπέτειες, δὲν δίνουν ὅλα τὴν ἴδια θέση σὲ κάθε θέμα: οἱ ἀστυνομικὲς περιπέτειες εἶναι πανταχοῦ παρούσες καὶ καλύπτουν τουλάχιστον 20% τῆς ἐπιφάνειας, ἀλλὰ ἡ ἰδιαίτερη ἐμφαση δίνεται στοὺς στρατιωτικὸς ἥρωες (Σπιρὺ), στοὺς ἀθλητικὸς (Τεντέν) ἢ σ' ἐκείνους ποὺ ἐπανορθώνουν τὸ ἄδικο (Πίφ-Γκατζέτ).

Στὰ τεύχη ποὺ μελετήσαμε, τὰ περιοδικὰ «Πίφ-Γκατζέτ» καὶ «Μίκυ» δὲν δίνουν καμιά θέση στὸ στρατό· ὁ «Τεντέν» δίνει περιορισμένη θέση (6% τῆς συνολικῆς ἐπιφάνειας, 10% τῶν διηγημάτων). Ἀντίθετα τὸ «Σπιρὺ» ἀφιερώνει τὸ 40% τῶν σελίδων τῶν διηγημάτων του καὶ τὸ τρίτο τῆς συνολικῆς ἐπιφάνειάς του στὸ στρατό, στὸν πόλεμον καὶ στὰ θπλα.

Σε τρία τεύχη τοῦ «Σπιρὺ» (Νο 1840, 1876 καὶ 1885) δρῇκαμε πέντε σελίδες περιληπτικῆς προπαγάνδας γιὰ τὸ στρατὸ μὲ τὸν τίτλον «Ὁ στρατός: μιὰ σύγχρονη, μεγάλη περιπέτεια». Βλέπουμε δυὸ φίλους νὰ πηγαινοέρχονται ἀπὸ θπλο σὲ θπλο. Ὅταν πηγαίνουν στὸ σῶμα ὀρεινῶν καταδρομῶν, γιὰ παράδειγμα:

Οἱ χαρὲς τοῦ βουνοῦ εἶναι γιὰ μᾶς καθημερινές!... Μὲ οιαθμούς (ὅπως αὐτὸς ὁ καταπληκτικὸς τῆς Φλαίν: ἓνα καταφύγιο γιὰ 120 κυνηγοὺς καὶ ἓνα πεδίο βολῆς), ὑλινὸ καὶ ἐκπαιδευτὲς ὅσους θέλουμε! Καὶ τί ἐκπαίδευση! Ὅλο-

κληρος χειμώνας χωρίς νὰ θγάλουμε τὰ οκί ἀπὸ τὰ πόδια μας! (...) Τὸ καλοκαίρι, πάλι, ἔχουμε ἀναβάσεις, ἔχουμε τὴν κατὰκτηση τῆς κορυφῆς! Ὅλοι ὅσοι ἔρχονται σὲ μᾶς εἶναι ἱρελλοὶ γιὰ τὸ θουνό... Μᾶς μαθαίνουν νὰ παρέχουμε ἄριστα τὶς πρῶτες βοήθειες, π.χ. νὰ φροντίζουμε καὶ νὰ μεταφέρουμε ἕναν πληγωμένο φίλο φτιάχνοντας φορεῖο μὲ τὰ οκί... Γιατὶ δ,τι καλύτερο ὑπάρχει σιὺς καταδρομεῖς, εἶναι ἡ ἀλληλεγγύη τους. Διακατέχονται ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ἰδανικό: τὸ θουνό, ποὺ ζεῖ καθημερινά στὶς καρδιές τους, μὲ τὶς χαρὲς του καὶ τοὺς κινδύνους του. Τὸ ἴδιο πνεῦμα τοὺς διέπει ὅλους, ἀξιώματικούς καὶ σιραιτιῶτες: τὸ ὁμαδικὸ πνεῦμα.

Τὸ πρῶτό: «Τί ὥραϊα ποὺ εἶναι! — Ναί! Εἶναι ἀλήθεια, λίγοι ἄνθρωποι ξυπνᾶνε τόσο ὥραϊα, ὅσο ἐμεῖς... Πῶς νὰ μὴν εἴμαστε εὐτυχισμένοι σιὺ ὄπλο μας; Ἡ σιραιτιτικὴ θητεία περνάει πολὺν γρήγορα! Τὸ νὰ ὑπηρετεῖς σιὺ ὁῶμα ὀρεινῶν καταδρομῶν σημαίνει νὰ μαθαίνεις νὰ ὑπερασπίζεσαι τὴ χώρα σου ἀνάμεσα στὰ πιὸ ὥραϊα τοπία τοῦ κόσμου!»

Ὅταν πηγαίνουν στοὺς ἀλεξιπτωτιστές, οἱ δυὸ φίλοι λένε:

Ἐγὼ λατρεύω τὰ οἴορ! Δὲν θέλω νὰ χάνω τὰ νιάτα μου! Ἀγαπῶ τὸν κίνδυνον (...) Ναί! ἀγοράκια: ἡ ἐκπαίδευση εἶναι σκληρὴ ἀλλὰ φτιάχνεις κορμὶ σιδερένιο. (...). Γιατί, αὐτὴ ἡ ἐντατικὴ, ἡ συνεχὴς ἐκπαίδευση σοῦ ἐγγυᾶται τὴν ἡθικὴ καὶ σωματικὴ δύναμη γιὰ τὴ μέρα ποῦ, γιὰ πρώτη φορὰ... **ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ!** (...) Τότε θά 'σαι ὥριμος γιὰ τὴ μεγάλῃ περιπέτεια τῆς ζωῆς σου. Καὶ νά! Ἡ «ὀμπρέλλα» σου εἶναι ἀνοιχτή... Αἰωρεῖσαι ἀνάμεσα σὲ οὐρανὸ καὶ γῆ, ὀλόκληρος ὁ κόσμος θρῖσκεται στὰ πόδια σου... Ξεχνᾷς τὸ φόβο σου... Αἰσθάνεσαι ἀγαλλίσι: ἔχεις πραγματοποιήσει ἕνα δύσκολο κατόρθωμα, ἔχεις θριαμβεύσει! Ἡ ἀνταμοιβή σου: μετὰ ἀπ' αὐτὸ ὁ ὑπασπιστής κι ὁ συνταγματάρχης δὲν ἀξίζουν πιὸ πολὺ ἀπὸ σένα. Μαζὶ μὲ σένα ἀποτελοῦν ὅλοι κομμάτι τῆς «μεγάλῃς οἰκο-

γένειας τοῦ φόβου»! *Ναί, ἀγοράκια, λένε πολλές ιστορίες γιὰ τὸ σιραιό. Αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς δὲν ὑπάρχουν ἕνα σωρὸ πράγματα ἐνδιαφέροντα νὰ κάνεις ἂν θῆς νὰ νικήσεις τὸ φόβο σου, νὰ ἀποχτήσεις καλοὺς φίλους καί, σὲ τελευταία ἀνάλυση, νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ ὑπερασπίσεις τὴν πατρίδα σου.*

Αὐτὲς οἱ σελίδες προπαγάνδας δὲν ὑπογράφονται παρὰ ἑμμεσα ἀπὸ μιὰ διεύθυνση (ποῦ εἶναι ἡ διεύθυνση τοῦ Ὑπουργείου Ἀμύνης), στὴν ὁποία πρέπει νὰ σταλοῦν οἱ ἀπαντήσεις γιὰ τὸ διαγωνισμό ποῦ προκηρύσσει τὸ περιοδικό. Ὅμως δὲν ἀποτελοῦν καμιά παραφωνία, μέσα στὸ περιοδικό. Αὐτὰ τὰ κόμικς ἐπικαλοῦνται ἑμμεσα, ἐπείσοδια ἀπὸ τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο: *Μ ν η μ ό σ υ ν ο γ ι ά π έ ν τ ε Ζ έ π ε λ ι ν* (Οἱ ὥρατες ἱστορίες τοῦ θεοῦ Παύλου) διηγεῖται ἔτσι τὴ *Μ ε γ ά λ η Τ ρ α γ ω δ ί α τ ῶ ν μ α σ τ ο δ ό ν τ ω ν τ οῦ ά έ ρ α* (γερμανικῶν) καί τὴ *Τ α ρ ά β α*, τὸ ματωμένο κοραλλιογενές νησί, δειχνεῖ τὸν ἀγῶνα ποῦ ἔκαναν οἱ πεζοναῦτες γιὰ νὰ διώξουν ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Εἰρηνικοῦ τοὺς «Ἰάπωνες», αὐτὲς τῖς «κίτρινες φάτσες» ποὺ χτυπᾶνε πισώπλατα.

Ἕνα χρονικὸ ἀφιερώνεται στὰ «μυστικά ὅπλα, στὰ παράξενα ὅπλα». Σ' ἕνα ρεπορτάζ γιὰ μικρογραφίες αὐτοκινήτων καὶ μοτοσυκλετῶν ὁ Μίστερ Κιτ παρουσιάζει τὴν BMW R75:

Ἄν ἔχετε θάψει τὴ μοτοσυκλέτα σας σὺν τοῦ χρωματῆς ἁμμου, τότε θὰ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ Ἀφρικανικοῦ Σώματος τοῦ Ρόμμελ (21η τεθωρακισμένη μεραρχία).

Καλὸ θὰ εἶναι νὰ μὴ βάλετε τὰ διακριτικὰ SS σὲ μιὰ μοτοσυκλέτα τοῦ Ἀφρικανικοῦ σώματος, γιὰτὶ τὰ SS δὲν ἐρρίσκονται ὑπὸ τῖς διαταγὲς τοῦ σιραιάρχη Ρόμμελ.

Ταξιαρχία SS Wallonie ἕνα πολὺ πρωτότυπο μοντέλο.

Ἡ τὴν Dauntless:

Ἐξαιρετικὸ δομολογικὸ ἀεροπλάνο ποὺ τὰ πληρώματά του τὸ ἐκτιμοῦσαν πολὺ, τὸ Dauntless ἦταν τὸ ὄργανο τῶν

πρώτων ἀμερικανικῶν ἀντεπιθέσεων σὶν Εἰρηνικό...

Προκηρύσσει διαγωνισμό φωτογραφίας «γιά ὅλους τοὺς ἀναγνώστες ποὺ ἔχουν στὸ οἰκογενειακὸ τους ἄλμπουμ στρατιωτικὲς φωτογραφίες» καὶ δίνει δεῦτερο βραβεῖο σὲ μιὰ φωτογραφία ἐνὸς ἀμαξιτοῦ τὴν ὁποία σχολιάζει ὡς ἐξῆς:

Φέρει ἀκόμη τὸν προπολεμικὸ ἀριθμὸ κυκλοφορίας: D-ADLP. Στὰ πλάγια, ὁ μαῦρος ἀγκυλωτὸς σιαυρὸς μέσα σ' ἓνα λευκὸ κύκλο πάνω σὲ κόκκινο φόντο.

Οἱ ἥρωες τῶν περιπετειῶν τοὺς ὁποίους τὸ «Σπιρὺ» διαφημίζει, εἶναι σχεδὸν ὅλοι στρατιωτικοί — κι ἡ διαφήμιση γίνεται εἴτε μὲ χιουμοριστικὸ τρόπο:

Οἱ ἐκτὸς νόμον ἐνάντια οἱ τοὺς Μεξικάνους, ἐνάντια οἱ τοὺς Ἰνδιάνους, ἐνάντια οἱ τὸς ἀγελάδες, ἐνάντια οἱ τοὺς Γιάνκηδες, καράμπα!

Εἶναι πολλοὶ οἱ ἀντίπαλοι γιὰ ἓνα μονάχα πόλεμο. Ὁ λοχίας Κορνήλιος Τοέσιερ φημι καὶ ὁ δεκανέας Μπλάιτ παίρνουν ἀπὸ τὸ σιραιηγό τους τὴ διαταγὴ νὰ ἐξιχνιάσουν μερικὲς ἱστορίες χαλασμένων κρεάτων, ὅπλων καὶ ἐρυθρόδεσμων, ἔτσι ὥστε νὰ συνεχιστεῖ εἰρηνικὰ ὁ πόλεμος.

εἴτε μὲ ἥρωικὸ τρόπο:

Ἀπὸ χρόνια ὁ σχεδιαστὴς τῶν Μπάκ Νιάννυ παρακολουθεῖ μὲ ἀνεπιφύλακτο ἐνθουσιασμό τὰ σιραιωτικὰ κατορθώματα τριῶν Ἀμερικανῶν. Τοὺς θεωρεῖ ἀνθρώπους μονοκόμματους, μὲ ἀποαλένια νεῦρα, μὲ ὑπεράνθρωπο θάρρος, μὲ ἀπεριόριστη φυσικὴ ἀντοχή. Παντοῦ, σ' ὅλο τὸν κόσμον, εἶναι πάντοτε ἕτοιμοι νὰ ὑπηρετήσουν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας τους.

Αὐτὸ τὸ πορτραῖτο εἶναι σίγουρα τὸ πορτραῖτο τοῦ Ἀληθινοῦ Ἄντρα, τοῦ Ἀρρενωποῦ Ἄντρα, αὐτὲς οἱ ἀρετὲς εἶναι ἐκεῖνες ποὺ

προτείνονται σάν πρότυπο στὰ ἀγόρια: θάρρος, αὐτοκυριαρχία, ἀνωτερότητα ἠθικῆς καὶ σωματικῆς δύναμης — καὶ τὸ γεγονός ὅτι αὐτοὺς ὁ ἄντρας εἶναι στρατιωτικὸς καὶ Ἀμερικανὸς δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήσσει..

Ἡ εἰκόνα τοῦ στρατοῦ, πού τὸ «Σπιρού» προβάλλει σάν πρότυπο στοὺς νεαροὺς ἀναγνώστες του, εἶναι ἡ εἰκόνα ἑνὸς ἱμπεριαλιστικοῦ καὶ φασιστικοῦ στρατοῦ. Ὁ ρατσισμὸς πού τὴ συνοδεύει καὶ πού τὸν συναντήσαμε ἤδη στὸ κόμικς «Ταράβα, τὸ ματωμένο κοραλλιογενὲς νησί», ὑπάρχει κι ἄλλοθι μέσα σ' αὐτὸ τὸ περιοδικό. Ἔτσι, σὲ ἓνα τεῦχος ἀφιερωμένο στοὺς Ἰνδιάνους τῶν πεδιάδων, ὁ συγγραφέας γράφει: σὲ σχέση μὲ τοὺς Κάστορες καὶ τοὺς Σάρσεις τῶν λευκῶν:

Ἀπὸ παθολογικὴ ἄποψη (ἐπὶ λέξει), ἡ διανοητικὴ τους ἱκανότητα εἶναι κατώτερη ἀπὸ ἐκείνη τῶν Σίκοια. Δὲν ἔχουν καὶ τόσο καλὴ ἐμφάνιση. Πιο μικρόσωμοι καὶ λιγότερο κοινωνικοί, δείχνουν πολὺ λίγη συμπάθεια γιὰ τοὺς Λευκοὺς.

Ἐχει λοιπὸν κάτι τὸ «παθολογικὸ» ὅποιος δὲν εἶναι ψηλός, ὅποιος δὲν ἔχει πολὺ καλὴ ἐμφάνιση, οὔτε μεγάλη συμπάθεια γιὰ τοὺς Λευκοὺς... Μιὰ «ἱστορικὴ ἀποκατάσταση» δείχνει ἐξάλλου ἓνα ἀρχηγὸ τῶν Τσεγιέν καὶ τὴ γυναῖκα του, μιὰ «λευκὴ αἰχμάλωτη», ἐνῶ ἡ γενοκτονία καὶ ἡ λεηλασία πού ὑποστήκανε οἱ Ἰνδιάνοι δὲν περιγράφονται παρὰ μὲ πολὺ «χλιαροὺς» ὅρους:

Ἡ διαρκὴς πίεση πρὸς τὴ Δύση προκάλεσε ἀτέλειωτους φυλετικούς πολέμους.

Ἄν ὅλα τὰ παιδικὰ περιοδικὰ δὲν ἀναπτύσσουν θέματα ἀνοιχτὰ ρατσιστικά, πράγμα πού θά 'χε τὸν κίνδυνο νὰ προκαλέσει τὴν κατὰσχεσή τους, ὅλα ὅμως χαρακτηρίζονται ἔντονα ἀπὸ ἐθνικὰ ἢ σωβινιστικά πρότυπα. Ἔτσι, οἱ ἱστορίες πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰ πολιτικὰ προβλήματα τῆς Νότιας Ἀμερικῆς τὸ κάνουν πάντοτε μὲ χιουμοριστικὸ τρόπο καὶ παρουσιάζουν τοὺς Λατινοαμερικανοὺς σάν ἀνθρώπους ἀνίκανους, τεμπέληδες, ματαιόδοξους καὶ γελοίους. Οἱ ἱστο-

ρίες που ασχολούνται με την Μέση Ανατολή χρησιμοποιούν ήρωϊκές περιγραφές και παρουσιάζουν τους Άραβες άνησυχητικά φανατικούς. Οι Άσιάτες πάλι είναι δλοι δουλοπρεπείς, με μιὰ ραφιναρισμένη σκληρότητα, κλπ.

Σε έξη τεύχη του «Τέν Τέν» (Νο 1146, 1157 και 1253 της καλιās έκδοσης, 62, 64 και 70 της καινούργιας), ο στρατός και ο πόλεμος δέν εμφανίζονται παρά σέ μιὰ μονάχα ιστορία: «οί Σκορπιοί της έρήμου». Και έδω ακόμη δέν έχουν την πρώτη θέση, αλλά παρουσιάζονται μέσα από την κατασκοπεία και τις μυστικές ύπηρεσίες. Τò περιοδικό παρουσιάζει ως έξης τους ήρωες αυτής της ιστορίας:

Ποιοί νά είναι άραγε; Στη θάλασσα τούς αποκαλούν κουρσάρους. Στις επαναστάσεις της Λατινικής Αμερικής είναι οί ντεσπεράντιος. "Όταν πέφτουν με τó άλεξιπρωτο πίσω από τις γραμμές του έχθρου τούς ονομάζουν ειδικούς κομμάντιος. Στην έρημο της Λιβύης τó 1940, διαν οί Ιταλοί και οί Βρετανοί πολεμοῦσαν ακόμη μόνοι, (...) ύπήρχαν οί «περιθωριακοί του πολέμου». Ποιά ήταν ή δουλειά τους; γρήγορες άψιμαχίες, επικίνδυνες δοθήθειες, καταστροφές και σαμποτάζ, διεισδύσεις μέσα σέ μυστικά δίκτυα, συλλογή πληροφοριών, κυκλωτικές επιχειρήσεις. "Όλα αυτά με οιολές και αυτοκίνητα παρμένα από τόν έχθρο, με πολιτικά, μ' δ,τι μπορείς νά φαντασιείς. Για τούς έκτός νόμου τó μόνο πού μειράει είναι τó άποτέλεσμα (...) Είναι βολικό νά χρησιμοποιείς ανθρώπους πού δέν έχουν τις άδυναμίες τών άλλων: καθαροί «οπειαλίστες», ό Χαοάν ή ό Κοτσονκι έχουν άραγε καρδιά, ψυχή, αισθήματα; Μήπως κι οί ίδιοι ξέρουν; Έχουν (και καθώς φαίνεται έχουν μόνον) γρήγορες αντιδράσεις: Έτοι φτάνουμε σιό σημείο νά έχουμε ζωντανές πολεμικές μηχανές.

Όμως αυτές οί πολεμικές μηχανές είναι οί ήρωες πού προσφέρονται σιό θαυμασιό των άγοριών. Κουρσάροι, καταζητούμενοι, περιθωριακοί του πολέμου, δυνατοί και σκληροί, οί άντροπρεπείς ήρωες είναι πάντοτε οί ίδιοι..

‘Ο άθλητισμός πιάνει λίγο χώρο στα «Σπιρού» και «Μίκυ» (1 ως 2% της συνολικής επιφάνειας: διαφημίσεις, γράμματα από τους άναγνώστες).

‘Ο άθλητισμός κατέχει σημαντικό χώρο μέσα στις ειδήσεις, τα παιχνίδια και τις διαφημίσεις του «Πίφ - Γκατζέτ»· τὸ τζορντο και τὰ ἄλλα σπορ παίζουν ἀποφασιστικό ρόλο στις περιπέτειες τοῦ «Δί- καιου γιατροῦ» ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἥρωες τοῦ περιοδικοῦ. Τὸ περιοδικὸ «Τέν Τέν» δμως παραχωρεῖ στὸν άθλητισμὸ περισσότερες σελίδες: 15% τῆς συνολικῆς επιφάνειας μὲ τὴ μορφή διαφημίσεων ἢ ρεπορ- τάζ — π.χ. ἓνα ρεπορτάζ γιὰ τὸν Γκυ Ντρώ:

ποὺ ρίχνεται μέσα στὴν περιπέτεια τῆς ζωῆς σὲ στάδια, οἴγουρος γιὰ τὴ δύναμή του, ποὺ ἀνηφᾷ τὸν κίνδυνο, τὸ δισταγμὸ, τὸ φόβο και τὸ τρέακ.

και ἐπίσης στις ἱστορίες (25% τῆς επιφάνειας ποὺ καταλαμβάνουν). Οἱ βασικοὶ ἥρωες τοῦ «Τέν Τέν» εἶναι άθλητικοὶ τύποι. ‘Ο Μισέλ Βαγιάν εἶναι ραλλίστας, παγκόσμιος πρωταθλητής. ‘Ο Ντάν Κοσ- περ πιλότος. ‘Ο Βενσάν Λαρσέρ ἄσσος τοῦ ποδοσφαίρου. Πολλὲς ἀστυνομικὲς περιπέτειες διαδραματίζονται ἐπίσης μέσα σὲ άθλητι- κοὺς χώρους, ὅπως π.χ. «οἱ Ἀκροβάτες» (τὸ ἐπάγγελμά τους εἶναι νὰ κατορθώνουν τὸ ἀκατόρθωτο).

Μέσα ἀπὸ τὸν άθλητισμὸ εξαίρονται οἱ ιδιότητες τοῦ «άντρισμοῦ», ἢ αὐτοκυριαρχία, ἢ ἀντοχή, ἢ δύναμη και τὸ θάρρος, ὁ ἀνταγω- νισμός και ἡ άντρική φιλία:

Οἱ αὐτοκινητιστικοὶ άγῶνες εἶναι μιὰ ὑπόθεση γιὰ άντρες ποὺ τὸ λέει ἡ καρδιά τους! Διακινδυνεύεις τὴ ζωὴ σου ἀκό- μη κι ὅταν πᾶς νὰ βοηθήσεις ἓναν αντίπαλο νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὶς φλόγες! (Μισέλ Βαγιάν).

‘Ολες σχεδὸν οἱ περιπέτειες, ἀκόμη κι ὅταν διαδραματίζονται στὸν κόσμο τῶν σπορ ἢ στὸν κόσμο τοῦ πολέμου, εἶναι περιπέτειες ἀστυνομικὲς ὅπου παίρνουν μέρος δημοσιογράφοι, ἐπιθεωρητὲς τῆς ἀστυνομίας, ἐρασιτέχνες ἢ ἐπαγγελματίες ντέτεκτιβς. Καὶ εἴτε πρό- κεται: γιὰ κατασκοπεία πολιτική, στρατιωτική, βιομηχανική ἢ

ἀθλητική, είτε γὰρ ληστείες καὶ ἀπαγωγές, κάθε σελίδα ἔχει τὸ μερίδιό της στὶς πιστολιές, στὶς βόμβες, στὶς παγίδες, στὶς δολοφονικὲς ἀπόπειρες. Ὁ ἥρωας θριαμβεύει χάρη στὸ πνεῦμα τῆς λογικῆς ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ συμπεραίνει, νὰ προβλέπει, νὰ ἀνακαλύπτει τὸν ἔνοχο ἢ τὸν κίνδυνο (ἐνῶ δταν, σπάνια βέβαια, ὁ ἥρωας εἶναι γυναίκα, τὰ καταφέρνει κυρίως μὲ τὴ διαίσθησή της) χάρη στὴ φυσικὴ του δύναμη, στὴν ἐπιδεξιότητά του στὸ χειρισμὸ τῶν ὅπλων ἢ στὴν πάλη, χάρη στὴν εὐκινησία του. Ἀντίθετα, οἱ ἀντίπαλοι εἶναι: πάντοτε δειλοί, κτηνώδεις, ἀπατεῶνες καὶ μὲ περιορισμένη ἀντίληψη.

Οἱ τίτλοι αὐτῶν τῶν ἱστοριῶν ἐπικαλοῦνται συχνὰ τὴ βία: «Ἀπαγωγή στὴ Φουλγκούρα», «ἡ ματωμένη Πίστα» (Σπιρού), «ὁ πεισματάρης Δολοφονημένος», «Σφαγὴ γιὰ ἕναν κινητήρα» (Τέν Τέν). Βία, δολοφονίες, σομποτάζ... ὁμῶς ἡ (καπιταλιστικὴ) ἠθικὴ πάντοτε θριαμβεύει: ὁ ἥρωας τῆς Ἀπαγωγῆς στὴ Φουλγκούρα ρίχνεται στὴν καταδίωξη τῶν κλεφτῶν αὐτοκινήτων, γιὰτὶ ὅπως λέει:

Τὰ καθάρματα ποὺ καταστρέφουν τὰ αὐτοκίνητα μοῦ τὴ «δίνουν» πολὺ ἄσχημα.

«Ἡ ματωμένη Πίστα» περιγράφει τὸ τραγικὸ τέλος ἑνὸς κυνηγοῦ διαμαντιῶν ποὺ δολοφόνησε τοὺς φίλους του γιὰ νὰ κλέψει τὰ σχέδια μιᾶς περὶ οὐχὸς μὲ διαμάντια, καὶ καταλήγει:

Αὐτὴ ἡ ἱστορία εἶναι ἡ πιὸ συγκλονιστικὴ ἀπόδειξη διὰ τὸ ἔγκλημα πληρώνεται.

Πρέπει πάντοτε νὰ θριαμβεύει τὸ Καλὸ, καὶ τὸ Καλὸ βρίσκεται πάντοτε ἀπὸ τὴ μεριὰ τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου: ἀπὸ τὴ μεριὰ τῆς ἀστυνομίας του, τῶν μυστικῶν ὑπηρεσιῶν του, τῶν στρατῶν του.

Αὐτὸς ὁ ἐπικίνδυνος τρόπος ζωῆς, αὐτὴ ἡ ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωὴ παρουσιάζονται: στὰ ἀγόρια σὰν κάτι ποὺ πρέπει νὰ ζηλεύουν πάρα πολὺ, Μιὰ διαφήμιση τῶν ἄλμπουμ περιπετειῶν τοῦ Σπιρού περιγράφει ὡς ἑξῆς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ «γορίλλα τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ σφαῖρες σφύριζαν μέσα στὸ Σιανάγο»:

“Ένα καταπληκτικό ἐπάγγελμα, γεμάτο ἀνθρώπια, γεμάτο ἐπεισόδια καὶ ἀπρόβλεπτες καταστάσεις. Ὁ Σάμνυ καὶ ὁ Τζὰκ Ἀιταγουέη εἶναι γορίλλες μέχρι τὸ θάθος τῆς ψυχῆς τους. Πρόκειται νὰ ἐκδοθοῦν δυὸ ἄλμπουμ μὲ τὶς περιπέτειές τους. Εἶναι ἓνα εἶδος μνημείου ἀφιερωμένου οἱ τὴ δόξα δῶν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων πού ἔχουν ἀφοσιωθεί οἱ τὴν ὑπεράσπιση τῆς ζωῆς τῶν ἄλλων... καὶ τῆς δικῆς τους βέβαια.

Σ’ ἓνα ἐπεισόδιο ἀπὸ τὶς περιπέτειές τους, πού πιάνει δυὸ σελίδες, βλέπουμε στὴν πρώτη σελίδα μισὴ ντουζίνα ὠραίες κοπέλες πού τοὺς ζητοῦν νὰ τὶς προστατέψουν καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν ἓνα δολοφόνο τῆς μαφίας. Στὴ δεύτερη σελίδα ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἀνταλλαγές ριπῶν πολυβόλου. Πόλεμος καὶ ὠραία κορίτσια... τί περισσότερο νὰ ἐπιθυμήσεις ὅταν εἶσαι Ἀντρας, ἀληθινὸς Ἀντρας!

Οἱ ἥρωες πού προτείνονται στὰ ἀγόρια ἔχουν ὅλα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ Ἀντρισμοῦ, ἀκόμη κι ὅταν παρουσιάζονται —ὅπως στὸ «Πίφ - Γκατζέτ»— σὰν «ἀριστεροί» ἐκδικητές, προστάτες τῶν φτωχῶν, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν, λαϊκοὶ ἐκδικητές ἐναντία στοὺς πλούσιους καὶ τὴν ἐξουσία: ὁ Ρομπέν τῶν Δασῶν, ὁ Φανφάν ἢ Τουλίπα, ἡ ὁ Δίκαιος Γιατρός, γιατρὸς τῆς Διεθνoῦς ὀργάνωσης γιὰ τὴν Ὑγεία πού ἀντιμετωπίζει πότε τὴν Κού Κλούξ Κλάν, πότε ὀργανώσεις παλιῶν ναζι καὶ πότε τοὺς ληστές τῶν Ἰνδικῶν ναῶν. Αὐτοὶ οἱ «ἀριστεροί» ἥρωες δὲν ἀντλοῦν τὸν ἥρωισμό τους ἀπὸ τὴν ὑπόθεση πού ὑπηρετοῦν, εἶναι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὁ προσωποποιημένος ἥρωισμός. Εἶναι ὅλοι φύχραιμοι, θαρραλέοι, ἀνθεκτικοί, περιφρονοῦν τὸν κίνδυνο. Εἶναι ἐξάλλου γενναϊόδωροι, παλεύουν ἀσπιο, δὲν χτυπᾶνε ποτὲ πισώπλατα, ἀποφεύγουν νὰ σκοτώνουν ὅταν μποροῦν νὰ κάνουν διαφορετικά. Ὅμως ἡ ἐξάσκησή τους στὰ πολεμικά ἀγωνίσματα, ἡ σωματικὴ καὶ ἠθικὴ τους ρώμη τοὺς κάνουν ἀκατανίκητους. Παραμένουν μοναχικοὶ καὶ ἀνώτεροι: Σούπερμαν πού μένουν ἔξω ἀπὸ κάθε συλλογικὴπραχτική. Ἐμφανίζονται ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἡ Ἐξουσία δὲν τοὺς περιμένει καὶ ἐξαφανίζονται χωρὶς νὰ πιαστοῦν, ὅπως ὁ Ρομπέν τῶν Δασῶν. Ὁ προσδιορισμός τοῦ Δίκαιου Γιατροῦ ἐξάλλου, εἶναι ὁ ἀκόλουθος: «Ένας ἱπτάμενος γιατρὸς πού ἔχει εἰσιτήριο διαρκείας στὶς διεθνεῖς ἀεροπορικὲς

γραμμές». Καί ὁ σεναριογράφος δηλώνει: «Ὁ ἄνθρωπός μου περιέχεται ὁλόκληρος μέσα σ' αὐτές τίς λέξεις».

Εἶναι ἐνδιαφέρον νά δοῦμε πῶς περιγράφεται σ' ἓνα ἄλμπουμ τῶν περιπετειῶν τοῦ Δίκαιου Γιατροῦ ἡ ἱστορία τοῦ περιοδικοῦ καί ἡ ἐπινόηση τοῦ ἥρωα. Ὁ σεναριογράφος διηγεῖται τή συνάντησή του μέ τόν ἐμπνευστή αὐτοῦ τοῦ ἥρωα ποῦ ἦταν ἓνας γιατρός τῆς Διεθνoῦς Ὁργάνωσης γιά τήν Ὑγεία, εἶχε μαύρη ζώνη τοῦ τζοῦντο, καί περιπλανιόταν σ' ὅλον τόν κόσμον γιά νά ἐξολοθρέψει τίς ἐπιδημίες καί

ἔκανε τή ζωή πού ἤθελε, ἐξασκώντας τὸ ἐπάγγελμα πού εἶχε διαλέξει. Βρήκαμε ἓναν ἥρωα τοῦ καιροῦ μας. Ἀπὸ καιρὸ σπάγαμε τὸ κεφάλι μας γιά ν' ἀνακαλύψουμε μιὰ σύγχρονη, ρωμαλέα καί πρωτότυπη προσωπικότητα, ἓναν καινούργιο ἥρωα πού νά μὴν εἶναι οὔτε δημοσιογράφος, οὔτε νιέτεκιβ...

Ὅκτιὼ μέρες ἀργότερα συγκεντρωθήκαμε γύρω ἀπὸ ἓνα τραπέζι ἀποφασισμένοι νά φτιάξουμε καί νά στήσουμε ἓναν ἥρωα μέ ὠραῖο παρὰδοιμα. Δηλαδή μέ δυὸ λόγια, ἓναν τύπο ἀσυνήθιστο, πού μπαίνει μέσα σ' ὅλα, ἓνα γαιτρὸ ταξιδευτὴ, ἓναν τυχοδιώκτη τῆς λατρικῆς (τυχοδιώκτη μέ τὴν καλὴ ἔννοια τῆς λέξης). Ἐχθρὸ τῆς θίας γιά λόγους ἀρχῆς καί ἠθικῆς, ἀλλὰ καί κάτοχο τῆς μαύρης ζώνης τοῦ τζοῦντο, γιὰτὶ ἀποφασίσαμε νά τὸν ρίξουμε σὲ ἐπιχειρήσεις πολὺ οπουδαῖες τὸν περιπειειώδη γαιτρὸ μας!

Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἄντρα, πῶς ἄραγε ἐμφανίζεται ἡ γυναίκα μέσα σ' αὐτὰ τὰ περιοδικά; Σπάνια παρουσιάζεται σὰν ἡρωίδα. Εἶναι ἐκεῖνη γιά τὴν ὁποία παλεύουν οἱ ἄντρες, εἶναι ἐκεῖνη πού ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ προστασία. Εἶναι «γυναίκα καί περίεργη», κάνει σκηνές καί γκρίνες, εἶναι ἐρωτευμένη καί τρέμει γι' αὐτὸν πού ἀγαπάει:

Ἡ Φρανσουάζ (ἡ γυναίκα τοῦ Μισέλ Βαγιάν, ἄσους τοῦ βολάν), ζεῖ πάντοτε μέ τὸ φόβο... ἀλλὰ θὰ παλέψει μέ τὸν ἑαυτὸ της, θὰ παλέψει γιά χάρη τοῦ Μισέλ. Θὰ βοηθήσει

τὸν ἄντρα της νὰ φτιάσει τὸ σκοπὸ του.

Ἡ ἴδια ἢ γυναίκα δὲν ἔχει ποτὲ προσωπικὲς φιλοδοξίες· ἀκόμα κι ὅταν παρουσιάζεται σὰν ἥρωίδα, ὅταν κυνηγάει τοὺς ληστές, πιάνει τοὺς ἀεροπειρατὲς ἢ εἶναι μυστικὸς πράκτορας, δὲν χάνει ποτὲ τὴ «θηλυκότητά» της· συγκινεῖται ὅταν πληγγώνει ἐκείνον ποὺ αἰχμαλωτίζει· χάνει τὸν ἑλεγχὸ τοῦ τιμονιοῦ στὴ στροφή ὅταν τὴν κυνηγοῦν γκάγκστερς καὶ ὁ ἄντρας ποὺ κάθεται δίπλα της ἐπειθαίνει πάντοτε γιὰ νὰ σώσει τὴν κατάστασιν· ἢ φούστα της εἶναι πολὺ στενὴ καὶ τὴν ἐμποδίζει νὰ τρέξει γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τίς σφαῖρες· ὅταν βρίσκεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ ἐξωγήινα ὄντα «φλυαρεῖ» καὶ ἡ λογικὴ της εἶναι τελείως «γυναικεία», δηλαδὴ βασισμένη στὴ διαίσθησιν.

Αὐτὲς οἱ στερεότυπες εἰκόνες συναντῶνται σ' ὅλη τὴν παιδικὴ φιλολογία. Νὰ ἕνα παράδειγμα ἀνάμεσα σὲ χιλιάδες ἄλλα:

Ἡ Ἑλέν ἀγκάλιασε σφιχτὰ τὸν ἀδελφὸ της κλαίγοντας, ἀλλὰ ὁ Γκασπάρ, ἂν καὶ ἔτρεμε ἀπὸ φόβο ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ ὑπερникήσει, ἔδειξε μεγάλη γενναιοδωρία. Ἡ Ἑλέν περίμενε ἀπ' αὐτὸν νὰ τὴν ὑπερασπιστεῖ κι αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ αἰσθάνεται δυνατός. Ἄν τὸ ισακάλι πλησίαζε, αὐτὸς θὰ ριχνόταν ἀνάμεσά τους, θὰ ἀφηνόταν νὰ τὸν κατασπαράξει, γιατί ἡ ἀδελφὴ ὑπολόγιζε στὴν δική του προστασία.¹

Οἱ διαφημίσεις ποὺ παρεμβάλλονται στὰ περιοδικὰ γιὰ ἀγόρια προσαρμόζονται στὸ «στόχο» ποὺ ἀποβλέπουν, ἀνάλογα μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ ἔχουν ἤδη φτιάξει τὰ ἀγόρια γιὰ τὴ φύση τους καὶ τὸ ρόλο τους καὶ συμβάλλουν στὴν ἐνίσχυση αὐτῆς τῆς εἰκόνας. Συναντᾶμε ἐδῶ τὰ περισσότερα θέματα ποὺ ἀναπτύσσονται στὶς διαφημίσεις γιὰ ἐνήλικους ἄντρες: ἀθλητισμός, δράση, περιπέτεια, κυριαρχία, δύναμη.

Ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς διαφημίσεων ποὺ παρεμβάλλονται στὰ

1. F. Steuben, «Εἰκόνιητα Πόδια καὶ ἡ Κοπέλα μὲ τὸ τόξο», Editions de l' Amitié, 1963.

Άλμπουμ τῶν κόμικς τονίζουν τὴ σωματικὴ ρώμη, τὴ σημασία ποὺ ἔχει ἡ μυϊκὴ κατάσταση γιὰ τὴν κατάκτηση τῶν κοριτσιῶν, τὴ χρησιμότητα τοῦ νὰ ξέρεις νὰ παίζεις ξύλο. Προτείνουν στοὺς καχεκτικούς νὰ γίνουν μέσα σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ρωμαλέοι καὶ μυώδεις:

“Ένας ἄντρας μὲ φαρδιούς ὤμους, μὲ γερά μπράτσα, μὲ ἀνοιχτὲς πλάτες, μὲ ἀθλητικὸ παρόσημα ἔχει ἐπιτυχίες σιτὴ ζωή. Ένας ἄντρας μὲ δυνατὸ σιῆθος, μὲ ἀναπτυγμένους κοιλιακοὺς μῆς ἀποπνέει ὑγεία καὶ ζωτικότητα.

Οἱ διαφημίσεις προτείνουν χρέμες ποὺ «ἀναπτύσσουν καὶ τρέφουν τοὺς μῆς», ὥστε νὰ «ρίχνετε χωρὶς πρόβλημα τὶς γυναῖκες» καθὼς καὶ τρόπους ὥστε νὰ μὴ φοβοῦνται κανένα καὶ νὰ κατορθώνουν, μέσα σὲ 24 μόνον ὥρες, νὰ ἐξουδετερώσουν ὅποιονδήποτε ἀλήτη ἢ τεντυμπόυ, ἀκόμη κι ἂν εἶναι δυὸ φορές πιὸ δυνατὸς ἀπ’ αὐτούς. Πολλὰ εἶναι τὰ ἀγόρια ἢ οἱ ἐφηβοὶ ποὺ ἀπαντοῦν σὲ ἀγγελίες σὰν τὴν ἀκόλουθη:

“Ο,τι κι ἂν εἴσαστε, ἀδύνατος ἢ χοντρός, ψηλὸς ἢ κοντὸς, νέος ἢ γέρος, δὲν ἔχει καμιὰ σημασία· θὰ σὰς μεταμορφώσουμε σὲ πανίσχυρο ὀπλοστάσιο, ἀποκαλύπτοντάς σας τὰ καταπληκτικὰ μουσικὰ τῆς πάλης.

Θὰ μνηθεῖτε οἷς μέθοδοις ποὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ θρησκευτικὲς Ἰαπωνικὲς ἢ Ἰνδικὲς δμάδες, οἱ τρομεροὶ Ἀζτέκοι καὶ ἡ ναζιστικὴ ἀστυνομία. Θὰ μάθετε τὴν τεχνικὴ τῶν πρακτόρων τοῦ FBI ἢ τῶν διασήμων κομμάντος, ὅπως οἱ πεζοναῦτες καὶ οἱ καταδρομεῖς. Σὲ μερικὲς μέρες θὰ μπορεῖτε νὰ χρησιμοποιεῖτε τὸ καράτε, τὸ τζοῦντο, τὸ μπόξ, τὶς μέθοδοις τῶν μουσικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ πολλὰ ἄλλα. Γεμίστε αὐτοπεποίθηση καὶ ἐξισωθεῖτε μὲ τοὺς πιὸ φοβεροὺς μαχητὲς τοῦ κόσμου... Εἶναι ἐπικίνδυνοι οἱ καιροὶ ποὺ ζοῦμε: παντοῦ τὰ καθάρματα παραφυλάγνε τοὺς ἀδύνατους. Σὰς παρέχουμε ἀπίθανα μέσα γιὰ νὰ προστατέψετε τὸν ἐαυτὸ σας καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀγαπᾶτε.

Βλέπουμε λοιπόν ποῦ στηρίζεται τὸ ἰδεολογικὸ ὀπλοστάσιο ποὺ προτείνεται στὰ ἀγόρια γιὰ νὰ τοὺς διδάξει τὸ ρόλο τους τοῦ ἄντρα προστάτη, τοῦ ἀρρενωποῦ ἄντρα· στηρίζεται πάνω στὴ δύναμη, στὴ βία, στὸ φασισμὸ, μὲ τὸν ὅποιο τροφοδοτοῦνται οἱ στρατοὶ καὶ οἱ ἀστυνομίες.

Πάνω σ' ένα μονόλογο για τόν άθλητισμό

*Δέν τό βρικόκω πολύ φυσιολογικό για Έναν Άντρα νά μὴν
άσχολεῖται μὲ τόν άθλητισμό,*

δηλώνει: ό Λουντοβίχ (14 ἐτῶν). Καί πραγματικά, συναντήσαμε τόν άθλητισμό σέ όλες μας τίς συζητήσεις, εἴτε σά στοιχεῖο τῆς άληθινά άντρικῆς ζωῆς, εἴτε σάν μέσο μύησης στόν κοινωνικό άγ-
ταγωνισμό καί τήν κυριαρχία, εἴτε σάν έργαλεῖο για τή σεξουαλική καταπίεση πού θά έλέγχει τήν ένεργητικότητα τῶν νέων ὥστε νά τήν άποτρέψει άπό κάθε σεξουαλική δραστηριότητα.

Ένας άπό τούς άντρες τῆς έρευνάς μας εἶχε άσχοληθεῖ στά νιάτα του μέ άθλητικούς άγῶνες καί εἶχε διακριθεῖ. Τώρα άναγνωρίζει ὅτι αὐτή ή «άθλητική άνατροφή» τοῦ ἔχει άφήσει για πάντα τή σφραγίδα τῆς καί τόν ἔχει διαποτίσει μέ τίς «άξίες» τοῦ άντρισμοῦ πού συναντᾶμε συνεχῶς σ' ὅ,τι μᾶς λέει:

‘Ο πατέρας μου, λέει ό ‘Ανρύ, πάντα μέ έσπρωχνε πρὸς τήν ποδηλασία. Κι αὐτό πολύ γρήγορα ἔγινε για μένα ένα οἰήριγμα, γιατί ἔβρισκα ἐκεῖ μιᾶ έννοια πειθαρχίας. ‘Η μεγάλη έλευθερία πού μοῦ ἔδωσε τό ποδήλατο, ή ικανοποίηση άπό τήν προσπάθεια, ή εύχαρίστηση μετᾶ τόν ιδρώτα, οἱ μεγάλοι άνήφοροι, οἱ μακρινοί περίπατοι, ή περιπέτεια στό δρόμο, οἱ άποστάσεις, τᾶ τοπία, καί μιᾶ κάποια μοναξιά στήν άρχή, μέ βοήθησαν πολύ.

Στά λόγια αὐτά συναντᾶμε ὅλα σχεδόν τᾶ στοιχεῖα τῆς «άληθινά άντρικῆς ζωῆς»: περιπέτεια, μοναξιά, κατορθώματα· ό άθλητής εἶναι: ό ἥρωας τῆς σημερινῆς έποχῆς...

Πρέπει να ολοκληρωθείς, να ξεπεράσεις τον εαυτό σου και τους άλλους. Όλοι οι άνθρωποι δάζουν ένα σκοπό στη ζωή τους. Για μένα ο πρώτος στόχος ήταν να πάω για διακοπές στο σπίτι του πατέρα μου στη Βρειτάνη με το ποδήλατο μέσα σε μια μέρα. Την πρώτη φορά ήταν γολγοθάς για μένα: ξεκίνησα στις τέσσερις το πρωί και έφτασα στις έντεκα το βράδυ. Ήμουν δέκα ώρες πάνω στο ποδήλατο και ούτε πού σκεφτόμουν να ανέβω καμιά πλαγιά με τα πόδια. Μετά από ένα μήνα ξανάκανα το δρόμο της επιστροφής και μετά τρεις μέρες ξαναπήγα.

Από τα δεκάξη κι όλως βρισκόμουν σε καταπληκτική φόρμα... Οι άνθρωποι δεν ύπηρχαν για μένα, δεν ύπολόγιζα κανέναν, έκανα ό,τι ήθελα...

Μετά ήρθε ό ανταγωνισμός. Ό ανταγωνισμός είναι μια έννοια πολύ ενδιαφέρουσα. Το 80% των σπορτιωτικών και των αθλητών έχουν άοτερισμό πού τους βοηθάει. Κι έγω ό το ίδιο, και γι' αυτό δέν με φοβίζει ή άναμέτρηση.

«Προορισμένος» για τον ανταγωνισμό ό Άνρύ άνακαλύπτει τη συντροφικότητα, την άλληλεγγύη του άντρισμού:

Ή συναδελφικότητα (έπι λέξει) είναι διαν όι άνθρωποι βρίσκονται άπομονωμένοι σε μικρές ομάδες με κοινή μοίρα. Είχα την εύκαιρία να το παρατηρήσω διάφορες φορές σε κινηματογραφικά έργα, σε καταστάσεις όπως στο έργο του Χίτοκοκ διαν όλοι βρίσκονται μέσα σε μια ναυαγοσωστική δάρκα: ξαφνικά ή μοίρα τους είναι κοινή... Σ' αυτές τις καταστάσεις αιδόνομαι άνεια, όμως το κακό είναι ότι δέν ύπάρχουν συχνά τέτοιες εύκαιρίες... Ψάχνω έπίσης να ύποκινήσω κοινές ενέργειες πού θα συγκεντρώσουν τους ανθρώπους γύρω από ένα στόχο, γύρω από ένα σχέδιο, όπου όλοι θα άγωνίζονται για ένα σκοπό, για μια έρευνα...

Δέν κάνω τη συντροφικότητα θεωρεία, αλλά την έννοώ έτσι: άτομα βασικά ιόότιμα με τα όποια μοιραζόμαστε τη ζωή. Είχα ό' αυτόν τον τομέα ξεχωριστές έμπειρίες κάθε άλλο παρά όμοφυλοφιλικές: ύπήρχε ταυτότητα ίδεών. Οι

φιλίες πού είχα με άντρες ήταν φιλίες πραγματικά σημαντικές, αλλά όχι σεξουαλικές. Τίς πιό ώραϊες καταστάσεις τίς έζησα με αγόρια... Δέν υπήρχε λόγος νά μιλάμε, υπήρχε κώδικας, συνεννόηση, συνενοχή: είναι πολύ ώραία λέξη ή οινενοχή: γιά νά είσαι συνένοχος με κάποιον πρέπει νά είσαι πραγματικά Ιοότιμος μαζί του. Κι αυτό δέν αποτελεί πρόδλημα γιά μένα, γιατί θοριοκομαι τόσο πολύ έξω από κάθε Ιεραρχία πού θεωρώ δι ένας άντρας είναι ένας άντρας, τελεία και παύλα: ό τύπος πού θά μου πεί μιά θοιοιά θά πάρει τήν απάντηση κατάμουτρα, ακόμη κι αν είναι ό ίδιος ό Πάπας...

Συναδέλφωση μέσα στον άθλητισμό, αλλά και διάθεση γιά προσπάθεια:

‘Υπάρχει και μιá μαζοχιστική πλευρά στον άθλητισμό, πρέπει νά τό ξέρει κανείς αυτό, έοιω κι αν είναι σκληρό: πρέπει νά ξεπεράσεις τό εμπόδιο τής κούρασης, καθώς λέγεται αυτό τό πρώτο εμπόδιο όπου υποφέρεις, αλλά ουνεχίζεις παρ’ όλα αυτά και φτάνεις μέχρι τέλους, γιατί ξέρεις δι από τήν άλλη μεριά υπάρχει κάτι: και είτε κερδίζεις στις κοΰρσες σου, είτε χάνεις, επαναλαμβάνεις τό ίδιο γιά ένα όριομένο διάστημα και ξέρεις δι αυτό θά γίνεται κάθε Κυριακή. Τελικά είναι οά ναρκωτικό και οέ σημαδεύει μετά ο’ δλη σου τή ζωή...

Γιατί τί σημαίνει νά είσαι οέ φόρμα; Σημαίνει δι πρέπει νά άντέχεις περισσότερο... *Ετοι δλοι υποφέρουν: γιατί αυτό πού κάνει τόν άθλητή νά κερδίζει είναι δι κουράζεται περισσότερο από τούς άλλους, πάει πιό μακριά από τούς άλλους, ξεπερνάει τόν έαυτό του... Συνεχίζεις, ουνεχίζεις. Νομίζεις δι θά κλατάρεις, και αυτό διασκει ώρες: ξέρεις δι δέν έχεις παρὰ νά σηκωθείς και ό πόνος θά σταματήσει, αλλά μένεις εκεί.

Αυτό πού μετράει είναι ή περιπέτεια, ό κίνδυνος:

Γιά μένα είναι τελείως διαφορετικά. Είχα πολύ μεγάλες

ἐπιτυχίες, ἀλλὰ πάντα ἔλεγα: θέλω αὐτὸ καὶ διαν τὸ κατορθώσω εἶμαι ἱκανὸς νὰ τὰ παραιτήσω — ἀρκεῖ ποὺ ἀποδείξα διὰ τὸ κατορθώσω. Εἶναι θέβαια αὐτὸ μιὰ μικρὴ περιπέτεια, ἀλλὰ ἔτσι εἶναι. Βλέπω τοὺς νέους ποὺ ταξιδεύουν, μὰ δὲν τοὺς ζηλεύω καθόλου, γιατί αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ περιπέτεια μὲ ἐνδιαφέρει λιγότερο ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν περιπέτεια, τὴν ἀνακάλυψη χαρακτήρων, ἀνθρώπων. Στὴν ἀρχὴ οἱ ποδηλατικοὶ ἀγῶνες ἦταν γιὰ μένα ἕνα καταπληκτικὸ ταξίδι ἀνάμεσα σιτοὺς ἀνθρώπους, σιτὸν ἴδιο μου τὸν ἑαυτό, μέσα σιτὴ σωματικὴ προσπάθεια τὴ δική μου καὶ τῶν ἄλλων, ἦταν ἡ γνωριμία πολλῶν ἀνθρώπων, πολλῶν πραγμάτων, πολλῶν ἐμπειριῶν. Βλέπεις ἡ αἴσθησι τοῦ κινδύνου ἔχει πολὺ ἐνδιαφέρον. Γιατί τί σημαίνει νὰ ζεῖς ἐπικίνδυνα; Νὰ τρέχεις μὲ τὸ αὐτοκίνητο; Αὐτὸ εἶναι μάλλον εὐκολο... Ὁχι, σημαίνει νὰ διακινδυνεύεις, νὰ ἀναλαμβάνεις εὐθύνες. Τὸ νὰ ζεῖς ἐπικίνδυνα δὲν εἶναι τόσο ὁ ἴδιος ὁ κίνδυνος, ὅσο ἡ γοητεία τοῦ καινούργιου, τῆς ἀνακάλυψης, τῆς δημιουργικότητος. Τὸ νὰ ζεῖς ἐπικίνδυνα σημαίνει νὰ ζεῖς ἀναγκαστικὰ σιτὸ περιθώριο...

Ὁ Ἄνδρὸ προβληματίζεται γιὰ τὸ πῶς θὰ εἶχε ἐξελιχθεῖ ἂν δὲν εἶχε ἀσχοληθεῖ μὲ τὸν ἀθλητισμό...

Ἄν δὲν εἶχα ἀσχοληθεῖ μὲ τὸν ἀθλητισμό, μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία ποὺ ἔχω!... Τί, νὰ πηγαίνω σὲ χορούς, νὰ πηδάω τὰ κορίτσια;... Εὐτυχῶς τὴ γλύτωσα! Νομίζω διὰ τὸ εἶχα ἄσχημη ἐξέλιξις... Τελικὰ θὰ εἶχα τρασήξει τὸ σχοινὶ τόσο ποὺ θάσπαγε, ἐνῶ ἔτσι μπόρεσα νὰ πάω μακριά, πολὺ μακριά.

Σκέφτεται διὰ ὅχι: μόνο θὰ εἶχε χάσει τὸν καιρὸ του μὲ τὰ κορίτσια, ἀλλὰ ἴσως εἶχε γίνῃ κι ἐγκληματίας:

Τί γίνεται μὲ τὶς ἰσχυρὲς ἰδιοσυγκρασίες (σὰν τὴ δική μου) ποὺ φτάνουν σιτὰ ἄκρα; Ἔχουμε ἴσως τὴν ἐπιθετικότητα, τὴν ἐγκληματικότητα τῆς νεολαίας.

Ήταν εὐτύχημα γι' αὐτὸν ποὺ γνώρισε τὸν ἀθλητισμὸ:

Γιατὶ μὲ βοήθησε σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀνάπτυξής μου: δὲν κάπνιζα, δὲν ἔπινα, δὲν ἔβγαينا μὲ κορίτσια κι ἔπαιρνα δυναμωτικά... Καὶ ἡ περιποίησή μου καὶ ἡ παρακολούθησή μου εἶχα ἀπὸ τὰ 16 μέχρι τὰ 23 μου χρόνια μὲ ὠφέλησαν πολὺ σωματιοθηματικά, πράγμα πολὺ σημαντικό γιατί μὲ βοήθησε νὰ ἐκτινωθῶ...

Ὁ ἀθλητισμὸς εἶναι: ἓνας κόσμος γιὰ ἄντρες ποὺ σὲ προστατεύει ἀπὸ τὸ σέξ (ἀντρικὸ ἢ γυναικεῖο: καὶ διευκρινίζει ὅτι κι ἂν εἶχε ἑμοφυλοφιλικὲς ἐμπειρίες, αὐτὲς ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸν ἀθλητισμὸ — καὶ χωρὶς αἰσθημα— ἐνῶ ἀντίθετα οἱ φίλεις στὸν ἀθλητισμὸ δὲν ἦταν «σεξουαλικές»), ἀπὸ τὶς γυναῖκες καὶ ἀπὸ τὴ μαλθακότητα.

Υπάρχει, λέει, ἓνας κόσμος ἀντρικὸς, ποὺ εἶναι ὁ κόσμος τῆς τόλμης, τῆς δύναμης, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ ἓνας γυναικεῖος, ὁ κόσμος τῆς ἐπιδεξιότητας, τῆς εὐαισθησίας, τῆς τρυφερότητας. Αὐτὸ ποὺ εἶναι καλὸ στὶς γυναῖκες:

Εἶναι ἡ κατανόηση, ἡ τρυφερότητα: ἀλλὰ ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ οἱ γυναῖκες λένε: εἰμαι ἴση μὲ τὸν ἄντρα... (γελάει) ... ἴση μὲ τὸν ἄντρα! Ἀλλὰ τὸν ἄντρα δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἀναγκαστικά αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς ἴμιλλας, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο...

Ἡ ἔννοια τοῦ ἀνταγωνισμοῦ δὲν ἔχει ἐνδιαφέρον παρὰ μεταξὺ ἀνδρῶν. Γιατὶ εἶναι ἀντρίκη ὑπόθεση, ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἐξουσία καὶ ἡ ἴδια ἡ ἐξουσία εἶναι ὑπόθεση τῶν ἀντρῶν. Ὅπως καὶ στὸν ἀθλητισμὸ, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴ ζωὴ. Γιὰ τὸν ἄντρα ὁ σκοπὸς εἶναι: ἓνας: νὰ πετύχει.

Ἀπὸ ποῦ ξεκινάει τὸ κυνήγι τῆς ἐξουσίας; Μερικοὶ ἄνθρωποι ἔχουν μεγαλύτερες φιλοδοξίες καὶ ἀπαιτήσεις ἀπὸ ἄλλους... Ἀναφέρθηκα οἱοὺς ποδηλατιστές: ἀφοῦ οἰαμάτησα νὰ τρέχω, μοῦ ἔτυχε νὰ συναντήσω φιλαράκους ποὺ ἀγωνίζονταν στὴ ζωὴ, προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιπλεύσουν μὲ

κάθε θυσία, ήταν αυτό που λέμε αγωνισιές... Έκανα άμέσως τον παραλληλισμό — συμβαίνει το ίδιο σιόν άθλητισμό και σιήν καθημερινή ζωή — γιατί είναι πολύ σκληρό για τον όποιοιδήποτε να φτιάσει κάπου, κι όταν φτιάσει αυτό του έχει σιτοιχίσει άκριβά... Είναι σπάνιο να φτιάσει κάποιος χωρίς κόπο — εγώ δέν το πιστεύω, προτιμώ να μήν το πιστεύω... — και όσοι είναι άπ' έξω βλέπουν κάποιον μόνο να φτάνει, δέ βλέπουν όμως τί έχει περάσει μέχρι τότε. Βλέπουν μόνο τήν κορφή, δέ βλέπουν τον άνήφορο, τούς σιμβισιούς, τίς θιυίεις... Κι εκείνος όσο ψηλά κι άν έχει άνέβει δέν μπορεί να χαρεί ολοκληρωτικά σά να του έπεσε το λαχείο, γιατί έχει πληρώσει άκριβά.

Πράγματι έχει πληρώσει άκριβά, και για να σχηματίσει σαφή ιδέα τής θέσης του, έχει άνάγκη τούς άλλους, και μάλιστα εκείνους που βρίσκονται κάτω άπ' αυτόν... Μόνο τότε σινειδισιουεί που έχει φτιάσει... «Κύριε Διευθυντά»... Μόνο που αυτός ξέρει καλά δι δέν είναι τόσο αξιολήλευτο να είναι «Κύριος Διευθυντής» τή σιιγμή που βρίσκεται αντιμέτωπος με το διοικητικό σιμβούλιο. Άλλά υιά και έχει ύποσιει τόσα και τόσα πρέπει να αισθανθεί και λίγη εύχαρίστηση κι αυτός είναι ένας καλός τρόπος για να τήν αισθανθεί. Τή θέση του αυτή τήν έχει πληρώσει τόσο άκριβά που τελικά είναι δύσκολο για τον ίδιο να τή χαρεί. Όμως το δνειρό του έχει πραγματοποιηθεί: διασχίζει το Παρίσι μέσα σέ μαύρη Σιτροέν άνάμεσα σέ δυό σωματοφύλακες. Με ποιά άνταλλάγματα όμως; Όταν έχεις ένα σωρό σιοιτούρες, όταν πηγαινοέρχεσαι άπό Έπουργείο σέ Έπουργείο, όταν κινδυνεύεις να τινιχετίς σιόν άέρα, δέν ξέρεις πιά που βρίσκεσαι... Είναι μπλεγμένος για τά καλά, κάποιος σ' εκδιάζει, έχεις προβλήματα, δέν ξέρεις τί να κάνεις. Αέ θαριέσαι, δέν μπορείς να δείς τούς ανθρώπους: «Γρήγορα σιό Έπουργείο!» Ούτε τούς τιοχαίους λογαριάζεις, ούτε τίποτα... Βρίσκεσαι έδω, βρίσκεσαι... «Άτιμο πράγμα το χρέμα!»... Ό άνθρωπος είναι χωμένος σιήν έφημερίδα του, σιά προβλήματά του, σιή ζωή του, βρίσκε-

ται μέσα σ' όλα αὐτὰ καὶ όλα τ' ἄλλα δὲν ἔχουν σημασία...

Ἐχοντας σάν ἄλλοι: τὸ ὁμαδικὸ καὶ ἀθλητικὸ πνεῦμα, ὁ ἀθλητισμὸς εἶναι: στὴν πραγματικότητα ἓνα σχολεῖο κοινωνικῆς ἀνόδου καὶ ἐπικράτησης: γιὰ νὰ μπορεῖς νὰ χαρεῖς τὴν κυριαρχία σου πρέπει: νὰ εἶσαι ὁ πρῶτος καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι νὰ βρίσκονται ὅσο πῶ χαμηλά γίνεται, ὅπως καὶ στὴ ζωὴ. Κι αὐτὸς ὁ μῦθος τῆς κοπιαστικῆς ἐπικράτησης καὶ τῆς ματαιότητος τῆς νίκης εἶναι παραπλανητικὸς καὶ δὲν ξεγελᾷ παρὰ τοὺς ἀσχετοὺς: ματαιότης ματαιότητων, τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς δόξας... Καλοὶ ἄνθρωποι μὴ ζηλεύετε τοὺς ἰσχυροὺς αὐτοῦ τοῦ κόσμου· καθεῖστε στὰ σπίτια σας καὶ στ' αὐγά σας. Γιατὶ ἂν θελήσετε ἀλλαγῆς κινδυνεύετε νὰ πάθετε ξιμφραγία, νὰ φορτωθεῖτε ἔγνοιες, ἀλλὰ τὴν εὐτυχία δὲν θὰ τὴν βρεῖτε...

Ὅμως τὸ νὰ ἀσχολεῖσαι: μὲ τὸν ἀθλητισμὸ σημαίνει γιὰ τὸν περισσότερο κόσμον, ν' ἀγοράξεις «τὴν Ὁμάδα», νὰ παρακολουθεῖς τοὺς ἀγῶνες, καὶ νὰ ζητωκραυγάζεις τὸν τοπικὸ δμίλο...

Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς ψευτοαθλητικοὺς τύπους, ὁ ἀθλητισμὸς εἶναι: ἓνα θέαμα, μιὰ θρησκεία. Θρησκεία τοῦ ἀντρισμοῦ, τῆς ἀντρικῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ἀδελφοσύνης στὸν ἀγῶνα, τοῦ ὁμαδικοῦ πνεύματος, τοῦ ἀθλητικοῦ πνεύματος — ὅπου τοποθετοῦν τὶς χαμένες ἐλπίδες τους γιὰ κοινωνικὴ ἀνοδο καὶ ἐπικράτηση, γιὰ ἀναγνώριση τοῦ ἀντρισμοῦ τους.

Ὁ ἀθλητισμὸς εἶναι: τὸ κοινωνικὸ πρόσωπο, ἡ λατρεία τῶν ἀξιῶν πάνω στὶς ὁποῖες στηρίζεται ἡ καπιταλιστικὴ κοινωνία: ἀνταγωνισμός, παραγωγικότητα, μέτρο, ρεκόρ, εἰδίκευση, ὀρθολογισμός. Στὸ στάδιο, καθὼς καὶ στὸ ἐργαστάσιο, μαζὶ μὲ τὸ χρονόμετρο, κυριαρχεῖ ὁ σκληρὸς ἀγῶνας γιὰ ἀπόδοση καὶ ἐπιτυχία. Ἡ βιομηχανικὴ κοινωνία δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἰσορροπημένους ἀνθρώπους ποὺ αἰσθάνονται καλὰ μέσα στὸ πετσί τους, ποὺ γυμνάζονται ἀπὸ εὐχαρίστηση ἢ γιὰ λόγους υγείας, ἀλλὰ ἀπὸ μηχανεὲς γιὰ τὸν πόλεμο ἢ γιὰ τὴν παραγωγή, καὶ ἀπὸ πρωταθλητὲς ποὺ ἐξαίρουν τὶς ἀξίες της. Ἔτσι καὶ οἱ ψευτοαθλητικοὶ τύποι δὲν εἶναι παρὰ καλοὶ θι:ασῶτες τῆς θρησκείας τοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Ὅταν ὠφελοῦν τὴν κα-

πιταλιστική πατρίδα παρασημοφορούνται, και όταν χρειαστεί, καλούν τους άλλους να ψηφίσουν τον υποψήφιο της δεξιάς.

Σ' αντίθεση με την ελεύθερη φυσική άσκηση, ο άθλητισμός σαν «φαινόμενο των μαζών» είναι ένα καινούργιο «δπιο των λαών» χρήσιμο για να συγκαλύπτει την πάλη των τάξεων¹, και να αναπτύσσει στο έπακρο τον σωδινισμό και τον έθνικισμό. 'Η ενέργεια που καταναλώνεται στην έχθρότητα μεταξύ ομάδων είναι ενέργεια χαμένη για την πάλη των τάξεων' ή συγκεχυμένη έπιθυμία για μιá καλύτερη ζωή μετατοπίζεται στην ψύχωση για τη νίκη ενός πρωταθλητή ή μιας ομάδας και ή ιδεολογία του «ο καλύτερος κερδίζει» χρησιμεύει για να δικαιολογηθεί ή ιεραρχική και σεξιστική καπιταλιστική τάξη πραγμάτων.

1. «'Η μοτοσυκλέτα... είναι μιá νέα θρησκεία όπου δέν υπάρχουν πά ταξικές διαφορές, όπου είμαστε όλοι αδέρφια», έλεγε ένας νεαρός μοτοσυκλετιστής σέ μιá έρευνα του ραδιοφωνικού σταθμού Europe No 1.

Ἐπίλογος

“Όλα και τώρα άμέσως

‘Ο φαύλος κύκλος τών σχέσεων ανάμεσα στά φύλα, έτσι όπως αναλύθηκε με πολλή σαφήνεια από τή Σημόν ντε Μπωδουάρ στά 1949, δέν έχει καθόλου αλλάξει σήμερα:

Πραγματικά, αν είναι τόσο δύσκολο νά σπάσει ό φαύλος κύκλος, αυτό συμβαίνει γιατί τό κάθε φύλο είναι ταυτόχρονα θύμα του έαυτού του και του άλλου φύλου. Θα μπορούσε εύκολα νά γίνει μιιά συμφωνία ανάμεσα σέ δυό αντιπάλους πού αντιμετωπίζουν ό ένας τόν άλλο με πλήρη έλεινθερία, πόσο μάλλον πού αυτός ό πόλεμος δέν συμφέρει κανένα. “Όμως ή πολυπλοκότητα αυτής τής ύπόθεσης προέρχεται από τό γεγονός ότι κάθε στρατόπεδο είναι συνέργο του έχθρου του” ή γυναίκα κυνηγάει ένα όνειρο παραίτησης, ό άντρας ένα όνειρο άλλοτριώσης. “Η ψεντιά δέν ανταμείβεται. ‘Ο καθένας κατηγορεί τόν άλλο για τή δυνισχία μέσα στήν όποία βρίσκεται έπειδή ήπόκυνε σιούς πειρασμούς τής εύκολης λύσης” είναι ή λανθάνουσα αποινχία τής κακής του πίστης και τής προσωπικής του δειλίας.

Οί άντρες άλλοτριώνονται από τήν ίδια τήν καταπίεση πού έπιβάλλουν στίς γυναίκες.

‘Ο σύζυγος αναζητά τόν έαυτό του μέσα στή γυναίκα του, ό έραστής στή μαιρέσα του, με τή μορφή ένός πέτρινου άγάλματος” κυνηγά ό αυτήν τό μύθο του άντρισμού του, τής κυριαρχίας του, τής άμεσης πραγματικότητάς του (...)
“Όμως γίνεται ό ίδιος σκλάβος τής εικόνας του έαυτού: τόν: πόσος κόπος για νά οίκοδομήσει μιιά εικόνα μέσα στήν

όποια θρίσκειται συνεχώς σὲ κίνδυνο! Γιὰ αὐτὴ ἡ εἰκόνα θεμελιώνεται πάνω στὴν ἀλλόκοτη ἐλειθερία τῶν γυναικῶν: καὶ πρέπει διαρκῶς νὰ τοῦ εἶναι εὐνοϊκή. Ὁ ἄντρας κατατρώγεται ἀπὸ τὴν ἔγνοια νὰ φανεῖ ἄντρας, ἐνδιαφέρον, ἀνώτερος. Παίζει κομωδία γιὰ νὰ τοῦ παίξουν καὶ οἱ ἄλλοι. Εἶναι κι αὐτὸς ἐπιθετικὸς καὶ ἀνήσυχος. Εἶναι ἐχθρικὸς ἀπέναντι οἷς γυναῖκες γιὰτὶ φοβᾶται τὸ πρόσωπο μὲ τὸ ὁποῖο ταυτίζεται. Πόσο χρόνο καὶ πόσες δυνάμεις σπαταλεῖ γιὰ νὰ ἀποδιώξει, νὰ ἐξαχνίσει, νὰ μεταθέσει τὰ συμπλέγματά του, γιὰ νὰ μιλήσει μὲ τοὺς φίλους γιὰ γυναῖκες, γιὰ νὰ κατακτῇ τὶς γυναῖκες, γιὰ νὰ τὶς φοβᾶται! Θὰ ἀπελευθερωνόταν ἂν ἀπελευθερώνονταν. Ὅμως αὐτὸ ἀκριβῶς φοβᾶται. Καὶ πεισματῶνει, ἀμειψιότητος οἷς μυθοποιήσεις πού ἔχουν ὡς προορισμὸ νὰ κρατήσουν τὴ γυναῖκα δεμένη μὲ τὶς ἀλυσίδες του.

Ἡ διαίωνιστὴ αὐτῆς τῆς παλιᾶς διαμάχης ἀνάμεσα στὰ δύο φύλα δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ ἀποτελεσματικὰ χωρὶς μιὰ ἐπαναστατικὴ κριτικὴ τῆς ἀρχουσας ἰδεολογίας. Τὸ πρῶτο καθήκον εἶναι νὰ δειχτοῦν τὰ ὅρια καὶ ἡ ὑποκρισία τοῦ ρεφορμισμού στὸ θέμα τῆς σεξουαλικότητος: πρέπει νὰ καταπολεμήσουμε τὴν ἴδια τὴ βάση τῆς σεξουαλικῆς καταπίεσης — δηλαδὴ τοὺς θεσμοὺς πού, κάτω ἀπὸ μιὰ μορφή πὺ συγκαλυμένη ἢ πὺ μοντέρνα, ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν ἀσκοῦν: τὴν οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο, τὴν ἐκκλησία. Ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι ἀρκετό. Γιὰ νὰ εἴμαστε συνεπεῖς, πρέπει ταυτόχρονα ν' ἀναλύσουμε καὶ νὰ καταρτίσουμε τοὺς μύθους πὺ πάνω τους στηρίζετα: ὅλο τὸ σημερινὸ ἰδεολογικὸ πλέγμα πὺ ἀφορᾷ τὴν «ἰδιωτικὴ ζωή», τῆς ὁποίας ἡ κοινωνικὴ λειτουργία ἔχει πολὺ ὑποτιμηθεῖ μέχρι σήμερα: τὸ μῦθο τοῦ Μεγάλου Ἑρωτα γιὰ τὶς γυναῖκες, τοὺς μύθους τῆς Ἐξουσίας καὶ τοῦ Ἀντισμοῦ γιὰ τοὺς ἄνδρες.

Τότε δὲν θὰ 'ναι πιά οὐτοπία νὰ ἐλπίζουμε σ' ἓνα νέο τύπο σχέσεων ἀνάμεσα στὰ φύλα καὶ θὰ μπορέσουν νὰ κινητοποιηθοῦν ἄνθρωποι ἔτοιμοι νὰ παλέψουν μὲ ἐπαναστατικὸ τρόπο γιὰ νὰ δώσουν σ' αὐτὰς τὶς σχέσεις τό, ἀπαραίτητο γιὰ τὴν καθιέρωσή τους, οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ πλαίσιο. Γιατὶ εἶναι: πὺ ἱκανοποιητικὸ

ν' αγαπᾶς τὸν σύντροφό σου ὅταν εἶναι ἴσος μὲ σένα. Γιὰ ἕναν ἄντρα νὰ ἔχει μιὰ γυναίκα ποὺ δὲν θὰ κάνει ἔρωτα μὲ ἐπιφυλάξεις καὶ ἀναστολές, ἀλλὰ θὰ ἔναι προικισμένη μὲ μιὰ σεξουαλικὴ διάθεση καθαρή, ἐλεύθερη στὶς ἐπιθυμίες της, μιὰ γυναίκα ποὺ θὰ θέλει νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί του μέσα ἀπὸ τὴν ἡδονή. Γιὰ μιὰ γυναίκα νὰ ἔχει ἕναν ἄντρα ποὺ δὲν θὰ θέλει νὰ εἶναι κυρίαρχος, νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἐξουσία του στὸ κρεβάτι καὶ ἄλλοι, νὰ ἱκανοποιεῖται μὲ τὸ δονζουανισμό καὶ τὴν ἰδιοκτησία του. Κανένα ἄτομο ποὺ ἀγαπᾷ δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθεῖ μὲ τίς γυναικεῖες καὶ ἀντρικὲς παρωδίες μέσα στὶς ὁποῖες βρίσκεται ἐγκλωβισμένο. Ἡ σεξουαλικὴ εὐχαρίστηση εἶναι τὸ βασικὸ θεμέλιο τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας. Ἡ σεξουαλικὴ ἀποκλειστικότητα, ἡ πίστη, τὸ ζευγάρι δὲν μποροῦν νὰ δικτιωθοῦν ἔξω ἀπὸ μιὰ ἀμοibaία καὶ ἐλεύθερη ἐπιλογὴ ποὺ στηρίζεται στὴν ἱκανοποίηση. Μόνο μέσα σ' αὐτὲς τίς συνθήκες τὰ συναισθήματα τῆς ἰδιοκτησίας δὲν θὰ ἐμποδίζουν τὴ δυνατότητα ἐλευθέρων καὶ πολλαπλῶν ἐρωτικῶν σχέσεων.

Δὲν εἴμαστε οὐτοπιστές. Ξέρουμε ὅτι ὅλ' αὐτὰ ἀπαιτοῦν σημαντικές οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀλλαγές, τὴν πραγματικὴ ἰσότητα ἀντρῶν καὶ γυναικῶν σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἐξαφάνιση τῆς ἐκμετάλλευσης ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο.

Ὅμως ἤδη οἱ προσπάθειες γιὰ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση, οἱ ἀπόπειρες γιὰ ἔξοδο ἀπὸ τὰ παλιὰ οἰκογενειακά πλαίσια καὶ τὰ πλαίσια τοῦ ζευγαριοῦ, ἀκόμη κι ἂν πέφτουν σὲ πολλὲς παγίδες, δείχνουν ὅτι τὸ παρὸν περιέχει σὲ σπέρματα τίς λύσεις γιὰ τὸ μέλλον. Δὲν πιστεύουμε στὴν διαιώνιση τῶν μικροκοινωνιῶν ποὺ εἶναι ἀπομωνωμένες ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον καὶ τίς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις ποὺ τὸν διέπουν. Ὅμως τί σημασία ἔχει! Ὅλες οἱ ἀπόπειρες ἀκόμη καὶ οἱ πιὸ περιορισμένες καὶ περιθωριακές, ἀκόμη καὶ οἱ πιὸ πρόσκαιρες ἢ ἐκείνες ποὺ θὰ ὀδηγήσουν σὲ ἀποτυχίες καὶ θὰ πᾶνε πίσω τὴν ὅλη ὑπόθεση, εἶναι ἐνδιαφέρουσες καὶ πρέπει νὰ τίς δοκιμάζουμε. Γιατὶ δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ χάσουμε. Σήμερα ὅτιδήποτε ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ τὴ φριχτὴ ζωὴ ποὺ θέλουν νὰ μᾶς ἐπιβάλλουν. Ἡ ζωὴ σὲ κοινόβιο δὲν εἶναι μιὰ λύση - θαῦμα ἀλλὰ, ἀκόμη κι ἂν καταλήγῃ συχνὰ στὴν ἐπανασυγκρότηση τῶν οἰκογενειῶν μέσα στὸ κοινόβιο, ἐπὶ-τρέπει: ὥστόσο νὰ συνειδητοποιήσουμε πόσο βλαβερὸ εἶναι τὸ

οικογενειακό πρότυπο, πόσο άσταθή, σεξουαλικά και συναισθηματικά, είναι: τὰ άτομα πού θεωρούν τὸ ζευγάρι σὰν τὴν μοναδικὴ καὶ ἰδανικὴ μορφή τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὰ φύλα.

Ἡ μὴ καταπιστευτικὴ ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν καὶ τὰ παράλληλα σχολεῖα, προσρρίζονται στὴν πλειοψηφία τους γιὰ τὰ παιδιά αὐτῶν πού ἀμφισβητοῦν τὸ σημερινὸ καθεστῶς καὶ πού συχνὰ εἶναι μέλη ὀργανώσεων. Τοὺς κατηγοροῦν ὅτι στεροῦν σ' αὐτὰ τὰ παιδιά τὴν πραγματικὴ κοινωνικοποίηση, τὴν ἐπαφή μὲ ἄλλα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν «κανονικὴ» σχολικὴ ζωὴ. Ὅμως δὲν πιστεύουμε ὅτι εἶναι καλύτερο γιὰ τὸ παιδί νὰ ὑποστεῖ μὲ τὴ σειρά του τίς ἡλιθιότητες, τὴ σεξουαλικὴ καταπίεση, τὴν πλύση ἐγκεφάλου πού ὑποστήκαμε καὶ μεις στὸ σχολεῖο. Θὰ ἐμποδιστεῖ ἓνα παιδί νὰ ἔχει καλὲς σχέσεις μὲ τὰ παιδιά ἄλλων κοινωνικῶν χώρων, νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἐκμετάλλευση καὶ νὰ παλέψῃ ἐναντίά της ἂν δὲν ἔχει γίνεῖ ἓνα άτομο ντροπαλό, ὑποταγμένο μπροστὰ στὴν ἐξουσία; Νομίζουμε πὼς συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

Μποροῦμε ἀπὸ τώρα νὰ προσπαθήσουμε ν' «ἀλλάξουμε τὴ ζωὴ», νὰ φτιάξουμε σεξουαλικὲς σχέσεις πού νὰ βασίζονται πάνω στὴν ἐλεύθερη ἐπιθυμία, προσπαθώντας νὰ ἀποφύγουμε ὅλες τίς κυριαρχικὲς ἢ ἄλλοτριωτικὲς συμπεριφορές: δὲν πρόκειται γιὰ νέους κανόνες ρεφορμιστικοὺς ἢ «ἐπαναστατικοὺς» πού θὰ ἐπιβληθοῦν ἀπὸ τὰ πάνω. Σ' αὐτὸ τὸν τομέα, γιὰ πολλὰ χρόνια ἀκόμη, δὲν μποροῦμε νὰ κατακτήσουμε τίποτα ὀριστικά. Ξέρουμε πόσο δύσκολο εἶναι νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ζήλειας διατηρώντας ταυτόχρονα τρυφερὲς καὶ καλὲς σχέσεις μὲ τὸν ἢ τὴν σύντροφό μας. Τὸ νὰ ἐπανακαθορίσουμε τὴ στοργή μας καὶ τὴ σεξουαλικότητά μας εἶναι σίγουρα ἓνα μακρόπνοο σχέδιο. Ὅμως, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ, δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ χάσουμε ἂν δοκιμάσουμε καὶ μάλιστα χωρὶς ἀναβολή.

Ἡ ἐννοια τῆς προσωπικῆς θυσίας γιὰ ἓνα φωτεινὸ μέλλον, πολὺ ὠραία χωρὶς ἀμφιβολία, εἶναι: ταυτόχρονα πολὺ ἄλλοτριωτικὴ. Ἡ προσωπικὴ ζωὴ παραμένει γιὰ τὸ κάθε άτομο τὸ πιὸ πολύτιμο ἀγαθό. Τὸ νὰ τὴν θέλῃ: ὅσο πιὸ εὐτυχισμένη γίνεται εἶναι ἓνα συναίσθημα ὅχι μόνο νόμιμο ἀλλὰ καὶ ἐπαναστατικὸ αὐτὸ καθεαυ-

τό, γιά εκείνους πού δέν ἔχουν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐργατική τους δύναμη. Ἄν κάποιοι καταφέρνουν ἀπὸ τώρα νὰ ζοῦν καλύτερα, χωρὶς νὰ καταναλώνουν περισσότερο ἢ χωρὶς νὰ χρησιμοποιοῦν διάφορα ἀχρηστὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ φτιάχνοντας πιὸ ἱκανοποιητικές, πιὸ ἐλεύθερες, πιὸ συντροφικές σχέσεις αὐτὸ εἶναι πιὸ ἐπαναστατικὸ ἀπὸ πολλές ἀναλύσεις.

Ὁ ἀστικὸς τρόπος ζωῆς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ δέλεαρ πού ἐπισητεῖται στίς μάζες γιὰ νὰ τίς παρακινήσει νὰ ἐργαστοῦν περισσότερο, νὰ μποῦν πιὸ βαθιά μέσα στὴν ἀλλοτρίωσή τους, στοὺς ψυχολογικοὺς καὶ ὕλικοὺς καταναγκασμοὺς τους... Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴ βασικὴ ἀνισότητα, ἀνάμεσα στίς ἐκμεταλλεῦτριες καὶ ἐκμεταλλεῦμενες τάξεις, στὸ ἐπίπεδο τῆς εὐχαρίστησης, ἡ θέληση ν' ἀλλάξουμε τώρα ἀμέσως τὴ ζωὴ μας εἶναι ἀνατρεπτικὴ, εἶναι ἡ ζωντανὴ ἀρνηση τῶν πιὸ ἱερῶν ἀξιῶν τοῦ σημερινοῦ συστήματος.

Ἡ ἀμφισβήτηση αὐτοῦ πού ἀποκαλεῖται «ἰδιωτικὴ ζωὴ» εἶναι ἐπίθεση σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἰσχυρὰ ὄχυρά τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ἐδῶ βρίσκεται ἕνας οὐσιαστικὸς παράγοντας πολιτικοποίησης γιὰ τίς μεγάλες μάζες τῶν ἐκμεταλλεομένων. Τὸ νὰ δώσουμε ἀμεσες ἀπαντήσεις στὰ προβλήματα καὶ στὴ μιζέρια τῆς καθημερινῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ περιοριστοῦμε στὸν κόσμον τῆς ἐργασίας, ἐπιτρέπει νὰ διαβλέψουμε, πιὸ ἀποτελεσματικὰ ἀπ' ὅσο μὲ μεγάλες θεωρητικὲς ἀναλύσεις, ὅτι: ἕνας ἄλλος τρόπος ζωῆς δέν εἶναι ἀδύνατος καὶ ὅτι: ἀξίζει τὸν κόπον ν' ἀγωνιστοῦμε γιὰ νὰ ὑπάρξει. Ἀφιερώσουμε αὐτὸ τὸ βιβλίον σ' εκείνους καὶ σ' ἐκείνες πού τὰ θέλουν
ΟΛΑ, ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΑΜΕΣΩΣ.

Παράρτημα

Ποιοί είναι οι άντρες που ρωτήθηκαν¹;

ANPI

B, 40 ετών, Παρίσι.

Γιός ενός χωροφύλακα και μιᾶς θυρωροῦ. Έκανε ποδηλασία από τὰ 16 μέχρι τὰ 23 χρόνια του. Μπήκε σ' ένα αρχιτεκτονικό γραφείο σὺν παιδί για τὰ θελήματα, παρακολούθησε μαθήματα και έφτασε στο επίπεδο τοῦ αρχιτέκτονα, χωρίς όμως νά πάρει δίπλωμα. Χωρισμένος, συζεί με μιὰ ἄλλη γυναίκα· έχει ένα παιδί από τὸν γάμο του.

ΓΚΥ

B, 42 ετών, Λυών.

Ὁ πατέρας του ήταν χτίστης κι ἡ ἐκπαίδευσή του καθολική. Είναι: τοπικός ἀντιπρόσωπος μιᾶς οἰκοδομικῆς ἐπιχείρησης, ἐνεργὸ μέλος τῆς CFDΤ* και καθολικὸς τῆς ἀριστερᾶς. Παντρεμένος, με δύο παιδιά.

ZAK

A, 37 ετών. Παρίσι.

Γιός μηχανικοῦ (διευθυντῆ οἰκοδομικῆς ἐπιχείρησης). Εἶχε αὐστηρὰ καθολικὴ ἀνατροφή ἀπὸ τὴ μητέρα του. Ὑπῆρξε πρόσκοπος και μάλιστα ἀρχηγός. Μηχανικὸς κι ὁ ἴδιος, διευθύνει ένα γραφείο πολεοδομικῶν μελετῶν. Παντρεμένος με τρία παιδιά. Πρώην μέλος τῆς UNEF** και καθολικὸς τῆς ἀριστερᾶς, δὲν εἶναι

1. Γιὰ λόγους συνωνυμίας ἢ ἀνωνυμίας, ὀρισμένα ὀνόματα ἔχουν τροποποιηθεῖ. Ἡ κοινωνικὴ προέλευση τῶν ἐρωτηθέντων ἔχει κωδικοποιηθεῖ ὡς ἑξῆς:

A Εὐποροὶ ἀστοὶ και μεγαλοαστοὶ

B Μικροαστοὶ

Γ Ἑργάτες και ὑπάλληλοι

Ἡ περιοχή ποὺ ἀναφέρεται εἶναι ἡ περιοχή ὅπου ἔζησαν τὰ παιδικὰ και ἐφηβικὰ τους χρόνια.

* Γαλλικὴ Συνομοσπονδία Ἑργασίας, συνδικάτο προσκεῖμενο στο Σοσιαλιστικὸ Κόμμα.

** UNEF: Ἑθνικὴ Φοιτητικὴ Ἐνώση τῆς Γαλλίας.

πιά ενεργός καθολικός (παρόλο που είναι θρησκος) και δηλώνει ότι «πρόσκειται στο Σοσιαλιστικό Κόμμα».

ZAN - ΚΛΩΝΤ

Β, 27 ετών, Λυών.

Όρφανός από πατέρα, με μητέρα υπάλληλο· είχε καθολική ανατροφή και έκανε γυμνασιακές και τεχνικές σπουδές. Χημικός, παντρεμένος με μία χημικό. Είναι άριστέρος.

ZAN - ΛΟΥΓΙ

Γ, 24 ετών, Ύδν.

Γιός ενός υπαλλήλου βοηθητικού προσωπικού σ' ένα νοσοκομείο. Παιδί μιας οικογένειας με έννια παιδιά, ο Ζάν - Λουί σταμάτησε στην 3η τεχνικού γυμνασίου και δούλεψε σε εργοστάσιο μέχρι το στρατιωτικό του. Ύστερα άρχισε να ζει περιθωριακά: ευκαιριακές δουλειές, ταξίδια και παραμονή στην Ίνδία, μικρεμπόριο άρωμάτων και μπιζού στο Γιουσουρούμ... Έη ανατροφή του ήταν έλαφρά καθολική και υπήρξε πρόσκοπος επί δυο χρόνια. Άγαμος, Άπολιτικός.

ZAN - ΠΙΕΡ

Β, 28 ετών, Λυών.

Γιός του Φρανσουά (βλ. παρακάτω), με φιλελεύθερη, αντιθρησκευτική ανατροφή. Έχει βγάλει το γυμνάσιο και άσκει το ίδιο επάγγελμα με τους γονείς του, το επάγγελμα του διδλοδέτη. Παντρεμένος, μ' ένα παιδί ή γυναίκα του δέ δουλεύει πιά. Είναι άθεος και άνήκει στην περιθωριακή άκρα άριστερά.

ZEPAP

Γ, 26 ετών, Παρίσι.

Γιός ενός δδοκαθαριστή και μιας υπηρέτριας, ο Ζεράρ φοίτησε σε μία ξενοδοχειακή σχολή και πήρε δίπλωμα μάγειρου. Σήμερα είναι άρχιμάγειρος. Συζεί έδω και πολλά χρόνια με μία γυναίκα χωρισμένη, μητέρα δύο παιδιών. Δέν είχε θρησκευτική άγωγή. Μέλος του κομμουνιστικού κόμματος.

ZIA

Α, 29 ετών, Λυών.

Ό πατέρας του ήταν γιατρός. Άνατροφή άθεη και φιλελεύθερη. Άνώτατες σπουδές. Δούλεψε σαν έπιστημονικός έρευνήτης και σήμερα είναι καθηγητής. Παντρεμένος με τρία παιδιά ή γυ-

ναίκα του δὲν δουλεύει. Συμπαθεῖ τοὺς μαοϊκοὺς.

ΚΑΜΙΑ

Γ, 30 ἐτῶν, Λυών.

Εἶναι νόθος κι ἔχει ἄλλον ἓνα νόθο ἀδερφό καὶ μιὰ νόμιμη ἑτεροθαλὴ ἀδελφὴ γεννημένη ἀπὸ τὸ γάμο τῆς μητέρας του, ὀπτηρίτσας, Ἰσπανίδας πρόσφυγα, μὲ τὸ ἀφεντικό της. Ὑστερα ἀπὸ τὸ γάμο τῆς μητέρας του κλείστηκε σ' ἓνα καθολικὸ ὀρφανοτροφεῖο ὅπου ἔμεινε ἀπὸ τὰ 5 μέχρι τὰ 17 του χρόνια. Ἀπόφοιτος τεχνικῆς σχολῆς, γίνεται ἐπιδιορθωτὴς τηλεοράσεων κι ὕστερα διομηχανικὸς σχεδιαστὴς. Παντρεμένος μὲ μιὰ δασκάλα, παίρνει τὸ διπλωμά του δι' ἀλληλογραφίας· τώρα σπουδάζει ἱστορία στὸ πανεπιστήμιο. Θὰ τοῦ ἄρσες νὰ ζεῖ στὸ περιθώριο, μακριὰ ἀπὸ τὴν πόλη.

Ἦταν ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἐνεργὸ μέλος τοῦ PSU*.

ΚΛΩΝΤ

Β, 24 ἐτῶν, Παρίσι.

Γιὸς ἡθοποιῶν, ἡθοποιὸς κι ὁ ἴδιος, ἔχει πέντε ἀδέρφια κι ἀδερφές, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ δύο εἶναι ἀπὸ τὸν πρῶτο γάμο τῆς μητέρας του. Ἡ ἀνατροφή του ἦταν ἐντονα καθολικὴ. Συζεῖ μὲ μιὰ γυναίκα ἐδῶ καὶ τρία χρόνια. Συμπαθεῖ τὰ ρεύματα ἀμφισβήτησης.

ΚΡΙΣΤΙΑΝ

Γ, 17 ἐτῶν, Χάρδη.

Ὁ πατέρας του εἶναι μηχανικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ἡ μητέρα του γραμματέας. Πηγαίνει στὴν τελευταία τάξη τοῦ γυμνασίου καὶ θέλει νὰ γίνεῖ μηχανικός. Ἐκπαίδευση μὴ θρησκευτικὴ, δύο χρόνια προσκοπισμοῦ (δχι θρησκευτικοῦ). Συμπαθεῖ τὰ ρεύματα τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς.

ΚΡΙΣΤΟΦ

Β, 24 ἐτῶν, Νορμανδία.

Πατέρας δάσκαλος, μητέρα νοικοκυρά, ἀνατροφή μέση θρησκευτικὴ. Ἀπόφοιτος γυμνασίου. Ἐργάζεται σὲ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις. Παντρεμένος, χωρὶς παιδιὰ, ἔχει χωρίσει ἀπὸ τὴν γυναίκα του καὶ συζεῖ μὲ μιὰ ἄλλη γυναίκα ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει ἓνα παιδί. Συμπαθεῖ τοὺς μαοϊκοὺς.

* Parti Socialiste Unifié, Ἐνοποιημένο Σοσιαλιστικὸ Κόμμα.

ΛΟΥΓΙ·

Γ, 35 ἐτῶν, Αἴν.

Ὁρφανός, ἀπὸ πατέρα ξυλοκόπο, μεγάλωσε μὲ κρατική οἰκονομική ἐνίσχυση καὶ ἀνατράφηκε ἀπὸ τὴ μεγαλύτερη ἀδερφή του. Ἡ ἀνατροφή του ἦταν καθολική καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι θρησκός. Ἀπόφοιτος δημοτικοῦ, εἶναι οἰκοδόμος. Παντρεμένος μὲ παιδιὰ. Στὴν πολιτική, εἶναι: «κάπως ἀριστερός».

ΛΥΚ,

Γ, 49 ἐτῶν, Ἰζέρ.

Γιὸς ἐνὸς ἐργάτη ὑφαντουργίας καὶ μιᾶς ἀστῆς «ἐξεπαισμένης» καὶ ἀποκηρυγμένης ἀπὸ τὴν οἰκογένειά της, ὁ Λύκ ἔζησε ἀσχημα παιδικὰ χρόνια. Μεγάλωσε σὲ οἰκοτροφεῖο καὶ κρατήθηκε σὲ ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς ἄλλους μαθητὲς ὅταν τέλειωσε τὸ γυμνάσιο ἀναγκάστηκε νὰ διακόψει τὶς σπουδές του γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς γονεῖς του. Μεγάλωσε «μεταξὺ ἐκκλησίας καὶ σταδίου» καὶ παραμένει «γενικὰ θρησκός» καὶ πολὺ ἀθλητικός. Ὅταν ἦταν παιδί ἦταν μέλος μιᾶς «συμμορίας» καὶ ὕστερα ἔγινε πρόσκοπος. Στὰ 20 χρόνια του γνωρίζει μιὰ «ἥρωική περίοδο» (κατατάχτηκε στὴ 2η Διμοιρία, γιὰ τὴν Ἰνδοκίνα). Θέλει νὰ ἀνέβει στὴν κοινωνική ἱεραρχία, παίρνει μαθήματα δι' ἀλληλογραφίας καὶ γίνεται στέλεχος, μὲ σημαντικὲς εὐθύνες. Παντρεμένος, χωρίζει: μὲ τὴ γυναῖκα του ὅστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια συμβίωσης· τώρα ζεῖ μὲ μιὰ ἄλλη γυναῖκα ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει ἓνα παιδί· ἀπὸ τὸν πρῶτο του γάμο εἶχε δύο παιδιά. Ἀπὸ τότε ποὺ ἄφησε τὴ γυναῖκα του ἔχει: ἐγκαταλείψει τὸν κομφορμιστικὸ τρόπο ζωῆς ποὺ εἶχε μέχρι τότε.

ΛΟΥΝΤΟΒΙΚ

Β, 14 ἐτῶν, Νορμανδία.

Γιὸς ἀγρότη, εἶναι: μαθητὴς σ' ἓνα καθολικὸ οἰκοτροφεῖο, στὴν 4η γυμνασίου· εἶναι ὅμως σχεδὸν ἄθεος. Ἀπολιτικός, μᾶλλον ἀντιδραστικός.

ΜΑΡΚ

Α, 31 ἐτῶν, Παρίσι.

Γιὸς ἀρχιτέκτονα, μεγάλωσε «ὁμαδικὰ» μαζί μὲ τὰ 5 ἀδέρφια καὶ ἀδερφές του καὶ τὰ πολυάριθμα ξαδέρφια του· παρὰ τὰ πολλὰ παιχνίδια, ἡ ἀνατροφή του ἦταν πολὺ καταπιεστική ἀπὸ σεξουαλικὴ ἀποψη καὶ πολὺ θρησκευτική (δύο χρόνια ἐσωτερικὸς στοὺς Ἱησουίτες, ὅστερα ἔγινε μέλος μιᾶς φοιτητικῆς ἀδελφότητος). Ὑπῆρξε

λυκόπουλο, ύστερα πρόσκοπος, άρχηγός προσκόπων κι έπειτα γίνεται τοποτηρητής και κάνει τὸ στρατιωτικό του σάν στέλεχος στὰ λυκόπουλα. "Υστερα από τίς ήμιτελείς ανώτερες σπουδές του εργάζεται σὲ πολιτιστικές εκδηλώσεις όπου κρατάει υπεύθυνη θέση. Έχει πάρει διαζύγιο και ζει μόνος. Ύπηρξε μέλος τοῦ PSU ἐπὶ πέντε χρόνια, ἀλλὰ τώρα «επιστρέφει σ' ἕνα καθὼς πρέπει περιβάλλον».

ΜΑΡΣΕΛ

Γ, 25 ἐτῶν, Ζυρά.

Γιὸς εργάτη, εἶναι κι ὁ ἴδιος οἰκοδόμος. Εἶναι ανύπαντρος και ζεῖ ἀκόμα μὲ τὴν οἰκογένειά του. Έλαφρῶς θρησκος και ἀπολιτικός.

ΜΙΣΕΛ

Β, 26 ἐτῶν, Ρουέν.

Ὁ πατέρας του ἦταν ἐμπορικός ἀντιπρόσωπος και ἡ μητέρα του εἶχε ἕνα μικρὸ μαγαζί, σὲ μιὰ οἰκογένεια μὲ ἑξη παιδιὰ. Ὁ Μισέλ ἦταν ἀνάπηρος μέχρι τὰ 14 χρόνια του γιατί εἶχε κάποιον σωματικὸ ἐλάττωμα. Ἡ ἀνατροφή του ἦταν ἀρκετὰ ἐλεύθερη ἀπὸ σεξουαλικὴ ἀποψη και μ' ἕνα «προλεταριακὸ πνεῦμα». Ἡ μητέρα του τὸν μεγάλωσε μὲ χριστιανικὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μετὰ τὴν πρώτη μετάληψή του ἔγινε ἄθεος σάν τὸν πατέρα του. Πῆρε δίπλωμα σχολῆς γραμματέων και ἄλλαξε ἀρκετὲς δουλειές· σήμερα εἶναι τεχνικός γραμματέας. Ἀνύπαντρος, συζεῖ μὲ μιὰ γυναίκα ἐδῶ και ἑννιά χρόνια. Πολιτικά, εἶναι: «στὴν ἀντιπολίτευση».

ΜΠΕΡΝΑΡ

Γ, 42 ἐτῶν, περιοχή Παρισιοῦ.

Νόθο παιδί, μὲ ἄλλα ἑπτὰ νόμιμα ἀδέρφια. Ὁ πατρὸς του εἶναι ὕδραυλικός, ἡ μητέρα του νοικοκυρά. Μεγάλωσε πολὺ ἀσχημα, περνώντας ἕνα μεγάλο μέρος τῶν παιδικῶν χρόνων και τῆς νεότητάς του σὲ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα και ἀναμορφωτήρια. Έχει δίπλωμα ὕδραυλικοῦ.

Παντρεμένος τρεῖς φορές· ἔχει δύο παιδιὰ ἀπὸ τὸν πρῶτο του γάμο, πού τὰ γνώρισε ὁμις πολὺ λίγο, ἐνῶ μεγάλωσε τὰ δύο παιδιὰ τῆς τρίτης γυναίκας του. Έμεινε ὀχτῶ χρόνια στὴ φυλακὴ γιὰ διάφορες αἰτίες και πρόσφατα πέρασε ἕνα χρόνο σ' ἕνα κοινὸδιο.

NTANIEL

Γ, 30 ἐτῶν, Ζυρά.

Ὁ πατέρας του ἦταν σιδηροδρομικός. Ὁ ἴδιος εἶναι ἐργάτης λιθογράφος. Παντρεμένος.

NTINTIE

Α, 27 ἐτῶν, Λορραίνη.

Ὁ πατέρας του ἦταν ὀρκωτὸς λογιστὴς καὶ ἡ μητέρα του μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀντρα της ἐγινε δημόσιος ὑπάλληλος. Ἡ ἀνατροφή του ἦταν «χριστιανο-κοινωνική», ὑπῆρξε λυκόπουλο. Ἔχανε ἀνώτατες σπουδὲς καὶ ἐργάζεται σὰν ὑπεύθυνος ἀποστολῆς σ' ἓνα ὁπουργεῖο. Ἀνύπαντρος.

PIEP

Α, 27 ἐτῶν, Παρίσι.

Γιὸς ἐνὸς διευθυντῆ ἐργοστασίου, ὁ Πιέρ εἶχε ἔντονα καθολικὴ ἀνατροφή. Εἶναι: γυατρὸς καὶ ἐνεργὸς συνδικαλιστὴς. Παντρεμένος μὲ δύο παιδιὰ, ζεῖ διμῶς μόνος.

POL

Α, 30 ἐτῶν, Παρίσι.

Γιὸς ἐνὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ καὶ μιᾶς ἀριστοκράτισσας, σὲ μιὰ οἰκογένεια ἐξῆ παιδῶν, ὁ Πῶλ εἶχε ἔντονα καθολικὴ ἀνατροφή. Φοίτησε σὲ διάφορες καλλιτεχνικὲς σχολὲς καὶ εἶναι γλύπτης καὶ καθηγητὴς στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν. Εἶναι ἀνύπαντρος.

PEMI

Β, 28 ἐτῶν, Νορμανδία.

Ὁρφανὸς ἀπὸ πατέρα, ὁ Ρεμί, εἶχε «κοριτολαστική» ἀνατροφή, ἐξαιρετικὰ καταπιεστικὴ ἀπὸ σεξουαλικὴ ἀποψη. Ὑποφέρει ἀπὸ ἀνικανότητα καὶ εἶχε τὴν πρώτη του σεξουαλικὴ σχέση πολλοὺς μῆνες μετὰ τὸ γάμιό του. Ἄφησε τὸ σχολεῖο στὰ 14 χρόνια του καὶ εἶναι ὑπάλληλος. Ἀπολιτικός καὶ μᾶλλον ἀντιδραστικός.

PENE

Β, 30 ἐτῶν, Λυών.

Γιὸς ἐμπόρων· εἶναι βοηθὸς στὸ Πανεπιστήμιο.

POMPIER

Γ, 23 ἐτῶν, Ζυρά.

Ὁ πατέρας του, κομμουνιστὴς, ἦταν παθὴ γιὰ τὰ θελήματα σ' ἓνα γραφεῖο· ὁ Ρομπιέρ εἶχε ἀνατροφή μὴ θρησκευτικὴ καὶ φιλελεύθερη. Σπούδασε στὴν Ἀνώτατη Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία καὶ

τώρα είναι δάσκαλος. Συζεί με μιὰ γυναίκα. Συμπαθεί τούς αναρχικούς.

ΣΑΡΑ

Γ, 24 ἐτῶν, Λορραίνη.

Ὁρφανὸς ἀπὸ πατέρα (ἀνάπηρο πολέμου), μὲ μητέρα ἐργάτρια στὸ σπίτι μὲ 4 παιδιὰ. Εἶχε πολὺ σκληρὴ καὶ καθολικὴ ἀνατροφή. Ἔχει διπλῶμα ἠλεκτρολόγου, ἀλλὰ δούλεψε σὲ ἐργοστάσιο ἀπὸ τὰ 16 μέχρι τὰ 20 χρόνια του. Τώρα ζεῖ περιθωριακὰ καὶ δουλεύει εὐκαιρικὰ μόνο. Θὰ ἤθελε νὰ ζήσει σ' ἓνα ἀγροτικὸ κοινόδιο. Συζεί με μιὰ γυναίκα ἐδῶ καὶ 4 χρόνια.

ΣΕΡΖ

Β, 27 ἐτῶν, Προδηγία.

Γιὸς ἐνὸς ἐπιστάτη σὲ ἀγρόκτημα ποὺ ἐγινε ἀργότερα γκαρτζιέρης, ἔκανε ἀνώτατες σπουδὲς καὶ εἶναι οἰκονομολόγος. Ἡ ἀνατροφή του ἦταν ἐλαφρὰ καθολικὴ. Παντρεμένος χωρὶς παιδιὰ. Εἶναι ἀριστερός.

ΤΙΕΡΡΥ

Γ, 15 ἐτῶν, Νορμανδία.

Γιὸς ἐνὸς σιδηροδρομικοῦ καὶ μιᾶς γραμματέως, εἶναι ἐσωτερικὸς σ' ἓνα καθολικὸ οἰκοτροφεῖο (στὴν 4η γυμνασίου). Ἐλαφρὰ καθολικός, εἶναι ἀπολιτικός καὶ μᾶλλον ἀντιδραστικός.

ΦΙΛΙΠ

Α, 15 ἐτῶν, Ρουέν.

Γιὸς ἀστυνομικοῦ διευθυντῆ, ὁ Φίλιπ εἶναι μαθητὴς σ' ἓνα καθολικὸ οἰκοτροφεῖο καὶ θρησκός. Πηγαίνει στὴν 4η γυμνασίου. Ἀπολιτικός καὶ μᾶλλον ἀντιδραστικός.

ΦΡΑΝΣΙΣ

Β, 31 ἐτῶν, Παρίσι.

Ὁ πατέρας του ἦταν ἐμπορικὸς ἀντιπρόσωπος καὶ ἡ μητέρα του ἔκανε μαθήματα σὲ ἱερωτικὰ σχολεῖα. Πρωτότοκος μὲ ἄλλα 3 ἀδέρφια, εἶχε ἔντονα καθολικὴ καὶ καταπιεστικὴ ἀνατροφή (προσκοπισμός, θρησκευτικὸ κολλέγιο, διάφορες καθολικὲς ὁργανώσεις, μυστικιστικὴ περίοδος...). Ἀπόφοιτος γυμνασίου, εἶναι ἐμπορικὸς ἀντιπρόσωπος. Θὰ ἤθελε νὰ ζεῖ σὲ κοινόδιο. Παντρεμένος. Γύρω στὰ 20 χρόνια του πῆρε μέρος σὲ κινήματα ὑπὲρ τῆς Γαλλικῆς Ἀλγερίας· ἀργότερα ἐγινε ἐνεργὸ μέλος τοῦ Κομμουνιστικοῦ Σύνδε-

σμου (τροτσκιστική ὀργάνωση) .

ΦΡΑΝΣΟΥΑ

Γ, 57 ἐτῶν, Ζυρά.

Γιὸς ἐργάτη τορναδόρου, ἔβγαλε τὸ δημοτικὸ καὶ ἔγινε καλλι-
τέχνης διδασκάλος. Παντρεμένος μὲ τρία παιδιὰ. Εἶναι ἀντικλη-
ρικὸς καὶ ἀριστερός.

Περιεχόμενα

Εἰσαγωγή: ἀπὸ τὸν καθημερινὸν σεξισμόν στις παγίδες τῆς σεξουαλικῆς ἀπελευθέρωσης	9
--	---

Δύναμη, ἐξουσία, κατάκτηση

Ἄν εἶσαι ἄντρας: ἀνδρισμός καὶ δύναμη	25
---	----

Μιά ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωή: τὸ κυνήγι τῆς ἐξουσίας	37
---	----

Μιά ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωή: ὁ ἐξουσιασμός τοῦ κόσμου, 37. — Μιά ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωή: ἡ κοινωνικὴ ἐξουσία, 46. — Ὁ ἀθλητισμός καὶ ἡ ἀντρικὴ ζωή, 51. — Τὰ οὐνεργα τῆς ἀληθινὰ ἀντρικῆς ζωῆς: ἀλκοὸς καὶ καπνός, 54. — Μιά ἀληθινὰ ἀντρικὴ ζωή: κυριαρχία, 56.

Ἡ κατάκτησις: ἡ ἐξουσία πάνω στις γυναῖκες	65
--	----

Ἡ γυναῖκα, ἀντρικὸ ἐξάρτημα, 65. — Τὸ πρότυπο τοῦ κατακτητῆ, 67. — Ἡ ἐπιστροφὴ οἶδον ἀρχηγὸ οἰκογένειας, 73. — Μιά κοινωνικὴ κατηγορία κατακτητῶν: οἱ καλλιτέχνες, 77.

Ἡ ἰδιωτικὴ ζωή

Οἱ γυναῖκες	87
-------------------	----

Ἡ θηλυκότητα, 89. — Πῶς σχηματίζεται αὐτὴ ἡ εἰκόνα, 95. — Ἡ θεωρησιὶς τῆς γυναικείας σεξουαλικότητας, 98.

Τὰ παιχνίδια τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς ἀτυχίας 107

Οἱ ἀντρικὲς ἀντιλήψεις περὶ ἔρωτος, 107. — Ἡ πολιτικὴ τοῦ σέξ, 113. — Ἡ ὁμοφυλοιλία, 122.

Γάμος, ζευγάρι καὶ οἰκογένεια 129

Ἦλα τὰ παντρευτοῦμε..., 129. — Διὸ πιτοσινάκια..., 135. — Οἱ σιωπὲς τῆς Ἱστορίας ὅπως τὴ λέμε σιὰ ἐγγόνια μας, 140. — Ἐπιβίωση καὶ νανάγιο τῆς συγγικῆς οἰκογένειας, 146. — Τὰ κοινόδια, 151.

Πίστη, ζήλεια, μονογαμία: ὁ ἀντρικὸς τρόπος ζωῆς 155

Πίστη καὶ ζήλεια, 155. — Μονογαμία ἢ πολυγαμία; Ὁ ἀντρικὸς τρόπος ζωῆς, 161.

Διαμόρφωση καὶ ἀναπαραγωγή τῆς ἀντρικῆς ἰδεολογίας

Ἰδεολογικὴ διαμόρφωση καὶ σεξουαλικὴ καταπίεση 169

Ἡ ἀναζήτησις τῶν μυθικῶν, 171. — Ὁ ἀννανισμός, 175. — Ὁ ἀννανισμὸς σήμερον, 177. — Ἡ καταδίκη τοῦ ἀννανισμοῦ καὶ πῶς λειτουργεῖ, 178.

Θὰ γίνεις ἄντρας γιὰ μου ἢ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ ἀγοριοῦ ... 183

Τὰ παιχνίδια, 189. — Τὸ σχολεῖο, 193. — Οἱ συμμορίες, 200. — Οἱ «ὁργανώσεις γιὰ νέους», 202. — Ἡ στρατιωτικὴ θητεία, καθιέρωση τοῦ ἀνδρισμοῦ,

204. — Ὁ φίλος, φύλακας τῆς ἀντρικῆς τάξης πραγμάτων, 207.

Ἡ μικρὴ εἰκονογραφημένη ἰδεολογία 211

Πάνω σ' ἓνα μονόλογο γιὰ τὸν ἀθλητισμό 225

Ἐπίλογος

Ὅλα καὶ τώρα ἀμέσως 235

Παράρτημα

Ποιοὶ εἶναι οἱ ἄντρες ποὺ ρωτήθηκαν; 243

Τί σημαίνει νά είσαι άντρας στήν έποχή μας; Πώς φαντάζονται οί άντρες τό ρόλο τους; Πώς απέκτησαν τίς «προσωπικές» τους αντίληψεις γιά τίς γυναίκες, γιά τό σέξ, γιά τήν οίκογένεια, τή ζωή; Χρησιμοποιώντας συνεντεύξεις καί αποσπάσματα από διαφημίσεις καί είκονογραφημένα περιοδικά γιά παιδιά, οί συγγραφείς δείχνουν μέ ποιό τρόπο ή άντρική ζωή διακατέχεται από τόν τρομοκρατικό μύθο του 'Αντρισμού· γύρω από τόν μύθο αυτό χτίζεται ένας όλόκληρος ιδεολογικός κόσμος ό όποιος μέ τή συνοχή του άπότελει μία από τίς σταθερότερες βάσεις του συστήματος.

Άλλά δέν άρκει μία άπλή καταγγελία τής φαλλοκρατίας. Ή φιλοδοξία του βιβλίου αυτού είναι νά συμβάλει στο μετασχηματισμό τής νοοτροπίας· οί αναλύσεις πού περιέχει θά είναι πολύτιμες σέ όσους καί όσες δέν άνέχονται άλλο τίς άλλοτριωμένες σχέσεις μεταξύ άντρών, μεταξύ γυναικών, μεταξύ άντρών καί γυναικών, μεταξύ ένηλίκων καί παιδιών· θά είναι επίσης πολύτιμες σ' όλους εκείνους πού, χωρίς νά περιμένουν τή Μεγάλη Ήμέρα πού θά λύσει όλα τά προβλήματα, θέλουν νά χτίσουν τίς βάσεις νέων ανθρώπινων σχέσεων.

ΖΩΡΖ ΦΑΛΚΟΝΕ

Κοινωνιολόγος, 32 ετών. Έχει γράψει τό βιβλίο *Ή γοητευτικός Πρίγκηπας ή ή μυθοποιημένη Γυναίκα*, όπου εξετάζει τή σημασία του έρωτικού μύθου γιά τήν ιδεολογική διαμόρφωση των γυναικών.

NANTIN ΛΕΦΩΣΕΡ

Κοινωνιολόγος, 33 ετών.